

Redaktor guşəsi

ON ÜÇÜNCÜ UĞUR - ON ÜÇ RƏQƏMINİN UĞURU

...Bu da on üç...

...Bu da jurnalın sayca on üçüncü nömrəsi... bəlkə də, on uğurlu nömrəsi...

On üç rəqəminə mən həmişə uğurlu hal kimi baxmışam. On üç yaşımla olanda böyüdüyümü hiss edib sevinmişəm.

Ayın on üçündə şəhərdə sakitlik olur, çünkü hamı nə isə baş verəcəyindən ehtiyatlanıb məsuliyyətli davranışır. Ad günü ayın on üçündə olanlar, müxtəlif bəhanələrlə, ya əvvəlki, ya da sonrakı şənbə-bazara çökirlər.

...Rəşid Bərgüşadlı müsabiqə elan edəndə də bunu fikirləşməmişdi, heç fikirləşə də bilməzdi. Mənim də ağlım kəsməzdidi, son nəticə necə olacaq! On üç rəqəminin uğuruna bax ki, iki layihəni özündə birləşdirdi, möhtəşəm bir iş alındı.

Azərbaycanda dilin orfoqrafik dəyişiklik deyilən tarixi deformasiyası gedir. Bu proses ötən əsrin 90-ci illərində yenidən gündəmə gətirilsə də XX əsrin əvvəllərindən başlayıb. Məqsəd min illərlə formalaşmış, mükəmməlləşmiş üslubu OSMANLI TÜRKÇƏSİ səviyyəsinə gətirməkdir.

Maraqlı məqam ondan ibarətdir ki, XX əsrin otuzundan doxsanıñadək və Xalq Cəbhəsi - Müsavat hakimiyyəti siyasi səhnədə süqut uğrayandan dünənədək belə bir tendensiya tənqid olunsa da bu gün həmin dəyişikliyi elə tənqid edənlərin sırasında yer almış yüksək çinli elmi adamları gündəmə gətirib və reallaşdırmaqdadır. Onlar anlamırlar ki, osmanlı türkcəsi təkcə İstanbul dairəsindən ibarət deyil. Avropa Birliyinə daxili olmaq üçün Türkiyə Cumhuriyyətinin siyasi elitarı türkçənin başına hansı oyunu açmayıblar? Həmin oyunlardan sonra deformasiya olunub indiki vəziyyətinə gətirilən osmanlı türkcəsi

hələ də Türkiyənin hər yerində bərqərar ola bilmir, böyük məmləkətin yarısından çox hissəsi eynən bizim kimi danışırlar. Onda nədən Azərbaycanı qapaz altı edib diliyi sıradan çıxartmaq ehtiyacı gündəmə gətirilib? Ona görə ki, Azərbaycan dilini Orta Asiya xalqları, Dağıstan etnikləri, İraq türkmənləri, eləcə də Türkiyədə yaşayanlar tərcüməciz, ilk deyilişdən an-

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

Yanvar - fevral 2018

Baş REDAKTOR:
Əli BƏY AZƏRİ

Rəşid BƏRGÜŞADLI
NƏSR şöbəsinin müdürü

Ramiz İSMAYIL
POEZİYA şöbəsinin müdürü

Təsisçi:
Ə.RZAQULİYEV

Redaksiya heyəti: Ayaz İmranoglu, Aygün Sadiq, Damət Salmanoğlu, Mahir Cavadlı, Məhəmməd Əli, Şahməmməd Dağlaroğlu, Şiringül Musayeva, Şəfaqət Cavanşirzadə Camal Zeynaloglu, Ələsgər Talıboğlu, Rafig Akif, Nemət Bəxtiyar.

Redaksiyanın ünvani:
Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99
Email ünvanı: xezan23@mail.ru, 5750399a@mail.ru

Dönməz ABBASOV
dizayn

Çapa imzalanıb: 5 fevral 2018-ci il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar 2016-ci ildə qeydə alınmışdır: 5331

Materiallar elektron variantında, yaxud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəşr on səhifədən çox olmamaq şərtilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yaziçılar Birliyinin "Bayati" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

layırlar. Bu üzdən qısqanlıq yaranıb, vəssalam.

Belə bir anormal proses xeyli vaxtdır başlanıb. Televiziya efirlərindən icazəsiz-filansız evlərə daxil olub, ailələrin həyat tərzinə "müdaxilə edən" aparıcıdır, yarı zəif savadlı olmalarından, yarı da həmin tensəsiyanın axınına düşüb özlərini çoxbilmiş göstərmək istədiklərindən dilimizi bərbad günə qoymaqdırlar.

Hədəf kimi bir neçə hərfimiz götürülləb. Elmi isbatını açıqlamadan həmin hərfləri sıradan çıxarırlar, guya ki, dili asanlaşdırır, tələffüz qaydalarına yaxınlaşdırırlar. Bu sahədə həm də elektron texniki vəsaitlərin imkanlarını əsas gətirirlər. Hədəfdə birinci "Ə" hərfidir. On minlərlə kompyuter, noutbuk işlədən insan hələ də programda Azərbaycan əlifbasının mövcudluğunu bilmir. "Ə" hərfinin yerinə "E" yazırlar. Dilçi alımlarımız "Ə" hərfinin haradan yaradığını ortaya qoyub müdafiə etməkdə acizdirlər. Çünkü komissiyanın başında AMEA-nın rəhbəri İsa Həbibbəyli durur və kiminsə çıxışını özünə qarşı çıxmış hesab edər və nəticədə həmin alım işini itirmiş ola. Bax, bu cür düşüncəylə GƏLƏCƏYƏ GEDİRİK!

Boğazımızda "Ə" səsi var. Hərf də səsdən yaranır. Dilimizdəki hərfi yox etməyə siyasi iradəniz, gücünüz çatacaq. Bəs boğazımızdakı səsi də BOĞA BİLƏCƏKSİNİZMİ?

"Q" hərfini "K" hərfi ilə əvəzləməklə nə qazanaçaqsınız? Biz "ALLAH QORUSUN" deyirik, "KORUSUN" yox! Biz yetmiş il Rusiya tabeliyində olduq, "Ə"yimizi də, "Q"yimizi da, digər hərflərimizi də qoruyub saxladıq. İndi müstəqilliyimizin 27-ci ilində niyə deformasiya uğramasına imkan verək?!

Qarşımıza məqsəd olaraq qoymasaq da jurnalda çap olunan nəşr əsərlərinin böyük əksəriyyəti mühabibə mövzusundadır. İlahi, bu millətin nə qədər ağrıacısı varmış! Ermənilərin qırğın törədərək dava başlaması, sanki dünən idi, çünkü o günlər xatırlanan kimi qaysaqlanmamış yaraların gözü göynəyir. Həm də həmin il anadan olan uşaqların indi otuz yaşı var... Dünənə bir bax!...

Otuz ilin yükünü daşıyan hekayələr "Xəzən" a güc verdi... Güc verdi ki, ZAMANIN BU AĞIR YÜKÜNÜ GƏLƏCƏYƏ birgə APARA BİLSİNlər. Bu yük, həm də millətin övladlarının belindədir, istər ölkədə çəksinlər, istərsə də bir tikə çörəkdən ötrü tərki-vətən olub MÜHACİRƏTdə yaşasınlar...

Ağrılı-acılı görünüşə də bu proseslər "XƏZAN" jurnalının iki yaşıının tamam olması ərəfəsində baş

verir. Dilimizin təmizliyinə ciddi-cəhdə əməl etdiyimiz bir dövrdə belə bir əndrabandi münasibət ortaya çıxır. Təsəvvür edin ki, on illərlə orfoqrafik səhv'lərlə çap olunan kitablar indiki deformasiyadan sonra düzgün hesab olunacaq. Bəlkə elə həmin orfoqrafik səhv'lərlə kitab çap elətdirənlər hansı yollarla yuxarı eşalona dırmaşıb çıxa biliblər?!

Jurnalın nəşri ilə bağlı hər hansı bir giley-güzara ehtiyac yoxdur. İki yaşlı jurnalın uğurları, ya da qüsür və nöqsanları nə qədər olmalıdır, deyəsən, elə o qədərdir.

2017-ci il ərzində jurnal davamlı olaraq nəşr olunmuş, hər iki aydan bir çıxmaqla müntəzəmliyi davam etdirmiş, cəmi 6 nömrə (2016-ci ildə də 6 olmaqla, cəmi 12 nömrə) ərsəyə gətirmişdir. 130-dan (2016-ci ildə 120-dən) çox adəmin qələm məhsulları jurnalda yer almışdır ki, onlardan da 43 nəfərin (ötən il 34 nəfərin) yazıları nəşr (bir povest, 31 nəfərin 57 hekayəsi, 6 nəfərin 11 essesi, bir nəfərin nağılı, bir nəfərin təmsili və 3 nəfərin 3 novellasi) əsərləridir. Poeziya sahəsində şairlər daha çox üstünlüyü malik olmuşlar, 67 şairin (2016-ci ildə 69 nəfərin) beş yüzdən çox şeiri (3 nəfərin 3 poeması) jurnalda dərc edilmişdir. 26 qələm sahibinin (ötən il 23 nəfərin) müxtəlif səpkili publisistik yazıları jurnalda yer almışdır ki, onların da əksəriyyəti ədəbi proseslərlə bağlıdır.

Demək olar ki, qarşımıza qoymuşumuz məqsəd istiqamətində irəliləməkdə yolumuza davam edirik. Hər kəsə şərait yaradıraq ki, sərbəst şəkildə öz əsərlərini dərc etdirə bilsin. Kimin əsərinin daha yaxşı, kimin əsərinin nisbətən zəif olduğu məsələsinin müzakirəsi plana daxil deyildir. Onsuz da hamının yazdığı bütün əsərlər ədəbi inci hesab edilə bilməz.

İstənilən halda "XƏZAN" ədəbi-bədii jurnalı ciddi ədəbi proseslərin baş verdiyi bir dövrdə fəaliyyət göstərir. Bunun özü özlüyündə bir qürurverici amildir.

Günü gündən püxtələşir, formalaşır, məzmunca zənginləşir və rəngarəng olur, ədəbi jurnallar sırasında öz yerini tutmaq istiqamətində mətinliklə irəliləyir. Xəzənsevərləri ətrafında six-six birləşdirir, onları da-ha da yaxşı yazmağa həvəsləndirir, ədəbi incilər yaratmağa fərəhələndirir. Odur ki, deyirik: "İKİ YAŞIN MÜBARƏK, GÖZÜ SEVİNC YAŞLI "XƏZAN"!"

Bir də ON ÜÇ RƏQƏMİNİN UĞURUNA İNANIN, ON ÜÇ RƏQƏMİNİ SEVİN!

Axi onun da sevgiyə ehtiyacı var!

*Böyük hörmətlə:
Əli bəy Azəri,
Baş redaktor*

RAMİZ DUYĞUN - 80

HƏRBİ HƏKİM, VƏTƏNPƏRVƏR ŞAIR, LƏYAQƏTLİ BAŞ REDAKTOR

...Qulağıma televiziyyadan mənə çoxdan tanış, həm də xüsusi çalarları ilə doğma olan səs dəydi: gur, dolğun, ötkəmli...

-Həni o dedyiniz məsul katib?

Bu amiranə səs getdikcə yaxınlaşmaqdır. Nəşriyyat sahəsində, xüsusən komputer biliyinə və dizayn bacarığına hörmət bəslədiyim, qəzetiñ marketləşməsində təcrübəli mütəxəssis, həm də sex rəisi Cəbrayıł Təhməzov ilə yanışı o səsin Azərbaycan Televiziyyasının "Hünər" verilişindən tamaşaçılara yaxşı tanış olan gülərzüz çöhrəsini də görəndə həyəcanımı gizlədə bilmədim. Cəld ayaga qalxdım, nəşriyyatın 5-ci mərtəbəsindəki yiğcam, bir neçə qəzetiñ məsul katibliyini apardığımdan səliqəsiz hala saldıığım otağında hələ yalnız şair kimi şeirlərdən tanıdığım və aparıcı kimi "Hünər" verilişindən səsi qanıma-canıma hopan Ramiz Duyğuna yuxarı başdan yer təklif elədim. Yaxşı ki, naşir dostum tez dilləndi:

-Bu da siz istədiyiniz məsul katib - yazır da, cı-zır da, yeri gələndə pozur da...

-Bu, sənsənmə, igid? - Bunu da Ramiz müəllim soruşdu.

Susub ciyinlərimi çəkməklə cavab verdim.

Arayış üçün: Ötən əsrin sonlarında nəşriyyat sahəsində kompüterləşmə işi vüsət almışdır. Nəşrlərin çoxalması, həm də isti yiğimdan imtina edilməsi ilə bağlı qəzetlərin tərtibatında müəyyən problemlər yaranmışdır ki, bu problemləri yalnız kompüter programlarını mənimseməklə həll etmek mümkün idi. Bu sahəyə böyük marağım olduğundan işi tez öyrənmişdim. Bir neçə qəzetə məsul katiblik edərək həm yaxşı qazanır, həm də az da olsa tanınırıdım. Hesab edirəm ki, Ramiz müəllimin məni tapması heç də təsadüfi deyildi. "İgid" sözü isə Ramiz müəllimin sevimli ifadəsi olub və indi də belədir.

O vaxt təxmini aylıq gəlirim 3000 rubla yaxın idi. Mənə təklif olunan "Sərhəd" qəzetiñ məsul katibi vəzifəsinin aylıq pul təminatı isə 800 rubl ötmürdü. Bununla belə, polkovnik Ramiz Məlikovun özünəməxsus ifadə ilə "Sən Vətənə xidmət etməkdən, müstəqil dövlətimizin ilk sərhədçiləri sırasında olmaqdan qürur duymalısan, igid!" deməsi ani düşünməyə də yer qoymadı. Mənə bir aylıq elə gəldi

ki, yenə doğma Zəngilanımızdakı qonaqlı-qaralı evimizdəyəm və hamılıqla diqqətimiz televiziyanın "Hünər" verilişinin aparıcısına, onun odlu-alovlu çıxışlarına yönəlib. Beleliklə, aramızda əlavə şərhə ehtiyacı olmayan razılıq əldə olundu. Sabah yeni redaksiyama baş çəkəcəkdir. Ancaq Ramiz müəllim onu dəhlizin başınacan yola salanda bir anlıq ayaq saxladı və tam ciddi şəkildə xəbərdarlığını da etdi:

-Mənə təkcə texniki işçi olan məsul katib lazımdır. Məsul katib qəzeti həm formatlaşdırmağı, həm də formallaşdırmağı bacarmalıdır. Mən belə məsul katib istəyirəm.

Tezliklə yeni iş yerimdə çalışmalı oldum, əmrimim verilməsi isə bir aydan çox çəkdi. Bu proses bir il də çəkə bilərdi. Yalnız baş redaktorun hər gün işə müdaxilə etməsi, müəyyən strukturlara təkidlə xahişləri əmrimin imzalanmasını sürətləndirdi. Bunuñla belə qəzetə hazırladığım yazılaraya görə az miqdarda olsa da qonorarla ayı yola verə bildim. Ramiz müəllimin əməkdaşlara qarşı qayğısını bir neçə ay sonra qəzetiñ məsul katibi vəzifəsinin ştat cədvəlində mülki vəzifəyə keçirilməsi zamanı daha dərinəndə hiss etdim. Hansısa bir hərbi qəzetiñ ştat cədvəlinə istinad edən kadı işçiləri məsul katib vəzifəsinin hərbçi olması ilə razılaşmaq istəmirdilər. Mən onda baş redaktorun nə cür prinsipial, qəti mövqedə dayandığını gördüm. Yuxarı instansiyalar-

la belə kəskin şəkildə, bəzən mətbuatdan anlaşılı olmadıqlarını ironiyalı tərzdə deməsi həmişə yaxşı qarşılınmırdı. Bununla belə, cəmi bir həftə sonra əmrimi rəhbər heyət kimi yenidən bərpa etdirilər və 2001-ci ilin mart ayınınadək (qəzet bağlananadək) bu vəzifədə çalışdım. İlk və növbəti zabit hərbi rütbələrini də burada aldım. Bu müddətdə həftəlik "Sərhəd" qəzeti oxunaqlı, nəfis tərtibatlı olması üçün əlimizdən gələni etdik. "Sərhəd" qəzeti döyüskən ziyanlı qəzeti idi. Həmkarım və dostum Elşad Qoca bu haqda dövrü mətbuatda geniş bəhs edib. Lakin elə məsələlər var ki, təkrarlamaq azdır, yaddaşlara həkk elətdirmək lazımdır. Fəaliyyət göstərdiyimiz 10 ilə yaxın müddətdə hərbi jurnalist olaraq qadınlı-kışili hər bir əməkdaşımız, sözün tam mənasında oddan-alovdan keçdi. Hərbi jurnalist kimi Azərbaycan mətbuatında yeni səhifələr açdıq. Sərhədçi kimi dövlət sərhədlərimizin mühafizənin gücləndirilməsində əlimizdən gələni əsirgəmədik. Qarabağ müharibəsinin qızığın yerlərində, qaynar nöqtələrində döyüşü kimi vuruşduq. Başımızın üstündən gülələr, mərmilər yağıdırıldı, biz "sərhədçilər" qorxu hissini heysiyyatımıza sıçısdıra bilmədik.

Bir tərəfdən sərhəd rayonlarında qaçaqmalçılıq halları, digər tərəfdən torpaqlarımıza erməni basqınları bizi hər bir anda səfərbər olmağa sövq edirdi. Redaksiyada yalnız kompüter yiğicları qalırdı. Baş redaktorun səriştəli rəhbərliyi, prinsipial vətəndaşlıq mövqeyi sayəsində ezamiyyət yerlərində bizim üçün jurnalistikadan kənar düşəcək bir mövzu yox idi. "Sərhəd" qəzeti ezam olunmuş hər hansı müxbiri yeni yaradılan Sərhəd Qoşunlarının, o vaxt tabeçiliyində olduğu Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin, bütövlükdə yeni Azərbaycan dövlətinin səlahiyyətli nümayəndəsi qismində ölkənin təhlükəsizliyi ilə bağlı bütün məsələlərdə fəal iştirak edirdi. Yerli idarəetmə orqanları, təlim-təhsil, tərbiyə ocaqları, hüquq mühafizə strukturları bu döyüskən mətbu orqanın həm yaxşı, həm də pis mənada mövzu obyektiñə düşə bilərdilər. Yazarlardan İlqar Əhmədoğlu, Elşad Qoca, Qardaşxan Əzizxanlı, Lətif Şüküroğlu, İbrahim Rüstəmli, Zərif Cəfərova, Xatirə Tağıyeva, Rebiyə Zeynalova, fotoqraf Elxan Bağırov, video qrupundan Azər İbadov, Füzuli Zəkizadə Mətbuat Xidmətinin işinin səmərəli alınması üçün qan-tər tökürdülər. "Sərhəd" qəzeti üçün mövzu məhdudiyyəti yox idi, mövzuya yanaşma tərzi var idi ki, bunun da məğzində ilk saydan müyyəyənləşdirilmiş müstəqil dövlətçilik, vətənpərvərlik xətti dururdu. O dövrün ictimai-siyasi

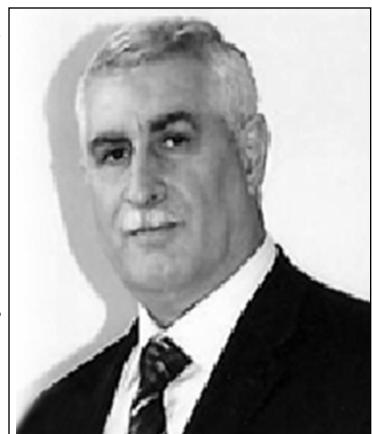
həyatını, sərhəd quruculuğu sahəsində mübarizliyi, Milli Ordunun döyükən ruhunu araşdırma nöqtəyi-nəzərindən "Sərhəd" qəzeti ən dolğun, tutarlı, obyektiv materiallarla zəngin bir mənbə ola bilər. Burada Azərbaycan istiqlal mücadiləsində ən qorxmaz, ən cəsur ədəbiyyat nümayəndələri, ədəbi nümunələr də yer almışdır. İlk sərhədçi kadrlarla, ordu sərkərdələri, döyüşürlər yanaşı, Ramiz Duyğunun şəxsi dostluq etdiyi sayılıb-seçilən ziyləlardan, qələm sahiblərindən Xəlil Rza, Söhrab Tahir, Bəxtiyar Vahabzadə kimi şairlər, dünya şöhrətli yazıçı Çingiz Abdullayev, bəstəkar Arif Məlikov, müğənni Alim Qasımov və başqaları qəzeti səmimi qonaqları sırasında olmuşlar, təəssüratlarını oxucularla bülüşmişlər. Onlar müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk mədəniyyət carçıları kimi söz hüdudlarını məhz "Sərhəd"in səhifələrindən aşmışlar.

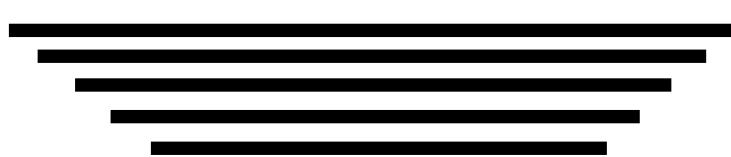
Öldü-alovla şair kimi Ramiz müəllimin öz yaradıcılığından ən tutarlı, həm də çox cəsarətli nümunələr məhz bu insanın baş redaktor olduğu qəzətdə dərc olunurdu. Yadımdadır, bir dəfə aqsaqqal dostlarından birinin "bəlkə bir az ehtiyatlı olasan" sözünə Ramiz Duyğunun cavabı belə olmuşdu:

-Elə vaxt, elə məqam var ki, ehtiyat da igidin yaraşışı olmur!

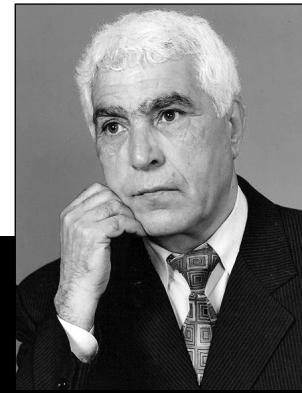
Ramiz Duyğun bütün saf duyğuları ilə, pak niyətləri ilə bəşəri nümunədir. O, özünü bütün mənəlarda, təpədən-dırnağacan azərbaycanlı şair və bununla qürur duyduğunu deyir. Ramiz müəllimlə azacıq ünsiyyətdə olan, onun ötkəm, dolğun, bütün vücudunu ifadə edən səsini eşidən hər kəs "deyir" ifadəsinin nə qədər zəif səsləndiyinə şahidlik edər. Çünkü, səhbət Azərbaycandan, doğma Vətəndən, eldən-obadan, yurddan, torpaqdan və azərbaycançılıqdan, türkçülükdən, turançılıqdan düşəndə Ramiz Duyğun sadəcə demir, danışmir, o dünyaya hay-haray salır, hayqırır, gur, coşqun səsi ilə dağları, çayları, səmanı lərzəyə gətirir. 25 il əvvəl ilk görüşümzdə 55 yaşında da elə idi, bu gün 80 yaşında da belədir, BİZİM RAMİZ DUYĞUN!

**Mahir CAVADLI,
şair-jurnalist,
Azərbaycan
Yazıçılar
Birliyinin üzvü**

**İsmayıllı İmanzadə,
şair-publisist
Azərbaycan Yazıcılar Birliyi
Mingəçevir bölməsinin sədri**

SÖZÜN SEVGİSİYLƏ YAŞAYAN ŞAIR

(RAMİZ İSMAYIL - 70)

Gənclik illərindən indiki günlərimizə qədər kövrək şair qəlbinin közərtisi ilə bənzərsiz poetik dünyasının dolaylarından adlayıb, ömrünün yetmişinci aşırılarında da gəncliyə xas olan bir həvəslə yazış-yaradan istəkli şair dostum Ramiz İsmayıllı sözün sevgisiylə yaşayan söz adamıdır. Yetmiş il qabaq cənnət timsallı oğuz elimiz Gədəbəyin Kiçik Qaramurad kəndində dünyaya göz açan şair, dağlardan üzüaşağı uzanan "söz cığırı" ilə addımlaya-addımlıya ədəbi aləmin ən istedadlı, ən qaynar təbli "sakinlərindən" biri olduğunu çeşidli qəzet-jurnallarda dərc olunan şeirləri və nəşr etdirdiyi kitabları ilə ortaya qoyub.

Gədəbəy elimizin Azərbaycan ədəbiyyatına bəxş etdiyi görkəmli söz ustadlarından İlyas Tapdıq, Dəmir Gədəbəyli, Musa Ələkbərli, Məlahət Yusifqızı və Polad Qasımovun zaman-zaman verdikləri xeyir-duaların işığında pərvazlanan şair, illər keçdikcə imzasını tanıtmağa, çox-sayılı oxucuların sevgisini qazanmağa nail olub. Ali məktəbi bitirəndən sonra ömrünün yarıdan çoxunu özünün ikinci ata yurdu hesab etdiyi Mingəçevirdə yaşayış işləyən, dünyaya göz açan övladlarına vətən sevgisi, ata məhəbbəti bəxş edən Ramiz İsmayılla iş yoldaşları səmimi-vəfali bir dost, mingəçevirli yazarlar isə istedadlı şair-publisist kimi yüksək dəyər veriblər.

Ramiz müəllim bir neçə il qabaq ailə vəziyy-

yəti ilə əlaqədar paytaxt Bakıya üz tutub, burada yaşasa da, ömrünün ən qaynar çağlarının şahidi olan Mingəçevirdən, burada qoyub getdiyi dost-tanışlarından, istəkli qohum və qələm dostlarından uzaqda olduğunu heç vaxt təsəvvürünə belə gətirməyib. Bir sözlə, bu günün özündə də şairin qəlbə Mingəçevirlə - bir söz adamı kimi dəyər qazandığı məkanla elə qırılmaz tellərlə bağlıdır ki, onu heç əsən küləklər - acı rüzgarlar belə qoparmağa qadir deyil. Bu ülfət-ünsiyyət şairin Bakıya köçüb getdiyi vaxtlarda qələmə aldığı "Bir şair ayrılır Mingəçevirdən" adlı şeirində də özünü biruzə verməkdədir. Əvvəldən axıracan səmimi duyğularla, ayrılıq həsrətiylə səsləşən bu şeirdən bir şair qəlbinin yurd yanğısı, səsi-harıyı duyulmaqdadır:

...Duymuşdu eşq adlı bələni burda,
Sevmişdi nərgizi, lalani burda.
Böyüdü bir cüt də baləni burda -
Bir şair ayrılır Mingəçevirdən.

...Hər bağda-bağçada izi qalacaq,
Dostların qəlbində sözü qalacaq.
İlahə adında qızı qalacaq -
Bir şair ayrılır Mingəçevirdən...

Bakıda yaşadığı ilk vaxtlarda Ramiz müəllimin ürəyi Mingəçevirin həsrətiylə sizləsa da,

şükürklər olsun ki, günlər keçdikcə o, paytaxt Bakıya - onun izdihamlı küçələrinə, evlərin - binaların soyuq sifətinə, buradakı çeşidli ədəbi aləmə öyrəşdi, şeirləri ayrı-ayrı mətbuat orqanlına ayaq açdı. Yaradıcılığı söz sərrafları tərəfindən təqdir edildi, oxucularının sayı günbəgün çoxaldı.

Ramiz İsmayılin insanlara nəcib hissələr, lirik duyğular, vətən-yurd sevgisi aşlayan şeirləri kimi, onun nəşr əsərləri də ürəyə yatımlı, dəyərliliğərəklidir. O, bar ağacı kimi məhsuldar, köhnə əkinçi dədələrimiz kimi açıq "söz süfrəsindəki" misralarını hamıyla, özü də heç kəsdən təmənna ummadan bölməyə hazır olan sənətkardır. Aşağıda dediyi kimi:

*Ocaqlar gur yansın, köz mənə bəsdir,
Bircə cüt mehriban göz mənə bəsdir.
Könül sevindirən söz mənə bəsdir -
Ürəyim şeir yaz deyir, yazıram...*

İnanıram ki, son yetmiş il ərzində acılı-şirinli ölüm yaşanan, istedadlı bir söz adamı kimi şeirdən-şeirə püxtələşərək çoxları üçün əlçatmaz-ünyetməz olan poetik zirvədə dayanan Ramiz müəllim bundan sonra da hamımızı yeni-yeni yaradıcılıq uğurları ilə sevindirəcək, söz mülkünü qələmə aldığı əsərləri ilə zənginləşdirəcəkdir. Elə bu istəklə də şair dostuma könül xoşluğu, övlad sevinci, oxucu sevgisi arzulayıram.

Yetmiş yaşın mübarək, Ramiz İsmayıllı!

"Xəzan" ədəbi-bədii jurnalının Baş redaktoru cənab Əli bəy Azəriyə

Hörmətli Əli bəy!

Tələbkar, qədirbilən oxucularımızın, xüsusilə gələcəyimiz olan gənclərin maarifləndirilməsi, mənəvi, bədii tələbatlarının ödənilməsi, vətənə, dövlətə layiqli insan kimi yetişdirilməsində böyük əməyi olan jurnalınızın energetiklərimiz arasında kifayət qədər oxucuları var.

Xüsusilə poeziya şöbəsinin müdürü, çoxsaylı kollektivimizin sabiq üzvü, yaradıcılığının enerji mənbəyi xalqımızın folkları olan, serləri ilə könüllər oxşayan, elə-obaya, yurda bağlı şerləri ilə oxucunu məftun edən Ramiz müəllim İsmayılovun imzası hər bir energetikimiz üçün daha əzizdir.

Qarşidan uzun müddət bizimlə ciyin-ciyinə çalışan kollektiv üzvləri arasında özünəməxsus hörmət və izzət sahibi olan Ramiz müəllimin 70 illik yubileyi gəlir.

Mən öz adımdan, çoxsaylı kollektivimiz adından Ramiz müəllimi təbrik edir, ona möhkəm can sağlığı və gələcək yaradıcılıq işlərində uğurlar arzulayırıq.

Sizdən xahiş edirəm ki, səmimi təbriklərimizi, xoş arzularımızı, müasir Azərbaycan ədəbiyyatının poeziya səhifələrində xüsusi yeri olan Ramiz müəllimə çatdırırasınız.

Hörmətlə,

Təhmasib Hüseynov
"Azərbaycan İES" MMC-nin
direktoru:

"ŞAİRƏM" DEMƏYƏN ŞAİR

70 yaşınız mübarək, RAMİZ İSMAYIL

Azərbaycan xalqı şair xalqıdır. Bu fikri ilk dəfə kim ifadə edib, nə vaxt və hansı şəraitdə səsləndirib, bu mənə bəlli deyil. Bəlli olan odur ki, fikirdə müəyyən qədər həqiqət var.

Əlavə etmək olar ki, Azərbaycan xalqı həm də bəstəkar, nəğməkar xalqıdır. Indi şeir yazış musiqisini bəstəleyən, aranjiman eləyib özü də ifa eliyən o qədər sənətçi var ki! Xalq folklorunda necə deyiblər: "Özü doğdu, özü göbəyini kəsdi, özü də bələdi".

Köhnə dövrlərdə sənətkar, bəstəkar, nəğməkar deyərdilər. Nə üçünsə, zamanın hansı zərurətindənsə indi sənətçi, bəstəçi, sözçü kimi hələ elin dilinə uyuşmayan qəribə terminlər əmələ gəlib.

Azərbaycan xalqına "şair xalq" deyənlərin fikrindəki həqiqət xeyli vaxtdır ki, özünü bürüzə verir. İndi kimi dindirsən şeir haqqında, poeziya haqqında nə qədər desən danışa bilər, şeir səsləndirər, kimin şeirini istəsə özünüküleşdirər, hətta öz şeirlərini gül üzünə "püf" demədən oxuyar.

Görəsən, şeir yazmaq nədir? Zamanla uyğunlaşan, ayaqlaşan dəbdirmi, ruhi qidakırmı, könül əyləncəsidirmi, sevgi etirafıdırmı, satira atəşidirmi, şairlik iddiasıdır mı?

Pulun var, xanimanın var, villaların, super marketlərin, maşınların, məşuqələrin, daha nələrin, nələrin var! Bəs çatmayan nəyin qaldı? Aha, kitabın yoxdu! Niyə də olmasın? Şairliyə bu cür gələnlər nə qədər desən var, özü də qalaq-qalaq "şeir" kitabları ilə. Şeir şəklində ağlına və ağızına gələni yazış, sonra da şeir dəllallarına (Bəli! Hər sahənin olduğu kimi şairliyin də öz bazarı, öz dəllalları var - Θ.A) "enini, boyunu düzəltdirib", yəni, "qafiyəsini, hecasını qaydaya salıb" kitab çap elədirirlər.

(Şeir dili ilə desək, bəlkə daha yaxşı alınar, necə ki, belə şairlərdən biri deyib: "Diplomsuz Sarı Aşıq bayatı yaza bilib, mən iki diplomlu biri bayatı yaza bilməyəcəmmi?"

*boy-buxuna ol gəzdirib,
telinə siğal çəkdirib,
gül adına gül əkdirib
şeir yazanım hay, hay!"*

Belələri cürbəcür titullar alırlar, hətta gedib Yaziçılar Birliyinə üzv də olurlar, yeri gəldi, gəlmədi, soruşan oldu, olmadı, lovğalanıb "şairəm" deyirlər.

Nə isə... Belələri ilə işimiz yoxdur... Elə-belə, sözgəlişi mövzuya giriş elədik. Çünkü şairlər tənəyüraq ki, uzun müddət şeir yazıblar, meydan iddiasında olmayıblar, dəyərli poeziya nümunələri yaradıblar, güc-bəla bir neçə kitab çap elətdirsələr də heç vaxt "şairəm" deməyiblər. Təvazökarlıq, abır-həya, ən başlıcası SÖZə, şeirə, sənətə hörmət və rəğbəti, sevgisi, məhəbbəti olduğuna görə, "şairəm" sözünün məsuliyyətinə görə, Nizamiyə, Füzuliyə, Xəqaniyə, Nəsimiyə və onlarla dahi SÖZ USTADINA ehtirama görə.

Əlli ildən artıq yaradıcılıq yolu keçmiş RAMİZ İSMAYIL belə şairlərdəndir.

Kimdir Ramiz İsmayıllı? Onun həyat yolu ilə yaradıcılığı bir-biri ilə o qədər sıx bağlıdır ki, ayırmak insafsızlıq olardı.

*"Bir dəfə özümə şair demişəm,
Məni bağışlayın, bir də demərəm!"*

Bu misralar Ramiz İsmayıllı "Bir şair ayrıılır Mingəçevirdən" adlı kitabından götürülüb. O, bu şeirinin yaranma səbəbini və "təqsirini" şair İsmayıllı İmanzadədə görür.

İsmayıllı İmanzadə Cəbrayıl rayonunda doğulub, boy-a-başa çatıb, yaradıcılığa başlayıb, rayonun sayılıb-seçilən ziyalılarından biri olub. Cəbrayılın işğalından sonra məcburi köçküñ kimi Mingəçevirdə məskunlaşış. Təbii ki, doğma yurd

Çox hörmətli Əli bəy!

Mənə elə gelir ki, müasir Azərbaycan ədəbiyyatı poeziyasının zirvəsində duran qərtallardan biri də Ramiz müəllimdir.

Ay aman dünyanın işinə bir bax,
Uca dağ ucadan, uca olubdur.
Şair qardaşımız cavan yaşında,
70 yaşlı bir ağsaqqal olubdur!!

Bir şair ayrıldı Mingəçevirdən, kollektivdən, dost, tanış çərgəsindən. Birçə təsəllim odur ki, mən onun sadiq oxucusuyam. Olduğu kimi görününen, göründüyü kimi olan, Realist, özünə, yalnız özüñemexsus oturuşu, duruşu, sözü söhbəti olan səmimi bir insandır, Ramiz müəllim.

Bəzən özüm-özümə sual verirəm ki;

- Neca siğib bu sətirlər bir şairin sinəsinə? Yeddi kitabın oxucusu kimi səkkinci kitaba mən də, ürek sözlərimi yazmaq istəyirəm!
70 yaşa gəlince, özü demişkən:

Al qoynuna, yetmiş, məni,
Samna ömrü bitmiş məni.

Can qardaş, sen nə danışırsan? "Hələ görürəsi çox işin qalib".

Öz adımdan, iş yoldaşlarının adından səmimi qəlbən, ağız dolus təbrik edib, möhkəm can sağlığı, uzun-uzun ömür arzulayıram.

Hörmətli Əli müəllim!

Lütfen xahiş edirəm ki, əreyini-eyrisini düzüb-qoşub ən xoş arzularımızla birləşdə səmimi təbriklərimizi dərğiniz vasitəsi ilə Ramiz müəllime çatdırısanız.

Hörmət və ehtiramla:

Adil İsmayılov

Böyükxanım Qarayeva

Mingəçevir şəhəri

"Azərbaycan IES" MMC

həsrəti, baba ocağından ayrılıq onun könlünü qübarlandırır. Mingəçevirdəki şəhər həyatı ona köhnə yurd, el-oba qədər doğma və əziz ola bilməz.

*"Kürü Araz bilib, Bozdağı Diri,
Qalib Cəbrayilda qibləsi, piri.
Sızlaya-sızlaya nə vaxtdan bəri,
Bir şair yaşayır Mingəçevirdə".* - yazar İsmayılov İmanzadə.

Ömrünün qırx iki ilini Mingəçevirdə yaşayan Ramiz İsmayılov isə özünə doğma bildiyi, ikinci yurd-yuva hesab elədiyi, həyatının ən gözəl çağları yaşadığı, ailə qurub ev-eşik yiyeşi olduğu bu, adı dillərdə dastan olmuş nur şəhərindən ürək ağrısı ilə ayrılır. Bəlkə də, İ.İmanzadə "sızlaya-sızlaya Mingəçevirdə yaşamasaydı", R.İsmayılov da "Bir şair ayrılrı Mingəçevirdən" şeirini yazmadı və növbəti şeirlər kitabına bu adı verməzdı.

R.İsmayılov İ.İmanzadə ilə tanış olana qədər dörd kitab müəllifi idi. Mingəçevir ədəbi mühiti üçün əvəzsiz xidməti olan İsmayılov İmanzadə Ramiz İsmayılin şeirlərini oxuyan kimi "bu şairdir" demişdi. Sonralar İ.İmanzadənin səyi və təşəbbüsü ilə yaradılmış Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Mingəçevir bölməsinin fəaliyyətində R.İsmayılov yaxından iştirak etmişdir.

İ.İmanzadə baş redaktoru olduğu "Mingəçevir leysani" (indi "Bənövşə" adı altında nəşrini davam etdirir) jurnalında Ramiz İsmayılin yaradıcılığına geniş yer vermiş, şeirlərini mütəmadi çap etdirmiş, hətta poeziya şöbəsinin redaktorluğunu ona tapşırılmışdır. İ.İmanzadənin onu şair kimi tənimasından "bir dəfə özünü şair" adlandıran R.İsmayılov yazar:

"Hökümənə qul olub Tanrı əmrinin,

Bir şair ayrılrı Mingəçevirdən.

Qırx ilini burda qoyub ömrünün,

Bir şair ayrılrı Mingəçevirdən".

Bu ayrılıq Ramiz İsmayılin qəlbini göynədir:

Deməyin şəhərdən doyub gedir o,

Başqa bir məkana uyub gedir o.

Ürəyini burda qoyub gedir o,"

Bir şair ayrılrı Mingəçevirdən" - deyir.

Mingəçevir şəhəri və ədəbi mühiti R.İsmayılin həyatında çox mühüm rol oynayıb. Maşınqayırma zavodlarında, əfsanəvi su-elektrik stansiyasında, əsrin tikintisi adlandırılın Az.DRES-də müxtəlif vəzifələrdə işləyib. Şəhərin ictimai həyatında fəallıq göstərib. Şəhər Partiya Komitəsinin orqanı olan "Mingəçevir işıqları" və "Oqni Minqeçaura"(rus dilində) qəzetlərinin ictimai müxbiri olub. Qəzetlərdə onlarla istehsalat qabaqcılının rəşadətli əməyindən bəhs edən oçerkələr, məqalələr yazıb. "Mingəçevir işıqları" qəzətinin nəzdində fəaliyyət göstərən "Kür" ədəbi birliyinin ən ümidi bəslənilən üzvlərindən biri olub. Şeirləri, yumoreskaları, hekayələri, novella və tərcümələri müntəzəm dərc edilmişdir.

"Unuda bilmərəm Mingəçeviri,

Orda doğma bir məkanım qalıbdır.

Mənim Məkkəm imiş, Mədinəm imiş,

Qibləm, pirim, din-imanım qalıbdır". - deyən şair şəhərdə ayrılanca halallıq istəyir. Taleyin hökmünə qul olduğunu "Gedər oldum" şeirində başqa səpkidə tamam orijinal formada bəyan edir. İllərlə "dəli Kür" adlandırdığımız çayı "quzu kimi sakit" bilib o:

"Doğma anam kimi duyanım şəhər,

Dar gündə simsərəm, həyanım şəhər.

Unutsam, qanıma boyanım, şəhər,

Gəlin halallaşaq, mən gedər oldum". - yazar və sonda "qayıdır ziyarətinə gələcəyəm" deyir.

Bu səpkidən "İki yurdum, iki elim" şeiri də maraqlıdır.

"İki yurdum, iki elim var idı,

Biri Mingəçevir, biri Gədəbəy!"

*Ürəyimdə iki nisgil qövr edir,
Biri Mingəçevir, biri Gədəbəy!"*

Mingəçevirdən ayrılandan sonra R.İsmayıllı bir müddət Xəzər rayonunun Bilgəh qəsəbəsində yaşamışdır. Şəhərin qaynar həyatından, dost-tanınışın kifayət qədər çox olduğu bir ədəbi mühitdən ayrılib sakit, bir az da darıxdırıcı, sönük bir şəraitlə üzləşmək onun üçün çətin olmuşdur. "Tanıyan, tanımayan hər insana deyin, "Azad məhbusam" düşmüşəm zindana deyin" qəzəlini yazmışdır. Qəsəbədə tanışların, qohum-əqrəbanın azlığı, ünsiyyət qurmaq üçün münasib adamların olmaması R.İsmayıllı narahat edir. O, bütünlükə özünü yaradıcılıqla məşğul olmağa "kökləyir". Çoxlu şeirlər, iyirmidən çox hekayə, üç povest yazar. Lakin həmsöhbətin, həmdərdin olmaması onu darıxdırır.

*"Səndən ötrü ürəyimin,
Başı göynəyər, köhnə yurd!
Gözlərimin qurumayan,
Yaşı göynəyər, köhnə yurd!
...Ramizin də ömrü bitər,
Dərdi yoxdu bundan betər.
Qürbət eldə qəbri itər,*

Nəşri göynəyər, köhnə yurd!" - kimi misralarla nigarançılığı, həsrətini izhar edib, qoyub gəldiyi yurd qarşısında, sanki günahkar olduğunu etiraf edir.

El arasında hərdən belə bir deyim də işlədirilir: "İnsan üçün günü harda xoş keçsə, ora vətəndir". Ramiz İsmayıllı bu fikirle razılaşmışdır. Onun üçün vətən doğulduğu Kiçik Qaramurad kəndindən başlayır. O, Gədəbəydə Kiçik Qaramuradlı, Şəmkirdə, Gəncədə, Bakıda gədəbəyli, "Qırmızı körpü"dən o tərəfə - Gürcüstana keçsə, Qubadan keçib Dağıstana getsə, azərbaycanlıdır... və Vətən Azərbaycandır. Günün nə qədər xoş keçsə də qəriblik, qurbət el vətən deyil, Bu barədə Ramiz İsmayıllıın bir bəndlilik şeiri var:

*"Arxamca göz yaşı tökməyin, dağlar,
Sizdən ayrılanən göz yaşı düşmür.
Nə bir qarış torpaq, nə bir damcı su,
Nə də bir əl boyda baş daşı düşmür!"*

Moskvada yaşayan və yaxşı gün-güzəranı olan bir gədəbəylinin hər gün kövrələ-kövrələ oxuduğu bu bircə bənd şeir şair duyğularının ifadəsidir.

R.İsmayıllı vətən sevgisini başqa bir bəndlilik şeirində ürək yanğısı ilə ifadə edib:

*"Varlı vətən verər, bədən qoruyar,
Kasib bədən verər, Vətən qoruyar.*

*Bu Vətəni şəhid gedən qoruyar -
Vətən, kasiblərin ölməyib hələ!"*
Bu misraların şərhə ehtiyacı varmı?

Azərbaycan ordusunun zabiti olmuşam, on il-dən artıq müddətdə döyük bölgələrində, Ermənistənla sərhəd zonalarında xidmət eləmişəm. Bu il-lər ərzində bir nəfər də olsun məmur övladını əsgəri xidmətdə görməmişəm. Hələ bir nəfər vəzi-feli şəxs övladının Vətən uğrunda şəhid olduğu xəbərini eйтməmişəm. İnanın səmimiyyətimə, heç istəmirəm də! Amma bu Vətənin, bu torpağın keşiyini, cəfasını həmişəmi kasib balası çəkəcək, səfasını isə məmur övladı görəcək? Cəmiyyət, de-yəsən, bununla çoxdan barışib, lakin şair qəlbinin firtınası heç vaxt sakitləşmir, odur ki, Ramiz İsmayıllı "Kasib balası" şeirində hirsini boğa-boğa yazar:

*"Qoru bu torpağı kasib balası,
Ayazda, şaxtada, boranda qoru!
Qartallı zirvədə, dərin dərədə,
Ceyranlı, cüyürlü aranda qoru!
...Bit-birə ətinə didib-yeyəndə,
İlanlar, əqrəblər vuranda qoru!"*
*Yorulma, usanma Vətən uğrunda,
Canından əziz bil, hər yanda qoru!"*

Təəssüf ki, şeiri bütövlük də verə bilmirik. Nə-hayət, şair davam edir:

*"Sənin qismətindir Tanrı bələsi,
Haqdan gələn bəla şirin olacaq!
Qoru bu torpağı, kasib balası,
Pulun olsa qəbir yerin olacaq!
...Qoru özün kimi zəlilləri də,
Bu torpağı soran zəliləri də!"*

Ramiz İsmayıllı "şair xalqın nə cür övladları ol-oduğunu kiçik bir şeirində belə təsvir edir:

*"Biz kimik?
Biz bizik!
Biz yaradıb yaradan bizi
Deşik-deşik eləmək üçün bir-birimizi".
Biz, yəni millət kimi biz! Bir də biz - qayıq,
çarıq tikən biz!*

Gəlin, bir-birimizi deşik-deşik eləməyək!

Borçalıdan Dərbəndə, Dərbənddən İrəvana, İrəvandan Təbrizə qədər böyük bir ərazidə üç Azərbaycan mövcuddur; Cənubi, Qərbi və Şimali Azərbaycan. Ramiz İsmayıllı, görün bu bəlamızı necə ürəkağrısı ilə qələmə alıb:

*"Bir millətin üç vətəni,
Qərqindən allah saxlasın.
Cənubi, Qərbi, Şimali (Azərbaycan)
Şərqindən allah saxlasın".*

Şair burada fövqəldövlətlərin amansız qəddarlığından "allah bizi qorusun" deyir.

Məlahət Yusifqızı bu bir bəndlilik şeiri belə səciyyələndirir: "Bir milləti, çoxvətənli, çoxdövlətli bir milləti rəmzi olaraq Cənuba, Qərbə, Şimala silsile ardıcılılığı ilə ayırmaqdə güclülərin məqsədi nədir?

Görünür, Yerin üstünü şərə, kələyə sürükləyənlər daha güclü, daha əlbir ola bilirlər. Bu halda ayıq sənətkar necə seyrçi olaraq qala bilər?"

Bu sətirlər Ramiz İsmayılin "Hələ görüləsi çox işim qalib" kitabından götürülüb. Həmin kitabda daha bir nümunə diqqət çəkir:

*"Baş aćmırıam doğrusu,
anlamırıam nə işdi -
dünya bizə inanmur.*

*"Beynəlmiləl" oxuduq
əqidəmiz dəyişdi -
dünya bizə inanmur".*

İstər-istəməz adamın yadına düşür - fəxrlə deyirdik: biz beynəlmiləlçi xalqıq, Bakı beynəlmiləl şəhərdir. Paytaxtimizdə yüz üç millətin nümayəndəsi yaşayır. Həmişə də öz millətimizin sinəsindən geri itələyib başqa millətin nümayəndələrinə üstünlük vermişik. Ən yaxşı yerlərdə onlar yaşayıb, ən yaxşı vəzifələrdə onlar işləyib. Çörəyimizi yeyib, suyumuza içən ermənilər üstümüzə buynuz çıxaranda qeyri-millətlərin nümayəndələrinin heç biri etiraz səslərini ucaltmadılar. İndi də iyirmi beş ildən artıqdır ki, ATƏT (ATƏM) adlandırılın bir bədnəm qurumun Qarabağın taleyini həll edəcəyinə sadəlövhəcəsinə inanırıq.

*"Nə boyun əymə yada,
nə boyun əti olma.*

*Nə məzlum ol, nə yazıq,
nə aciz, müti olma.*

*ATƏT-ə ümid olma,
millətim qəti olma -*

Dünya bizə inanmir".

Ramiz İsmayılin qənaəti budur:

"Yurdu ağlar qoyub, yurda ağladıq,

Orda qəbir qoyub, burda ağladıq.

Quzunu ağladıb, qurda ağladıq, -

Qarabağı itirdik" - deyən şair üçrəngli bayraqı əldə tutub silaha sarılmağı Qarabağı işğaldan azad etməyin ən düzgün variansi sayır. Özümüzdən başqa heç kim Qarabağı bizə qaytarmayıacaq. Bu məsələni fövqəldövlətlər acı bağırsaq kimi uzada-uzada duracaqlar - Fələstin məsələsini yetmiş ildən çox uzatdıqları kimi...

"Qarabağımız qayıtsın, dizin-dizin, sürünen-sürünen gedəcəyəm" - deyənlər coxdur. Belə deyənlərə şair haqlı olaraq sual ünvanlayır:

"Kim qaytarsın Qarabağımı?

Çadırlarda doğulan,

qaxınc adla damğalanan,

"Çadır uşağı" mı?

Kəpəzdə, Murovda donan,

şaxtada, qirovda donan,

kasıbin qul balası?

Yoxsa villalarda xumarlanan,

otellərdə tumarlanan

Papanın "gül balası" mı?

...Belində silah yerinə

mobil telefon gəzdirənmi?

CİP-də, "Mercedes" də

mamlı-matan gəzdirənmi?"

Ramiz İsmayıllı Qarabağ mövzusunda xeyli şeirlər yazmışdır. "Gözü yolda qalan var" sənədli povesti də bu mövzuda yazılmış samballı əsərlərdən biridir. Təəssüf ki, o, adıçəkilən povest geniş oxucu kütləsinə çatdırılmayıb. Cəmi iki yüz nüsxə tirajla çap olunan kitab müəllifin şəxsi vəsaiti hesabına, qismən də Az.DRES həmkarlar təşkilatının dəstəyi ilə işiq üzü görmüş və Mingəçevir oxucuları arasında yayımlanmışdır.

"Gözü yolda qalan var" povestinin qəhrəmanı Ramiz İsmayıllı şəxsən tanıdığı Natiq Qasimovdur. Natiq Qasimov Xocalı faciəsinə qədər də müxtəlif yerlərdə döyüşlərdə olmuşdu. Ağdamda o vaxtlar məşhur olan "Ala Yaqub" və "Qatır Məmməd" kimi tanınan dəstə başçısının yanında döyüşmüdü. Döyüşlər bir az səngiyəndə o, Mingəçevirə qayıtmış, Az.DRES-də işə düzəlmışdı. Xocalı hadisələri ərefəsində Natiq Qasimov qəlbinin səsi, çağrışı, harayı ilə yenidən cəbhəyə qayıdır "Ala Yaqub"un dəstəsinə qoşulur. "Ala Yaqub"un tapşırığı ilə döyüşə yollanan Natiq Qasimov Azərbaycan bayrağını aparıb Qriqorian kilsəsinin ən hündür yerinə sancır. Ermənilər kilsəni ələ keçirmək üçün bir neçə dəfə cəhd göstərsələr də xeyli itki verirlər. Natiq Qasimov kilsədə mövqə tutub ermənilərə qarşı yeddi gün təkbaşına vuruşur. Ermənilər döyüşlə kilsəni ala, döyüşünü məhv edə bilməyəcəklərini görüb fənd işlədirlər. Xocalıda götürdükləri bir əsiri kilsəyə göndərirlər. Əsir Natiqə bildirir ki, əgər o, təslim olmasa ermənilər Xocalıda götürdükləri iyirmi iki əsiri öldürəcəklər. Natiq Qasimov bayraqı əlinə götürüb həmin əsirlə birlikdə ermə-

nilərin qərargahına gedir. Ermənilər O QORX-MAZ DÖYÜŞÇÜNÜN əvəzində iyirmi iki Xocalı əsirini azad edirlər. Natiq Qasimovun valideynləri, qohumları hələ də onun yolunu gözləyirlər.

Bu povest xarici dillərə tərcümə olunub yayılmağa layiq əsərdir.

Şairləri bəzən şərti olaraq məhəbbət şairi, lirik şair, təbiət şairi, nəğməkar şair kimi zümrələrə bölgülər. Ramiz İsləmov bir çox mövzulara üz tutsa da, məhəbbət şairidir.

*"Bir gözəlin gözlərinə vuruldum,
Dedim: - aladır mı? Dedi: - aladır!
Al yanağa şölə saçır qara xal,
Dedim: - laladır mı? Dedi: - laladır!"*

Şair gözələ təriflər yağıdır, qasıını-gözünü, boy-buxununu vəsf eləyəndən sonra əsl mətləbə keçib "Sənin qiymətini Ramiz biləcək" deyir.

*"Güldü, gülüşündən üzü qızardı,
Dedi: - şair, bu nə giley-güzardi.
Məsləhət bilsəydi, Tanrı yazardı,
Dedi: - elədirmi? Dedim: - elədir!"*

"Unuda bildim" şeirində isə şair sevdiyi gözələ başqa cür müraciət edir:

*"Dedim: - gözəl, qıfil mənəm, açar sən,
Könül qapısını özün açarsan.
Dedi: - unut, unutmağı bacarsan,
Nə yaxşı mən səni unuda bildim".
Bu səpkidən başqa bir şeirə nəzər salaq:
"Məndən özgəsini bəyəndin, sevdin,
Ona könül verdin, mənə qəm, kədər.
Mən səni itirdim, sən nə qazandin,"*

Sənmi bəxtəvərsən, mənmi bəxtəvər?" - deyərək bu nakam sevginin acısını, ağrısını çəkə-çəkə bəxtəvər olmanın mümkünüzlüyünü anlatmaq istəyir.

Ayrılıqdan sonrakı həsrətin nə qədər unudulmaz və ağırılı olduğunu şair eyni yanğı ilə təsvir edir:

*"Bu ömür deyildi, əfsanə idi,
Qaytar o günləri bir də sən mənə.
Könlüm ovunardı təbəssümündən,
Gözündən paylardın nur da sən mənə!"*

Sevdiyi gözəlin məhəbbəti qarşısında səcdə eləməyə hazır olan, sevgilisinin tuti dilindən layla eşidib əfsun bilən şair:

*"Pərisi, mələyi sənsən Ramizin,
Göydən en, lazımsan yerdə sən mənə!"* - deyib vüsala qovuşacağı ümidi ilə yaşayır.

Unudula bilməyən ilk sevgini hamı yaşayıb. İlk məhəbbət hələ son məhəbbət demək deyil.

Uğursuz ilk məhəbbətdən sonra sevmək mümkündür və elə belədir. Hamının həyatında yaşın ən müxtəlif vaxtlarında sevgi hissi baş qaldırıbilər. Ramiz İsləmov bu hissələri bir qədər yumorlu şəkildə, bir qədər ciddi, bir qədər də peşmanlıqlı hissi ilə ifadə edib:

*"Bir dəli seytanın felinə uyub,
İnandım sözünə yaşın bu vaxtı.
Kəsib qarşısını, dedim gözələ:
- Vuruldum gözünə yaşın bu vaxtı!"*

Bu mənzərə şair düşüncəsinin, müşahidəsinin və təxəyyülünün məhsulu olsa da real həyatda rast gəlinən hadisədir. Şeiri oxuyan "əqli, düşüncəsi, abrı, həyası, ləyaqəti olan bir "ciyəri yanmış" görüb, "yolu azan", haldan-hala düşən aşiqin son etirafını təbəssümlə qarşılıyalar.

*"Onu görüb haldan-hala düşmüşəm,
Yolu azıb, əyri yola düşmüşəm.
Ramiz deyər: xam xəyalə düşmüşəm,
Döyürməm dizimə yaşın bu vaxtı".*

R. İsləmovun təqdimatında aşıqlər sevdikləri qızı daş ürəkli, vəfəsiz, insafsız kimi "damğalar" vurmur.

*"Sevə bildi, sevmədiyim yad belə,
Sevmədin sən məni, sevmədin, gözəl.
Yandırmazdı ocaq belə, od belə
Sevmədin sən məni, sevmədin, gözəl".* - deyən şair:

*"Sevmədin, heç sevmə, canın sağ olsun,
Təki bu günahın son günah olsun.
Ərin xoşbəxt olsun, günün ağ olsun,
Sevmədin sən məni, sevmədin, gözəl".*

Yazaraq gözələ xoş günlər, xoşbəxt həyat arzulayıb. Ramiz İsləmovun "Sevmirəm daha" şeirində də maraqlı, düşündürəcü fikirlərə rast gəlmək olur.

*"Məcnun olan, Kərəm olan yerdə mən,
Məhəbbətdən söz açımmı bir də mən?
Bəs deyilmi, həmdəm oldum dərdə mən,
"Əlvida" söyləyib əzaba, aha,
Mən səni sevirdim, sevmirəm daha!"*

Bu məhəbbəti cavabsız qalan bir aşiqin "üşyan" səsidirmi? Məhəbbətin, sevginin "qurbanları" olan Məcnundan, Kərəmdən sonra "biz kimik" sualıdırırmı?

*"Gözəl sevdim, gözlərindən od damır,
Necə açım bu gözələ könlümü?"* - misraları ilə başlayan "Necə açım" şeirində lirik qəhrəman deyir:

*"Danışmir, deyəm ki, sözlə yandırır,
Alışmir, görəm ki, közlə yandırır.
Zalim qızı qaşla, gözlə yandırır,
Necə açım bu gözələ könlümü?"* - və könül açmağın yollarını fikirləşənə qədər R.İsmayııl şeirin möhürbəndini vurur:

*"Ramizəm, özümü söysəm, yeri var,
Başına, gözümə döysəm, yeri var.
Daha onun körpəsi var, əri var,
Necə açım bu gözələ könlümü?"*

Sevgidə, məhəbbətdə gecikmək və tələsmək ölçü-biçi ilə deyil. Əbəs yerə demirlər ki, məhəbbətin gözü kor, dili lalıdır. "Sevirəm" demək nə qədər çətindirsə, "sevirəm" deyə bilməyib illər boyu həsrət çəkmək ondan da çətindir. R.İsmayıılın lirik qəhrəmanı "saç-saqqlı ağarandan" sonra guya özündə cəsarət tapıb "o vaxtlar sevdiyi qızza" məhəbbətini izhar etməyə gedir.

*"Ay gözəl, o vaxtlar lal olmuşam mən,
"Sevirəm" deməyə gəlmışəm indi",* -

və bu illər ərzində möhnət içində, bir kəlmə sözə cürəti çatmayıb "can üzə-üzə" yaşadığını, indi də onsuz da gec olduğunu bilə-bilə, "lal və dəyməmiş, kal olduğunu" görə-görə "sevirəm" deməyə gəlib.

*"Ramizəm, dərdimi duymadı çoxu,
Canımda ruh yoxdu, gözümdə yuxu.
Sən allah, bu dəfə gözümdən oxu,
"Sevirəm" deməyə gəlmışəm indi!"*

Budur kor məhəbbət, budur lal sevgi, budur əsl sevgi - gözümdən oxu!

Ramiz İsmayılin bir şeirindən də nümunə getirib, "məhəbbət şairi" fikrimi tamamlamaq istəyirəm. Hərçənd şairin onlarla şeirindən sitat getirmək mümkündür.

*"O günləri bir də yada salaq biz,
Gəl, bir az da məhəbbətdən danışaq",* -

deyən şair "qorxa-qorxa görüşə çəgirdığını, fəşir kənd uşağı olduğunu, ayrılığın əzablarını daha odu sönübü külü ilə oynadığı məhəbbət" dən danışmaq üçün yenidən, görüşmək, dərdləşmək istəyir.

*"Bir budaqda iki qərib quş ötür,
Yaz kirimir, payız susmur, qış ötür.
Sən nənəsən, mən babayam, yaşı ötür,
Gəl, bir az da məhəbbətdən danışaq!"*

*Lap danışdıq, danışmağın nə adı?
İndən belə nə ləzzəti, nə dadı?
Dünya özü məhəbbətsiz dünyadı,
Gəl, bir az da məhəbbətdən danışaq!*

*Ramiz, hicran qamətini əyirmi?
Bu ayrılıq müsibətmi, xeyirmi?
Məhəbbətdən danışmağa dəyirmi?
Dəyirsə gal, məhəbbətdən danışaq!"*

Dəyir, şair, məhəbbətdən danışmağa hər zaman və hər yerdə dəyir!

Əgər şair məhəbbətdən və məhəbbətlə yazmışsa bir şair kimi tükənmiş olur. R.İsmayııl isə ömrünün müdriklik və kamillik çağında hələ məhəbbətdən yazar.

Ramiz İsmayııl həm də təbiət şairidir. O, doğulub boy-a-başa çatdığı Gədəbəyin əsrarəngiz gözəlliklərini, dağlarını, meşələrini, zümrümlə bulaqları, kəklikli, turaclı qayalarını vəsf etməkdən yorulmur.

*"Bizim dağlar möcüzədir, möcüzə,
Bir bulaqda qoşalaşır yüz ciğir.
Zirvəsinə əl yetişməz, ün çatmaz,
Yüz harayla, yüz nərə çək, yüz ciğir.
...Qayaların sinəsində qala var,
Qalaların zirvəsində lala var.
Lala dolu neçə-neçə tala var,
Hər talada yüz çala var, yüz çuxur!"*

Bu adı söz oynatmaları deyil, heyrətamız təbiət lövhəsidir, Yaradanın bəndələrinə bəxş etdiyi tablonun bədii ifadəsidir, təsviridir.

*"Şəlalələr qaval çalır daş üstə,
Dağlar, daşlar sürmə çəkib qaş üstə,
Aşıq qardaş, bir hava çal, - baş üstə,
Telli sazin havasından doymadım.
...Zirvəsində gələn qara qar qalar,
Ətəyində sıra çəkər arılar.
Mən ayrıldım, ürək çətin ayrılar,
Bulaqların avazından doymadım".*

Gül-gülü, bülbül-bülbüllü çağırın, dağ çayının daşlarda qaval çalan səsindən, qızıl balıqların hoppanıb düşdüyü sulardan, meşələrin ətrindən, aşıqların telli sazinin havasından, bulaqların avazından doyma məmkündürmü?

*"Nə var bu yerlərdə şair olmağa,
Hər qarış torpağı, daşı şeirdir!"*

Hər qarış torpağı, daşı şeir olan yerdə şairin nigarançılığına baxın:

*"Körpə cüyür, süzüb keçmə taladan,
Ovçu görər, qurtarmazsan bələdan.
Ana maral ayrı düşsə balədan,
Gözündən süzülən yaşı şeirdir!"
Şeirin möhürbəndinə fikir verin:
"Dağlardan yazmağa qələm götürsən,
Ay Ramiz, ağlına bir şey gətir sən.*

**Unutsan bircə söz, bircə sətir sən
Deyərlər şairi naşı şeirdir!"**

"Qaraguruhçu" tənqidçilər və bəzi şairlər irad tutta bilərlər; şeirdə daxili bölgü gah altı-beş, gah dörd-dörd-üç olmuşdur. Qoy, olsun! Məgər bu şeirin rəvanlığına, şirinliyinə, bədiiliyinə xələl gətirmişdir?

R.İsmayıł gördüyü mənzərəli yerləri "oxumağı" bacaran şairdir:

**"Burda şeir öz-özünə yazılıb,
Qarlı qışda buz üstündə oxudum", -**

misraları ilə başlanan şeir memar ustalığı, zərgər dəqiqliyi, şair səliqəsi ilə təsvir edilmişdir! Şeirdən bir neçə bəndə nəzər salaq:

*Bir misranı oğlu, qızı yaradıb,
Bir misranı körpə quzu yaradıb.
Bir misranı dan uluzu yaradıb,
Səcdə qılıb diz üstündə oxudum.
...Bir misranı kəklik ötən qayada,
Bir misranı Tanrı çəkən boyada,
Bir misranı dağ yolunda piyada,
Bir misranı düz üstündə oxudum.
...Bir misranın cilvəsində ay azdı,
Bir misranın haləsində ayazdı.
Bir misranı Günəş dedi, Ay yazdı,
Bir misranı öz üstündə oxudum".*

Bu sehirlili, möcüzəli aləmi anlamaq üçün:

*"Ramiz, daha nə kağız gəz, nə qələm,
Yazılanı saz üstündə oxudum", - deyərək Gədəbəyin dağlarını bu cür tərənnüm edir. Səkkiz bəndlilik şeir bütöv bir təbiət mənzərəsini gözlərimiz önündə canlandırır.
"Dağdan, daşdan çox yazırsan, deyən dost,
Gəl göstərim, gör gülünü dağların.
Vəsf eləyib Tanrı qoyub əlilə,
Nöqtəsini, vergülünenü dağların".*

Dağlardan yazanlar çox olub, indi də var. Əzəmətli mövzudur, odur ki, əli qələm tutan bu möhtəşəm mövzuya şeir həsr edir.

Ramiz İsmayıł da dağlar oğludur, şeirlərinin çoxunu Ağsu dolaylarından əzəmətli Qafqazın qarlı zirvəsinə baxıb yazıb. İsmayıllı - Qəbələ yolunda, Şəkinin, Balakənin, Goranboyun, təbii ki, həm də Gədəbəyin min bir təbii naxışla bəzədilmiş dağlarında olan gözəlliyyə şeir yazmamaq insafdırırmı?

R.İsmayıł Bozdağa da şeir yazıb. Nə bir ağacı, nə bir çəməni-çiçəyi, nə bir bulağı, nə "bulaqbəş" olmayan Bozdağı da vəsf eləmək olarmış. Təki qəlbin olsun, duyğun olsun!

Ramiz İsmayıł lirik şairdir! Onun "Yuxuma

gir, heç olmasa", "Qəlbimə dəymə", "Qoysun", "Xoşbəxt elə", "Gecə-gündüz gülü", "Bənövşə", "Saritel", "Bu gözələ" və onlarla şeiri lirikanın ən gözəl nümunələrindəndir. Bu şeirlər səmimiliyi və təbiiliyi ilə seçilir. Şair "Oğluma" və "Qızıma" adlı iki şeir yazıb. "Oğluma" şeirinə diqqət edək:

**"Bir yaşı da yoxdu hələ oğlumun,
Ayaq üstə təzə-təzə dirəşir.
Söz-söhbəti qığlıtıdır, inqədir,
Nəğmələri bir not üstə yerləşir".**

Bu misraları oxuyan hər bir gənc atanın, inanmiram ki, qəlbi riqqətə gəlməsin. Oğlunun boyundan tutaraq ayaqlarını qoşlaşdırıb "dirəşdirmək", fərəhlə ilk övladının ayaqları üstündə durabilməsini kim arzulamayıb, kim görməyib, kim sevinməyib? Yatan körpənin "mişiltili, təbəssüm-lü yuxusu" "dodağında azmı sehirlənib - sirləşib?"

**"Bir də gördün yatağında dikəldi,
Sevinirik, yəqin bir boy yekəldi.
Boy-buxunu bapbalaca, di gəl ki,
Gözümüzdə pələngləşir, şirləşir!"**

Bu, obrazlı, poetik mənzərə tanıdırı mı?

***"Dodaqları kəpənəyin qanadı,
Anasının öpüşündən qanadı".*** - misralarını

oxuyan hansı gənc ananın sevincdən gözləri yaşarımaz?

"Qızıma" şeirində kövrək bir epiqraf var: "Ata, nə üçün bir gözün gülməsər, bir gözün qəmlidir? İlahə"

İlahə şairin qızının adıdır. Bu sualı verəndə onun yeddi-səkkiz yaşlı olardı. O vaxt şairin cavabı belə olub:

**"Bir gözüm ağlayır, bir gözüm gülür,
Birinci sən duydun bu dərdi, qızım.
Cox alim duymadı, cahil qanmadı,
Bu necə sitəmdi, kədərdi, qızım?"**

Bəli, kədəri duymaq, qəmi hiss eləmək, dərdə şərik olmaq cahil işi deyil, şair duyğusudur, aqıl qəlbidir.

"Hər kəsin dərdi özünə dəvə boydadır". Bu bir zərb-məsəldir, sərrast ifadə olunmuş hikmətdir. Əlbəttə, bir duyğusal insan kimi, qəlbi saf şair kimi Ramiz İsmayıł dərddən, qəmdən siğortalanmayıb. Şair öz dərdindən, dərdli insanların kədərindən bəhs edən şeirlər yazıb. Dərdlə "sirdaş, qardaş, bağribadaş" olan şair yazır:

**"Dərdlərim nə qədər vəfali imiş,
Məndən ayrılmayıdı ölüñə qədər.
Hamidan tez gəldi qəbrimin üstə,
Qohumum, əqrəbam gələñə qədər".**

"Dərddən yazarlar gəlsin məndən öyrənsin", - deyən şair "Dərddən yaza-yaza dərdi bezdirdim" də söyləyir:

*""Yek" istədim, "şəş-beş" verdi dərd zəri,
Üstəldi kədər ləli, dərd zəri.*

Bəxtikəmin özünündü dərd-səri,

Nə sənindir, nə mənimdir, nə onun".

Misralar necə də qol-boyun olub, bir-birlərinə "sığınıblar". Şairin lirikasından bəhs etmək istəyirdim, amma necə oldusa, bu dərd-qəm araya girdi. Şeirlərinin birində Ramiz İsmayılov yazır:

"Mənim dərdim yerdən göyə qədərdir,

Mənimlə bu qədər oynamama, bəxtim!"

Onda bəxtə, naxışa, şansa inam böyükdür. Lakin özünü bəxtli, şanslı şair hesab etmir. Bu həqiqətən belədir.

"İşim düşən "gəda" dönüb "bəy" olur,

Mənimlə bu qədər oynamama, bəxtim!" - misraları təsadüfi yaranmamışdır. R.İsmayılov elə buna görə də arada "BƏXTİKƏM" təxəllüsü götürmək istəyib.

*"Taleyimə Tanrı özü baxdı kəm,
Ramiz idim, dönüb oldum bəxti kəm"*

və yaxud,

"Ramiz kimi bəxtikəmdən

Umdağunu umma daha!" -

misraları da buna əyani şahidlik edir.

*"Taleyi bəd gələn, bəxti kəm olan
Ocağa əl atsa, qor da tapılmaz.*

*Bağban olub, bağbecərsə dəmadəm,
Quruyar bağ-bağat, bar da tapılmaz".*

"...Zəhər lazımlı olsa mar da tapılmaz".

"...Çıxsa dağ başına qar da tapılmaz".

"Əli sığal görməz, telləri tumar,

Körpüdən keçəndə zərər göz yumar.

Bu biçarə gordakından pay umar,

Gordaki gorbagor gorda tapılmaz".

Talesiz, bəxtsiz insanı bu cür ustadnamə səviyyəsində təsvir edib şair Ramiz İsmayılov. Yenə də şairlik iddiası olmadığına görə, təxəllüsü böyük şairlər götürər qənaəti ilə "Bəxtikəm" təxəllüsündən də vaz keçib, yazdıqlarını eləcə adı, soyadı ilə çap elətdirib.

Azərbaycan klassik poeziyasında janr etibarı ilə ən çətin və əsas növlərdən biri, bəlkə də birincisi təcnisidir. Onun bir çox şeirlərində çoxlu cinas qafiyəli bəndlər olmaqla yanaşı xeyli sayda təcnisləri var: "Təzə-tərdi qız", "Gül əsər", "Ağarılıb elə", "Yağıda aman", "Dağıt a yanmış", "Gül incə", "Dərdi bezdirdim", "Bir də", "Bir əl

daş idi" və başqları buna aiddir.

"Xal qala" təcnisində şair yazır:

*"Məcnun qəlbən qövhər idi, ləl idi,
Eşq ucundan səhralarda ləlidi.*

Ramiz, sən də "Leyli" deyib ləli di,

Bir kimsən yox, ürəyində xal qala!"

"Bir əl daşı idi" təcnisindən bir bənd:

"Daşın daş yükünə daş dayanırdı,

Daşın daş gününə daş da yanırdı.

Su tökdülər, su da daşda yanırdı,

Yanan doğrudanmı bir əl daşıdı?"

"Gül incə" təcnisində incə mətləbə diqqət edək:

*"Bağban oldum, bir gözəlin bağına,
Dedim: - Gözəl, sən incəsən, gül incə?*

Dedi: - Şair, eşq əhlisən, bilişəm,

Ağillı ol, danış incə, gül incə!"

"Yad ayə" təcnisi az qala "sosial-siyasi" yüksələsi götürüb.

"Tanimıram bundan ağır bəla mən,

Öz yurdumda düz qəddimi yad əyə.

Qulağımız "qabar" olub yad sözən,

Yad surədi, yad duadi, yad ayə!" -

Deyən şair qucağımızı geniş açdığınıza, boyunuzda gəzdirdiyimiz, süfrəmizin başında oturduğumuz nanəciblərin pambıqla başımızı kəsməyə hazır olduqlarını dolayısı ilə anlatmağa cəhd edir.

R.İsmayılin yaradıcılığında cinas qafiyəli şeirlər çoxdur.

"Mənim haqqım haqdan gələn haqq idi,

Qanım haqqqa halal idi, haqq idi.

İnandığım, güvəndiyim haqq idi,

Kimdən, nədən qorxasıyam daha mən?"

"...Əhdə vəfa edib, sözə tən gəlib,

Ağarmış saçına təzə dən gəlib.

Qayıdır dünyaya təzədən gəlib,

Ramiz gəzdiyini tapmayıb hələ".

"...İki aləm bir-biriylə yanaşı,

Nə ayrılmaz, nə yol getməz yanaşı.

Alim olsun, cahil olsun, ya naşı -

Qandırmaga ürəyimdə sözüm var!"

Ramiz İsmayılin yaradıcılığında yumorlu şeirlər də kifayət qədərdir. "Göy gətir dedi", "Peysərə ver", "Xamilyonlara", "Nisyə dəftəri", "Bayram, bizə gəlmə daha", "Azəri qızı", "Allah amandı", "Bir gün", "Ay oğul", "Əgər məni seçsəniz" və başqları bu qəbil şeirlərdəndir.

*"Arvadımla davamı araşdırırıñ ingilis,
Diplomatik üsulla barişdırırıñ ingilis.
Çömçə alıb dovgamı qarışdırırıñ ingilis,
Nə karədir ingilis - əgər məni seçsəniz?"*

Seçkiqabağı platformasından danışan bir boşboğazın televiziyyadakı çıxışındandır. "Etimad göstərib parlamentə seçsəniz" deyə müraciət edən Minsifət Bədniyyət oğlu Hərtərəflinin xalqa vədinə fikir verin:

*"Filankəsi seçməyin, dava-dalaş salacaq,
Filankəsi seçməyin, içib yolda qalacaq.
Anasının bətnində, uşaqpulu alacaq,
Göz açmamış körpəniz - əgər məni seçsəniz!"*

R.İsmayılin şeirlərində aforizmlər səviyyəsində olan beytlər var:

*"Düşmənə deməli ürək sözümüzü
Gözünün içində, aşkara dedim".
"Günün günortası Diogen kimi,
Əlimdə şam çıraq insan gəzirəm".
"Canavarın ağızından
qurtarmışam quzunu,
Quzu qayıdırıb mənə
göstərib buynuzunu".
"Gözədə biclik, dildə yalan bitərmmiş,
Dost bildiyin düşməndən də betərmış".
"Allah, bizə saxta dostlar verincə,
Hasara qoymağə bir daş verəydin".
"İnsan var torpaqda gövhər arayır,
İnsan var, yer eşir köstəbək kimi..."*

R.İsmayılin şeirləri təbii, sadə və səmimidir. Şair yersiz pafosa, iddialı, ibarəli, başgicəlləndirici ifadələrə, misralara, ümumilikdə belə şeirlərə aludə deyil. O, hamının danışlığı, başa düşdüyü, sevdiyi dildə yazır, yaradıcılığında klassik ənənələrə söykənir, folkloran qidalanır, şifahi xalq ədəbiyyatına, aşiq poeziyasına dərin ehtiramla yanaşır.

Hər şairin öz auditoriyası var. Ola bilsin, müasir gənclik Ramiz İsmayıllı kimi klassik üsluba söykənən şairlərin yaradıcılığına tez-tez müraciət etməsinlər. Çox keçməz, əcnəbilər tərəfindən bizə sıyrılmış modernist, postmodernist, əndrabandi ədəbiyyata uyanların əsərləri sabun köpüyü kimi dağlıb yox olacaq. Min illərin sınağından çıxmış poeziyamız isə min il də bundan sonra yaşayacaq.

Ramiz İsmayıllı ədəbiyyata malal-malal pendirlə, şaqqa-şaqqa cəmdəklə, kilo-kilo beçə balı ilə, hinduşka qanadında gəlməyib. O, ədəbi al-

mə ağır-ağır, ləngərli addımlarla gəlib. Ədəbi jurnal və qəzet redaksiyalarının kandarını yağır eləməyib, qapıdan çıxbı, pəncərədən qayıtmayıb. Nə vaxt duyğuları oyananda, ilham pərisi gələndə qələmə sarılıb. Ona görə də ömrünün yetmiş ilini kiçik bir əhatədə, qohum-əqrəba ilə, qələm dostları ilə qeyd edir.

R.İsmayıllı hələ Azərbaycan Yaziçılar Birliyinin üzvü də deyil, qələm dostlarının teklifi ilə bu il sənədlərini təqdim edib, amma növbədə ondan əvvəl beş yüzdən çox adam var. Gecikməyinin səbəbini, günahını özündə görür: "danlamaram, qınamaram heç kimi, özümdəndi, özümdəndi gileyim" deyir. Onun yaradıcılığından monoqrafiya da yazmaq olar, bəlkə də gələcəkdə yazılaçaq.

Onun həyat və yaradıcılığına müraciət etməkdə məqsədim heç də şeirlərini tənqid və təhlil etmək deyildir. Şübhəsiz ki, diqqətlə axtarsaq onun da qələm məhsullarında irad tutulası nə isə taparıq. Yalnız şairin yetmiş yaşıının tamam olması münasibətilə BİR DOST SÖZÜ ilə yaradıcılığına nəzər salmaq, təbrikimizi çatdırmaq niyyətindəyik. Onunla səksənində, doxsanında, YÜZ YASINDA görüşməyi arzulayırıq. O, isə yenə də:

"Şeir yazdım, yazmağına,

Şair olmadım, deyəsən". - deyib durur, ona vaxtında yaradılmayan şəraitdən, ədəbi mühitdə verilməyən SÖZ MEYDANINDAN gileyənir. Nə edəsən, bu da TALEYİN SƏRT YAZISIDIR!

"Şeh ətirli, süd qoxulu,

Şeir şirin bir yuxudu.

Yazdığını kim oxudu?

Şair olmadım, deyəsən.

Sular axdı şırıl-şırıl,

Quşlar uçdu pırıl-pırıl.

Qırıl, ay qələmim, qırıl,

Şair olmadım, deyəsən.

Sehirliymiş söz aləmi,

Öz dünyası, öz aləmi.

Qınama, Ramiz, qələmi,

Şair olmadım, deyəsən".

Biz isə deyirik: 70 YAŞIN MÜBARƏK, ŞAIR!

ƏLİ BƏY AZƏRİNİN

"Mürəkkəbi şəhdi, qələmi güldü,

Hələ yazılmayıb sonuncu şeir". - deyən Ramiz İsmayıldan yazacağı hələlik bu qədər...

RAMİZ İSMAYIL

XOCALI

Azğın ermənilər doxsan ikidə
"Yazdılardır" Xocalı faciəsini.
Boğdular milləti qan dənizində,
Güllələr batırdı körpə səsini,
Quran tapılmadı məhkəməsini.

Torpağa qırmızı qar yağmışdım?
Yoxsa qar qarışq qan yağmışdım?
Fələk görk eləyib qarğamışdım,
Yaralı Xocalı yanındı o gün!
Qarılı, qocalı yanındı o gün!

Qız-gəlinlər ana-hüryan qaçırdı,
Dondursa da şaxta, boran, qaçırdı.
Vay-şivən qoparıb hər yan qaçırdı,
Qarda, qiyamətdə azdilar yolu,
Erməni bildilər qaralan kolu.

Bəşər hələ belə zülüm görməyib,
Belə qatil, belə zalim görməyib.
Belə qətl, belə ölüm görməyib,
Nə idi günahı millətin, Allah?
Çəkdilər bu qədər zilləti, Allah!

...Millətə şair də, söz də gərəkdir,
Duyan ürek, görən göz də gərəkdir.
Nə vaxtsa gücünü göstərəcəkdir,
Düşmənin başını əzəcək xalqım,
Dik tutub başını əzəcək xalqım!

TAPMAYIB HƏLƏ

Tara aşiq olub, saza bağlanıb,
Qışa könül verib, yaza bağlanıb.
Ruhunu oxşayan qızıa bağlanıb,
Ramiz gəzdiyini tapmayıb hələ.

Kərəm də, Əсли də, Leyli də görüb,
Məcnuna tən gələn dəli də görüb.

Almazı, yaqutu, ləli də görüb,
Ramiz gəzdiyini tapmayıb hələ.

Vətən torpağının barını sevib,
Zirvədə xarlayan qarını sevib.
Üzündən nur yağan qarını sevib,
Ramiz gəzdiyini tapmayıb hələ.

Dünyanın dərdini, qəmini tapıb,
Dərdlə qovuşmağın çəmini tapıb.
Nə qədər dərd varsa cəminini tapıb,
Ramiz gəzdiyini tapmayıb hələ.

Səadət axtarıb, sədaqət gəzib,
Haqqı soraqlayıb, həqiqət gəzib.
İnsanı ucaldan təriqət gəzib,
Ramiz gəzdiyini tapmayıb hələ.

Əhdə vəfa edib, sözə tən gəlib,
Ağarmış saçına təzə dən gəlib.
Qayıdır dünyaya təzədən gəlib,
Ramiz gəzdiyini tapmayıb hələ.

DAĞ ADAMLARI

Ay ötər, il keçər, fəsil dəyişər,
Zaman dəyişdikcə nəsil dəyişər.
Allah eləməsin əsil dəyişə -
Niyə dəyişdiniz, dağ adamları?!

Bu elləri duz-çörəkli görmüşəm,
Örənləri şir biləkli görmüşəm.
Saf arzulu, xoş diləkli görmüşəm,
Niyə dəyişdiniz, dağ adamları?!

Çekirsiniz çörək dərdi, un dərdi,
Kasıblıqmı üzünüzü döndərdi?
Tanrı sizə bir bəlamı göndərdi,
Niyə dəyişdiniz, dağ adamları?!

Boylanib yenidən ötən çağlara,
Rəhm eləyin ölenlərə, sağlamara.
Sizi and verirəm ulu dağlara,
Niyə dəyişdiniz, dağ adamları?!

Yurdun qıbləgahı, piri idiniz,
Ay işığı, günəş nuru idiniz.
Aydən arı, sudan duru idiniz,
Niyə dəyişdiniz, dağ adamları?!

Mən Ramizəm, sizdən ayrı nəyəm ki,
Qürbət eldə nalə çəkən neyəm ki.
Gəlmışəm ki, yalvaram ki, deyəm ki,
Daha dəyişmeyin, dağ adamları -
Niyə dəyişdiniz, dağ adamları?!

BƏNÖVŞƏ

(yanvarda bənövşə görmüşəm)

Nə tez oyanmışan, nə tez açmışan,
Hələ çox qalibdir yaza, bənövşə.
Ayaz vurar, göy ləçəyin büzüşər,
Dözməzsən şaxtaya, buza, bənövşə.

Qurbani əlləri dizində qaldı,
Vurğunun nisgili gözündə qaldı.
İlyasın heyrəti üzündə qaldı,
Baxdı kol dibində izə, bənövşə.

Bahara tələsmə, hələ vaxta var,
Hələ qar-sazaq var, hələ şaxta var.
Tez açarsan, deyərlər ki, baxtı var,
Bədnəzər gətirər gözə, bənövşə.

Novruzgülü səni görüb qımışdı:
-Deyin bənövşəyə hələ ki, qıṣdı.
İncə vücluduna necə qiymışdı,
Möcüzə göstərdi bizə bənövşə.

Bu hökmü, qərarı Tanrı veribdi,
Şair qəlbə sənin kimi zərifdi.
Görəndə ki, naşı əllər dəribdi,
Ramiz daş deyil ki, dözə, bənövşə.

"GECƏ-GÜNDÜZ GÜLÜ"

Göy ləçəkli gözəl, göyçək gül gördüm,
Gündüz açılmışdı, büküldü gecə.
Şəbnəmmi çasdırıldı, mehmi qorxutdu,
Ya şəhmi üstünə töküldü gecə?

Bu zərif məxluqun sehrinə düşdüm,
Ayazmı küsdürür, bezdirir onu?
Gündüz günəş nuru xumarlandırır,
Gecələr köynəyi qızdırır onu.

Özünə bax, nazına bax, ilahi,
Aydən, ulduzlardan yaşmanır, bəlkə?
Bu incə gözəlin, nəcib varlığın,
Bir xəzif küləkdir düşməni, bəlkə?

Təbiətin möcüzəsi azdımı,
Elə biri bu gül imiş, sən demə.
Gül sevən bir gözəl bildi adını,
"Gecə-gündüz gülü" imiş, sən demə.

QADIN VAR...

Qadın var, tükənməz hırsı, havası,
Qurtarmaz qovğası, bitməz davası.
Qadın var Məkkədir yurdu, yuvası,
Dərdini-sərini evdə gəzdirər.

Qadın var rəml atan, dua yazındı,
Qadın var ev yixan, quyu qazandı.
Dünya beləsinə dolu qazandı,
Əlini üzdə yox, dibdə gəzdirər.

Qadın var mələk də dindirə bilməz,
Fələk də sözündən döndərə bilməz.
Qadın var, toyuğa dən verə bilməz,
Qadın var ərini "CİP"də gəzdirər.

Qadın var, mətanət, dəyanət rəmzi,
Qadın var, bədəniyyət, xəyanət rəmzi.
Qadın var, siyaset, bəyanət rəmzi,
Dösünə döyəni cibdə gəzdirər.

Qadın var, el ona baş əyər, keçər,
Qadın var, el üçün yaşayar, keçər.
Qadın var, el yükü daşıyar, köçər,
Qadın var yükünü ipdə gəzdirər.

KİŞİ

Nə geyimlə, nə bəzəklə tanınır,
Kişi olmur şalvar geyən hər kişi.
Duz-çörekələ, düz ürəklə tanınır,
El gözündə ucaldıqca ər kişi,
Kişi olmur şalvar geyən hər kişi.

Bağbecərib, yer şumlayıb əkmirsə,
Əkdiyinin zəhmətini çəkmirsə,
Zəhmət çəkib alın təri tökmürsə,
Xəcil olub çox tökəcək tər kişi,
Kişi olmur şalvar geyən hər kişi.

Sahibkardı - milyon-milyon səhmi var,
Bilmirsən vergidir, yoxsa fəhmi var.
Səhmi varsa, fəhmi varsa, zəhmi var,
Zəhmi varsa, nər kişidi, nər kişi,
Kişi olmur şalvar geyən hər kişi.

Girər tez-tez dondan-dona, dəyişər,
Bilməz bacı, bilməz ana, dəyişər.
Xamilyondu, andan-ana dəyişər,
Deməsələr nəfəsini dər, kişi,
Kişi olmur şalvar geyən hər kişi.

Mən Ramizəm, sözüm hədyan, boş olmaz,
Səxasızın duz-çörəyi nuş olmaz.
Əslə yoxsa, kişilərə qoşulmaz,
Toplasa da bir xəzinə zər kişi,
Kişi olmur şalvar geyən hər kişi.

GÖRÜNDÜ

Mən gedəndə bir balaca kənd idi,
Qayıtdım, gözümə iri göründü.
Qarısı, qocası yaman azalıb,
Orda-burda hərdən biri göründü.

Fağır adam idi Süleyman kişi,
Çoxdan tökülmüşdü ağızında diş.
Davaynan, şavaynan olmazdı işi,
Oğlu, göz dəyməsin, "diri" göründü.

-Xəmirim əlimdə qalıb, ay bala,
Ağrin alım, bu kötüyü xirdala.
Belə buyurardı Salatin xala,
İndi bir sümük, bir dəri göründü.

Bir zaman ruzili, barlı-bəhərli,
Fatma qarının da qəlbə qəhərli.
Oğlu, qızı gedib olub şəhərli,
Əsaya dirənən əri göründü.

Xanım-xatın gəlin idi Xanpəri,
Sığallı, tumarlı gəzərdi əri.
Xanpəri dünyadan köçəndən bəri,
Köynəyin boynunda kiri göründü.

Satib kərəntini, atib yabani,
Sabir də tərk edib eli, obanı.
Köhnə evlərinin çökmüş tavarı,
Çürümüş dirəyi, tiri göründü.

Qadın ləyaqətli, kişi təpərli,
Solmaz xala üzümüzdən öpərdi.
Həmin darvazadı, həmin çəpərdi,
Həyətdə "şalvarlı pəri" göründü.

Qız-gəlinin fikri-zikri aynadır,
Nə xörək bisirir, nə çay qaynadır.
Bir igid əlində təsbeh oynadır,
Birində nərdtaxta zəri göründü.

Xəngəl istəyimi dedim Əhmədə,
-Gəl Sənəm xalani salaq zəhmətə.
Dedi: - çoxdan gedib anam rəhmətə,
Alnimda xəcalət təri göründü.

Ay ötüb, il keçib, zaman dəyişib,
Bu kəndin sıfəti yaman dəyişib.
Ay Ramiz, cavanlar tamam dəyişib,
Ağbirçək, ağsaqqal yeri göründü.

BU DÜNYANIN...

Vaxt gələcək, külli-aləm deyəcək:
-Bu dünyanın bir Ramizi var idi.
Dilim deməyəni qələm deyəcək,
Gözlərində qəm dənizi var idi,
Bu dünyanın bir Ramizi var idi.

Zərim versə, pərt eyləməz nərd məni,
Bəxtim gülsə, sindirammaz dərd məni.
Namərd duymaz, xatırlayar mərd məni,
Təmizlərin tər-təmizi var idi,
Bu dünyanın bir Ramizi var idi.

İki balam, iki bürcüm - qalamdı,
Rauf məndən bir nişanə qalandı.
İlahə var, ilahəmdi, balamdı,
Balaların ən əzizi var idi,
Bu dünyanın bir Ramizi var idi.

Ən ağrılı, ən qayğılı anında,
Ömrün, günün əzabkeşi yanında.
Üzqaralıq qorxusu yox canında,
Açıq alnı, ağ bənizi var idi,
Bu dünyanın bir Ramizi var idi.

Zalim qarşısında əyilmədi o,
Zülüm qarşısında əyilmədi o.
Ölüm qarşısında əyilmədi o,
İnsanlığın belə rəmzi var idi,
Bu dünyanın bir Ramizi var idi.

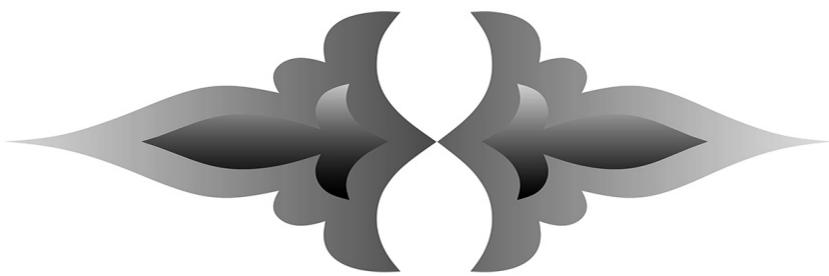
YAĞIDA AMAN

(təcnis)

Gözümün nurunu gözün apardı,
O gözəl ömrümə yağıdı, aman.
Tanrı mənə ürək verib, dərd çekəm,
Közümə könlümün yağıdı daman.

Boylansa bir oğrun nəzər eşqimə,
Nə altın gərəkdir, nə zər eşqimə.
A bədnisiyyət, a bədnəzər, eşqimə,
Olmaz sənin kimi yağıda, aman.

İnsansan, mələksən, söyle, ya nəsən?
Bənövşə boynumu əydi yana sən.
Eşq oduna Ramiz kimi yanasañ,
Sən də aman dilə, yağı da aman.

ZƏKA VİLAYƏTOĞLU

KÜLQABI

(hekayə)

Vahanın oğlu Stepan, qonşuları qoca Şaqeni boğub öldürməmişdən hər şeyi ölçüb biçmişdi. Şaqenin evindən oğurlyacağı pulla özünə və atasına yeni pasport alacağına ümidiyyidi. Yeni pasportlarda onların adları, milliyyətləri dəyişdiriləcək və hər yerdə Azərbaycan vətəndaşı olan türklər kimi tanınacaqdılar. Bu saxtakarlığa qol qoyacaq adamı da əvvəlcədən tapıb, onunla razılığa gəlmişdi. Həmin Adam pasportları dəyişdirəcəyinə yüz faiz söz vermişdi. Təki istənilən məbləğ vaxtında çatdırılaydı. Bundan sonra hər şey Stepanın istədiyi kimi olacaqdı. Tezliklə bu məhəllədən köçüb, onları kimsənin tanımadığı başqa bir yerdə məskunlaşacaq, sərbəst gəzib, dolaşacaq, istədikləri kimi yaşayacaqdılar. Gerisilə onun işi yox idi; isteyir ermənilərlə türklər bir-birini qırıb çatsınlar, ya barışığa gəlsinlər...

Başqa vaxt olsayıdı, Stepan Şaqeni öldürməyə cürət etməz, belə bir fikrə də düşməzdı. Amma hadisələrin gedisi onu buna vadar edir, iş ləngidikcə, səbri tamam tükənirdi. İndi əsl məqamı idi. Bir neçə gün sonra gec ola bilərdi. Bu qarışılıq, iki millət arasında ermənilərin saldığı nüfaz, dava-qırğın hələ ki, başları qatmışdı. Elə bu da Şaqenin ölümünün, necə və kim tərəfindən törədilməsi məsələsini tamamilə başqa məcraya yönəldəcəkdir. Bütün günahlar qalacaqdı türklərin boynunda. Hamı milli iğtişaş zəminində Şaqenin onlardan kiminsə, qisas naminə qətlə yetiriyini zənn edəcəkdir.

Gur, dalgalı ağ saçlı, qızartdaq çöhrəli qoca Şaqen, bu məhəllədə, tükənməkdə olan son ümidiylə yaşayan iki-üç ermənidən biri idi. On beş ildən çox idi, iki otaqlı, bir mərtəbəli evində tək yaşayırırdı. Digər ermənilər isə onunla həyat qonşusu olan qoca Vahan, arvadı və onların iyirmi beş yaşlı oğulları Stepan idi. Əvvəl on ailənin hamısı erməni idi. Bu ailələrdən bir neçəsi Krasnodara, Gürcüstana, bir neçəsi də Ermənistana qaçmışdı. Sonda yalnız bu iki ailə qalmışdı. Onlar da çoxdan baş götürüb Bakıdan Ermənistana və ya Rusiyaya qaçırdılar - amansız qocalıq və kasıbılıq olmasaydı. Həm də bütün zamanlarda olduğu kimi yenə də türkün ürəyiyumşaqlığına, mərhəmətinə bel bağlayırdılar.

Oğlu Stepanın, qoca Şaqeni öldürmək istəyindən Vahanın, qətiyyən xəbəri yox idi. Olsayıdı, bəlkə də buna imkan verməzdı. Ən azı ona görə ki, Şaqen onlara həyan idi.

Şaqenin ailəsi-zadı yox idi. Amma yetərincə pulu, qızılı vardı. Uzun illər Bakıda zərgər işləmişdi. Cavanlığında hər nə qədər yeyib-içən, kef çekən olmuşdusa da, qocalığı da unutmamışdı. İllərlə yiğmişdi və balaca sandıqçada üç kilo ya xaxın qızılı, bankda pulu vardı. Aldığı təqaüdlə də dünənəcən normal dolanırdı. Son günlər qorxusundan təqaüdünü almağa gedə bilmirdi. Dörd aylıq təqaüdü yiğilib fondda qalmışdı və çox güman, ünvanına çatmadığından, yenidən dövlət fonduna qaytarılmışdı.

Övladı yox idi Şaqqenin. Evlənməsinə baxmayaq, bu arzusu həyata keçməmişdi. Arvadı da bu yaxınlarda, erməni-türk davası başlar-başlamaz, altmış bir yaşında, qəfil ürəktutmasından ölmüşdü.

Həyətdəki boş erməni evlərini Ermənistandan qovulmuş türklər tutmuşdu. İnsafən, onlar bu qoca ermənilərə mərhəmət hissiliyə yanaşır, dəyib-dolaşmırıdlar. Hətta Şaqqenə hörmətlə "Şahin dayı", Vahana da "Vahan dayı" deyə müraciət edirdilər. Hərdən Şaqqenə çay da süzür, yemək də verirdilər. Vahana nisbətən Şaqqenin üzündə bir işiq vardi. Bəlkə də bu işiq, min cür erməni fitnələrinə, məhrumiyyətlərinə düşcar olmuş bu insanların ürəklərində coşub-kükərmək istəyən kini, nifrəti əridib, yox edirdi. Ancaq Vahanla arvadının, oğulları Stepanın üzündə, gözlərində, sanki bir şeytan dolaşır, onların əsl erməni olduğundan xəbər verirdi. İstər-istəməz yazıqlaşmış, hər an qorxu, dəhşət ifadə edən gözlərində, ümumi davranışlarında riyakarlığın, təhlükənin gizləndiyi duyulurdu.

Qoca Şaqqen yay gecəsi evinin girişində stul qoyub oturmuşdu. Girişdən solda isə dəmir vedrəni ağızı üstə qoyub, üstünə süfrə salmışdı, onun da üzündə armudu stekanda pürrəngi çay buglanırdı. Bir tərəfdə isə elektrik samovarı gözə dəyirdi. Könlü çay istəyəndə qoca Şaqqen əlləri əsə-əsə samovarı suyla doldurur, elə burdaca qaynamağa qoyurdu. Sonra da qapı ağızında oturub, çay içə-icə, siqaret çəkə-çəkə, tükməkdə olan ömrünün son günlərini yaşayırdı.

Şaqqen, əlləri əsə-əsə cibindən "Prima" siqareti çıxarıb müşlüyə keçirdi. Yandırmazdan öncə astaca öskürüb, boğazının xiltini təmizlədi. Sonra müşlüyü dodaqları arasına qoyub kibritle siqareti yandırmaq istədi. Əlləri çox əsdiyindən bir neçə kibrıt çöpü boşuna yanıb söndü. Növbəti kibriti yandırmağa cəhd eləyəndə qarşısında Stepanı gördü. Stepan cibindən alışqan çıxarıb Şaqqenin siqretini odladı. Şaqqen sinədolusu bir qullab vurub Stepana dedi:

-Keç, içəridən özünən stul gətir.

Buna bəndmiş kimi Stepan içəri təpildi. Stul götürməzdən öncə otağın hər tərəfinə göz gəzdirdi. Şaqqenin pullarının, qızıllarının harda olabiləcəyini yeqinləşdirməyə çalışdı. Bayırda Şaqqen xıltha-xılt öskürəndə o, dik atıldı. İçəridə ləngiməsilə qocanı şübhəyə salacağından ehtiyatlanıb, stulu qapdı və bayırə çıxbı, Şaqqenlə ya-

naşı əyləşdi. Şaqqen gülümşəyib ona baxdı və dedi:

- Mətbəxdən stəkan gətir, samovardan özünçün çay söz.

Stepan ikinci şansdan lazımlıca bəhrələnməyə çalışdı və tez içəri - mətbəxə qaçıdı. Otaqlara təkrar göz gəzdirdi, əl atıb şkafi, pulların saxlandığını güman etdiyi daha bir neçə yeri əlləşdirdi. Gecə evə hardan, necə girəcəyini düşündü. Pəncərədən girə bilməzdi. Pəncərənin yay günlərində gecə-gündüz açıq qalmasına baxmayaraq, dəmir barmaqlıqlar ona mane olacaqdı. Bəlkə nəfəsliyin köməyi ilə nəsə etmək olardı. Yoox. Qapı arxadan kilidli olsa, nəfəslik işə yaramaz. Sonuncu variant qapının açarını əldə etmək idi. Bu fikirlə də açıq qapının açar yerinə baxdı. Üç ədəd açardan biri açar yerinə keçirilmiş, digər iki ehtiyat açar isə dəmir həlqədən sallanırdı.

Stepan, Şaqqenin qulaqlarının ağır eşitməsindən arxayı olub açarları qapıdan çıxartdı. Çətinlik çəkmədən birini dəmir həlqədən ayırdı və qalan ikisini cəld yerinə taxdı. Sonra, heç nə olmayıbmış kimi mətbəxdən stəkan-nəlbəki götürüb Şaqqenin yanına qayıtdı.

-Çay söz özünə, - Şaqqen nəzakətlə dedi.

Stepan özünə çay süzdü. Sonra Şaqqenlə yanaşı əyləşib, oğrun-oğrun onun hülqumu çıxmış ariq boğazına baxdı. Ürəyindən keçirdi: "Hər şey asan olacaq. Bununki bir an məsələsidir. Azacıq boğazını sıxıb buraxsam, o dünyalıq olacaq!.. Amma gərək çalışam, barmaqlarımın izi qalmasın!.. Yoox, yastıqdan yaxşısı yoxdur. Ağzına basıb, yarımdəqiqə saxlasam, canı çıxaq!.."

-Ağlın nə kəsir, bizə dəyib-dolaşacaqlar?! - Şaqqen ehtiyatla soruşdu. Bəlkə də ehtiyatla soruşturmadı. Ermənistandan qovulan türklərin erməni dilini yaxşı bilmələri (onlar hərdən Şaqqenlə bu dildə danışındılar) onu ehtiyatlı olmağa vadar edirdi.

-Durum çox pisdir. İnanmiram bizi burdan salamat buraxsınlar. Hara, necə, kimin yanına gedəcəyimizi də bilmirik. Kimin pulu, adamı vardı, canını vaxtında qurtardı...

-Şaqqen dayı, sənindəmi pulun yoxdur?.. Bəlkə yardım edəsən, biz də aradan çıxaq?! - Stepan Şaqqendən söz almaq istədi.

-Puul?.. Eeeeh! Pul nə gəzir, ay oğul... Düzüñü deyim, pulum var, ancaq bankdadır. Özü də otuz minə yaxın pulum var. Lakin gedib götür-

bu iş üçün lazımdır.

-Nə qədəəər? - Şaqaen yaxşı eşitmədi və bu da Stepanı təzədən ümidləndirdi, bu dəfə səhvini düzəltdi:

-Üç min manat! - dedi.

-Üç min?!.. Az məbləğ deyil!.. Eeeeh! İndi bu məbləğ mənimcün də əlçatmazdır! - Şaqaen yalandan köks ötürdü. Əslində isə döşəmənin altında gizlətdiyi çamadanda on beş min manat pulu vardi.

-Bəlkə bankdakı hesabından...

-Yox. Bu, mümkün deyil. Onsuz da o pulu bizi verməzlər. Özün ağıllı oğlansan, bir düşün dəəə!..

-Düz deyirsən!.. Yaxşı, mən getdim. Gecdir, gedim yatım. Ürəyim istədi, dedim bir Şaqaen dəyiya baş çəkim.

-Çox sağ ol, Allah səni unutmasın! - Şaqaen gülümsədi və ardınca boğazına yiğilmiş hislipaslı xıltı təmizləyib, böyründəki zibil qabına tüpürdü.

O gecə Şaqaenin son gecəsi oldu...

Stepan gecəyarısı həyətdə gəzinməyə başladı. Həyət sakinləri ikinci yuxunu yatırdılar. O, əminlik üçün saymazyana həyətin ortasıyla keçib, küçəyə çıxdı. Küçə qapısından oğrunca bütün evlərin qapısına göz yetirdi. Kiminsə oyaq ola biləcəyindən ehtiyat edirdi. Sonra sıqaret yandırdı; tüstüylə həyəcanını boğmaq, süstləşdirmək isteyirdi. Son qüllabı vurub təzədən həyətə daxil oldu və ehtiyatlı addımlarla Şaqaenin evinə yaxınlaşdı.

Şaqaenin evinin girişində gecələr səhərəcən elektrik lampası yanındı. Bu işiq Stepana çox mane olurdu. İşqdə kiminsə gözlərinə görünəcəyindən ehtiyat edirdi. Az sonra özündə cəsarət tapıb buna da bir əncam çəkdi. Vaxt itirmədən əl uzadıb lampanı burdu və söndürdü. Qaranlıq bir kuncə çəkilib, ətrafdan, içəridən hərir gəlib-gəlmədiyini bilmək istədi. Sakitlik idi. Ehmalca Şaqaenin evinin açıq qalmış, dəmir barmaqlıqlı pəncəresinə yaxınlaşdı. Şaqaenin yatıb-yatmadığını bilmək isteyirdi. Dinşədi. İçəridən Şaqaenin zəif xorultu səsi gəlirdi. Bu, Stepanı ürəkləndirdi. Təzədən qapıya yaxınlaşdı. Oğurladığı açarı cibindən çıxarıb qapıya saldı, ehmalca sağa burmaq istədi. Açıq sağa burulmadı. Açıq səhv götürdüyü zənn edib düşgünləşdi. Təkrar yoxlamağa qərar verdi. Bu dəfə, xoşbəxtlikdən açar sağa çox rahat buruldu və qapı açıldı. Qapını

azacıq aralayıb içəri girdi, eyni ehmallıqla da arxasında örtdü. Nəfəsini içinə çəkib, gözləri qaranlığa alışanacan qapı arxasında dayandı.

Şaqaen daha xoruldamır, sakit-sakit yatırdı. Arada astadan zarımağa başladı. Görünür, qocalıqdan canında baş qaldırmış giztilər, ağrılar onu yuxuda da rahatsız edirdi.

Stepan həyəcanlıydı. Sinəsi dağılmağa gəlirdi. İrəli atılıb Şaqaeni öldürməyə hələ ki, cürət etmirdi. Bir azdan Şaqaen yenə xoruldamaga başlayanda o, özünə gəldi. Artıq gözləri də qaranlığa alışmışdı. Küncdəki çarpayının üstə gözünə dəyən yastiğı bir anda qapdı və Şaqaenin çarpayısına yaxınlaşdı. Vaxt itirmədən, ağcaqanad öldürmiş kimi yastiğı Şaqaenin ağızına basdı. Anı olaraq, yastıq altında boğuq və zəif səs eşidildi. Cəmisi yarımdəqiqə sonra o səs tamam kəsildi. Buna baxmayaraq, Stepan yastiğı Şaqaenin ağızında iki-üç dəqiqə saxladı. Onun öldüyüünə tam əmin olduqdan sonra pəncərəni içəridən bağladı, pərdələri qapatdı. Bayırdan içərini kimsənin görə bilməyəcəyindən arxayınlayıb otaqların işığını yandırdı. Axtarışa başladı. Otağın altını üstünə çevirdi. Ümidlə, həyəcanla axtardıqlarını tapa bilməyəndə əsəbləşdi, Şaqaeni nahaqdan öldürdüyü üçün öz-özünü danladı, it peşimanı oldu. Amma ümidi üzəmədi, döşəmədəki xalını sürüyüb qəzəblə bir kuncə atdı. Bu an döşəmədəki kiçik qapı dəydi gözünə. Qapının ağızında xırda kilid vardi. Çox eşələdikdən, dartlıqdan sonra kilidi qopara bildi. Taxta qapını açdı. Qarşısında bir metr dərinliyində, quyu oxşarı bir yarıq açıldı. Orda gözünə dəyən qara bir çamadan oldu. Xəzinə tapmış adam sevinci ilə bir an duruşub qaldı. Tez də daxili səfərbərliklə güc verib çamadanı ordan çıxardı. Ancaq çamadan, onun düşündüyü kimi ağır deyildi.

Stepan çamadanı açmazdan öncə xatırladı ki, qapını kilidləməyib. Qaçaraq, qapını kilidləyəndən sonra qayıdırıb çamadanı götürdü və arxa otağı çəkilib həyəcanla, sevinclə açdı. Qalaqlanmış şax rus yüzüklərini, əlliliklərini görünəcə az qaldı ki, ağılı başından uçsun. Bir az da eşələyib içərisi qızılla dolu sandıqçanı da tapdı. Bu dəfə lap çox sevindi. Özünü ələ almağa çalışdı. Ağlinın başından uçmaması üçün, sanki Şaqaenin otağının pəncəreləri kimi beyninin hər kunc-bucağını qapatmağa, "pərdələrini" çəkməyə cəhd etdi. Çamadanın ağızını bərk-bərk bağlayıb, otağın işıqlarını söndürdü. Ehtiyatla pəncərəyə yaxınlaşıb,

pərdə arxasından alaqlarlıq həyətə göz gəzdirdi, qulaq verdi. Bir səs-səmir eşidilməyincə çamadanla birgə otaqdan çıxdı. Çıxarkən qapını da kilipləməyi unutmadı. Sonra gecəykən ata-anasını da götürüb qaçı, küçəyə çıxaraq, taksi saxlatdı. Taksiyə əyləşince, "Sabunçu qəsəbəsinə sür!" - dedi. Qoca Vahanla arvadı, təşviş, qorxu içində ehtiyatla ondan nə baş verdiyini soruşsalar da o, şəhadət barmağını dodaqlarına dayayıb, onlara susmaq işarəsi verdi...

Səhər Şaqaqin gözə dəymədi. O biri gün də. Düz üçüncü günün axşamı onun öldürüldüyü xəbəri yayıldı. Bakının qızımar yayının istisi olmasaydı, bəlkə də Şaqaqin ölümündən on gün sonra xəbər tutacaqdılar. Ancaq meyitin kəskin qoxusu həmin günün axşamı həyəti başına götürdü. İlk anda heç kəs Şaqaqin ölümündən şübhələnmədi. Hamı elə bildi, hardasa yaxın künc-bucaqda it-pişik, siçan-siçovul ölüb. Çox axtardılar, bir şey tapa bilmədilər. Arada Şaqaqin ölə biləcəyini ehtimal edənlər də oldu və bu ehtimalla da onun yaşadığı evin qapısını taqqıldatdlar, amma qapı bağlı olduğundan çox da dərinə getmədilər. Üçüncü gün isə həyəti ağuşuna almış meyit qoxusu çox dözlüməz oldu. Sonra kimsə dedi: "Güman ki, Şaqaqin ölüb?.. Üç gündür, o, gözə dəymir!" Bu, hamının ağlına batdı. Yaxınlaşış pəncərədən içəri baxdılar, bir şey görə bilmədilər. Şaqaqin səslədilər, cavab gəlmədi. Erməni Vahani, Stepanı aradılar, onlar da gözə dəymirdilər. Sonra məlum oldu ki, Vahangil üç gün əvvəl həmişəlik harasa çıxıb gediblər.

Meyit qoxusu, açıq-aşkar Şaqaqin evindən gəlirdi. Son anda həyət sakıləri milisə xəbər verdilər və milis gəlib qapını sindirdiğdən sonra, həqiqətən Şaqaqin ölümündüyü məlum oldu. Onun meyitini ölü maşınına qoyub morqa apardılar. Hadisənin gerisindən həyət sakılərinin heç bir xəbəri olmadı. Milis bir müddət cinayətkarı axtardısa da, onu tezliklə tapa bilmədi. Sonrakı qanlı-qadalı hadisələr isə bu hadisəni tamamilə unutdurdu.

Bu, hadisə baş verəndə 1989-cu ilin yayı idi. Stepan isə 1999-cu ilin yayında Moskvada öldürdü...

...O gecə Stepan, ata-anasıyla birgə Sabunçu-da əvvəlcədən kirayələdiyi mənzilə sığındı. Mənzil sahibi qoca rus qarısı idi. Bir neçə gün sonra da o, özləri üçün təzə pasport aldı. Vahanın pasportunda yazılmışdı: Aydəmirov Vahid

Ziyatxan oğlu. Anası Haykanuşun adı, soyadı dəyişdirilərək, "Aydəmirova Məleykə Məhəmməd qızı", Stepanın pasportunda isə, "Avanesyan Stepan Vahan oğlu" əvəzinə "Aydəmirov Sübhan Vahid oğlu" yazılmışdı. Bu sənədləri yerli satqınların, xainlərin vasitəsilə əldə edən Stepan-Sübhan tezliklə Bakının Sabunçu qəsəbəsində iki otaqlı, fərdi həyətyanı sahəsi olan geniş mənzil alaraq, ata-anasını da ora köçürdü. Bura elə bir yer idi ki, yaxınlıqda qonum-qonşu yox idi. Olsayıda qorxu sovuşmuşdu. Ən əsası onlar "Türk" idilər və türk dilini də türklərdən pis bilmirdilər.

İki il sonra durum daha da gərginləşdi. Ermənilərin, Xocalı şəhərində gecəykən, qadın, uşaq, cavan, qoca demədən əllərinə keçən türkləri güllələməsi, süngüylə dəlik-deşik etməsi xəbəri sürətlə hər yana yayılmağa başladı. Bunun ardınca Azərbaycan rayonları, ard-arda ermənilərin işgalına məruz qaldı. Burda da qətllər, qırğınlar, talanlar başlandı. Biri-birinin ardınca yayan qara xəbərlər Bakıda əməlli-başlı çaxnaşma yaratdı. Türkler, şəhərdə gizlənmiş ermənilərin axtarışına başladılar. Bakıda, adlarını, milliyyətini dəyişdirmiş ermənilərin, onlar tərəfindən kortəbii olaraq, axtarılması xəbəri Stepangilin qulağına çatlığı gündən onlar gecələri səksəkəli yatdırılar. Sonda ata-anasının məsləhətiylə Stepan Rusiyaya getməli oldu. Məqsədləri o idi ki, o, gedib Rusiyanın şəhərlərindən birində ev alsın və sonra ata-anasını da tezliklə həmişəlik öz yanına aparsın. Ən pis halda isə qoca Vahanla qoca arvadı öldürülə bilərdilər, amma vaxtında qəçsa Stepana xətər toxunmazdı.

Stepan Rusiyaya getdiyi gündən unutdu hər şeyi. Şaqaqin qızılları, pulları onun ağlını yerindən oynatmışdı. Günləri eyş-işrətlə keçir, bar-kafe sahibləri onun pullarıyla varlanırdılar. Gündə bir rus qızıyla kef çəkən Stepanın yadına ev almaq düşmürdü. Ən yaxşı otellərdə ən gözəl rus qızlarıyla əylənməkdən doymur, kafelərdə striptiz oynayan qızların açıq sinələrinə, döşlərinin arasına şax, qiymətli kağız pul əskinaslarını keçirməkdən həzz alırdı. İçki, qumar, narkomaniya Stepana ağuşunu açmışdı. Burda - Moskva-da yaxınları arasında, artıq Tuz Sübhan kimi ad çıxmışdı. Oturub-durduğu adamların da çoxu Azərbaycan türkləri idi. Onlar Stepanın türklüyüne inanır, onu türk kimi, Sübhan kimi qəbul edirdilər. Dostları arasında ermənilər də yox de-

yıldı. Amma onlara qətiyyən özünü erməni olduğunu bildirmirdi. Bir sözlə, bədbəxt Şaqenin pulları hesabına kef çəkirdi.

Bir gün hər şey tükəndi. Pullarını qumarda uduzdu. Ciblərində qəpik-quruş qalmışdı. Başını stola dayayıb, qolları arasına aldı. Ağlamaqdan özünü zorla saxladı. İçindən bir səs hayqırıb gəldi: "Yoxdur, yoxdur daha... yoxdur, heç nəyim qalmadı, heç nəyiim!.." deyib qışqırmaqdan, yumruğunu qəzəblə stola çırpmaqdan özünü zorla saxlayırdı. Bu an kimsə saçlarını nəvazişlə qarışdırıldı: "Saşa, Saşa... Özünü üzəmə, qalx gedək!.. Gedək, bizdə gecələyərik!.."

Stepan-Sübhan başını qaldırdı, şişib qızarmış, qan çanağına dönmüş gözlərini başı üstündə dayanıb mərhəmətlə ona baxan qadına zillədi. Dikəldi. Qadının əlini tutub üzünə sürtdü:

-Sən məni atmadın, hə?

-Niyə atmaliyam?

-Axı, indi mən heç kiməm!.. Heç nəyim qalmadı, heç nəyim!..

-Ürəyin ki, qalib... Saşa, mən səni çox sevərəm! Sən mənim Şaşamsan! - qadın nəvazişlə dilləndi.

-Məni sevirsən, hə?

-Əlbəttə!.. Qalx gedək bizə. Bizdə yaşayarıq. Evimizdə rahatlıqdır. Atamlı məndən savayı bizdə kimsə yaşamır. O da gah evdə olur, gah da harasa çıxıb gedir. Onun da öz adamları, öz dünyası var. Pulu olanda içir, gəlir evin bir küncünə sərilib yatır. Bizimlə heç bir işi olmayacaq, Saşa.

Bu qadın rus qızı Lyuba idi. Bir həftə önce tanış olmuşdular. On yeddi yaşı vardı. Qızlığını Stepana qurban vermişdi. Bu bir həftə ərzində biri-birinə çox bağlanmışdılar. Günləri, gecələri kafe-barlarda, gözintilərdə keçirdi. Bir az əvvəl kazinoya da birlikdə gəlmişdilər. Bir tərəfdə əyləşib Stepanin qumar oynamasını aralıdan seyr etmişdi Lyuba. O, uduzanda, hər nə qədər təsirlənsə də özlüyündə Stepana dayaq olmağa qərar vermişdi.

Lyuba on yaşından atasıyla yaşayındı. Anası səkkiz il əvvəl imkanlı bir gürcüyə qoşulub getmiş, onları atmışdı. Bəlkə də getməyə haqqı vardı. Çünkü Lyubanın atasından fərli bir kişilik görməmişdi. Lyubanın təməlini qoyduğu gündən sonra, bir ər kimi ona nə vaxt yaxınlaşdığı, öpüb-oxşadığı məlum deyildi. Günləri sər-xoşluqla keçirdi. Yalnız pulu qurtaranda ayıq

olurdu Dima.

Anası başqa ərə gedəndən sonra, elə bil atası Dima, həqiqətən ayılmışdı və başa düşmüşdü ki, işləmək, pul qazanıb qızını yaşatmaq lazımdır. O, tikintidə işləyirdi. Əlli beş yaşındaykən, yetmiş yaşlı günü keçmiş qocaya oxşayırırdı.

Stepanın onlara gəlisi və sonrakı günlərdə onlarla birgə yaşamısını Dima adı bir hal kimi qəbul etdi. İki kiçik, təmirsiz otaqlardan birində o, digərində də Stepanla Lyuba yaşamağa başladılar.

Otaqların divar kağızları çoxdan saralıb, köhnəlmışdı. İçəridəki avadanlıqlar, divankreslo, televizor, stol-stul, hər şey köhnəlib, az qala, sıradan çıxmışdı. Amma Lyubanın təravəti, gözəlliyi bunların hamısını ört-basdır edirdi. Lyuba təmizkar, səliqəli qadın idi. Bu üzdən də, köhnə, baxımsız əksər rus evləri kimi bu ev üfunət qoxumurdu. Üstəlik, pəncərə önündə səliqəylə sıralanmış gül dibçəkləri, dibçəklərdə daim qayğıyla bəslənmiş yaraşıqlı gülərlə otağın havasını çox təmizləyirdi...

Sonuncu pullarını uduzduqdan sonra Stepanın yadına düşdü ki, o, Rusiyaya ev almağa, ata-anasını da çəkib öz yanına gətirmək üçün yer-yurd düzəltməyə gəlmişdi. Amma iş işdən keçmiş, aradan altı ilə yaxın vaxt ötmüşdü. Hələ bəlkə də, ata-ansını Bakıda türklər çoxdan öldürmişdülər. Amma yox, atasının kimliyini belə asanlıqla doğru-dürüst müəyyənləşdirə bilməzdilər. Sonda Stepan öz-özünə təselli verdi: "Əşı, lap öldürsünlər! Onsuz da atamığının qatarı çoxdan gedib..." Şaqenin son sözlərini xatırladı: "Türklər öldürməsə belə, bilirəm ki, yaxın vaxtlarda öləcəyəm. Sən desən də, deməsən də bunu mən bilirəm. Ona görə də əziyyət çəkib harasa qaçmaq fikrində deyiləm". Daxilən inandı ki, türklər onun əldən düşmüş ata-anasına toxunmazlar, toxunsalar belə, onsuz da ömürlərini yaşamış bu qocalar çoxdan olmuş kimiydilər.

Stepan ciblərini eşələdi. Cibində son qəpik-quruşları qalmışdı. Hərdən uduzduğu pulları təzədən geri qaytarmaq eşqiyə alışib-yansa da, bu qəpik-quruşla qumar oynamığın mümkünsüzlüyünü anlayıb düşkünləşirdi. Bu miskin, darixdirci halında Lyubanın ona nə qədər gərək və dayaq olduğunu anlayıb, sevinir, Tanrıya dua edirdi.

Bir neçə gün fikirləşib, pulsuzluqdan yaxa qurtarmaq üçün yollar aradıqdan sonra oğurluq, cibgirlik etməyə qərar verdi. Həmin gün xəlvət bir küçədə son dəbdə geyinib-bəzənmiş bir qadının çantasını ciynindən dartib qopardı, gülə kimi qaçı və gözdən itdi. Daldalanıb, izi itirdikdən sonra çantanı açdı. İçərisindən qadına məxsus əşyalar çıxdı. Onları qəzəblə bir tərəfə tullayıb yenə də çantanı eşələdi. Bu dəfə axtardığını tapdı. Bu, qiymətli, yaraşıqlı bir portmanat idi. Həyəcanla, ümidiłə açıb, içində baxdı. Portmanatda iki yüz dollar və səkkiz min də rus pulu vardı. Bir az da eşələdikdən sonra qiyməti, təxminən üç yüz dollar olan qızıl qadın boyunbağısı tapdı. Onları da ciblərində gizlədib, heç nə olmayıbmış kimi yoluna düzəldi. Həmin gün axşam yenidən kazinoya yoldı.

Kazinoda, elə bil onun gəlişini çoxdan gözləyirdilər. Çox çəkmədən oyun başlandı. Oyunun ilk mərhələsində Stepanın bəxti gətirdi. Az məbləğlə oyuna girsə də o, xeyli pul uddu. Get-gedə həvəsləndi. Oyun əməlli-başlı qızışmışdı. Məbləğ get-gedə artırdı. Əlinə pul gəldikcə Stepan bir az da qızışır, məbləği daha da artırırdı.

Aradan üç saat yaxın vaxt ötmüşdü. Hərdən udduğu pulların bir qismini təzədən uduzmasına baxmayaraq, əlində beş min dollar dəyərində pul vardı. Son anda bərk yorulduğunu və qazandığı pulları bir an içərisində yenidən uduza biləcəyini, erməni genindən gələn biciklə hiss etdiyindən oyunu dayandırdı. Kazinodan çıxıb Lyubanın görüşünə tələsdi. Onu da özüylə götürüb şəhərin mərkəzindəki disko-baraya yollandı...

Gecə evə sərxoş qayıtlılar. Lyubanın atası Dima, öz otağında büzüşüb yatmışdı. Səs-küyə oyandı. Biləndə ki, "kürəkəni" hər cür yemək-içmək alıb gətirib, çıçəyi çırtladı. Stepanın təklifindən sonra yatağından qalxıb süfrəyə yaxınlaşdı. Amma Stepan ondan iyrəndiyindən, imkan vermədi, Dima onlarla bir stol ətrafinda əyləşsin. Çay stəkanını araqla ağıznacan doldurdu və bir neçə dilim kolbasa ilə birgə ona uzatdı. Dima bunları göydə qapdı və yeməkdən əvvəl arağın yarısını birnəfəsə acgözlükə başına çəkdi. Sonra əlini uzadıb süfrədən duzlu xiyar götürmək istəyəndə Stepan çəmkirdi: "Dayan!.. Mən verərəm!" - dedi və Di-

manın əlini süfrəyə toxundurmasına imkan vermədi.

Lyuba özündə deyildi. Çox içmişdi. Stepanın təkidiylə onun süzdüyü araqdan bir udum içib divana çökdü və an içərisində lampa kimi söndü. O qədər sərxoş idi ki, ətini kəssən xəbəri olmazdı. Saçları biri-birinə qarışmışdı. Ağappaq sinəsi, yumru, bərk döşlərindən biri düymələri açılmış köynəyinin yaxasından pırtlayıb çıxmışdı və sanki budaqdan yetkin, dadlı, sulu, ətli bir meyvə sallanırdı. Dizdən yuxarıyacan açıq geydiyi yubkası isə onun aralanmış ayaqları arasından işiq üzünə çıxmaq istəyən şeyini örtmək, gizləmək üçün yetərincə uzun deyildi. Əslində Stepan da, Lyubanın atası Dima da Lyubanın işiq saçan, iştah açaq görkəminin fərqində deyildilər. Dima acgözlükə araq içir, kolbasa yeyirdi, Stepan da ayağını biri-birinin üstə aşırıb siqaret çəkirdi. Siqaretinə son qüllabı vurub, hərdən maraqla ona baxan Dimadan soruşdu: "Çəkirsəəən?"

Dima, müticəsinə boyun əydi, yazıq-yazıq gülümsədi və "pis olmaz" dedi. Stepan onu yaxınına çağırıldı. Dima yaxınlaşan kimi kişinin ciynindən aşağı basdı:

-Başını aşağı əy! - dedi.

Dima, onun neyləmək istədiyinin fərqi varmadan müticəsinə başını aşağı əyən kimi əlindəki siqareti odlu-közlü, qəddarcasına, manyaqqasına, faşistcəsinə Dimanın keçəl başının düz ortasına basıb söndürdü. Dima vaysındı, ofuldandı. Bir anda yanlıq ət qoxusu, kabab qoxusu otağa yayıldı. İtaətə, mütiliyə alışmış Dima, az sonra heç nə olmayıbmış kimi cinqirini da çıxarmadı və Stepan'dan aldığı siqareti damağına qoyub odladı, sanki bununla da bütün göynərtilərini unutmuş oldu...

Stepan hər şeyi bilərəkdən edirdi. Sərxoş olmasına baxmayaraq, nə etdiyini yaxşı bilirdi. Bütün vasitələrdən istifadə edib, ruslarda türklərə qarşı nifrət oyatmayı qarşısına məqsəd qoymuşdu. Şəxsi pasportu, Azərbaycandan olması buna əsas verirdi. O, yaxşı bilirdi, burda - Rusiyada hər nə qələt etsə, ruslara hər nə qədər pislik etsə, hamısı Azərbaycan və türk adına yazılacaq. Bununla da, ruslarda, Dimanın özündə türk millətinə əbədi sönməyən bir nifrət oyadacağına əmin idi. Bu istəklə də o, sonrakı günlərdə də bədbəxt Dimanın yağılı, sığalı ortası keçəl başını, bilərəkdən külqabına

döndərmişdi. Deyəsən, Dima da buna alışmışdı və elə belə də olmamış kimi Stepanın hərəkətlərinə etiraz etmirdi. Qızı, başının ortasına nə olduğunu soruşanda da "bir şey deyil, tikintidə yaralanıb" deməklə onu yola verir, əslində Stepan dan it kimi qorxurdu.

Stepan son zamanlar bir quldur dəstəsinə qoşulmuşdu. Mağazaları, kafe-barları talayır, adamların yolunu kəsir, gecələr qətllər, qırğınlar törədir, sərvət toplayırdılar. Bu səbəbdən də bəzən bir neçə gün yoxa çıxır, Lyubadan ayrı düşürdü. Bu günlərdə Lyuba da öz gəzintisindən, keyfindən qalmırdı... Amma Dima Stepan-sız darıxdı. Darıxməq deyəndə ki, Stepanın alıb gətirdiyi içkilərdən, siqaretdən ötrü arzulayırdı Stepanı.

İki gün sonra Stepan evə yenə sərxoş gəldi. Dima üçün araq, pivə, qurudulmuş balıq və kolbası almağı da unutmamışdı.

Lyuba evdə yox idi. Allah bilir, yenə harda, kiminlə əylənir, yeyib-içib, yatırdı. Stepan üçün bu, elə də maraqlı deyildi. Başlıcası, yatmağa, daldalanmağa yeri vardı. Ona görə də Lyubanı bu barədə sorğu-sualı tutub, incitmək, özündən uzaqlaşdırmaq istəmirdi.

Stepan yenə də Dimaya arağı çay stəkanında süzdü. İnadla təkid etdi ki, arağı birnəfəsə içsin. O qədər qızışdırıb, həvəsləndirdi, Dima şirə döndü və tərəddüd, etiraz etmədən arağı birnəfəsə başına çəkdi. Sonra bir neçə saniyə nəfəs ala bilmədi, səsi çıxmadı. Handan-hana özünə gəldi və Stepanın, gülə-gülə ona uzatdığı xiyar turşusunu göydə qapdı.

Dima keflənmişdi. Ara-sıra nəsə demək, danışmaq istəsə də sözlər ağızından tökülib-itir, yolu itirmiş kefli, sərxoş sürücünün maşını kimi uçuruma yuvarlanıb "qəzaya" uğrayırdı.

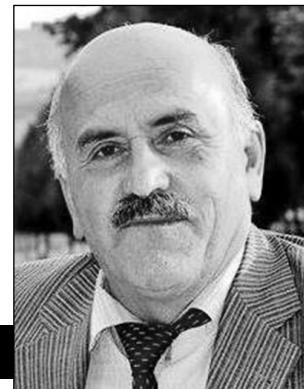
Stepan da kefli olmasına baxmayaraq, özünə araq süzür, Dimaya yoldaşlıq edirdi. O, bir azdan həmişəki tək stuldan qalxıb, külqabını, siqareti götürərək, kresloda əyləşdi. Yenə də ayağını ayağının üstə aşırıdı siqaret çəkməyə başladı və yenə də son qullabı vurar-vurmaz Dima ya baxıb soruşdu:

-Çəkirsəəən?

Dima başıyla "hə" işarəsi verdi və Stepanın ani əl hərəkətiyle, təlim görmüş it kimi yaxınlaşıb, onun dizləri önünde yerə əyildi, təklif-zad gözləmədən keçəl başını Stepanın qarşısına tutdu. Bir anda başının yağı çizildədi və həmişə ol-

duğu kimi yenə də otağa yanıq ət qoxusu yayıldı. Stepan bu qoxudan ləzzət alırmış kimi havanı dərin-dərin qoxladı: "Oxxaaaay! Ləzzətli kabab qoxusu gəlir, eeeee!" dedi və kresloya yay-xanıb qəşşə elədi. Elə bil, onun bu son sözləri və qəh-qəhəsi Dimanı ayıltdı, itməkdə olan insanlıq heysiyətini, qürurunu, mənliyini ona qaytardı. Bir anda Dimanın içində bir qəzəb, kin, nifrət dalğası qopub təlatümə geldi və çox atıb-tutduqdan sonra, axır ki, onu insanlıq sahilinə çıxartdı. Dima son gücünü toplayıb, yanıq-yanıq, dağ-dağ olmuş başının ağrısını, göynərtisini içində boğdu, yatmaq bəhanəsilə öz otağına keçdi. Bir qədər gözlədi. Pərdə arxasından Stepanı izlədi. Çox keçmədən Stepan kreslodaca mürgüləməyə, xoruldamaga başladı. Dima ehtiyat üçün həmişə çarpayışının altında saxladığı ağızı ovxarlı əl baltasını götürüb, ehtiyatla Stepana yaxınlaşdı. İçindəki qəzəb, nifrət hissi ona ilahi bir güc, aşıq-sayıqlıq bəxş etmişdi. Tikintidəki ağır iş, zəhmət də əzələlərini lazıminca bərkitmişdi. İradəsi zəif, özü ağciyər olsa da, qolları güclü idi. Amma bu dəfə qorxaqlığın daşını atmışdı. Bəlkə elə buna görə də baltanı çox sərrast tutmuşdu və lazımı hədəfə hansı güclə endirəcəyi də bəlli idi.

Stepan xorna çəkirdi. Olsun ki, ölüm yuxusu görürdü və ya çox ehtimal, keçəl başını külqabıya döndərdiyi Dimanı yenə də alçaltmaqla həzz alırdı. Amma Dima buna imkan vermədi. Bu dəfə o, Stepanın həyatını həmin siqaret kötüklli kimi onun öz başında söndürdü. Var güçüylə endirdiyi balta bir anda Stepanın başını iki yerə parçaladı. Onun beyin qatığı Dimanın nəzərində bir anlıq külqabındaki bomboz siqaret külünə bənzədi. Sonra, heç nə olmayıbmış kimi Dima baltanı döşəməyə tullayıb, süfrədəki butılıkdan özünə araq süzdü. Bu dəfə lap həvəslə və qorxmadan, çəkinmədən çay stəkanını araqla doldurdu, əlinə götürüb, içmədən öncə anı olaraq, Stepanın paralanmış başına baxdı. İkrahla meyitə tüpürdü: "Tfu, y...tvayomat" deyib, yenə də birnəfəsə arağı başına çəkdi. Ardınca da duzlu, turşu xiyarı ağızına doldurub çeynədi. Sonra səntirləyərək, öz otağına keçdi və yalnız bu zaman hiss etdi ki, bərk keflidir. Ayaq üstə heç cür dayana bilmirdi. Heç nəyi görmür, heç nəyi xatırlamırdı. Elə beləcə duruş gətirə bilməyib tirətər çarpayışına sərildi və o dəqiqə də ölüm yuxusuna getdi...

ŞAHMƏMMƏD DAĞLAROĞLU

İt ilinin ilk şeiri

Bəşər daşlaşaydı hürən itləri,
Yerində qalmazdı dünyada bir daş.
Nə olsun adamdan sədaqətlidir,
Adam ola bilmir Bozdar, Alabaş.

İt nəfsi olan var, ittək qapan var,
İt kimi yaşayan adam var, matam.
Qardaş qardaşının başını kəsir,
İt itin ayağın tapdamır, atam.

İnsan gecələri rahatca yatır,
İtlərin gözündə açılır sabah.
Bu qədər etibar, sədaqət ilə,
Dil niyə vermədin itinə, Allah?

İt ili, at ili, öküz ili var,
Nə oldu, insana ilmi çatmadı?
Bəlkə canlılara il paylananda
Hürüb sahibini it oyatmadı?

Daha it pişiklə qol-boyun yatır,
İnsana dərs olmur olanlar hələ.
Görəsən, biz niyə çəşib qalmışq -
İtimiz elədir, özümüz belə.

Salamımı alanlara

Səni siləcəyəm telefonumdan,
Deyib nota verdi bir yaxın adam.
Sil getsin, günahım - dərdi-sərimdi,
Bəxtim axsayandan çoxuna yadam.

Hami qayğı umur, salam gözləyir,
Hamiya borcum var, bilmirdim bunu.

Şahməmməd Nurulla oğlu Soltanov 1956-ci ildə İsmayıllı rayonunun Pirəqanım kəndində anadan olub. İsmayıllı şəhər 1 sayılı orta məktəbinin 8-ci sinfini bitirdikdən sonra Göyçay 58 sayılı orta texniki peşə məktəbində dülgər-xarrat peşəsi ilə yanaşı orta təhsil alıb. Ordu sıralarında xidmət edib.

Rayonun bir sıra tikinti idarələrində inşaatçı, Mücühaftəran və Ağbulaq kənd məktəblərində əmək təlimi müəllimi kimi çalışıb.

Rusiya Federasiyasında yaşadığı 1986-91-ci illərdə iqtisadçı-mühəndis ixtisası almaqla Novosibirsk Xalq Təsərrüfatı İnstitutunu bitirib. İsmayıllı rayonunun Ağbulaq kəndində bələdiyyə sədri vəzifəsində çalışıb.

Jurnalistika ixtisası üzrə birillik kurs bitirib. Rayonun Yerli Radio Verilişləri redaksiyasında redaktor vəzifəsində işləyib. Bələdiyyələr üzrə keçirilən ikinci, üçüncü və dördüncü seçkilərdə İsmayıllı bələdiyyəsinin üzvü seçilib.

Ş.Soltanov hazırda İsmayıllı bələdiyyəsinin üzvü, bələdiyyə yanında Yerli İqtisadi-İnkişaf və Sosial Məsələlər daimi komissiyasının sədridir.

Ş.N.Soltanov 1995-ci ildən Ana Vətən Partiyasının üzvü, partianın İsmayıllı rayon təşkilatının sədridir.

Erkən yaşlarından şeirlər yazımaqla yaradıcılığa başlayan Ş.Dağlaroglu 5 kitabın müəllifi, 30-dan artıq kitabın redaktoru, 2 toplunun tərtibçisidir. Rus, özbək və tatar şairlərinin şeirlərindən tərcümələr edir. Şeirləri "Türk dünyası şairlərinin antologiyası"nda və digər almanaxlarda yer alıb. 2014-cü ildən təsisçisi olduğu "İsmayıllı Yazarları" ədəbi ictimai birliliyinin sədridir.

Ş.Soltanov 2008-ci ildən çıxan "İsmayıllı xəbərləri" qəzetinin təsisçisi və baş redaktorudur.

Şair Ş.Dağlaroglu 1999-cu ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, 2017-ci ildən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür.

Anadan olandan görə bilmədim,
Diqqətin, qayğının nə olduğunu.

Elə suallar var, cavabı yoxdur,
Dözürəm, susuram, fağıram, lalam.
Küssün küsənlərim, Allaha pənah,
Salam verənlərim! Əleykümsalam!

Yeni il təbriki

Bəxtəvər başına ötən payızın,
Günlər uzandıqca ömür gödəlir.
Zaman alıb gedir əldə olanı,
İnsanın illərə yazığı gəlir.

Dünənki Yeni il köhnəlir bu gün,
Heç bilə bilmirsən vaxt hara getdi.
Qar qızla yol gələn Şaxta babalar,
Bizi sevə-sevə aqsaqqal etdi.

Heç nə ummayacam bu gələn ildən,
Ummuşam, nə verib ağlım kəsəndən?
Ruzimi, bəxtimi, can sağlığımı,
Səndən isteyirəm, İlahi, səndən!

Gözü toxlara ver yaxşı nə varsa,
El rahat yaşasın, düşmən xar olsun!
Göstər, ey təzə il, təzəliyini,
Qoy köhnə dostlarım gülsün, var olsun!

Nə qədər xoş arzu varsa, gül açsın,
Özünü bir mələk hiss etsin hərə.
Ürəkdən sevənlər, gülənlər ilə,
Çıxaq neçə-neçə yeni illərə!

Olsun

Tanım, çoxdan mənə çoxu qiymadın,
Raziyam, haqq-halal az mənim olsun.
Sevgi var, başqa var gəlməz ağlıma,
Sən onu bəxtimə yaz, mənim olsun.

Sevən sevgisini qandırısa - gözəl,
Yanmağım zövq olar, yandırısa gözəl.
Nazının dəyəri candırısa, gözəl,
Buyur, edəcəyin naz mənim olsun.

Mənəm dağ çayıtək haray qoparan,
Yolumda əngəli yuyan, aparan.
Sevda məqamında qalxan, qabarən
Sinələr üstündə saz mənim olsun.

Könlümün ünvani, arzumun yarı,
Əlindən tutmağa razı ol, bari.
Neynirəm yüz illik şaxtanı, qarı,
Yarla bircə gənlük yaz mənim olsun.

Sevmək can borcumuzdur

Sən məni sevməsən, nə olacaqdı?
Mən səni sevməsəm, mən olmaz idim.
Mən səni sevməsəm, bu dar dünyada
Bu qədər ürəyi gen olmaz idim.

Sən Tanrı payışan, dərdə dəvasan,
Quru cismim üçün ruhsan, havasan.
Məni bənd eləyən məkan, yuvasan,
Sənsiz üzülərdim, şən olmaz idim.

Haqqə üz tutanın yolu olardım,
Eşqi saf olanın qulu olardım.
Məhəbbət yağışı, dolu olardım,
Heç kimin qəlbində çən olmaz idim.

Açan arzuları gültək yiğardım,
Dedim: Dan sökülsün. Özüm ağardım.
Təmizlik xətrinə qartək yağardım,
Kimsənin saçında dən olmaz idim.

Şahməmməd, sevgidir yarama məlhəm,
Sevdikcə yaşadım, yox oldu dərd-qəm.
Sevmək can borcumdur, geri çəkilsəm,
Məcnuna, Kərəmə tən olmaz idim.

Səndən başqasını sevən deyiləm

Tənha çiçəklərin, tənha güllərin
Sevəni çox olar, qoxlayanı az.
Tanrı iki qəlbi qovuşdurmasa,
Ayrılıq üz verməz, tənhalıq olmaz.

Təkliyə yar idim səni sevincə,
Rast gəlib dünyani sevdirdin mənə.
Gündə min sevdalı yolumu kəssə,
Mən səni, mən səni sevərdim yenə.

Məni sən öyrətdin qəmzəyə, naza,
Saçımdan əlinin istisi getmir.
Göz yaşım axdılqca, dözümüm artır,
Mən sevda acıyam, bu mənə yetmir.

Hərdən döy qapımı, diksinib durum,
Bilim qapı döyən sənin əlindir.
Məni dəlilikdən sən qurtarmışan,
Neçəsi hələ də sənin dəlindir.

Sükuta bürünüb yatıram gecə,
Min şükür, deyəsən, açılır sabah.
Səndən başqasını sevən deyiləm,
Sən də tək, mən də tək, bu nədir Allah?!

Gözəl

Çoxdandır görmürdüm gül-camalını,
Gözüm həsrət idi üzünə, gözəl.
Səni sevdiyini mənimtək rahat
Deyən olmuşdumu özünə, gözəl?

Dünyaya gəlmiş deyil ilk dəfə,
Nə onda, nə indi baxmadım kefə.
Ovçunun gülləsi dəysə hədəfə,
Düşər öz ovunun izinə, gözəl.

Məcnun da dəlidir?! Ondan betərəm,
Bülbülü susdurub dil-dil ötərəm.
Sevmirəm söyləsən, olüb-itərəm,
Bir də görünmərəm gözünə, gözəl.

Dünyamdır baxışın, nazın, görkəmin,
Gülüşün anası ağladır qəmin.
"Can!" sözün şahidir həbin, məlhəmin,
İnan Şahməmmədin sözünə, gözəl.

Səni sevdiyimi niyə biləsən?

Dünyamı sevəsən, özümə baxıb,
Görüşə gələsən, sözümə baxıb.
Qəlbimi yandırıb, üzümə baxıb
Heç məni sevmirsən, deyə biləsən,
Səni sevdiyimi niyə biləsən?

Yarama duz səpmək əlindən gələ,
Uzaq dur, söyləmək dilindən gələ.

Dərdim anam sevən gəlindən gələ,
Məni işvə-nazla döyə biləsən,
Səni sevdiyimi niyə biləsən?

Dilim haray çəkir ağız içində,
Qələmim bekardır kağız içində,
Milyon gözəl gəlin, ya qız içində
Gözəl olduğunu öyə biləsən,
Səni sevdiyimi niyə biləsən?

Gül olub yağasan dəstələr kimi,
Hopasan ruhuma bəstələr kimi.
Könlü nar istəyən xəstələr kimi,
Barlı budağımı əyə biləsən,
Səni sevdiyimi niyə biləsən?

Bu paklıq, bəyazlıqancaq qarda var,
Dodağın aldan al, bu rəng narda var.
Ədasız, xatasız gözəl harda var?
Dözərəm, xətrrimə dəyə biləsən,
Səni sevdiyimi niyə biləsən?

Azmaram, dumanım, çənim olarsa,
Mən kiməm, bəxt mənə qənim olarsa?
Məst edən baxışın mənim olarsa,
Meylimi salmaram meyə, biləsən,
Səni sevdiyimi niyə biləsən?

Günəş salamlaya hər səhər səni,
Görəm hər görüşdə təzə, tər səni.
Gedəndə ruhumla bərabər səni,
Götürüb gedəcəm göyə, biləsən,
Səni sevdiyimi niyə biləsən?

Sevgidir şahım

Bu qız baxışıyla adam öldürür,
Mənə inanmayan, gəlib görəydin.
Gözəllik vermişən buna, ay Allah,
Nə olar, bir az da insaf verəydin.

Gözələ baxmağın savabı varsa,
Niyə mən baxanda günah, ayıbdı?
Sevib altmışı ili vurmuşam başa,
Hələ də mən deyən gün olmayıbdı.

Bu qız qürurundan qalalar tikir,
Qürur gözəlliyə tac imiş, Allah!
Süfrədə az yeyib doyanların var -
Sevgidə ac oğlu ac imiş, Allah!

Dünya sevənlərin əlində çiçək,
Qoru sevənləri, qoru, Allahım!
Adım Şahməmməddi, adı Məmmədəm,
Sevənin quluyam, sevgidir şahım!

Duyğunun sərhədi, ölçüsü yoxdur,
Pis-yaxşı, hərənin öz dünyası var.
Sənət yaradanın, söz adamının
Əbədi yaşıyan söz dünyası var...

Yığ dərdini, gəl bizə

Taqət verər Haqq dizə,
Haqdır içim, özəyim.
Yığ dərdini, gəl bizə,
Boş evimi bəzəyim.

Kim dərdə sinə verib -
Ömrümü günə verib.
Allah mənə nə verib,
Odur bəzək-düzəyim.

Yox bu yoldan sən keçən,
Yoxdu sənə tən keçən.
Bircə yol var - sən keçən,
Yaraşarmı iz əyim?

Balıq çay nağılında,
Üzün Ay nağılında.
Qaldı yay nağılında
Qarım, qışım, xızəyim

Düz söz - acı kəlmədi,
Hamı qonaq, gəlmədi.
Heç ağlıma gəlmədi,
Dodaq bütəm, üz əyəm.

Xəyalları itir, gel,
Uşaqlığı ötür, gel.
Dərdlərini götür, gəl,
Ürəyimi bəzəyim.

Sən bilirsən, mən kiməm

Doğulandan oyağam,
İlk eşqinə dayağam.
Bir az məcnunsayağam -
Sən bilirsən, mən kiməm.

Adım candır adında,
Yaşayıram odunda.
Nə demişəm, yadında,
Sən bilirsən, mən kiməm.

Dərdi bölən deyiləm,
Sənsiz gülən deyiləm.
Özüm bilən deyiləm,
Sən bilirsən, mən kiməm.

Arzular ölməz axı,
Hər gedən gəlməz axı.
Özgələr bilməz axı,
Sən bilirsən, mən kiməm.

Haqqa qurbanı canım,
Odur yolum, ünvanım.
Ay məni Yaradanım,
Sən bilirsən, mən kiməm.

Ona qədər

Cansan özün, can sözün də,
Yardır mənə, ona qədər.
Can alansan, can sözündə
A uzanır on a qədər.

Ar azalmaz, topla, çıx - ar,
Tap nitqimdə kəsir, çıxar.
Yox söyləsən, canım çıxar,
Sayın olsa ona qədər.

Dağlaroğlu, bəxtiyaram,
Çox üzəmdi bəxti yaram.
Eşqə düşəm, bəxti yaram,
Bəlli ola Ona qədər.

Bilir

Xəyalımda bir gözəl var,
Ad çəkmirəm, özü bilir.
Onu necə sevdiyimi,
Zalim duymur, yüzü bilir.

Tamaşadır üzü, əli,
Dilləndirər daş heykəli.
Mənim könlüm bu gözəli,
Gözəllərin gözü bilir.

Baxışında həyat tamı,
Dodaqları şətbət camı.
Ürəyimdə yanın şamı
Son sevdamın közü bilir.

Mən dinəndə, bal dadıram,
Mavi, yaşıl, al dadıram.
Haqqam, yoxsa aldadıram,
Tək Yaradan düzü bilir.

Məndə

Bir haldayam, Yaradan da
Hal deməyir hala məndə.
Kərpic-kərpic sökülübdür,
Min alınmaz qala məndə.

Keçdim gədik, dolama mən,
Qul oldum haqq-salama mən.
Can bəxş etdim balama mən,
Can qoymadı bala məndə.

Dağım dağla yarışıbdır,
Ruhum dəndlə barışıbdır.
Vətən! - deyib qarışıbdır
Mavi, yaşıl ala məndə.

Yaradır - baxsan harama,
Məlhəm qoyan yox yarama.
Dillilər dindi qarama,
Eşq oyandı lala məndə.

Yar, yaxın gəl, yara sarı,
Sənsiz günüm qara, sarı.

Yol gedirəm gora sarı,
Bəxt yeriyir dala məndə.

**Vurulmuşam,
qız, sənə**

Qaşı Ay misallı yar,
Gəl, olum vüsallı yar.
Həsrətin üzür məni,
Üzü qara xallı yar.

Çox istərəm canımdan,
Sənin kimi gözəli.
Ötmək olmur yanından,
Özü, sözü məzəli.

Səni görən kəslərin,
Qaçıb gözdən yuxusu.
Gəlir güllü yaxandan,
Tər bənövşə qoxusu.

Çoxacidir həsrətin,
Dodaqların baldı, yar.
Getdin, gözəl surətin,
Gözlərimdə qaldı, yar.

Gələydin ay batanda,
Hər nazına dözərdim.
Əlim sənə çatanda,
Həyatdan əl üzərdim.

Nazını sayıram can,
Vermə nazına ara.
Ölmərəm, sevsən məni,
Ay qaşı, gözü qara.

Ölüncə edərəm tab,
Təki sevəsən məni.
Xoşdur verdiyin əzab,
Sevirəm, canım, səni.

Bəxtəvərsən, bəxş edib,
Tanrı Aytək üz sənə.
Barı xəbərin olsun,
Vurulmuşam, qız, sənə.

O qızı qınamayın

Naz satır günə, aya,
Sevdası donüb çaya.
Vurulub bir qocaya,
O qızı qınamayın.

Dönüb dərdsiz uşağa,
Baxmir qaraya, ağa.
Sevgiyə yox qadağa,
O qızı qınamayın.

Yuxudadır, yuxuda,
Tər bənövşə qoxuda.
Bilmir utanc, qorxu da,
O qızı qınamayın.

Bu yuxudan oyansa,
Gedib, gedib dayansa...
Eşqi ona həyansa,
O qızı qınamayın.

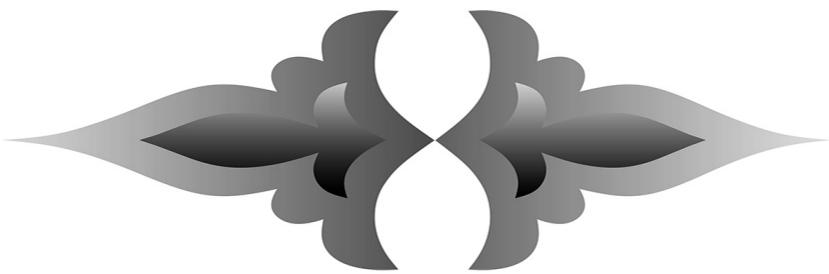
Sevəni, qucası yox,
Gözündə ucası yox.
Allahdan qocası yox -
O qızı qınamayın.

**Gözəl
gözəldən gözəl**

Gözəl, göz əldən gözəl,
Bu gözəl oda gözəl.
Gözəl gözəldən gözəl,
Bu gözəl, o da gözəl.

Tab gətir sən, yan, a ram,
Tab gətirsən, yanaram.
Tab gətir sən, yan, aram,
Bu gözəl oda, gözəl.

Baxsan, a Dağlaroğlu,
Bax sana, Dağlaroğlu.
Baxsana, Dağlaroğlu,
Bu göz-əl, o da göz-əl?

FƏXRİ UĞURLU

Oğlum sonuncu dayanacaqda düşəcək...

(*hekayə*)

Adam pətəyinin küyü geridə qalmışdı. Pırsı-
mış gözlərin, qartımış səslərin altından canını sü-
rüb çıxartmışdı.

-Bilmirəm bu bazarda mənim nə alverim var,
ay oğul. Axi bizim yediyimiz-içdiyimiz onsuz da
zəhərdi, oğul, vallah, zəhərdi...

- ...

Ağır-ağır torbalar əllərini kəsirdi. Çiskinli kül-
lek gözünə batırdı. Bazarın palçığı ayağından çə-
kirdi.

-Yox, oğul, sənə qıymaram. Özüm birtəhər
çəkərəm şələmi.

- ...

Tıxanmış yolu maşınlara dəyə-dəyə keçdi. Sə-
kiyə çıxaçıxdə arxasından keçdiyi iri avtobus işə
düşdü. Boz tüstü boz havaya duman kimi dağıldı.
Zəhər ciyərinə işlədi.

-Allahın cansız dəmiri də mənə düşmən kəsi-
lib, oğul. Yerdə-göydə nə varsa, hamısı qəsdimə
durub.

- ...

Dayanacaqda adam adama dəyirdi. İrili-xirdalı
miniklər daşib çölə töküldürdü. Qapıların ağızın-
da itələşən yolcular bir-birinin etəyindən çekirdi.

-Hamı balasının yanına tələsir. Hamı sabahına
maya tutur. Bircə mənəm mayasını yeyən, oğul,
mayası yeyilən adam doyum bilməz. Neçə ildi bu
gördüyün bazarı şələmdə evə daşıyıram, yenə də

nə dad bilirik, nə doyum.

- ...

Aşşama doğru bazar seyrəldikcə yoluń qıraq-
ları bazara dönürdü. Öz sözü öz qulağına çatmır-
dı, səsdə-küləkdə azib itirdi. Sözünü yel aparma-
nın deyə səsini içəri verirdi, ürəyinin qulağıyla
eşidirdi.

-Bu basabasda çətin bizə yer olsun, oğul. Gəl-
sənə bir az gəzə-gəzə gedək, danışaq, dərdlə-
şək...

- ...

-Yox, məndən arxayıń ol, şələ götürməyə öy-
rəncəliyəm. Yük çəkməyəndə elə bilmirəm nəsə
günah iş tutmuşam. Gedək. Yol azaldıqca yolcu-
da seyrəlir, miniklər boşalır. Oturmağa yer olan-
da minərik avtobusa.

- ...

Səki eni üç adəmin yerini tutmuşdu. Bir adam-
lıq yerə də işiq dirəklərini bərkitmışdılər. Qarşı-
dan gələn səkidən yola düşüb şələsi özündən ağır
adama yol verirdi.

-Mən bu yükün altında yüz il də sürünərdim,
oğul, təki yüz birinci ilə umudum olaydı. Dünyanı
çiynimdə saxlayardım. Təkcə səni kürəyimdə
apara bilmirəm. Belim qırılır, oğul, belim qırılır.

- ...

-Mən deyirdim sən məni çiyində aparasan.
Harda görünüb yaşılı ata cavan oğulu kürəyində

gəzdirdə?..

- ...

-Bilirsən ata niyə balasından qabaq ölmək isteyir?

- ...

-Oğlu ölen atanın sonrası indisindən qabaq ölüür, sabahı bugündən ölüür. Elə bircə bu günlə, bu saatla yaşamaq olmur, ay oğul... Mən sənin damarlarından qanımı bütün dünyaya axıtmak istəyirdim, sənin yaddaşında sabaha sağ çıxmak istəyirdim. Sən məni öldürdün, oğul, məni...
- ...

Yol qırğındakı uca evin eyvanında bir gəlin uşağıyla oynayırırdı. Uşağı atıb-tuturdu, öpürdü... öpürdü, atıb-tuturdu...

-O yazıq da elə bilir babalarını çürüdən ölüm balasına dəyməcəyək.

- ...

-Neyləsin, o da sabaha ayrı yol tanımır. Özünə gələcək uydurub, bugündən başını götürüb qaçır. İşdi, birdən uşaq əlindən düşsə, o gələcəyin də iç üzü açılacaq...
- ...

-Deyirsən qəddar olmuşam? Bəs gələcəyi əlindən düşən adam necə olar!.. Adam gərək indisindən qaçmasın, oğul. Nə olursa, indi olur, indi olmayan heç vaxt olmaz. Adam gərək keçmiş də, gələcəyi də indinin başına yiğə bilsin. İndisi olmayanın gələcəyi gəlməz. Elə hey qaçar o gələcəyin dalınca, axırdı da baxıb görər böyründən ötüb keçdiyi nə boyda keçmiş varmış!.. Qalar bir qısır günün gecəsiylə gündüzünün arasında, səhra kimi yappyalın bir indinin ortasında - nə keçmiş qayıdar, nə gələcəyi gələr... Belə günə, belə bugünə fələk düşməni də salmasın, oğul.
- ...

Nəfəsi kürəyindən çıxırırdı. Torbaları əlindən qoparıb, səkinin üstünə əyilmiş ağaca söykədi. Ovuclarının içi kəsik-kəsik olmuşdu. Dönüb baxdı: eyvandakı gəlin uşağı içəri aparmışdı. Fələk möhlət vermişdi.

-Bilirəm, elə bilirsən mənim günahımdan yoxa çıxmışan. Mənim günahım bilirsən nədə olub? Mən sənə sən kimi yox, öz gələcəyim kimi baxmışam. Özümü də özüm yox, sənin keçmişin bilməsem. Özümü səndən ayırmamışam. Ona görə də nə mənim gələcəyim olub, nə sənin keçmişin. Mən gərək səni özümdən ayıraydım, oğul.
- ...

-Hə, bu, günahımış, oğul, mən də bilməmişəm.

Heyvan heyvanlığıyla balasını ayırır. Hər kəsin ömrü özündə başlayıb özündə qurtarırmış, oğul, hər kəs öz indisində yaşayırmış. Adam hər nəfəs-də ölüb-dirilirmiş. De, görüm ata oğulun, ya oğul atanın yerinə nəfəs ala bilərmi?

- ...

-Ancaq mən nəfəsimi sənlə alırdım. Sən mənə oğuldan artıq olmusan. Oğuldan artıq nə deməkdi, oğul?

- ...

-Səndən ötrü qismətimə tüpürmüşəm... Zibildəşiyən kişinin qızıyla sevişirdim. Elə gözəl qızıdı, oğul, deyərdin bağban qızıdı. Soruşalar yer üzündə Allahı görən olubmu, mən deyərdim o qız görüb.

- ...

-Məndə görmüşdə, oğul, məndə... Nə qədər ki atasını tanımadım, elə bilirdim gül bağında bəslənib. Özu də gizlədirdi, deyirdi atam neft buruğunda işləyir. Bir gün üz-üzə gəldik. Zibillikdə eşələnirdi. Üst-başından neftçiyyə oxşasa da, yaxasından tökülon nöyüt qarası deyildi, zibil qarasıydı. Başını qaldırıb bizi görəndə əlindəki zir-zibili yerə atıb üstümüzə yeridi. Qızının saçından tutub zibilliyyə sürdüdü. Yazıq qız güclə saçını onun əlindən alıb ağlaya-ağlaya evlərinə qaçı. Sonra kişi mənə cumdu. Çəkildim, şilləsi boşça çıxdı. Təpik atdı, təpiyini göydə tutdum. O biri ayağı axsağıdı, gövdəsini saxlamadı. Kişinin öz çəkisi özünə ağırlıq elədi, kürəyi yerə çatmamış başı taqqılıyla asfalta dəyib geri qayıtdı, papağı zibilliyyə sari diyirləndi. Qorxumdan tez ordan qaçıb uzaqlaşdım. Zibillikdən aralaşmağınə aralaşdım, oğul, di gəl, ondan betər zibilə düşdüm. Hamısı da sənə görə... Gedək, oğlum, gedək...

- ...

-Niyəsini bilmək isteyirsən, deyim: axı mən zibildəşiyən axsağın qızından yüksək insan sortunu necə ala bilərdim?! Mənim oğlumu "zibildəşyanın nəvəsi" deyin çağırayırlar? Sənin xoşuna gələrdi babanı danasan?

- ...

-Gəlməzdi, dünyasında gəlməzdi. Hələ sən onun qucağında necə oturacaqdın, kirli əllərini sənin telinə çəkəndə mən necə dözəcəkdim?!.. Hə, öz-özümə dedim yaman zibilə düşmüşəm. Dava-dalaşı bəhanə eləyib qızdan qopmaq istədim, neçə gün axtarıb-aramadım onu. Handan-hana özü gəlib tapdı məni, gözünün yaşını üstümə axıtdı, atasını söyüdkə söyüdü, qarğıdıqca

qarğıdı. Dedim daha olan olub, keçən keçib, indən belə sənin atanla üz-üzə gələ bilmərəm. Elə bunu dediyimi gördüm, qolumun üstündəcə özündən getdi...

- ...

-Düz deyirsən, oğul, söhbət üz-üzə gəlməkdə deyildi, üz-üzə gələrdim, lap o yana da keçərdim. Söhbət sənin babanın kim olmağındaydı, oğul, sənin babanın...

- ...

-Sonra yenə görüşdük. Ancaq daha mən ona sənin anan kimi baxmadım. Öz-özümə dedim o məndən ayrılməq istəmirəm, mənə nə düşüb?.. Bundan sonra zibildaşyan kişidə nə yanığım qalmışdışa, hamısını qızından çıxdım. Yaziq qızın dodaqları, çənəsi, döşləri, sinəsi dişlək-dişlək, sortuq-sortuq olurdu. Birdən onu ataram deyə səsini də çıxartmırıd. Axırı zibildaşiyanda heç hayifim qalmadı - qızı rüsvayçılıq qorxusundan dəli oldu, özünün də dərddən ürəyi yarıldı. Hamısı da sənə görə, ay oğul, sənə görə...

- ...

-Onda ananla yenicə nişanlanmışdıq. Getdiyimiz yerdə qəfil qarşidan çıxdı. Siftə-siftə elə bil tanımadı; zəndlə üzümə baxıb nəyisə yada salmaq istəyirdi. O axtardığı nəydisə, yadına düşəndə əyilib yerdən daş götürdü, bir-iki yol qorxutdusa da, daşı bizə atmadı, yerə atdı. Sonra qəfil göründüyü kimi qəfil də gözdən itdi...

- ...

-Daha onu görmədim. Deyəsən, atası ölündən sonra dəlixanaya aparmışdır. Eeyyy, ay oğul, bilirsən dəlixanada dəliləri necə döyürlər?..

- ...

-Yox, ağlamıram, oğul, nəyə ağlayacam, kimə ağlayacam?! Mənim özümü ağlamağa sinəsi dağlı bir qoşun arvad gərək. Yer üzündə mən ağlaysı bir adam da yoxdu, oğul...
- ...

Bir göy maşın səkiyə yaxınlaşış saxladı. Sürücünün yanında oturan başını pəncərədən çıxarıb onu harayladı: "A kişi, bir yerimiz var, gəl otur, hara deyirsən aparaq, bu gedişlə haçana gedib çıxarsan?"

-Yox, ay bala, biz iki nəfərik, yeriniz dar olar, gedin.

Əlinin havasıyla maşını itələdi. Maşındakılar bir-birinə baxdılar, sonra sürüb getdilər...

-Onda şeirlərim yenicə çap olunmuşdu, hamısı da sevgi şeirləriydi. Sözün-sənətin sayılıq çağ-

lariydi, adımla dillərə düşmüştü. Yoxsa elə bilirsən anan məni bəyənərdi? Varlı evin, kübar nəslin qızıydı, evlərində yeməyi gümüş çəngəl-qasıqla yeyirdilər. Vara-pula ehtiyacları yoxdu, onların xoşuna gəlməkdən ötrü bir az ağlin, ondan bir az çox ad-sanın, bir də gələcəyinə tanınmış adamların inamı olsa, yetərdi. Mən səni elə bir evdən - ocaqdan uçurtmaq istəyirdim, oğul. Zibillikdən mən dediyim yerə gedib çatmağa üç ömür də yetməzdi.

- ...

-Deyirsən bəs mən özüm kim olmuşam? Mənim babam, oğul, mahalın ən sayılan, varlı-hallı kişi olub; ilxisini üç ilxiçi, naxırını beş naxırçı otarırmış. Özü də dörd dil bilirmiş, hökumət dəyişməsəymış, padşahdan bəylilik alacaqmış. Nol-sun atam acıdan ölüb, babamdan qalanların yi-yəsi olmayıb? Əvəzində atam babamı ölməyə qoymayıb, gödək ömründə macal tapıb babamın qanını mənim damarına axıdıb.

- ...

-Düzdü, mən də babamın yerini tuta bilmədim. Bünövrəm olmadı, oğul, bünövrəm. Düşündüm məndən olsa-olsa elə yaxşı bünövrə olar. Sənin bünövrən, oğul, sənin... Babamın amanatını sənə ötürdüm, dedim onun qisasını fələkdən sən alarsan. Ustadlar mənim böyük gələcəyim-dən danışırdılar, ancaq mən özümə heç bir gələcək-zad qurmurdum. Səndən özgə hansı gələcək məni arzuma yetirərdi?!

- ...

-Arzu deyəndə, oğul, mənim heç öz arzum da yoxdu. Ata-babamın sümükləri canımda şaqqlıdaşırdı, gecələr sümüyümən ağrısından yatamırdım. Mənim arzum onların arzusuydu. Mən özümdən bir nərdivan düzəldib səni onların arzusuna çıxartmaq istəyirdim. Bəlkə ondan sonra sümüklərim dincələydi...

- ...

-Mənim bütün umudları sənə bağlamağım ananın xoşuna gəlmirdi. Ondan olsa, heç səni də doğmazdı. Mən azından üç oğul istəyirdim, o heç birinə durmurdu. Onun böyüdüyü dünyada özgənin cəfasını çəkmək gerilik sayılırdı. O, heç babasının adını da düz-əməlli bilmirdi. Onun kürəyində nə anasına, nə balasına yer vardi. Səndən ötrü dayə tutdurmuşdu, südünü özgə verirdi, laylanı özgə deyirdi. Bəri bir gecə əziyyətini çəkmədik, səsinə oyanmadıq...
- ...

-Çığrtın gələndə anan cinlənib özündən çıxırdı, bulaşiq əskilərini görəndə iyrənib öyüyürdü, ödü ağızına gəlirdi. Doğulanda onu yaman incitmişdin, səni bağışlaya bilmirdi. Durum deyim özü üçün yaşayırıldı - bu da yalan olar, o yaziq heç özündən ötrü yaşamağı da bacarmırdı. Beləsi yaşamaq bilməz, oğul, sənin anan kimisini ancaq yaşatmaq olar.

- ...

-Hə, o da o biri qızlar kimi mənim şeirlərimdə özünü yaşıdan nəsə tapmışdı. Ona nə özünün, nə də mənim balam gərəyidi. Ona mən gərəyidim, oğul, təkcə mən. O, özünü mənim əlimlə yaşatmaq isteyirdi. Şeirlərimin içində eşənlənib özünü axtarırdı, sətirləri ələk-vəlek eləyirdi: burda nə demək istəmisən, bunu hansı görüşümüzə yazmışan, filan misrada kimi fikrində tutmuşan, filan təsvir mənə niyə oxşamır?.. Bilirsən bu nə deməkdir?

- ...

-Deməli, bu adamları mənə şeir yazdırın duyu-filan çəkmirmiş özünə. Sənin anan da, o biri qızlar da mənim şeirlərimdə axtarıb tapdıqları özlərinə vurulmuşdular. Sözdən yonulan heykəllərinə vurulmuşdular. Mən də sıfarişi yaxşı yerinə yetirən usta kimi onların karına gəlmışdım. Hamısı özünə vurulmuşdu, hamısı öz dərdindən ölürdü, oğul. Bircə ondan savayı, zibildaşyanın qızından savayı...

- ...

-Yoox, o heç bilmirdi mən nə işin-sənətin yiyyəsiyəm, bilmirdi keçmişim nolub, gələcəyim nolacaq. Eləcə əriyib canıma hopmaq isteyirdi, özünü puç eləyib mənə çıxmaq isteyirdi. Yoxa çıxmaqdan başqa bir umacağı yoxudu.

- ...

-Ancaq anan elə bilirdi o şeirlər ondan savayı kimsəyə yazıla bilməz. O sətirlərin necə bir zibildən yarandığı onun yuxusuna da girməzdi. Mənim yazdıqlarımdan bircə yol da şübhələnmədi, bircə misramı da xəyanət başında yaxalamadı. Şübhələnmək ona sərf elemirdi. Təkcə o yazıqla qəfil qabaqlaşdığını gün...

- ...

-Qızın mənim içimə baxmağından ananın da-lağı sancmışdı. Soruşdu o qız sənə niyə elə dərin baxdı? Dədim, görünür, kiməsə oxşadıb... O yaziq məni doğrudan tanımadı. Üzdən yaxşı tanınmayıb içimə boylanmışdı, içimi tanımağa da tə-pəri çatmamışdı. Dəli tanımadığından qorxar, o da bizdən qorxub qaçmışdı...

- ...

Danışa-danışa sonrakı dayanacağa çatmışdı. Burda da adam adamı minirdi. Oturacaqların başına çəkilmiş çardağın altında diz qatlayıb torbalları iki ayağının arasına yiğdi. Ovcuna yapışmış barmaqlarını ehmalca aralayıb əllərinin içini ovuşturdu. Ovcundakı kəsiklər ömür xətlərini doğram-doğram, qırıq-qırıq, pozuq-pozuq eləmişdi.

-Yox, balam, deyən bizə burda da yer olmayaçaq. Gəl bir az da gedək, oğlum, danışaq, dərdləşək... İrəlidə seyrəklik olar, elə bilirəm...

- ...

Yenə yolun qırağına düdü, yola yoldaş oldu.

-Ömrüm boyu yol qırığıyla getdim, oğlum. Bircə yol yolun yiyeşi olmadım. Özümü sənə yol elədim, dedim, üstümdən adlayıb keçənlərimi gələnlərimə calayasan. Sən də üstümdən getmədin, üstümdə getdin.

- ...

-Yadındamı dava başlayanda yenə çırmanıb ortaya çıxdım. Elə bilirsən vətəndən, millətdən ötrü özümü oda atırdım?! Heç doğmaca kəndimə illərlə yönüm düşmürdü. O kənddə mənim baba-mın üzünə durub dağ kimi kişini Sibirə sürdürümüşdülər, atamı yurdundan didərgin salmışdilar. Mən o torpağın, o adamların nəyini sevəcəkdim?! Bəlkə də düşmən onlardan babamın qisasını alırdı...

- ...

-Yoox, oğul, mənim əlləşdiyim səndən ötrüydü. Mənim vətənim də, millətim də, dinim-imamın da sənidin, oğul.

- ...

-Yadında olar, bir ara acliq-qılıq başlayanda, dükənlər boşalanda, pul kağıza dönəndə mən yaman dəbdən düşdüm. Camaat çörək hayına qalmışdı, söz-sənət kimin vecinəydi?! Baban müflis olmuşdu, dayıların dəbdən düşmüş paltar geyirdi. Yadındamı günlərlə ət yemirdik, şorbayla keçinirdik. Daha anan da məni kişi saymırıldı. İkimizi də saymırıldı! Şəhərin göbəyindəki evimizi satıb ucqara köcdük, yadındamı? Bir müddət də başımızı belə girlədik...

- ...

-Ancaq mənim acliq-pulsuzluq-filan vecimə deyildi. Səndən ötrü bir iş görə bilməməyim öldürdü məni. Gözüm görə-görə gələcəyim puç olub gedirdi.

- ...

-Bu tincixan yerimdə fələk elə bil suyu məndən ötrü bulandırdı, çırmış gir içində, dedi, nə tuta bilirsen, tut... Mən də çırmadım, nə çırmadım! Qələmimdən qan damdı! Misralarım avtomat kimi atdı, sətirlərim pulemyot kimi şaqqıldı. Nöqtəm, vergülüüm,nidam kağıza güllə kimi dəydi... Daha təkcə qadınlar yox, bütün millət özünü mənim şeirimdə axtarırdı. Çiyinlərdə gəzirdim. Milyon adam birdən əl çalırdı mənə. Anan yenə bəzənib-düzənməyə başlamışdı. Dünyanı qana çalxayırdım, oğul, qana! Hamısı da səndən ötrüydü, oğlum, səndən ötrü...

-...

-Özün yaxşı bilirsən, davada ölüm-itim də olur, ucalmaq da. Sən bilən, atan səni öz əliylə döyüşə nə deyib göndərmişdi? Ölməyə? Bəlkə mənim namərd kəndçilərimi qorumağa?

-...

-Mən davarı səndən ötrü qızışdırırdım, oğul, qəhrəman olmağın üçün sənə meydan açırdım. Səni cəbhəyə yola saldığını göründən sonra bilirsənmi nə qədər cavan döyüşə könüllü getdi! Mən milləti sənə görə ayağa qaldırdım, oğul, dedim sənə kömək-dayaq olsunlar. Qoşunun olsunlar, əsgərin olsunlar...

-...

-Yox, ay oğul, düşmən nədi, heç öz torpağımızda da gözüm olmayıb. Torpaq nədi - sənin ayağının tozu. O tozu qızıl tozuna döndərsən, sən döndərədin.

-...

-Sən döyüsdən at belində qayıtsaydın, atının dırnağından qopan daş da dönüb qızıl olacaqdı. Bizdən ötrü daha sənin-mənim söhbəti qalmaya caqdı. Bu torpaqda, bu şəhərdə nə varsa, adamların evində, eşiyyində, cibində nə varsa, hamısı sənin olacaqdı. Sənin - mənim oğlumun, atamın nəvəsinin, babamın nəticəsinin. Onda babamın itirdiyi bir yana, qazana bilmədiyi də özünə qayıda caqdı... Düz demirəm?

-...

Torbalarдан birinin qulpu qırıldı, içindəkilər dağılıb səkinin sağına-soluna diyirləndi. Əlindəkiləri bir ağaca söykəyib tökünləri dənlədi. Torbanın qırıq qulpunu o biri tayına düyünlədi. Yanından ötən bir oğlan yükünə əl atmaq istəyəndə qoymadı.

-

-Köməyim var, ay bala, sən get, yolundan qalma. Oğlan çəşqin-çəşqin sağa-sola boylandı, sonra yoluna düzəldi. Oğlanın dalınca o da səhrada yü-

rüşə çıxan yüklü əsgər kimi yolu əlinə aldı.

-Savaş nə qədər uzansa, meydan nə qədər gənəlsə, sərkərdənin qəniməti bir o qədər çox olar. Ona görə də mən meydanı soyumağa qoymurdum. Toplar-tüfənglər yataşanda qələmim top kimi açılıb yatanları səksəndirirdi. Millətin canına bir ucdn od atırdım, cavanları körükleyirdim. Axı bizim davamız hələ irəlidəydi. Sən böyüüb bütün ordunun başında durmaliydim, generallar buyruqçun olmalıydı. Səni görəndə ağ ağılığın-dan, qırmızı qırmızılığından, göy göylüyündən dönməliydi. O boyaqlar hamısı səni bəzəmək üçün boyanmışdı, oğlum...

-...

-Sən daş üstündə otursan, daşın taxt olmalıydı, başına həsir qoysan, həsirin tac olmalıydı. Fələyin fərmanları sənin barmağıyla möhürlənməliydi. Qızların bətni sənin toxumuna yerikləməliydi, arvadların bətni qudurub barını yeməliydi...

-...

-Hələ bu harası?! Yağı kızları da atalarını, ərlərini, uşaqlarını atıb gəlib sənin bayrağını öpəcəkdilər, səndən döl tutacaqdılar. Düşmən qala-sının açarı qarşına məcməyidə gələcəkdi, oğul, yağı qoruğunun kilidi açarınlı söküləcəkdi...

-...

-Uzaq-uzaq ölkələrdən görüşünə alabəzək kızlar axışacaqdı. Babamın toxumu bütün yer üzünə səpiləcəkdi. Min-min illər sonra da mənim qanım bu dünyadan damarında hərlənəcəkdi...

-...

-Ən uca dağın başından bizə salam göndərəcəkdir, biz də sən varsan deyə özümüzü arxalı, köməkli biləcəkdir...

-...

-Səni o dağın ətəyində vurdular, oğlum, dərələr yuyat yerin, dağlar başdaşın oldu...

-...

-Mən səni ölməyəmi göndərmişdim, oğul?!

-...

Şələni yerə qoyub cibindən şəkil çıxartdı.

-O gün yenə o qız gəlmişdi. Axı bu nə təhər olan işdi, on il bir yerdə oxumusuz, qızın səni sevdiyini bilməmisən? Dediynə görə, ona heç məhəl də qoymamışan.

-...

-Hə, sən cəbhədə olanda da gəlmişdi, məndən ünvanını istəmişdi. Ancaq sənin çantandan onun bir məktubu da çıxmadi. Bilmirəm yazmamışdı, yoxsa məktub sənə çatmamışdı. Davada hər şey olur,

məktub nədi, adam azır, dəstə azır, qoşun azır... Sən onun məktubunu cırıb atmazdın, oğul, eləmi?

- ...

-Atmazdın...

- ...

-Hə, qapını açdım, gördüm boynubükük durub. Ona baxanda öz dərdim yadımdan çıxır, oğul, boynum burulur... Nə onun dili söz tutdu, nə mənim. Handan-hana çənəsi titrəyə-titrəyə sənin şəklini istədi. Gətirdim verdim. Özünü pilləkəndən necə uçurladısa, gözümü yumub açınca yoxa çıxdı. Səsi özündən geri qalmışdı. Hönkürtüsü axıb pilləkənin ayağına çatanacan yerimdən tərpənə bilmədim... Onun da açarı sənin əlində getdi, oğul. Lap dünyanın o başında sağ gəzib-dolansaydın, yenə o şəkildən çox kömək olardın ona...

- ...

-Səni mən öldürdüm, oğlum, mən öldürdüm...

- ...

Şəkli cibinə qoyub şələni götürdü. Çıskın üzünə-gözünə iynə kimi batrıdı.

-Bəlkə heç doğulmasaydın, yaxşı olardı. Öl-məyi də bilməzdin... Ananla əlbir olub sənə yaman tor toxuduq, yaxanı ölümə tanıtdıq. Kim deyir səni özgə öldürüb, oğul?! Kim deyirsə, yalan deyir, özümüz öldürmüştük!

- ...

-Səni biz öldürdük, oğlum, doğmaca atan öldürdü, anan öldürdü.

- ...

Yolu yarı eləmişdi. Evlərinə gedən avtobus qəfil böyründə saxladı. Sürücü qonşu evdə olurdu, onu üzdən tanıydı.

Cavanlar yükünü əlindən aldilar, özünün də qolundan tutub salona qaldırdılar. Qoşa yerin birində oturub o birini oğluna saxladı. Ayaq üstə qalan yolcular ondan incimədilər. Onun öz-özünə danışmağına da fikir vermədilər. Alışmışdılар.

-Səndən sonra yaraqlanıb cəbhəyə getmək istədim. Hələ qolumda güc, dizimdə təpər vardi. O vaxtacan düşməndən gileyli deyildim - mənim oğluma meydan açmışdılər axı, səni qəhrəman eləyəcəkdilər... Ancaq onlar mənə gullə atdırılar, mənim sabahımı gecənin bətnindən saldırdılar. İndən belə mənim gecəm nə qədər uzun olsa da, səhərim açılmaz. Mən daha axtalanmış qoca yabıyam, indən belə bu torpaqda mənim bir toxumum da cürcərməz, oğul, cürcərməz...

- ...

-Bilirsənmi döyüşə niyə getmədim? Getsəy-

dim, düşmənin uşağıını da, körpəsini də güllədən keçirəcəkdir. Qorxdum sən də o körpələrin içində olasan, oğlum.

- ...

-Yadındadı dərviş dostum nə deyirdi? Deyirdi vaxtsız ölen yer üzünə bir də qayıdır. Adam adamın ömrünü kəsə bilməz, deyirdi, kəsərsən, kəsdiyinin bir növbəsini iki eləyərsən, üç eləyərsən. Göydəkilər yerə düşmək üçün növbə tutublar, deyirdi, ancaq yerdən qovulanlar yerə növbəsiz qayıdar... Mən belə sözlərə çox da inanmaram, oğul, özün bilirsən. Ancaq döyüşə dartinanda səni yuxuda gördüm. Gördüm düşmən ölkədə doğulmusan. Burdakı körpəliyin necəydisə, ordakı da eləydi. Burda hansı dildə ağlayırdınsa, orda da o dildə cir-cir çığırırdı... Mən o yuxunu görəndə dərvişin hesabıyla sən elə körpə olardın. Qorxdum, oğul, gedəm səni öz əlimlə öldürəm. O körpəlikdə səni çətin üzdən tanıyaydım.

- ...

-Bəlkə də sən böyüyüb cavan olanda dava yənə qızışacaq. Düşmən dəstənin başında ata yurduna hücum çəkəcəksən. Uşaqları, qocaları qılıncdan keçirəcəksən. O vaxta qalsaq, bəlkə ananla məni də öldürəcəksən, oğul, tanımayacaqsan bizi. Heç indi də tanımadısan, yaman dəyişmişik, oğlum, yaman, yaman...

- ...

-Eeyyy, ay oğul, adam gərək indisini elə yaşaya, elə bil dünyada nə keçmiş olub, nə gələcək - həmişə indi olub. Yoxsa mənim kimisinin indisindən nə çıxar - keçmişim də ölüb, gələcəyim də. Gəl indi yaşa görüm, necə yaşayırsan!..

- ...

Sonuncuya hələ üç dayanacaq qalırdı. Yol evlərinin yanından başlayıb evlərinin yanında da qurtarırdı. Sona qədər getməyə hövsələsi çatmadı. Birdən-birə darıldı, tincixdi, yerindən dikəlib sürücünü harayladı.

Avtobusun əyləci uladı. Oturanlar qabaqkı oturacağa dəyib qayıtlılar.

-Mən düşüm bir az hərlənim, oğul, havam çatmir. Sən ayın-oyunu apar evə, anan bazarlıq gözləyir. Heç bilmirəm o bazarda nə alverim var...

- ...

Durub irəli keçdi. Torbalar oturduğu yerdə qaldı. İki nəfərlik yolpulunu sürücünün ovcuna qoydu:

-Oğlum sonuncu dayanacaqda düşəcək...

Gəncə, 01 mart 2007

AYGÜN SADIQ

ƏSİR YURD

Bu evin içində ölmüşəm o vaxt,
Bu evdə hər gecə dolaşır ruhum.
Divarlar nələrə şahiddir, Allah,
Yadına düşdükçə dağlırlı yuxum...

...Qonaq-qaralıydı bizim bu yerlər,
Müsafir olana qapı açıqdı...
...Hələ divarları qalır, deyirlər -
Divarlar bizdən də dözümlü çıxdı!

Aldanıb uyduqca hiylələrinə
Çıxbı başımıza, tapdalayıbdı!
Haqqını savaşla almaq yerinə,
İmzayla dilənmək, vallah, ayıbdı!

Adam arasında dilim qısalıdı,
Azaldı qolumun gücü, təpəri...
Daha şərəf sözü adıma yaddı
Düşmən tövləsində qalandan bəri.

Anam! Sən bağışla məğlubluğumu,
Çıxara bilmirəm səni tövlədən!
İndi qınayırsan: "övladım bumu?!"
Haqlısan! Ölmüşəm! Yaşamıram mən!

Əsir YURD! Haqqını halal eyləmə!
Bumbuz bulaqların qənimim olsun,
Qoy Allah canımı alsın, yerinə
Sənə layiq olan övlad doğulsun!

Əsir aparılan sən olmadın, qız,
Mənim adım-sanım, şərəfim olmuş!
Deyirlər, düşmənə əyilməmisən...
Qeyrətinə qurban! Ruhuna alqış!

Nə bir anlayan var böyük dərdimi,
Nə də ixtiyar var bir kəlmə dinim.
Vətən! De, məkanın həmin yerdimi?
Hələ ordamıdır qızım-gəlinim?

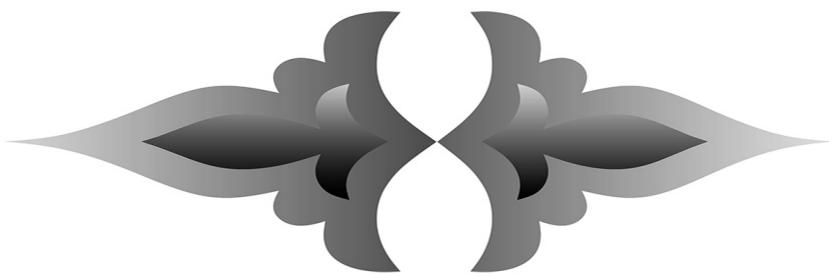
QAYIDIR

Tərk edib getdiyin ruhumu tanı:
Tez-tez keçmişdəki günə qayıdır.
Gündüzlər dolanır düzü-dünyanı,
Gecələr bir uzaq tinə qayıdır.

Bəzən o susdurur könül fəryadın,
Onunçün adlanır "daşürək qadın",
Silir misra-misra ürəkdən adın,
Həsrət taleyinə yenə qayıdır.

Yuyur savabıyla günah ləkəsin,
Gözlərdə parlayır tövbə həvəsi,
Başının üstündə tanrıının səsi....
Üsyankar bir könül dinə qayıdır.

Şikayət eləmə öz həyatından,
Onu suçlamağı çıxart yadından,
Haqqına girdiyin həmin qadından
Sənin günahların sənə qayıdır.

RƏŞİD BƏRGÜŞADLI

CƏNGİ

(*hekayə*)

(Şəhid dostum Məğrur İsgəndər oğlu Şirinovun əziz xatırəsinə)

Bizim kənd vur-tut 36 evdən ibarət idi. Vallah, kartofunu yalandan tərifləyən alverçi kimi çıxmاسın, - kəndimizin şənliyini, gözəl adətlərini hələ başqa heç yerdə görməmişəm. Bir də görürdü ki, gecə saat on birin yarısında kəndin 3-4 ailəsi "dəstə ittifaq" yığışışb bir-birinə qonaq gedir. Zeynəbin, Şövkətin, İslamin konsertinə tekbaşına baxmağa qiymazdılar. Poçtalyon kəndə girən kimi "Ekran efir" qəzetini almağa tələssərdik.

Alan kimi də ilk olaraq həftənin gecə konsertlərinə göz gəzdirib ailəvi məşvərətə başlardıq, - "Zəynəbə Xudayargıldə, Aşıq Ədalətə Səmər-qəndgildə, Arif Babayevə isə Mirzəgildəyik". Kənd cammatı sübh ertədən mal-qaranı nobata komalayanda öz simsarıdan soruşardı ki, - "Axşamkı konsertə kim gildə baxacaqsınız?" Hətta, çoxluq muğamata Əhmədiyyəgildə baxmağı planlaşdırılmışlarsa, vecimizdə olmazdı ki, axı yazığın evində bu qədər adama yer yoxdu... Heç eynimizə də almadan biz də onlara yollanardıq. Çünkü, Əhmədiyyə dayı ilə muğamata baxmaq başqa bir ləzzət idi. O, gözəl muğam bilicisiydi, biri hətərən-pətərən oxuyanda deyərdi ki, - "Bına bax ey! Nainsaf, ayağı düzgün vermədi, burda mayeni buraxdı, bu yerini oxumadı..." - hətta, səsi olmasa belə, "boğazları" özü xirdalayardı... Görəsən, 15-20 nəfərin darısqal bir otaqda Zeynəb Xanlarovanı dirləməsindən gözəl başqa bir aləm olarmı..?

Fikirləşməzdik ki, gecənin bu vaxtı camaatin yeri-ni dar eliyirik. Hələ, bizim yanımızdaca Cəfər dəyi yorğanın altında şalvarını soyunub, - "Gecəniz xeyirə qalsın, mənim yuxum geldi, sabah mənə də kinonun dalını danışarsınız" - deyərək xorhaxor yatanda nə etika, nə bilim daha nə..., heç vecimizə də olmurdu - onun çarpayısının ayağınaca söykə-nib televizorun gur səsinə qulaq asardıq. Acanda, öz evimiz kimi yemək bişirib yeyər, qazanda ev sahibinin payını saxlayar, qab-qacağı yuyar, konsert-kino bitəndən sonra isə televizoru söndürüb, qapını örtüb evimizə dağılışardıq.

...Amma bu gethagəldə ayrılmaz bir dostum vardi. Bizimkilərin kimgilə getməsindən asılı olmayaraq, dostum Məğrurla ikimiz konsertin, kino-nun dadını sinif yoldaşlarımızdan birinin evində, ya da kəndimizin başında tək-tənha yaşayan Dur-na nənəgildə çıxarardıq. İkimiz bir qızı sevmişdik - Saritelin üstündə bir dəfə yumruq davasına da çıxmışdıq. Lakin, sən demə, qız çoxdan başqasına ürək veribmiş. Elə bizi dostlaşdırın da qızın bizi "atmağı" olmuşdu.

Durna nənə təkklikdən bezdiyi üçün onsuz da evdə tapılmırıldı. Açıların yerini bilirdik - qapının kandarındakı qoyun dərisinin altında gizlədərdi həmişə. Çox vaxt sinif yoldaşlarımızla dörslərimizi də elə bu sakit guşənişində oxuyardıq - yoxsa, dədəmiz itmiş heyvanı axtarmağa göndərəcək, sa-

bah da dərsdə yazı taxtasının qarşısında boynumuzu bükəcəydi. Oxumaq istəyimiz ancaq "adam" olmaq arzusundan doğmurdı - bu, həm də izahını bilmədiyimiz bir instinct idi. Durna nənə bizi çox sevərdi, çayımızı-çörəyimizi verib qulluğumuzda durmaqdan elə şövqlənərdi ki, biz də bu sevinci onun əlindən almağa qıymazdıq - evini boş qoymazdıq. Əlimizə keçəndən, evdəki artıq-urtuqdan gətirib Durna nənənin taxcasını doldurardıq - onsuza hamisini axşamlar özümüz yeyirdik. Biz cavanların ikinci doğma eviydi Durna nənənin bir-gözlü, torpaq döşəməli evi. Ağ-qara "Vityaz" televizorun antennası canımızı boğazımıza yiğmişdi. "Raskladuşka"nın alimünüm profillərindən düzəldiyimiz bu antenna şeytan əməli kimi konsert, ya da futbol başlayan kimi özünü qoyurdu gaylığa - televizorun əsməcəsi dayanmırıldı. Yumruq yeməkdən zavallı televizorun ləkə qopuq-qopuq olmuşdu. Evin damına düşüb-çixmaqdan azbest şifrləri dəlik-deşik etmişdi. Yağış yağan kimi yazıq arvad qazan-qablamanı düzürdü yağış damcılarının altına - yoxsa, torpaq evin döşəməsi ziğpalçıga dönərdi.

...Elə sürətlə böyüdük ki... Qüdrət dayının bağından son dəfə əzgil oğurlayanda bir boy-buxunuza, bir də əlimizdəki oğurluq əzgillərə baxıb xəcalət çəkdirik, - "Boyumuz-bosumuz yerə girsin!" - dedik. Artıq bizim 18-19 yaşımız vardi. Özümüzü təzəcə tanıyırdıq ki, lənətəgəlmış ermənilərin növbəti quduzluq tutması başladı. Uzun sözün gödəyi, ermənilərin qabağını ala bilmədik, canımızı götürüb hərəmiz bir tərəfə qaçıq. Hər ev, hər məhəllə uğrunda qan tökməyi lazımlı bilmədik, bəlkə də ağlımiza gətirmədik, bəlkə də ağlımiza salan olmadı... Məğrur isə bacardığını elədi. Qubadlı alınandan sonra Fizulidə vuruşdu. Məngələnata yüksəkliyində minaya düşüb bir ayağını dizdənəşağı itirdi, digərini isə kəsilmədən güclə xilas edə bildi.

...Yiyəsizlikdən, başsızlıqdan bezib həm dincimizi almaq, həm də ana-bacılarımızı İmişlinin ilanmələyən çöllərindən yiğişdirib bir quru dam altına soxmaq üçün nəfəsimizi dərmək istədik. Lənət olaydı ana-bacı haqqında düşündüyüümüz həmin günə! Məğrurgil və biz Bakıya yorğan-döşəkdən ibarət yükün üstündə zülüm ayaqlaya-ayaqlaya düz iki gün yol gəldik. Yük maşının belində oturmaqdan baldırlarımız şışmışdı. İki hinduşqanın soyutması altımızda iyələnmişdi, ağlımız da kəsməmişdi ki, bir loxma qoparıb yeyək. Bax,

ilk dəfə "qanın donmağı"nın, "basaratın bağlanmağı"nın nə olduğunu köç edəndə bilmədim.

Polis şlaqbaumlarını yara-yara İnşaat Mühəndisləri Universitetinin yataqxanasına soxulduq. Hələ bu azmiş kimi, dərslərini oxuyan yazıq tələbələrin kitabını balkondan tullayıb, - "Rədd ol, get vuruş!" - deyib dalına bir təpik də vurduq, gecə vaxtı isti otaqlarından qovduq yazıqları. Dədəmizin evi kimi zavallıların otaqlarına yiyələndik. Ta, o vaxtdan sonra düz on-on beş il qovduğumuz tələbələrin bir gün qayıdır halal otaqlarından bizi çıxaracaqları günü səksəkə ilə gözlədik. Amma bu iyirmi ilde gələn olmayıb, bir daha gələcəklərini də gözləmirik. Gəlsələr də çıxan deyilik daha - çox sırtıldıq, çox, lap çox...

Öyrəşdik yayı qızmar küləkli, qış qar çovğunlu, nəşəsi bol Yasamala - sükütu hər gün bir-biriylə boş şey üstündə boğuşanların yataqxana həyatına. Rahat nəfəs ala biləcəyimiz bir təbiət mənzərəsi vardısa, o da "Qanlı göl" idi. Hər ötən il vətənə dönmək isteyimizi bir az da yadırğadırdı bizə. Zaman, sanki bu istəyi, cini aldadıb şüşəyə soxan kimi şüşəyə qoyub ağzını da tixaclayarak "Qanlı göl"ün dərinliklərinə tullamışdı...

Günümüzün çoxunu Məğrurla birlidə "Qanlı göl"ün qırığında keçiririk. Hərdən xəyalların qanadında göz yaşlarını silə-silə qoyub gəldiyimiz yerlərin qucağına elə cumurduq ki, keçiçixmayan yol-rizləri elə gəzişirdik ki, təkayaq Məğrurun yerişinə çata da bilmirdim.

Bir gün onu çox kefsiz gördüm. "Bir şey olmayıb ki qaqa?" - deyə soruştum. Dedi, - "Bayaq televizorda qarazurnada "Cəngi"ni çalırdılar. Rəhmətlik Əliyar müəllim yadına düşdü. Yadındadır, bizim kənddə mismarla dolu taxtanın üstünə uzanıb biz cavanları sinəsinin üstünə çıxardığı günlər? Rəhmətlik deyirdi ki, - "Bir "Cəngi" çalan ola, qabağında da alınmaz düşmən qalası, qara zurnanın səsinə o qalanın divarlarını lay-lay gəmirərəm, gövşəyib udaram..." Allah rəhmət eləsin, gör nə qədər igitlərin başını yedi bu mühabibə... Qaqa, axırımız necə olacaq bizim? Görəsən, Allah nə vaxtsa insafa gəlib bizi bu zillətdən qurtaracaqmı? Bilirsən nə arzulayıram? Yadındadır, axırıncı çərçənbədə kosa bəzənib ev-ev gəzməyimiz, danqa bir manatlıqlar yığdığımız günlər?"

-Hə... Hələ sənə arvad paltarı geydirmişdik və söz vermişdik ki, buna görə pulu böləndə sənə 50 qəpik artıq pul verəcəyik.

-Amma atdınız mənə, vermədiniz...

-Hamısını Rahid elədi. Şeytanladı ki, - "Nağara üçün keçi dərisi gətirmişəm, qamışdan tütək düzəldəndə əlimi kəsmişəm" - qapazladı sənin halal pulunu, vicdansız...

-Görəsən, helver Rahid neyləyir indi?

-Nə edəcək, deyirlər Bakı-Sumqayıt elektriç-kasında xlor satır.

-Sənin günəbaxan tumundan, "bakkuş" undan-dırsa onun biznesi daha yaxşıdır ki... Kaş ayağım olaydı, sinif yoldaşlarımızı toplayıb kənd camaatımızın yaşadıqları yerləri tapaydıq və bu Novruzda yenə kosa bəzəyib ev-ev gəzəydi...

-Səncə bizə yenə pul verərlər?

-Olsa niyə vermirler ki, lap canlarını da verərlər. Gəlsənə cəhd edək, Novruza nə qalib ki, həm də üzlərini görərik. Gör neçə ildir ki, kəndçilərimizi görmürük, hərəsi bir dərəyə səpələnib... O gün kəndin evbəev siyahısını tuturdum. Nə qədər hıqqındımsa 35 evi tapdim - birini tapa bilmədim. Axşam yuxuda Vəlilikin evini güclə tapa bildim.

-Evləri təpənin başındaydı axı, ona görə unutmusan yəqin... - dedim.

* * *

...Off..., off! Üç gün bundan qabaq Fizuli köçküni, qonşumuz Arif oğluna toy edirdi. Toya yazdıracağımız nəmərin əvəzini çıxarmağın həşirindəydi. Məclisin şirin yerində qarazurnada çalınan "Cəngi"nin zil səsinə yerimdən dik atıldım. Təpəmə elə bil bir vedrə qaynar su əndərdilər. Yanımdakılar heyrətlə, - "Nə oldu sənə!" - deyə soruştular. Qaça-qaça bayırı çıxdım. Sözssüz ki, görənlər, - "Yəqin qusmağa qaçı..." - düşündülər. Ancaq bayırda məni elə bir hönkürtü tutdu ki, heç anamın yasında belə ağlamamışdım. Toya nəmər də saldırmadım, şadlıq sarayının karşısındaki taksilərdən birinə oturub, - "Yasamal qəbristanlığına sür" - dedim. Sürücü qəbristanlığa girmədi - başdaşı düzəldilən sexin yanında maşından düşdüm. Havalı adamlar kimi, - "Məğrur, ay Məğrur!" - deyib, ayaqlarım bir-birinə dolaşa-dolaşa zil qaranlıqda dostumun məzarını fəhmlə tapdim. Kənd yerində kolxozen yoncalığında çaqqallar necə ulaşardısa, mən də elə uladım bu heykəllər qəbristanlığında. Şivənim yatmış ruhları yerindən dikəldi. Dostumun sinədaşını göz yaşlarımla islatdım:

-Bağışla, qardaşım, bağışla məni. Səni qoruya bilmədim, səni nəzarətsiz buraxdım. Sənsiz çox darıxdırıcıdır bu dünya, bu Yasamal. Artıq sənsiz

Qubadlıya qayıtmagın ləzzəti də qalmadı, qardaş. Gör harda doğulmuşdun, harda torpağa qismət oldun! Bu torpaq səninlə nə qədər qiymətə mindiyini görən bilirmi..? Torpağın sotunu 20-30 minə satan nanəciblər görəsən anlayırlarmı ki, sənin o so-ta qarışmış ruhunu da satırlar..!

...Səhəri günəş gözlərini açanda məni Məğrurun sinə daşına söykənib yatan yerdə görmüşdü.

* * *

...Novruz bayramı yaxınlaşırı. Uşaqların yan-dırıb atdığı "vzrivpaket" - fitillərin səsindən evdə oturmalı deyildi. Yeriyəndə bir gözün balkonlarda qalırdı ki, bu saat fitil təpəndə partlayacaq. Uşaq-lar əlinə keçən taxta, köhnə mebel, maşın təkəri, ağac budaqlarından iri bir qalaq toplamış, "Qanlı göl"ün sahilində Novruz tonqalı üçün tədarük gör-müşdülər.

Martın 17-si idi... İki gündən sonra həm də Məğrurun ad günü - 39 yaşı tamam olacaqdı. Axşamsərini korpusumuzun qabağındakı "Göbələk" kafesində oturub "məftil arağı"nı kolbasayla gillə-dirdik. Birdən, Məğrur qulaqlarını qarazurnada çalınan "Cütcü"yə şəklədi. Bu, televizor səsinə bənzəmirdi.

Məğrur:

-Vallah televizor deyil... - dedi.

-Hə, 2-ci korpusda yaşayan laçınlı Qoşunəli və nağaraçı Xanlardır - Novruzqabağı "alətlərini" sazlayırlar gölün qıraqında, - komendantımız şəki-li Mübariz izahat verdi.

Məğrur mənə:

-Arabamı onların yanına sür, qaqa, onlara ya-xından baxmaq istəyirəm. - dedi.

Mübariz:

-Əşsi, otur yeməyimizi yeyək, qaçmırlar ki, istədiyin vaxt çağıraram, səninçün nə qədər istəsən çalsınlar. - dedi.

Mən:

-Onu tanımirsan? O ki, qarazurnanın səsini eşitdişə, cilov gəmirən at kimi dartinib buruntağı-nı qırmayınca rahat durmayacaq. Yaxşısı budur siz davam edin, mən qaqamı sürüm onların yanına.

Məğrur:

-Siz Allah inciməyin, çoxdandır canlı qarazur-na görmürəm, mən onların çalğısına yaxından baxmasam bağrim çatlar.

Əlil arabasını pillələrdən endirib "Qanlı göl"ün yanına sürdüm. Çalğıçılara yaxınlaşanda artıq Məğrur ciyinlərini atıb-tuturdu. Bayaqdan içdiyi-

miz araq və qarazurnada çalınan oyun havası onun kefini lap açmışdı. Körpə uşaq kimi gözlərindən sevinc yaşı yağırdı.

5-6 nəfər uşaq ortada oynaqlayırıldılar. Məğrurun sıfəti qızarmışdı, sevinc, həyəcanı bir-birinə qarışmışdı. Biləyi ilə yanaqlarına diyirlənən yaşı silir, əl çalır, arabadaca dingildəyirdi. Balacaların oynamağına elə həvəslə baxırdı ki, az qala özü durub bu saat şıdirığı oynayacaqdı. Ayaqlarının bu saat yerinə qayıdacağına gözləyirdim - elə bil yeri göyə tikmək isteyirdi... "Bu yaraşqda oğlanı, bələ igidi niyə şikəst edirdin, Allahım..?" - özüm də doluxsunmuşdum. Saritəldən sonra heç kimi sevmədi. Saritel də uşağı olmadığına görə ər evi boşatdırılmışdı. Qaçqınlıqdan sonra anası nə qədər cəhd elədisə də Hürzad xala öz qızını Məğrura verməmişdi, - "Çolağa kim qız verər axı, qınamayıñ məni..." - demişdi. Saritel isə susmuşdu. Bu da bir dərd olmuşdu ona - içində gömdüyü qonçə bir sevgi, nakam eşq də daşıyırdı Məğrur...

-Qoşunalı əmi, qurbanın olum bir "Cəngi" çalsana... - az qala yalvardı.

"Cəngi"nin ortalarında arabanı altından arxaya itələyib durdu. Durdu... "Vallah, ayağa durdur qaza!" - deyə qışqırdım. Ancaq kəsilmiş ayağının qatlanmış balağı yerə düşənəcən o da üzüstə yerə sərildi. Uzandığı yerdəcə hönkürə-hönkürə yeri yumruqladı. Köməkləşib onu arabasına oturduq. Ağız-burnunun suyu, gözünün mütütüy bir-birinə qarışmışdı. Uşاقlar hürkmüşdülər - qorxudan qaçdilar. Bir bəhanəylə Qoşunalıgil də aradan çıxdı. Neyləsinlər, ağır dərd idı. Onların da öz dəndləri vardı, - "Hərənin dərdi özünə dəvə boydadi"...

Dostumun boynunu qucaqlayıb onu kiritmək isteyirdim. Amma o, dəli kimi hönkürməkdən yorulmurdu:

-Məni tək burax..! - dedi.

-Yox, qaza, mən səni tək qoymaram. Gəl, evə gedək...

-Getmirəm! Onda get aşıqları geri çağır, ya da kəlbəcərli aşiq Nizamiyə de, sazını götürüb gəlsin...

-Yaxşı... Amma ehtiyatlı ol, mən bu saat qayıdırıam.

Qoşunalıgilin dalınca cumdum. Qayıtmak istəmədilər. Aşiq Nizamigilə qaçdım, Məğrurun vəziyyətini anladım. Sazını əlinə götürüb, - "Düş qabağa..." - dedi. Ayağının altında, başımda partlayan fitillər vecimə də deyildi. Nizami bir-iki balkona boylanıb, - "Sizin südünüzə..." - deyib

ləngiyəndə onun qolundan tutub gölə tərəf dartırdım...

...Fitil səslərinin içində itən bir partiltidən tükərim biz-biz oldu, - "Bu səs fitil səsi deyildi!". Aşığı qoyub gölə tərəf götürüldüm. Tapançası olduğunu bilə-bilə onu təkbaşına buraxdığını üçün özümü o ki var söyürdüm. Məğrurun əlindəki tapança şəhadət barmağından sallanıb qalmışdı. Tapançanı əlindən alıb kənara tulladım. Gullə boyundan dəymışdı. Ağ göynəyi şah damarından bildir-bildir axan qanı özünə çekirdi. O, gulləni beyninə sıxacaq qədər məğrur, qorxmaz biriydi. Sadəcə ölümünü nağdıladiqdan sonra son dəfə sevdiyi saza qulaq asmaq üçün bu fani dünyada bir neçə saniyə ləngimək istəmişdi. Bu tapançanı müharibədə öldürüyü erməninin üstündən götürmüştü və arabasında - döşəkcənin altında gizlətmışdı. Tapançanı silib-yağlamış, ad günündə havaya "canlı atəş" aćmağa niyyətlənmişdi. Nizamiyə bağırdım, - "Tez həkim çağır!". Məğrur qoymadı, - "Getsən oləcəyəm... Qoy, calsın..." - dedi. Nizami dünyagörmüş daşürəkli kişiydi. Can verən doğma balasının hələ soyumamış meyidini qorxudan qoyub qaçmağın zillətini çəkmiş kişiydi. İyirmi ildir ki, - "Allah mənə ucuz ölüm ver!" - deyib dəli kimi yaşayırıdı. Nizami, - "Dəymə, qoy Yasinini özüm oxuyum" - piçıldadı. Məğrur üzü güldü, - "Hə..., oxu... Saritel..." - dedi. Nizami "Baş Saritel"i gözyaşlarıyla çaldı, amma necə çaldı... Mələklərin hamısı yerdəydi, Allah-taala özü də təşrif buyurmuşdu yerə. Əzrayılı bu canalmaya buyurmağa qıymamışdı - bu dəfə özü alacaqdı igid canını. Məğrur arabasında göylərlə əlləşə-əlləşə qolları yanına düşənəcən son dəfə "oynadı". Nizaminin göz yaşları, Məğrurun axan qanından da betər idi. Biz ayılanda - Xudavəndi Aləm Məğruru qucağına alıb göylərə qaldıranda - onun üzündə lap Durna nənəgildə Zeynəbin konserti vaxtı gördüğüm, indi isə yadırğadığım qayğısız sevinci gördüm. Canını tapşiranadək ona toxunmadıq, ruhunu azad buraxdıq. Nizami sazını yaxındakı turnikin dəmir dayağına çırpıb, - "Səni lənətə gələsən, belə dünya! Sənin tifaqın dağılsın, bizi elimzdən didərgin salan! Səni dərin yatasan, saz, qarazurna icad eliyən! Bizi yaradan, səni görüm...." - sözünün dalını uddu, dizlərini yerə atıb başını qucaqladı. Məğrur canını tapşırılmışdı, üzündə qajıyıb qalmış gülüşüyle birgə ölmüşdü. Onsuz da biz də ölüydük - iyirmi illik ayaqüstü ölülər.

ƏLƏSGƏR TALIBOĞLU
*Şair-publisist,
 "Məmməd Araz" mükafati laureanti*

QARA SEVDALARIN YOLCUSU

(poema)

*Şair-rəssam Adil Mirseyidin
 əziz xatırəsinə*

Yadındamı
 Əhmədlidə "Köhnə Bakı" çayxanası...
 Şair dostlarımız - Kəmaləddin Qədim,
 Fəxri Müslüm, Rəfail Tağızadə, Nazim Şah...
 aman Allah
 və bir də sən və mən...
 Elə də uzun bir zaman
 keçməyib ki... o gündən.
 Görüş yerimiz idi o çayxana.
 Oturardıq yayxana-yayxana...
 saatlarca danışardıq
 şeirdən, sənətdən...
 Ay ustad, kimsə duymazdı ki,
 sən etdiyin şirin-şəkər
 söz - söhbətdən.
 Danışardıq günortadan axşamacan,
 danışardıq Günəşindən ağ şamacan...

Nə olsun ki,
 indi geridə qalıb o günlərim.
 Nə olsun ki,
 kəsilmək bilmir həsrətinin yanğısından
 ahım... naləm... ünlərim...
 Nə olsun ki, yoxluğun
 gözlərimin önündə...

Qəlbim ki... səninlədir.
 İçimi rahatlaşdır, könlümü sərinlədir
 Tanrıının hər günündə...
 Keçəmmirəm keçdiyimiz yolları,
 seyr etmirəm sehrinə daldığımız
 uca-uca ağacları,
 yarpaq-yarpaq "dalları".
 Ötəmmirəm saatlarca oturduğumuz
 çayxananın yanından,
 yoxluğunun hər ağrısı
 axır o an damarından, qanımdan...
 Gündüzləri... gecələri
 Bakının xəzrisi, gilavarı ilə
 qol-boyun belə
 keçəmmirəm səninlə birgə keçdiyimiz,
 indi səfil-sərgən qalmış
 cansıxıcı "qızdırma" küçələri...
 Yazdıqların şeir-şeir,
 nəğmə-nəğmə dilimdə,
 ölümə meydan oxuyan
 şeirlərini oxuduqca
 məndən qaçıır uzaq ölüm də...
 Şeirlərindən qanadlanan duyğuların
 quş kimi qonur budaqdan-budağa...
 Pərvanə şamın başına
 firmanız kimi
 elə axşam-sabah
 çevrəndə fırlanıram,
 gedəmmirəm ki... heç uzağa.

Hər kitabı -
yaddaşlardan silinməyən bir tablo,
hər tablon yaddaşının
rənglərini eks etdirən bir kitab...
Hər bir kitabı, hər bir tablon
ruhundan qopub gələn ismarıç,
insanlığa etdiyi bir xitab,
daha məndə qoymusan ki, tab...
Hər əsərin şərab dolu bir badə,
sənsizliyi unutmaqçın
içirəm də hər vədə...
Hər şeirində sözdən rəngə,
hər tablonda rəngdən sözə keçmişən,
sözü rəngə, rəngi sözə qata-qata
qıpqrımızı şərab kimi
düp deyincə içmişən...
Gahi sözdən, gahi rəngdən
böyük sənət meydanında
özünə türlü-türlü
qara sevda biçmişən...
Kim deyər ki, bu dünyadan
sən əliboş köçmüsən...
ölümə meydan oxuyan,
baş daşını kəfəninə
bükbüb gəzdirən,
heç çıxmayan
insanlıq adlanan cizgidən,
ay güzgündən boyanan
güzgündəki adam,
səni tanımaqda,
səni sevməkdə,
səni qəlbimə köçürməkdə
necə də məstəm, necə də şadam...

Həyatın boyu özün-özünə
heç baxdını güzgülərdən,
astarını, üzünü görüb
heç qorxdunmu üzündəki cizgilərdən...
özünü qoruya bildinmi,
səni sənə qışqanaraq
ayağının altındaca
quyu qazan özgələrdən...
Güzgülərdən bir ev
tikdirə bildinmi özünə,
rəngdən, sözdən umuddan başqa
bir ocaq çata bildinmi,
qızınasan istisinə... közünə...

Di gəl ki, yüzlər, minlər, yüz minlər...
heyrət etdi şeirindəki
hər bəndinə, hər beytinə,
hər misrana, hər sözünə...
Qara-qara sevdalarının
kətan üzərindəki
türlü-türlü boyasına, rənginə,
ruhun uymasa da,
bu həyatın, bu dünyanın
min bir sirli ahənginə...
"Bir güzgündən çıxıb
təzədən girsən də başqa bir güzgүyə",
yenə özün oldun,
bənzəmədin ki, heç özgəyə...
Sinə gərib "hərblərə"
söz-söz, rəng-rəng hopdun elə qəlblərə...
İndi ayrı bir dünyanın sakinisən,
post modernist şeirimizin
yaradıcısı, ilkinisən.
De, görüm, ay ustad,
o yatdığını yer, könlüncəmi...
ora da şeirlərin kimi,
rənglərin, boyaların kimi
zərif... incəmi...

Şeir yazmırkı ki, bulud adam.
İstəsəydi də yaza bilməzdi ki ...
Sadəcə duyğularını boyadı söz-söz
Nə də ki...
ya kağızda olsun, ya da kətanda
çəkdimi hansısa bir lövhə...
İstəsəydi də yol verməzdi
belə bir "acınacaqlı" səhvə.
çünki "bütün könüllər sıniq,
bütün ürəklər çatlaq,
bütün bülbüller divanə,
bütün mələklər suçlu" idi onun üçün...
Ona görə də
ruhunun çırpıntılarını
boyalarla köçürdü lövhələrə.
Könül verdi fincan-fincan qəhvələrə.
Gahi bulud adam oldu,
gahi güzgündəki adam.
Güzgündən boyanıb baxdı buludlara,
buludlardan da oğrun-oğrun,
yorğun-yorğun seyr etdi güzgüləri.
Söz-söz, rəng-rəng açıb tökdü

içindəki əsrarəngiz cizgiləri.
Bunun harası
doğru deyil ki, qadam...

"ay işığı-fil sümüyü rəngində
ay işığı-pəncərəmdə kəpənək
həyəcanlıyam ay işığı tək
əlini sinəmə qoy
gör necə vurur ürək" - deyən şair
səni nə yağmurlardan soruram,
səni nə durnalardan soruram,
səni nə rüzgarlardan soruram,
səni nə aynalardan soruram.
Sorub da özümüz nədən yoruram...
Kimdən isə sormağa,
öz-özümüz yormağa
varmı görən bir nədən?...
Sənə qarşı olan sevgim
bədirlənmiş Ay kimi,
göy üzündə ulduzlar tək elə dən-dən,
səni bəlkə qoparmışam göylərdən...
nə yerdəsən, nə göydəsən.
İnanmırısan yar köksümü,
yaxşı-yaxşı bax...
odur elə qəlbimdəsən..."

Hər görüşümüzdə
danişardin sözdən, boyadan,
sənət adlı ülvi "rəyadan"...
səniyidin mənə
hər cürə sənəti sevdirən
ruhumu mürgüdən oyadan,
Danışardin sevə-sevə
sənətdəki alılərdən,əlilərdən, vəlilərdən -
Van Qoq kimi, Qogen kimi, İbn-Sina kimi,
Füzuli kimi, Nazim Hikmət kimi
böyük-böyük "dəlilərdən"...
özünü (sənətə qırsaqqız ilə
yapışdırın zəlilərdən...)
Danışardin usanmadan yorulmadan,
sənə edilən haqsızlıqlardan
çəkinmədən, darılmadan.
Danışardin sözlə rəngin, rənglə sözün
ahənginin astarından, bezindən,
nəfəsimə nəfəs verədin,
təzə sevda, həvəs verədin
qəlbindəki həm qorundan, közündən..."

Hər şeirində söz açardin ölümdən,
kətan üstə naxış vurardın
Vətən torpağının
tər qoxuyan çiçəyindən, gülündən...

Qara sevdaların oldun yolcusu.
Qara sevdaları böyüdə-böyüdə,
dəc vurdugun xırmanında
xəlbirindən keçirib dəyirmanında
söz-söz, rəng-rəng üyündə-üyündə
sən də böyüdüñ, ay ustad,
üzünə gülsə də, hər kəs -
qohumlar, yadlar, dostlar, tanışlar
di gəl ki, üzünə gülmedi həyat.
Aşa-aşa, daşa-daşa.
çırpdı səni daşdan-daşa,
vurdu səni yerdən-yerə
hər labirintində, hər keçidində,
hər tinində, dalamında, döngəsində,
zamansa əzdi səni
öz amansız məngənəsində...
Sən isə gecəli, gündüzlü
yaratdın gül üzlü
şəirlərini, tablolarını.
Özünün olmayan
o dörd divarın arasında,
yol gedə-gedə
gələcəyi hər an gözlənilən
olumla ölümün
miskin səhrasında..."

Qarayanız, ortaboy, çəlimsiz,
biğ yeri yenicə tərləmiş,
kitabını, dəftərini çin-çin dərzələmiş
utancaq bir oğlan
üst-başında kənd qoxusu,
gözlərində bir şəhər həyəcanı,
bir şəhər yuxusu,
başında gənclik ab-havası,
çıynində qara çantası
üz tutdu Ləkidən Bakıya...
Ömür kitabına yeni-yeni
nağıllar yaza-yaza,
həyatın keşməkeşlərindən
zorluqla keçib
sənət yollarında dişiyələ, dırnağıyla
üzünə təzə cığır qaza-qaza..."

gahi qələmi, gahi firçasıyla...
çantasında gəzdirdiyi
bölməyən sənət parçasıyla...
gündən-günə havalandı...
Elə göylərdə uça-uça da
yüz minlərlə könüllərdə yuvalandı...
Bu günüylə deyil -
ağrısıyla, acısıyla, ahıyla
yaşadı daha çox sevdiyi
qara sevdasıyla...
Qarlı bir qış günündə doğulsa da,
qızmar bir yay günündə isə
şəirləri, rəngləri ilə birgə
ürəklərə hopa-hopə
çəkdiyi əzablardan, zillətlərdən
qurtararaq yaxa,
köç etdi ana torpağa...
Bir zamanlar necə getmişdi
Ləkidən Bakıya,
eləcə də döndü Bakıdan Ləkiyə...
Bu dəfə əbədi olaraq...

Səni çox gec tapdım, ay ustad,
tez də itirdim.
Bu az zaman kəsiyində də
səndən bir ömürlük dərs götürdüm...
Səni tanıdım ilk oncə bir şair kimi,
sonra bir rəssam kimi,
daha sonra isə insan kimi.
Elə o insanlığın ilə də oldun
qəlbimin hakimi...
Sən ölmədin...
qara torpaqda deyil, ürəklərdəsən...
Yüzlərin, minlərin...
on minlərin, yüz minlərin...
Sevənlərinin ürəyində,
Sən yaşayırsan şeirimizin
mayasında, duzunda, çörəyində.
Sən yaşayacaqsan poeziyamızın
çox minillik durna köçündə,
Adil Mirseyid adında...
Adil Mirseyid ağırlığında...
Adil Mirseyid biçimində...

Yenə yağmurlu bir payız günü...
Yenə o keçmiş məskənimiz -

elə o əvvəlki birgə oturduğumuz yer -
"Köhnə Bakı" - o çayxana...
Sənli düşüncələr içərisində
oturmuşam dalğın halda -
"yayxana-yayxana"...
Məkan eyni... sahibkar eyni... çayçı eyni...
Xarhaxarla yanın soba da eyni...
Hətta şaqqaşla yuyulan
qab-qacaqdan qopan səda da eyni...
Hər şey yerli - yerində...
Qəvvaslar tək baş vurdüğüm
fikir ümmanımsa dərində...
Di gəl ki... nə sən varsan...
nə də ki, o birlər...
Dağılıb o sənli düzən, o sənli təntənə,
sən yoxsan deyə
hərə çəkilib bir tinə...
...Bayırdağı yağmur da
peşman deyil işindən,
qara-qara buludlar
"süd" eydirir döşündən...
Sənin dediyin tək
"Payız yağışları yağır ömrümə"...
Yaddaşında elə sənli
sürü-sürü anılar,
köksümdəsə həsrət dolu yanqlar...
Oturmuşam o həminki masada
elə sənlə üz-üzə,
baxmaqdayam göz qırpmadan göz-gözə...
Səni düşünürəm... və düşündükcə də
şəirlərindəki
uca-uca mor dağlar düşür yadına,
tablolarındakı
bəyaz-bəyaz çiçəklər yetir dadıma...
Səni o dağlar kimi vüqarlı, aşılmaz,
o çiçəklər kimi
zərif... kövrək görürəm həmişə,
ay boynubükük, qəlbinqırıq bənövşə...
Hər səni andıqca bir sevgi
sarır içimi... isti... sıcaq...
ürək dolusu... qucaq-qucaq...
Kim deyə bilər ki, mən sənə yadam.
əllərin əllərimdə,
gözlərin gözlərimdə -
mən səniləyəm,
ey güzgüdəki "yalquzaq" Adam...

4-9 dekabr 2017-ci il

Rəşid Bərgüşadlı müsabiqə elan etdi...

Qalibi özü seçəcək

(Tarix: 24-09-2017, 20:53 Baxış Sayı:359)

Bu gün 23 ildən sonra müharibə dostlarımıla görüşdüm. Bizim o vaxtkı pulemyotçu Samir indiyədək bilmədiyimiz bir hekayəsini danışdı: "Evimizə zəng vurdum: Ata, evə qayıdırám, amma tək deyiləm. Döyüş yoldaşımı da özümlə gətirirəm. Amma bəribaşdan bilmənizi istəyirəm, o, minaya düşüb, bir qolunu və dizdən aşağı bir ayağını itirib. Onun bu halda gedəcək yeri yoxdur. Əgər istəyirsinizsə, mən sizinlə birlikdə yaşayım, onu da öz övladınız kimi qəbul edin. Yoxsa..."

"Mövzu məni elə tutdu ki, bunu bədiiləşdirmək bir qələmin işi deyildi və ona görə də ədəbi müsabiqə elan etmək ehtiyacı duyдум".

Bu sözləri Manera.az-a açıqlamasında yazıçı Rəşid Bərgüşadlı deyib.

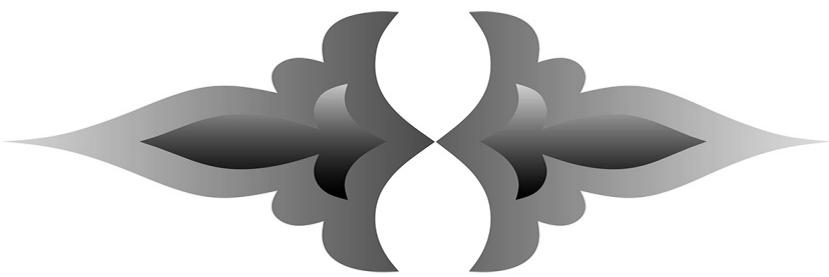
Yazıçının sözlərinə görə, elan olunan hekayə müsabiqəsinin mövzusu "Müharibə və insan", münsifsə Rəşid Bərgüşadlının özüdür.

O, mətnləri oxucularla birlikdə seçəcək.

Qalib mətnin müəllifinə mükafat olaraq 500 (beş yüz) manat pul veriləcək.

Mükafatlandırma mərasimi 05 yanvar 2018-ci il tarixində olacaq.

Qeyd edək ki, mətnlər kubatly@mail.ru ünvanında qəbul olunur.

ŞƏFAQƏT CAVANŞIRZADƏ

TORPAQ QOXUSU

(*hekayə*)

Yol yoldaşım qonşum Fəridlə, balaca qızıdı. Yeddi yaşlı Zəhranın məndən xoşu gəlmirdi. Atasına qısqanırdı, gözlərinə baxanda bunu hiss eləmək elə də çətin deyil. Nifrət də yoxdur, sevgi də! Düzünü bilmək istəyirsinizsə, uşaqların kiçik qəlblərində nifrətin olmağına heç vaxt inanmamışam. Ya sevərlər, ya sevməzlər! Fərid də qızının mənə qarşı olan münasibətini görürdü. Gördüyü üçün havada qalan əlimdən tutdu.

"Tutdu" demək səhv olardı, barmaqlarını barmaqlarının arasından keçirdi. Sarmaşık güllər özlərinə dayaq bildiyi ağacları qucaqladıqları kimi!..

Fəriddən belə bir şey gözləmirdim. Bədənimdə qəribə titrəyiş hiss elədim. Bakırə olsan da səhərdən axşamacan düşüncələrində, hisslerində dolaşan kişinin qarşısında ruhun qadındır. Yenə də sevgimizin başladığı günü heç cür xatırlaya bilmədim. Biz nə vaxtdan belə səmimi olmuşduq?

Zəhranın yerində olmaq istəməzdəm. Bir-neçə saniyəlik başını önə əyib birləşmiş əllərimizə, həyəcandan enib-qalxan sənmə, açıq ağızma, atasının gözlərinə zillənən gözlərimə baxdı, pərtliyini qara göz-

lərini süzdürməklə gizlətməyə çalışdı. Atasının gəlişini gözləyən uşaqlar kimi gözləri yol çəkdi. Bircə sərhədi keçə bilsəydik, neçə il gedə bilmədiyimiz evimizdə ola bilərdik. Ola bilərdik deyəndə ki, bir yerdə getdiyimiz üçün belə fikirləşdim.

Ailəmi qurduq, ya sevgiliyikmi, onu da xatırlamıram. Maşınla getməyimizin söhbəti ola bilməzdi. Düşmənə əsir düşmək ehtimalımız çox olardı. Hərçənd, Fərid düşmənin dilini təmiz danişa bilən kəşfiyyatçıdır. Qəribədir!.. Sərhəddə heç kim yoxdur. Heç kimin olmadığını Zəhra da görürdü, uşaq başıyla başa düşsə də təəccübənirdi.

-Ata, bəs, sərhəddə əsgərlər olmalıdır? Burda heç kim yoxdur axı.

Hər şeyi əvvəlcədən bilən Fərid təəccübənirmirdi. Üzündə həyəcandan, qorxudan əsər-əlamət yoxdu.

-Yaxşı ki yoxdur, qızım, - dedi

Amma mən qorxurdum, çox qorxurdum. Yaxşı şeylər haqqında düşünə bilmirdim. Yola çıxdığımızdan bəri gizlətməyə çalışdığım qorxum Fəridin gözündən qaçmayışdı. Qızının əlini buraxdı, üzüm iki ov-

cunun arasında, təsəlli etməyə çalışırdı:

-Yanındayam, eşqim. Qorxub eləmə. Yaxşı?

Eşqim? Düzdür, bir-birimizi çox bəyənirdik. Onda adama güvən verən görkəm vardi. Xəyallarına uyğun gələn kişi obrazıydı. Biz nə vaxt əhd-peyman bağladıq? Suallarına cavab tapmağa nə vaxtımız varırdı, nə də artıq sual vermək istəmirdim.

"Yaxşı, eşqim", - deyə bildim, gözlərimi yaxınlaşmaqdə olduğumuz sərhəddən o tərəfə diğdim

Fərid haqlı idi. Yanındaki xanımın qorxmağı kəşfiyyatçı üçün təhqiriyydi.

Özümü birtəhər ələ aldım:

-Gedəkmi?

Bu dəfə Zəhranın yorğunluğu onu dilə götirdi.

-Uff, ata, getməsək olmaz?

-Olmaz, qızım. Evimiz ordadır. Dədəngilin evi! - Qızının saçlarını üç dəfə oxşadıqdan sonra, dərindən nəfəs aldı, komandır kimi əmr elədi. - Tez olun. Əllərimi də buraxmayın.

Eşqimin barmaqlarına barmaqlarımı da-ha da sıxdım. Hiss elədim, Fərid də qızının əllərini sıxdı ki, Zəhra atasının gözlərinə baxdı, sonra seyrək, dibləri bir az qaralmış dişlərini ağartdı. Fəridin cəsarətindən sərhədi qorxusuz keçdi. Gözə dəyəcək düşmən görmədik. Bir anlıq ələ bildim ki, torpaqlar arasında sərhədlər qoyan dünya liderləri yer üzündən cana doyub, əlbirliyi ilə başqa qalaktikaya uçublar.

Əminəm, Zəhra məndən fərqli düşünür-dü. Yəni, üçümüzdən başqa yer üzündə heç kim yoxdur! Uşaq olanda ələ bilirdim dünya böyüdüyüm məhlədən ibarətdir. Səkkiz ailə və onların uşaqları!

İkimiz də cəmənliyi görər-görməz çılgın adamlar kimi qaçmağa başladıq. Fərid belindəki çantani yerə atdı, biz də çox yorulmuşduq. Fərid bizi xəbərdar elədi:

-Ehtiyatlı olun! Bu vaxtlar ilan çox olur.

İsti aylarda ilan da insan kimidir, özünü göstərmək istəyir. Bakıda böyümüşdüm, oxumuşdum. İlanlar məni həmişə cəzb eləmişdi. Daha doğrusu, şəkillərdə gözlərinə baxanda, özümü sevgilimin qollarında bi-huş olmuş qadın kimi hiss edirdim. Xoşbəxtlikdən az qala uçurdum.

-Nə ilan, ay Fərid? Dayanma orda, sən də gəl.

Zəhra kəpənəyin arxasında qaça-qaça:

-Bax, ata, kəpənək. - dedi.

Fərid yaşıl otların üstünə uzandı, qollarını arxaya, başının altına yastıq əvəzi qoydu. Yanında uzanmaq istəyirdim, gəldim. Günsən işığı gözlərimi qamaşdırıcı, əlimlə şüaların qarşısını almağa çalışırdım. Barmaqlarım arasından gözlərimi hədəf alan şüalardan yenə də özümü qoruya bilmirdim. Fərid günəşə gözlərini qiymadan baxırdı. Narahat deyildi. Deyəsən, mən qeyri-adi kişini sevmişdim. Əsl qəhrəmanı!... Belə baxanda, sevdiyimiz kişini qəhrəman kimi görməyimiz qadınların genində var. Asta səslə bu dəfə mən Fəridə xəbərdarlıq elədim.

-Fərid, günəşə baxma, kor olarsan.

-Qorxma, eşqim. - Gülməsədi, sonra üzümə baxdı. - Aysel.

-Hmm! - Şüalardan nə qədər qorunsam da gözlərim yaşarırdı.

-Mən olmasam, qızıma yaxşı baxarsan? - Vidalaşan adamlar həmişə sözgəlişi vəsiyyətlər edirlər. Birtəhər qorxumu unutmuşdum, canımı təzədən qayıtdı, coşdum.

-Niyə olmayasan yanımızda? Məndən nə gizlədirsin, Fərid? - Ərköyünlük eləmə-yə haqqım çatdığını düşündüm. Qarşısında diz çökdüm, iki əlimlə əlindən tutdum. Əlləri çox istidir. Belə çıxır ki, mənim əllərim çox soyuqdur?!

Gülməsədi; - Zarafat edirəm, qorxma! -

dodaqlarından saniyələrdən ibarət busə götürdükdən sonra davam elədi: - Qalx, getməliyik. Zəhra, gedirik, qızım!...

Mən ilk öpüşümüzün təsirində qalmışdım. Fərid mənə gülümsəyərək səsləndi:

-Nə oldu? Tərpən, getməliyik.

Zəhra bizə tərəf qaçıdı. Kəpənək ovuclarının arasından qaçmaq üçün çabalayırdı:

-Bax, ata, kəpənəyi tutdum.

Fərid qızına fikir vermədi, çantanı yerdən götürdü.

İkimərtəbəli binanın qarşısındaydım. Zəhra yorğunluqdan gedə bilmədiyi üçün yolun yarısında atası onu qucağında gətirmişdi, çantanı da mən! Binaya girdik, axırıncı mərtəbədəki iki qapının ortasındaki qapının qarşısında ikimiz də dərindən nəfəs alırdıq. Fərid cibindən açarı çıxardı, qapını açdı. İşığı yandırdı. Mebəllərlə döşənmiş mətbəx?ə bir yerdə iki otaqlı eviydi. Eyvana çıxməq üçün qapısını açmaq istəyirdim, Fərid icazə vermədi.

-Eləmə, görən olar.

Zəhra da yanımı gəldi.

-Səyləmə, Fərid. O qədər yol gəldik, heç kim görmədi, indimi görəcək?

Eşitmədim, qapını açdım. Zəhrayla birlikdə eyvandan baxçaya, küçəyə baxırdıq. Heç kim yoxuydu. Həyətdə hasara alınmış, təmizlənməmiş yaşıl otların arasında az qala it-bat olan qəbir diqqətimi çəkdi. Qəbir daşına vurulmuş şəkli yaxşı görməyim üçün gözlərimi qiymalı oldum. Üzü görünmürdü, qaranlıq idi.

Lakin geyimindən ya əsgər, ya da hərbici olduğu bəlliyydi. Daha əvvəl görmədiyimiz itin hürməyinə mən də, Zəhra da qışkırdıq. Fərid eyvana gəldi, bizi otağa yün-gülçə itələdi.

-Girin içəri. İt varsa, insan da var deməkdir. - Eyvanın qapısını bağladı, pərdələri çəkdi. Sonra: - Burda məni gözləyin! - dedi.

Çantanı götürüb o biri otağa keçdi. Nəfəsimi dərmək üçün divanda oturdum. İmkan olsaydı, sabah günortayacaq yatardım. Fikir verdim, Zəhra atasını eşitmək istəmirdi. Haqlıydı!... Maraq olan yerdə kim kimi eşidər? Gözlərimi təzəcə yummuşdum ki, evin qapısının cırılıtısından açıldığını eşitdim.

Cəldaya qalxdım.

-Qızım neynirsən? - Zəhranı içəri salmağa çalışırdım. Artıq geciydi. Sağ qapı, qonşunun qapısı açıldı. 40-45 yaşlı bir kişi qapının ağızına çıxdı.

Biz ona, o, isə bizə baxa-baxa qaldıq. Bir addım qabağa gəldi.

-Salam.

Bizi bizim dilimizdə salamlamışdı, rəhatlamışdım. Həmvətənlərimiz çoxdan gəlib çıxmışdı. Həm də təəccüblənmişdim, salam vermək yerinə sual verdim.

-Siz də türksüz?

Adam mənə cavab vermədi, tərs baxabaxa pilləkanları düşdü. Yəqin salam verməməyimə incimişdi. Ya da uşaqlıqda atababalarımızla birlikdə yaşamış ermənilərəndir, dilimizi unutmayıb, məni yoxladı. Həmin qapı yenidən açıldı. Bu dəfə yaşlı qadınıydi. Qaş-qabağı yer süpürdü. Hırslı baxışlarından hiss olunurdu, bizi gördüyüne sevinməmişdi. Anlamadığımız dildə, ermənicə danışdı. Cavab vermədiyimizi görüb, nəhayət susdu. Deyəsən, kim olduğunu öyrənmək üçün sualları qıçısqıra-qısqıra verirdi. Yaziq Zəhra qorxmuşdu.

-Aysel bacı.

Zəhranın ciyindən necə tutdum, içəri necə keçdik, qapını necə bağladım, bilmədim, Fəridi hərbi geyimində qarşımızda görəndə ikimiz də ikinci dəfə qorxduq.

Əliylə kənara çəkilməyimizi işarə elədi, çəkildik, qulağını qapıya söykədi.

İfritə qadının səsini hələ də eşidirdik. Deyinə-deyinə evinə girdi. Qapısının cır-

pilmasıyla səsinin kəsilməsi bir oldu. Fərid bizi bu dəfə yaman əsəbləşmişdi. Anam kimi danlamağa başladı.

-Siz niyə məni eşitmək istəmirsiz? Başa düşmürsüz, onlar sizin burda olduğunuzu bilməməlidir?!... İndi sizi necə qoyub gedim mən? Gözüm arxadamı qalsın?

Zəhra atasının geyiminə baxırdı.

-Ata, hara gedirsən?

Uşaq ağlıyla Zəhra da bəzi şeyləri başa düşmüşdü. Müharibə uşaqları tez böyüdür. Bəzən böyüklərlə eyni düşünür və həqiqəti olduğu kimi duyur, qəbul edirlər. Gözlərim dolmuşdu. Deməli, vaxtı çatmışdı.

Üç kəlmə; - Nə olar, getmə, - deyə bilsən.

Fərid qızının əllərindən öpdü. Qızının gözlərinin içində diqqətlə baxırdı. Bilirsinizmi, mən bu baxışları həyatım boyu heç bir atada görməmişdim.

Fərid qızına əlvida edənlər kimi baxırdı.

-Atanı çox istəyirsənmi, qızım?

Zəhra başını tərpətdi:

-Aha.

Fərid dedi:

-Onda Aysel bacını mən olmayanda eşi-dəcəksən. Yaxşı?

Zəhra mənə baxdı. İkimiz də səssizcə ağlayırdıq. O, uşaqca, mən qadınca.

-Yaxşı, atacan.

Fərid qızının alnından öpüb ayağa qalxdı. Zəhra bu dəfə atasının ayaqlarını qucaqlamağa çalışdı. Qolları iki ayağınacan güclə çatırdı. Fərid gözlərimin içində baxanda özümü saxlaya bilmədim, səslə ağladım.

-Mən qayıdananın qızım sənə əmanətdir.

Özümü daxilən sakitləşdirməyə çalışırdım.

-Nə vaxt qayıdaqsan?

-Səhər tezdən burda olaram.

-Onda niyə belə baxırsan? - dili qayıdağınızı, gözləri qayıtmayacağınızı deyirdi.

-Özünüzə yaxşı baxın. - dedi və gülüm-sədi.

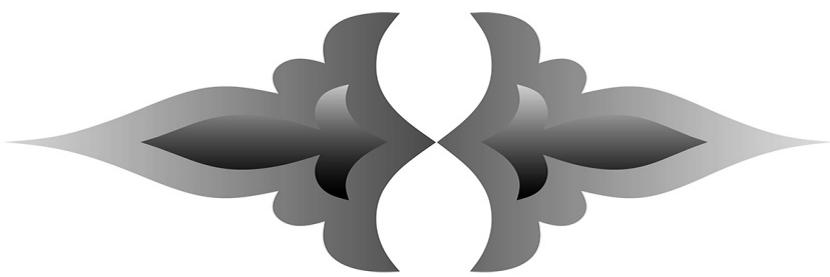
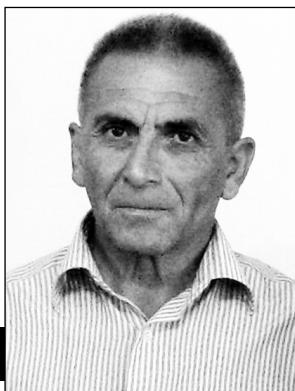
Daha heç nə demədim. Fəridin boyu məndən çox hündür olduğundan başımı rəhatlıqla ürəyinin üstünə qoya bildim. Barmaqlarım kürəyində bir-birinə toxunurdumu, toxunmurдумu, xatırlamıram. Zəhra yanımızda olmasayı, sabahacan onun bədən qoxusunu içimə çəkmək, burnumda həbs etmək istəyirdim. Əvəzində hərbi geyimindən torpağın qoxusunu duydum. Torpaq qoxusuyla ilk dəfə yağış damlaları üzərinə düşəndə tanış olmuşdum. Fəriddən bir az aralandım, bu dəfə it kimi burnumu qabağa verib, üstünü iyilədim.

-Üstündən niyə torpağın iyi gəlir? Elə bil torpağın altında yatmışan.

Cox ayıq yatan adamam. Anam otağımın işığını yandıranda gözlərim yuxuda qamaşdı. Anama "Sabahın xeyir" deyib yatağmdan qalxdım. Anam mənə cavab vermədi. Kədərliydi, deyəsən, ağlamışdı da. Gözlərini məndən gizlədirdi. Otağimdən tez çıxıb mətbəxə getdi. Mən də əl-üzümü yumamış danışmağı sevməyən biri... Niyə kefi olmadığını soruştadım, hamama keçdim. Qapısını örtmək istəyəndə, evin qapısı döyüldü. Anamdan qabaq evin qapısını açdım. Qonşuluqda yaşayan Fəridin qızı Zəhra qarşında ağlayırdı.

-Aysel bacı. Aysel bacı, atam aşağıdadı...

Yanımıza gələn anama baxdım. Anam Zəhraya baxıb ağlayırdı. Tez eyvana çıxdım. Aşağıdan qonşu qadınları, ərlik qızları mənə baxırdılar. Hamisinin taleyimə yazişmiş ayrılıq hissəsinə yazıçı gəlirdi. Yuxumda torpaq öz qoxusunu mənə ölüncən pay vermişdi. İlk dəfə o gün dərk eləmişdim. Neçə qızın qisməti mənim kimi torpağın altında yatır, sonra ümidişəmizi itirmərik, onları gözləyirik. Mən isə, eşqimin qoxusunu yağış yağandan-yağana torpaqdan alacam...

AYAZ İMRANOĞLU

BİR DƏSTƏ QIZILGÜL

(hekayə)

Bu yaz təbiət tez oyanmışdı. Yaz günəşini torpağı isitdikcə torpaq da yaşillaşırdı. Dünənki tumurcuqlar bu gün çiçəkləyirdi. Təbiət gül-ciçəkdən xalı toxuyurdu.

Buzovnaya, qardaşimgilə, anamı görməyə getmişdim. Gecə nə illah elədimse, yata bilmədim. Elə gözümü yumurdum, atam yuxuma girirdi. Deyirdi, gör nə vaxtdı mənə baş çəkmirsən.

Səhər açılırdı. Kəfkirli saatə baxdım ki, altiya işləyir. Qardaşımın idman formasını geyinib həyətə və ordan da baxçaya girdim. Haraya baxırdım, atamlı bağlı xatırələr gözümün qarşısında canlanırdı. Bu alma, nar, əncir, ağ şanı, qara şanı, hamısını atam öz əlləri ilə əkmişdi. Bir anda elə hiss etdim ki, bu ağacların hamısı insandır, mənimlə danışa biləcək. Hətta, "sabahın xeyir", "günaydın" deyən səslərini də eşidirdim.

Cürbəcür qızılgüller açmışdı, üstlərin-dəki şəh damcıları onları necə də təravətli göstərirdi. Bağın hər yanını ətir qoxusu bürüyüb. Xüsusən, iydə ağacı çiçəklədi-yindən ətri bir başqa aləm idi. Nədənsə, iydə çiçəyinin qoxusunu həmişə sevmi-

şəm.

Gızılguldən bir qom dərib qərara aldım ki, elə bu səhər atamın qəbri üstünə qoya-cam.

Qardaşimgil, anam hələ də yatırdılar. Həyət qapısın açıb üzü Buzovna qəbir-sandlığına tərəf yollandı. Burdan qəbristanlığa 10-15 dəqiqəlik yol ancaq olar.

Qəbirsandlığa çatanda dənizdən günəşin qızartısı görünürdü. Sanki günəş də gecə yuxusunu qaçırib, mürgülü gözlərini ovuştura-ovuştura dənizdən tənbəl-tənbəl qalxırdı.

Qulaqlarımı musiqi səsi dəydi. Bu nə-di? Mən anı olaraq yerimdə durub musiqi səsinin hardan gəldiyini aydınlaşdırmaq istədim. Yanılmamışdım. Səs elə qəbris-tanlıqdan gəlirdi. Səhər çağı qəbristanlıqda bu nə çal-çağırdı, görəsən? Özü də, saz üstə "Baş saritel" havası çalınırdı.

Hələ də yerimdə donub qalmışdım. Qəbristanlıqdan gələn bu çal-çağır məni xoflandırırdı. Elə bu an nənəmin söylədiyi bir rəvayət yadına düşdü. Rəhmətlik babam qonşu kəndə, dəyirmana dən üyütməyə gedibmiş. Dəyirmando işi ləngidi-

yindən səhərə yaxın dənini üydüb başa çatdırı bilir. Qatır boyda olan eşşeyinə yükleyib üz tutur kəndimizə. Kəndimizlə dəyirmən olan kənd arasında iri bir qəbristanlıq varmış ki, babam mütləq ordan keçməliymiş. Özü də səhərin gözü hələ təzə-təzə qızarırmış. Qəbristanlığın aşağı hissəsindəki torpaq yolla bir az gedibmiş ki, eşidir, qəbiristanlıqdan çal-çağır səsi gəlir. Boylanıb görür bir topa insana oxşar məxluqlar qəbirisstanlığının dərəsində şənlik edirlər. Babam eşşeyi dümsükləyib tez oradan uzaqlaşır. Nənəm deyir ki, baban necə qorxmuşdusa, neçə vaxt xəstə yatdı. Nənəm deyir, həmin vaxt cinlər padşahı qızına toy edirmiş. Babamı görəsəymişlər nə olacağını bir allah bilir. Elə o vaxtdan həmin dərəyə "cin-şeytan" dərəsi deyilir.

Bu rəvayət hardan yadına düşdü? Lap qorxaq olmuşam...

Bu cür fikirləri başımdan qovub yoluma davam etdim. Atamın qəbri olan istiqamətdən gəlirdi musiqi səsi. Çünkü atamın qəbrinə yaxınlaşdıqca mahnının səsinəni daha aydın eşidirdim. Ruhuma doğma idi bu mahni. Özü də aşiq Xanların ifasında bənzərsiz ifadır.

Budur bir maşın dayanıb. "Baş saritel" mahnısı da maşından gəlir.

Maşında kimsə yox idi. Elə ətrafa, qəbirlər olan cərgəyə baxmışdım ki, orta - 40-45 yaşlı kişinin bir qəbir qarşısında qol götürüb oynadığını gördüm. Təəccüb məni bürüdü. Bir anda beynimdən keçdi ki, dəli olub. Sakitcə durub baxırdım. Mahni ritminə uyğun gözəl oynayırdı. Bir neçə dəqiqə də keçdi, musiqi başa çatdı. Kişi taqəti kəsilmiş halda qara mərmər daşının qarşısında durub danışmağa başladı:

-Oğlum, söz vermişdim ki, əsgərliyini başa vuran kimi 20 yaşından tamamında səni evləndirəcəm. Bu gün ad günün, 20 ya-

şın tamam olur. Toyunda aşiq Xanları dəvət edib "Baş saritel" havasına oynaya-caqdım. Gəldim ad gününü təbrik edəm, "Baş saritel" oynayam. Oynadım... - deyib kişi qəbri qucaqlayıb hönkür-höñkür ağladı.

Ani olaraq ona tərəf getdim: "Səbirli ol, qardaşım, səbirli" - deyib əlimi onun kürəyinə qoydum. O sakitləşib ayağa durdu, cibindən dəsmal çıxarıb göz yaşlarını sildi. Onun qoluna girib qəbirdən aralanmışdım ki, qulaqlarımı səs gəldi. Elə bil kimsə məni arxadan səsləyirdi. Dönüb qəbrə baxdım ki, qəbrin üstündə çəkmələr var:

-A, qardaş bu nə çəkmələrdi qaldı? - dedim.

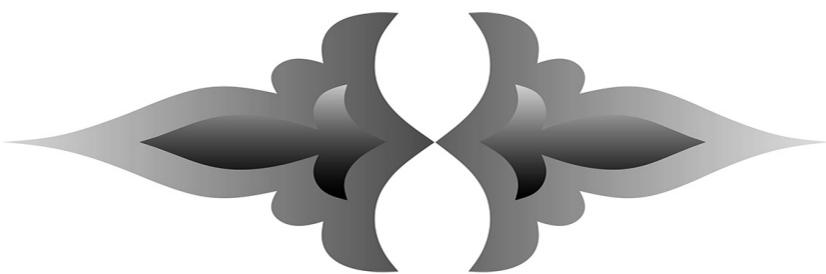
Kişi geri qayıdıb çəkmələri götürdü. Qəbirdən boylu-buxunlu əsgər geyimində bir igid baxırdı. "Şəhid İnam" sözlərin oxuyub çəkmələrin də əsgər çəkmələri olduğunuindi anladım.

-Hər dəfə oğlumu ziyarət edəndə bu əsgər çəkmələrini də gətirirəm. Elə bili-rəm oğlum əsgər çəkmələrinin qoxusunu hiss edir. O gecə yuxuda dedi ki, Qarabağ azad olanda o çəkmələrin tozunu qəbrimə sürtərsən. Ruhum rahatlıq tapar. O çəkmələr Qarabağ torpağını dolaşib. O torpağın izi var onda.

Gətirdiyim qızılgülləri şəhid İnamın qəbrinə düzdüm.

Çəkmələri də götürüb yenidən maşına doğru gəldik. Uzaqdan atamın baş daşı mənə baxırdı. Onun əkdiyi qızılgülləri şəhid qəbrinə qoyduğuma görə, sanki məmənun qalmışdı. Atamın qəbrinə baxabaxa düşünürdüm:

-Həmişə belə olmusan, ata. Özünə çatacq yeməyi də bizə yedizdirərdin. İndi burda da şəhid qəbrinə güləri düzgünüm üçün inanıram ki, ruhun şad olacaq!

YAŞAR BÜNYAD

QƏLPƏ GƏZDİRƏN

(hekayə)

...Deməsəydilər də, həkimlərin qoyduğu diaqnozun nə olduğunu bilirdi. Həyata inamını itirmədən hospitaldan evə buraxılonda səhər təzəcə açılmışdı. Dəli bir rüzgar elədən-elə, belədən-belə viyıldayı, qədim şəhərin küçələrində olan-qalan zir-zibili göyə sovururdu. Sanki, həmən viyiltinin yarısı onun içindəydi və onun içalatını, beynində olan-qalan nəyi vardısa, onu da bu zir-zibilə qarışdırıb havada oynadırdı...

Son zamanlar belə hallar tez-tez təkrar olduğunandan, baş həkim onu tibb bacısıyla birləşə, "Təcili yardım" maşınında evə yola salmağı özünə vəzifə borcu bilmışdı.

Evə dönəndən gözlərini boz tavana zilləyib laldinməz uzanmışdı...

Yuxusu yox idi - ərşə çəkilmişdi. Gözlərini qapağıb uzanır, nə illah edirdi, yata bilmirdi. Həkiminin baha qiymətə "tapdığı" dərmənlardan qəbul edir, elə bil arada, beş-on dəqiqə gözlərinin acısını alırdı, amma bu beş-on dəqiqədə gördüyü dəhşətli yuxular onu havalandırırdı. Tez ayağa qalxır, dəhlizdəki şəkinin siyirtməsində köhnə pal-paltara büküb gizlətdiyi tapancasını götürür, "Irəli, irəli!..." - deyə qışqırır, qışqırır, handan-hana, harda olduğunu anlayandan sonra sakitləşib silahını sinəsinə sixaraq uşaq kimi ağlayırdı. Yaxşı ki, tapancanın darağı boş idi. Bu məqamda, bircə dənə patronu olsaydı, vurardı özünü. Gücü ağlamağa çatırdı. Ağlayanda, eyni sözləri piçildiyarırdı:

-İ-la-hiii..., niyə məni öldürmədin, ni-yəəə?!

Özündə-sözündə olanda, yəni ağlı başına gələn-

də, "o qədər ölməli adamlar var, amma ölmür, ölmək istəmir"- desə də, onlara yox, özünə ölüm arzulayırdı. Əmin idi ki, bu haliylə həmən ölməli adamların gorbagor olacağı günü çətin görə.

Yox, o dəli deyildi. Dəli özünə ölüm arzulamaz axı? Dəli, hamıdan çox yaşamaq istəyər. Amma çoxları üzünə deməsə də, arxasında söylənirdilər: "Başdanxarab..."

Başa düşürdü ki, qəribəlikləriylə hamıdan fərqlənir. "Axı nəyimə gərəkdi?" deyə bilmirdi və onu da anlayırdı ki, dünya necə yaranıb, eləcə də qalır, dərd-sər, ölüm-itim olsa da həyat davam edir, ağlayıb-sitqamaqdan heç nəyi düzəltmək mümkün deyil, bir də, hamının dərdini qarnına doldurub tuluq kimi gəzdirmək ona qalıb?...

Yəqin dəli olmadığı üçün başa düşürdü bunu, amma onu da yaxşı dərk edirdi ki, həyat davam etsə də, nədənsə çox ədalətsiz, insafsız, yəni, "birinə hər şey, yüzünə heç nə" prinsipiylə davam edir. Bax onda, beyin qapağının altında soyuq küləklər əsməyə başlayardı, heç kefi olmurdu.

Tutmaları tutanda heç nəyin fərqində olmurdu. Əvvəllər aradabir tuturdu, yuxusu da pis deyildi, ən azından, şikayət etmirdi. Əsasən, qarışqı yuxular görəndə, ya da televizorda müharibə filmlərinə baxandan sonra, son döyüş zamanı gizləndiyi səngərin beş addımlığında partlayan mərmilərin uğultusunu eşidir, döyüşü yoldaşlarının yanib qaralmış bədən hissələrini gözünün qabağına getirib zarıydı.

Şənbə günləri "Şəhidlər xiyabani"nı ziyarət edirdi. Hami kimi təqvimə əbədi qara yazılmış günlərdə

yox, hər şənbə günü!.. Hər məzarın qarşısında də-qıqlərlə dayanıb, sakitcə nəsə piçildiyirdi. Kənar-dan baxana elə gələrdi ki, o, dua edir. Tanışlığımızdan sonra bir dəfə onunla ziyarətə gedəndə, onun sükuta qərq olmuş məzarlara nə piçildadığını öz qu-laqlarımla eşitdim və tüklərim biz-biz oldu! Təsəvvür edirən, hər məzarın qarşısında dayanıb ehmalca səcdə qılır, sonra da məzara tərəf əyilir, sanki şəhi-din diri ruhuyla danışırmış kimi deyirdi:

-Sənin yerində olaydım!

-Sənin yerində olaydım!..

-Sənin yerində...

-Sənin.....

Bir dəfə soruşdum:

-Niyə ölmək istəyirsən?

O mənə fikirləşmədən cavab verdi ki, mən çoxdan ölmüşəm. Sənin gözünə görükürəm. Ha-ha-haaa!

...Gec də olsa, 20 yanvar meydanında abidə qoyulanda uşaq kimi sevinirdi. Amma çox keçmədi, abi-dənin yan-yörəsini kafelər, çayxanalar, pivəxanalar dövrəyə aldı, isti yay axşamları hava qaralanda, çay-xanalarda, pivəxanalarda gün keçirən, əksəriyyəti, sidik kisəsi qaynayanda pullu tualetə getməkdənsə, abidənin arxasına boşalıb rahatlıq tapanda, gecikmiş sevincini acı bir kədər yuyub apardı, başa düşdü ki, yox, biz düzələn deyilik, biz ölümüzə, ən uzağı qırx gün hörmət etməyi bacarıraq, qurtardı getdi!...

Deyə bilmirdi ki, bığıburma cavanların əlləri pi-və bokalı yox, avtomat, barmaqları duzlu noxud yox, tətik sıxmalı, sinəsiylə küçə fahisələrinin dalını yox, səngəri qucaqlamalıdı. Axi kimə deyəydi, haramı dadib nakam şəhid abidəsinin arxasına işəyənlərə-mi?!.. Bir dəfə yox, yüz dəfə demişdi... və cavabını da almışdı:

-Döyüşmüsən, əcəb eləmisən, ("əcəb eləmisən" yox, başqa cürə demişdi, özün başa düşərsən) min-nət qoyma boynumuza... Sağ qalmışan, Allahına şü-kür elə!..

Belə biganəliyə dözə bilmirdi və içində elə firti-nalar qalxırdı ki, az qala dünyani başına çevirə.

Daha, nə ölüsünü yerdən götürmək üçün qohum-əqrabasına borclu, minnətli qalib dəbdəbəli, cil-çı-raqlı, yeri xalça, tül pərdəli, ofisiantlı, mikrofonlu molla kürsüsü olan - yas mərasimi keçirənləri, nə də ki, 250 manat məvacib aldığı halda, qaytaracağına ümidi olmadan banklardan külli miqdarda kredit gö-türüb uşaqlarına maşın, bahalı telefonlar, brend ge-yim-keçim alan axmaq adamları qınamırdı. Başı çev-rilsə də qınamırdı; qanı zəhərləmiş, illər uzunu öz-işini görmüş mikrob - paxılıq, təkəbbür, quru lovğa-

lıq - milli xəstəlik simptomuna çevrildiyindən bu ba-rədə mülahizə yürütütmək belə, onu gülüş obyektinə çevirərdi, çünki bu dünyadan adamı deyildi. Bu dün-yaya yamaq idi...

Ağır döyüşdən beyin travmasıyla hospitala yer-ləşdiriləndən, düşmən tərəfindən işgal olmuş şəhər və kəndlərin, şəhid dostlarının yasını saxlayır, saq-qalını təraş etmirdi. Beləcə iki-üç il saqqallı gəzib-dolandı. Çoxları onu rişxəndlə "patriot" adlandırırsa da, bundan incimir, camaat arasına çıxanda onu barmaqla göstərənləri vecinə də almırıdı. Amma şə-hərdə saqqallıların sayı getdikcə çoxalanda fikirləşdi ki, görürsən, patriotlar hələ ölməyib-yaşayır, çoxa-lır!.. Sonradan dərk edəndə ki, bu saqqal o saqqaldan deyilmiş, onun özgə məramı, məqsədi var və patriot-luqla da heç bir əlaqəsi-zadi yoxdu, onda ürəyi gö-yənəmişdi, bir də, başında gəzdirdiyi düşmən qəlpəsi. Əlqərəz, yas saxlamağı özünəməxsus borc bilirdi, o vaxtancın ki, təsadüfən, Şamaxinka tərəflərdə yay kafesinə çay içməyə girdi.

Bir boğanaqlı iyul axşamıydı. Beşmərtəbəli bina-ların arasında, şam ağaclarının altındakı kafeyə daxil olub, çətinliklə bir boş yer tapıb oturdu. İlk baxışdan hiss olurdu ki, kafe, yay mövsümündə qaz vurub-qazan doldurmaq üçün nəzərdə tutulub; ucuz plastmas stol-stul, kohnə-külə qab-qacaq, qəzet parçasından kəsilmiş dəsmallar, lap arxada taxta budkanın yanında tüstülenən köhnə dəmir manqal da "bugün-sabah-lıq"dan xəbər verirdi. Açıq havada olmasına baxma-yaraq pivə içib çığırı-çığırı danışan müştərilərin sə-sindən ağız deyəni qulaq eşitmirdi. Ağlına birinci gələn o oldu ki, ayə, bu binalarda yaşayanlar bu vur-haraya necə dözür, görəsən? Bir də ağlına gələn bu oldu ki, bir-iki il əvvəl, dava başlayanda bu qədər ca-van-cuvan gündüz də çiraqla tapa bilməzdi.

On diqqəti çəkən isə müştərilərə qulluq edən ca-van qız-gəlinlər idi, onlar da özlərini elə aparırdılar ki, bura, pivəxanadan çox, başqa "xana"ya bənzə-yirdi.

Cay sıfariş verəndə ofisiant qız ağız büzüb dedi ki, kişi, ünvanı səhv salmışan, burada kabab, pivəylə noxud verilir. Üzr istəyib güclə tutduğu yerdən qal-xıb çıxməq istəyəndə, əlində pivə bakallarıyla dolu podnos, məsti-xumar olmuş cavanlara dalını sürtə-sürtə cərgələrin arasıyla keçib axırıcı şam ağacının kölgəsində oturan kişilərə yaxınlaşan qonşusu Vaqifin arvadı Şəhləni görəndə duruxdu. Başındakı qəlpə gizildədi. Özünü güclə saxladı. "Əşşı, mənə nə, özü bilər, əri bilər... Əri oğraş bilmir ki, arvadı harda iş-

"ləyir?" - dedi ürəyində və aralıdan keçib getmək istəyirdi ki, yekəpər kişi stolun üstünə pivələri düzən Şəhlanın yumru dalına əlini qoyub qulağına nəsə piçildadığını gördü. Şəhla da qaqqanağ çəkib güldü. Kişi hələ də əlini onun dalında gəzdirir, Şəhla da xoşallanıb əndamını yellədirdi. Onu elə bil tok vurdu. İstədi stolu çevirsin kişinin başına, amma arvadın öyrəncəli olduğunu görəndən sonra fikrindən vaz keçdi. Öz-özünə: "Görəsən, qeyrətdən-namusdan danışib məhlədə hamiya vedrə bağlayan Vaqifin xəbəri var ki, arvadı sərxoş kişilərlə küçənin ortasında mirt vurur?!".. Əlbəttə, var..." fikirləşib ötüşəndə, Şəhla onu saqqalından tanımışdı.

O gündən Vaqifə salam-kəlamı kəsdi, gördükərindən elə təsirlənməmişdi ki, saqqalını da ülgüclə qırxmışdı. "Kül mənim təpəmə! Millət kefindən qalmır, mən yas saxlayıram. Kimin, nəyin yasını, a başı külliü?!"..

Bu hadisədən Vaqifin xəbəri yox idi. Şəhla onu dəfələrlə binanın tinində yaxalayıb aralarındaki sırrın batması təqdirdən, utanmadan, özünü ona təslim etməyi də təklif etmişdi. O:

-Mən, - demişdi, - kantujenni olsam da, sənin ərin kimi cındır deyiləm, həm də sən... mənim zövqüm-də deyilsən, ha-ha-haa!..

...Hə, dedim axı, donuq gözlərini tavana zilləyib uzanmışdı ki, divar qonşusu Səmayənin cir bağırtısına diksinib ayağa durdu. "Yəqin, yenə əri keflı gəlib. "Hava bürküllü olduğundan, tibb bacısı gedərkən eyvanın qapısını açıq qoymuşdu. Ona görə də həyacan siqnalına bənzər səs otağı başına götürdü.

-Yenə başlandı, - deyib, eyvana çıxdı, Səmayədən xahiş eləsin ki, səsi başına düşür, bir az yavaşça qışqırsın.

Səmayə də elə bunu gözləyirmiş, ətəyini aldı əlinə:

-Nə olub, adə, yenə pis yuxu görmüsən? Bissimillah!... Adə, cəftə suyundan-zaddan iç, özüvə gəl... İşə düşmədüyy?!.... - başladı, nə başladı...

Arvadın tikanlı sözləri iynə olub gicgahına dirəndi.

-Ay Səmayə xala, hansı yuxudan danışırsan? Səsindən divarlar lərzəyə gəlir, binanın özülü tərpənir, bu səsdə yatmaq olar?.. O kişini bundan sonra adam eləyə bilməyəcəksən ee, başa düş, qan ki, zəhərləndi, daha faydası yoxdu, qozbel-qəbir məsələsi... başa düşdün?! Qoymazsan xarabamızda rahatca ölək?!"..

Səmayə səsinin gur yerinə saldı. Arvad qışqırdıqca elə bil səsi açılırdı:

-Adə, yenə nə gjidəmisən, başın çörülüb? Təzə çıxmışan ki?!... - Daha dalısını göturmədi dilinə, köhnə ənənəsinə sadıq qalaraq başladı qarabasıya. - Axşam indi düşüb ki, balam, nə şüvən qopardırsan?.. Yox bir, bina uçdu, məhlə qaçıdı... Mənim heç səsim çıxıb?.. Ay camaat, kişi bir az içib... içib da... Mən yazığın görəcəyi var eee, ay başuza dönüm, İçim özümü yandırır, çölüm də bu başdan qrijani!... - Ayaqüstü güclə dayanan Ağakışi eyvanın qapısında görünəndə Səmayə qapıqarşıq onu içəri itələdi. - Sən də əl-ayağıma dolaşma, görüyüüm!.. Külü qoyum təpənə, sənə görə hər başdanxarabla ağız-ağıza gəli-rəm... Al-kaş!..

Xasiyyətinə bələd olan qonşular onsuz da səsə çıxan deyildi, çünki bilirdilər ki, həndəvərində çoxlu adam görən Səmayə daha da qudurur, dil boğaza qoymur. Ağakışını içəri itələyəndən sonra, onu təzədən qaralamaq istəyən Səmayənin arzusunu ürəyində qoysu; eyvanın qapısını bərk-bərk bağlayıb van-na otağına keçdi, üzünə soyuq su çəkib qurulandı.

Hələ də Səmayənin cir səsi cingildəyirdi: "Səni heç sağ yatmayasan!.. Bəxtəvər başıma, mənə başdan qrijalar ağıl öyrədir... Dağıl, a dünya!.."

İyirmibeş illik qonşusu Səmayənin vay-şüvənliliyinə vərdiş etdiyindən daha əsəbiləşmədi, nə də baş qoşmadı bu qancığa. Pencəyini ciyinə atıb həyətə düşdü ki, bir az sakitləşsin. Səmayənin qulaqbatıran cir səsi hələ də gəlirdi, deyəsən yatmamışdan qabaq ərinin "aşını-suyunu" verirdi ləçər...

Əvvəllər Səmayənin səs-küyü ona lap ana laylası kimi şirin gələrdi. Heç Ağakışi də əvvəllər çox iç-məzdi; bayramdan-bayrama, toydan-toya yüz-yüz əlli qram gillədərdi. Sərdarov zavodunda yaxşı işi, hörməti vardi. Qızlarını köçürəndən bir il sonra zavod bağlandı, qaldı işsiz və hər gün, gül kimi dövləti dağıtdığına görə Qorbaçovu söyə-söyə içməyə başladı. Bir tərəfdən də arvad ona göz verir, işiq vermirdi...

Mühəribədən qabaq əməlli-başlı adam idi; universiteti fərqlənmə diplomuyla bitirib elmi-tədqiqat institutunda işləyirdi. Amma arzuları bircə anın içinde puça döndü, özü də təkcə onun yox, coxlarının...

Elan olunmamış mühəribə məmələkətin altını üstünə çevirəndə, "zəmanə adamları" işbazlıq etmək üçün yaranan münbət şəraitdən səmərəli istifadə edib arxa cəbhədə və "zəmanədən geri qalanlar" silaha sarılıb mühəribəyə, döyüşə getdi. Onların yarısı şəhid, çoxu da onun kimi yararsız, yəni şikəst oldu - ömürlük.

Döyüsdən, cəmiyyətə "yararsız" qayıtdıqından, faciəsi də o gündən başladı; institutda, hansısa məmurun bacanağının oğlunu onun yerinə götürməşdülər və "elm can verir, bala, akademiyada "sokraşeniya" gedir, oğul" deyib, hospitaldan verilmiş arayışdakı diaqnozu üzünə vurmadan, mədəni formada yola salmışdır. Həmən arayışa görə, elə ilk baxışdan da, özündən ixtiyarsız xəstəliyini biruzə verdiyindən üzünə bütün qapılar bağlanmışdı. Ümidi, tanışlıqla düzəltdiyi əllilik pensiyasına qaldığından qəpik-quruşla dolanır, bəzən də məhəllədən uzaqlarda yerləşən marketlərdə, bazarlarda yüksək daşimaqla çörək pulu qazanırdı.

İndi Səmayəyə baş qosmaq, güclə tapıb aldığı bahalı dərmanları zibilliye tullamaq, dərdinin üstünə dərd gətirmək demək idi. Həyətə düşüb qoca tut ağacının altında oturub sakitləşmək istədi, siqaret tüstüldə-tüstüldə tindən çıxan Vaqifi görəndə fikrindən daşındı, bu oğraşla üz-üzə gəlməməkçin cəld geri qayıtdı, evə girib soyuducudan ayran götürüb içdi, televizoru qoşub divana yayxandı.

Diktoranın səsi, hələ də deyinən Səmayənin səsini batırdı. Məşhur müğənniyələ müsahibə aparırdı.

-İndi də son layihələrinizdən danışın, xahiş edirəm.

"Sizin zatınıza lənət!.. Onun da layihəsinə... Camaat, nə hayda... Tfu!..."

Deyəsən, əməkdar, ya da xalq artistiydi, əynindəki paltardan kişi olduğu bilinirdi, amma incə xanımlar dəstiri, barmağının ucunu təzəcə alınmış qaşlarının altında gəzdirdi, bir az nazlandı, qulağındakı sırtgani barmaqlarının arasında oynada-oynada gözləri ni süzdürüb cavab verdi:

-Hamı yaxşı bilir ki, mən hərbi hissələrdə çoxlu konsertlər verir, hərbiçilərə döyük ruhlu nəgmələr oxuyuram. Bu torpağın qeyrətli oğlu kimi...

"Bunun sırqalarına bir bax!.. A səni əkənin!..."

-...Qarabağ haqqında silsilə mahnilər üzərində işləyirəm. İstərdim ki, gələn Novruz bayramında, Şuşada konsert verəm. Mətbuat katibim Sema, prodüsserim Kama...

Dəli kimi yerindən sıçradı, eyvanın qapısını açmağıyla televizorun üstünə cumdu, onu iki əlli qamarlayıb eyvandan eşyə tullamağı bir oldu. Qonşu qarajının damına çırılılan televizor bomba kimi partlayanda, bağırdı:

-Hə, necədi?! ...Lənətə gələsiz!.. Başınızı dik tutub necə gəzirsiz?!. Lənətə gələsiz!..

...Əvvəlcə damçılar ara-sıra yanağına düşdü, elə

bildi yuxu görür, sonra su şırhaşırla axmağa başlayanda hövlnak yerindən qalxdı, daş kimi yatan ərini dümsükləməyə başladı:

-Qarabala, adə, Qarabala, ölmüsən?! Dur ee, evi su basıb, dur!.. Belə qonşuluq olar, sən Allah?!

Birinci mərtəbədə yaşayan Qarabala, arvadının səsinə ayılarda gözlərinə inanmadı; yarıqaranlıq otağın tavanından, divarlarından şırhaşırla su axırdı. İkiisi də döyüküb bir-birinə baxırdılar ki, yuxarı mərtəbədən hay-harayı eşidib eşiyo çıxdılar.

-Vaxseyy!.. Evimiz yixıldı!.. Biz indi haranın daşını tökəy başımıza?!. Kreditlə təzəcə təmir eləmişdik evi... Zibilə döndü ki?!

Bu Qasımım arvadının çıqtısıydı. Bütün bina hay-küyə yiğışında baxdım ki, su üçüncü mərtəbədən axır. Başqa vaxt cirəylə verilən su, sanki hikkələ aşib-daşır, üst-üstə iki mərtəbəni islahatdan çıxarmışdı.

Hiss elədim ki, nəsə olub, yuxarı cumub var-güçümə qonşumun qapısını döyəclədim, hay verən olmadı. Bu vaxt, gecə köynəyində, əsnəyə-əsnəyə qapıdan çıxan Səmayə xala məndən soruşdu:

-Ay oğul, qapını niyə sindirirsən? Nolub ki?
Aaa...

Üzbəüz qapının altından pillekənlə süzülüb axan suyu görəndə arvadın rəngi ağardı.

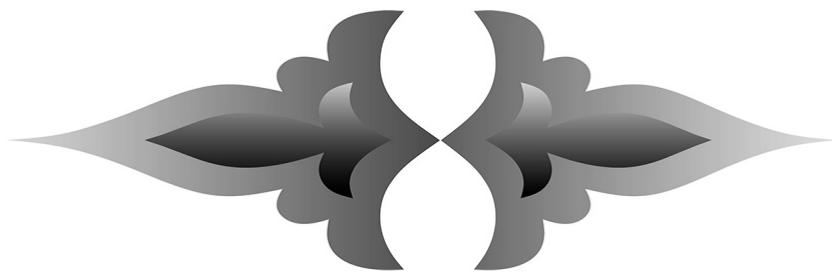
-A başuva dönüm, bu nədi belə?! Suyun rəngi niyə qırmızıdır? Bıy, başıma xeyir!..

Mən heç fikir verməmişdim - doğrudan da, su qırmızıya çalırdı. Qapını durmadan döyəcləyir, qonşumu haylayırdım. Səmayə dedi ki, gəl eyvandan keç içəri, gecələr qapını açıq qoyur o başdan qrija!..

Səmayəgilin eyvanından içəri keçib dəmir qapını açmağım beş dəqiqə çəkdi. Qonşular birotaqlı mənzilinə dolusdular. Kimsə boğuq səslə "vaxseyy!" deyə qışkırdı, kimsə su kranını bağladı. Səmayə də: "A başı xərəb, niyə belə elədün, həə?!" deyib kişiləri köməyə çağırıldı...

Dəlisov külək şəhərin üzünü sığallayanda, səhərin təzəcə açılmasına baxmayaraq, 20 yanvar meydانının həndəvərindəki adamlı dolu, səs-küylü piyəxanaların, ticarət köşklərinin yanından, on-onbeş nəfər, ətrafin qələbəliyində diqqət çəkməyən cənazəni Yasamal qəbristanlığına sarı aparırdı...

O, kefindən qalmayan dünyadan köçürdü. Kəlləsində ilişib qalmış balaca qəlpə onu bir daha incitməyəcəkdi...

YAŞAR SÜLEYMANLI

ƏSARƏT

(*hekayə*)

Uzaqdan atılan top mərmilərinin gurultulu səsini eşitdikcə Xallı başını pəncələrinə sıxaraq zingildəyir, ara sakitləşən kimi ayağa durub var gücü ilə dartinaraq boğazındakı zəncirdən qurtulmaq istəyirdi. Günlərdir zənciri qırmağa, bu əsarətdən qurtulub azad olmağa cəhd etsə də bütün cəhdləri boşça çıxır, əvəzində büsbüütən təqətdən düşərək yenə uzanıb yazıq-yazıq zingildəyirdi. Bir zamanlar ona atılan sümük parçalarını yuvasının ətrafında qazıb basdırıldığı yerlərdən bir-bir çıxarıb yemiş və beləcə bir müddət aclığını dəf etmişdi. Amma susuzluq ona əzab verdiyindən get-gedə daha aclığını da hiss eləmirdi.

Onun bir tək istəyi vardı, bu zəncirlərdən qurtulmaq, azadlığa qovuşmaq.

Yenə top mərmisinin gurultusu canına vəlvələ saldıqından qacılıb yuvasının bir küncünə sıgnaraq titrəməyə başladı.

Xallı bir türlü olub-keçənləri dərk edə, anlaya bilmirdi. Nələr baş verirdi?!

Çox sevdiyi sahibi bir səhər ala-bula bir geyimdə əlində silah ona yaxınlaşış başını sığallaşmış və ərklə:

-Bax, Xallı, bu ev-eşik sənə əmanətdir, buraları yaxşı qoru, - deyərək hətta ilk dəfə onu qucaqlayıb öpmüşdü.

Bir neçə gün sonra elə bil göylə yer birləşmiş, tufan qopmuş, dəhşətli gurultu, partlayış səsləri, qışkıraq, qadın, uşaq ağlaşması bütün kəndi ba-

şına götürmiş, sahibəsi iki körpə balasını köksü-nə sıxaraq başı açıq, ayağı yalın harasa qaçıb getmişdi. O gündən elə bil ev-eşik kimi kənd də boş qalmış, insan ayağı bu yerlərdən kəsilmişdi. Bütün günü eşidilən atəş səsləri kəsilən kimi hə-yətlərdən itlərin ulaşma səsi ərşə qalxırdı. Bu digər itlər də onun kimi qəfil hücumdan canlarını qurtaran insanların onları azad etməyə, özləri ilə aparmağa macalları olmadığından elə zəncirdəcə tərk edilib qalmışdır. Bir yandan acliq, bir yandan isti, bir yandan da əzablı susuzluq Xallını tamamən haldan salmışdı. Göydən elə bil od yağırdı. Dilini bayır çıxardıb ləhlədikcə boğazı daha da quruyur, susuzluqdan udquna belə bilmirdi. Yenə yuvasının bir küncünə sıxılıb başını pəncələrinə söykədi. Saatlarla tərəpənmədən heykəl kimi donub bir nöqtəyə baxır, elə bil nəyi isə, kimi isə gözləyirdi. İtlərin ulaşması yenə kəndi başına götürmüştü. Onun kimi ac, susuz itlər fəryad edir, bəlkə bu fəryadlarına bir hay verən, onları eşidib xilas etməyə gələn olar ümidi ilə dayanmadan ulaşırıllar. Xallı həvəssizcə qalxıb yuvasından bayır çıxdı. Dolun ay çıxmışdı, göydə ulduzlar bərq vurur, elə bil bu zülmət dünyani işıqlandırmaq üçün bir-biri ilə bəhsə girib kim daha çox işiq saçar deyə bu qan-qadalu, əzab və ölüm qoxuyan dünyaya rişxənd ilə tamaşa edirdilər.

Xallı başını göyə qaldırıb bir müddət aya və ulduzlara tamaşa elədi. Zəncirdən dartinib bir az

da göyə sarı dikəldi. Sanki, bu cəhənnəm əzabı ilə dolu, qan-qadalı dünyadan ayrılib göydə bəxtəvərcəsinə parlayan o uzaq ulduzlara getmək isəyirmiş kimi elə hey göyə sarı dartındı. Taqəti kəsilən kimi geri - öz yerinə qayıtdı. Ləhləmək istədi, ağızında susuzluqdan qurumuş dili odun parçası kimi olmuşdu. Yenə ulduzlara, yenə aya baxıb, kədər, hüzn, nifrət dolu bir hayqırıyla ulamağa başladı. Elə bil bu hayqırıyla onu dilsiz, ağıssız yaradıb bu zəncirlərə məhkum etmiş tanrıya "axı mənim günahım nədir" deyərək üşyan eləyirdi. Xallının ulamasına bənd imiş kimi kəndin bayaqdan susmuş bütün itləri bir ağızdan ulamağa, fəryad dolu səslər çıxarmağa başladılar.

Xallı susuzluğun od vurub yandırıldığı boğazından qopan bu nalədən elə bil özü də qorxmuş kimi kənara sıçrayıb bir müddət tir-tir əsdi və yenə yerə çöküb başını ayaqları arasına alaraq dolun aya və saysız-hesabsız ulduzlara baxmağa başladı.

Bir neçə dəqiqə sonra göy üzündən bir gurultu, bir həngamə qopdu ki, gəl görəsən. Başqa vaxt bu cür səslərdən qorxub yuvasının bir künçünə qışılan Xallının bu dəfə heç tükü də tərpənmədi. Eləcə gözlərini göyə zilləyib baxırdı. Burnunun ucuna nə isə düşdü, sonra yenə, sonra yenə və qəflətən ucsuz-bucaqsız göylərin göbəyi yırtılıbmış kimi leysan yağışı yağmaga başladı. Yay vaxtı axı heç vaxt buralara belə yağış yağımadı. Sanki möcüze idi.

Xallı torpağın üzərindəki göllənmiş yağış suyunu qurumuş dili ilə elə acgözlüklə yalayırdı ki, görən olsaydı bu mənzərədən dəhşətə gələrdi. Yağış gölməçəsinin içində sevinclə o yan-bu yana yumalanıb özünü büsbütnən suya və palçığa bulamışdı.

Bir müddət bu oyuna başı qarışlığından elə bil hər şeyi, hətta zəncirdə unudulduğunu belə unutmuşdu. O indi qayğısız körpə uşaq kimi atılıb düşür, günlərdir onu üzən, az qala sonuna çıxan susuzluğunun əvəzini çıxırdı. Az sonra bu şiltaqlıqdan yorulub yağışın altındaca uzanıb başını pəncələrinə söykədi, yenə göyə tamaşa eləməyə başladı. Amma indi onun gözlərində qəm-qüssə yox idi. Elə bil qəfil yağan yağış onun gözlərindəki qəm-qüssəni də yuyub aparmışdı.

Xallı qalxıb üzünü göyə tutaraq yenə səsi gəl-dikcə ulamağa başladı. Amma bu səfər səsində kədər notları yox, daha çox təşəkkür notları var

idi. O elə bil, bu yolla onun səsini duymuş, onu susuzluqdan ölməkdən xilas edərək ona bu qəfil yağışı bəxş edən Tanrısına təşəkkür edirdi.

Digər itlər də səs-səsə verib göydən yagan bu xilas yağışına sevinməkdəyidilər...

Bir müddət ötüşdü. Xallı yerə çöküb başını pəncəsinə söykədi. Artıq yağış da kəsmişdi. Dan sökülürdü. Qarnından əcaib qurultu səslərini eşidib qulaqlarını şəklədi. Elə bil qarnında ac bir əjdaha kükrəyir, hər dəfə də kükrədikcə içini od vurub yandırır, onu üzərək taqətdən salırı. Yalnız indi, o susuzluğunun dəf edəndən sonra içində dəhşətlə kükrəyən yatmış əjdahanı oydardılığını, acliq hissini bütün vücuduna hakim kəsildiyini anlamışdı. Yenə yazıq-yazıq zingildədi. Yenə gözlərindəki sevinc yuyulub gedib, yerinə qəm-qüssə gəlmışdı. Bu keçən neçə gündə elə bil Xallını iki yerə bölmüşdülər. Yarı canı qalmamış, şam kimi əriyib getmişdi. Elə bil heç neçə gün əvvəlki aslan kimi kükrəyən həmin Xallı deyildi. İndi aslandan çox ariq, çəlimsiz bir pişiyə dönmüşdü. Acliq, susuzluq, əsarət necə dəhşətli bir şey imiş...

Xallı burnunu yere dikərək bir müddət yuvasının ətrafinı iyileyib gah oranı, gah buranı eşərək lağım atmağa başladı. Ancaq nə qədər eşələndisə bir şey tapa bilmirdi. Bir yandan da qarnındaki ac əjdaha kükrəyərək onu elə bil tələsdirir, elə bil qamçılıyaraq daha dərin lağım atmağa, bir şey çıxmayanda başqa yeri qazmağa məcbur edirdi. Torpaq da o qədər bərk idi ki...

Kənardan baxan olsaydı elə düşünərdi, Xallı döyüşə hazırlaşan əsgərlər kimi yuvasının ətrafinda səngər qazır və bu dəqiqə ona hücum edəcək düşmənin qarşısını kəsmək üçün son döyük hazırlıqlarını görürdü.

Xallı əslində, doğrudan da döyüşə hazırlaşırı, içini gəmirən bu dəhşətli acliq hissi ilə bir ölüm-dirim savaşına girmişdi. Bütün ümüdləri puç olsa da o elə hey usanmadan, yorulmadan qazır, bir tikə sümük, bir tikə yaşamaq ümidi axarırdı.

Uzun axtarışdan sonra nəhayət, iri bir sümük parçası tapdı. Bəlkə də, bir vaxtlar bəyənib yeməyərək basdırıldığı bu sümük parçası indi onun həyatını xilas edəcəkdi...

Xallı yenə də üzünü göyə tutub sevinc dolu səslə uladı. Elə bil bu gün ikinci dəfə onun həyatını xilas edən Tanrısına yenə də təşəkkür edirdi.

O yenə də dartındı, bircə onu bu bir neçə metrlik yerə məhkum edən zəncirlərdən də qurtula bilsəydi... Onun ulamasını eşidən kəndin itləri yenidən ağız-ağıza verib ulaşmağa başladılar. Bu səfər təkcə itlər deyil, tövlələrdə unudulmuş mal-qaralar da dəhşətli bir səslə böyrüşməyə başlamışdır. Elə bil kənddə cəhənnəm zəbani-ləri nərə çəkirdilər.

Top mərmisinin gurultusu bütün bu hayqirtını bir andaca kəsdi.

Qonşu həyətin damından tüstü qalxırdı. Top mərmisi lap yaxınlığa, Xallının beş-on metrliyinə düşdüyündən bu dəhşətli səsdən qulaqları cingildədi. O qorxusundan yerindən neçə sıçradısa az qala boğazındakı xaltası başını bədənidən ayıracaqdı. Əriyib çöpə dönmüş boğazı yaxşı ki, bu qəfil sıçrayışdan cücə boğazı kimi üzülməmişdi.

Qaçıb yuvasının bir küncünə qısılıb bu dəfə pəncələri ilə başını örterək elə bil özünü bu cəhənnəm odundan qorumağa çalışdı. Bütün vücuđu əsirdi. Necə də dəhşətli bir şey imiş müharıbə... O insanları anlamaq istəyirdi yenə. Nəyə gərək idi bu savaş, nəyi bölə bilmirlər bu insanlar, nə üçündür bu əzablar, bu zülümlər, bu qanlar?! Bu dilsiz-ağızsız heyvanların, od tutub yanın meşələrin, qətl olunan təbiətin nə günahı var axı?! Kim nə qazanacaq bu savaşlardan, kim nə aparacaq bu milyon-milyon illər yaşı olan qara torpaqdan?! İnsanların belə cavab tapa bilmədiyi bu suallara çətin ki, Xallının bir cavabı olaydı...

Az keçmiş qulağına insan səsləri dəydi. Tez sıçrayıb yuvasından çıxdı, qulaqlarını şəklədi. Yox, yanılmamışdı, bu, günlərdir eşitməyə həsrət qaldığı insan səsləri idi.

Xallının sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Atılıb-düşür, dayanmadan zingildəyir, nəhayət ki, onu aclişa, susuzluğa məhkum edən, azadlığı əlindən almış bu zəncirlərdən qurtaracaq olan xilaskarlarının, xeyrxah, nəcib insanların gəlisiini səbirsizliklə gözləyir, hey vurnuxurdu. Qonşu həyətdən, lap yaxından gəlirdi səslər. Xallı qulaqlarını şəklədi. Əvvələr duymadığı yad dildə danışan bu insanların səsində bir qəzəb, bir kin, bir nifrət hiss elədi nədənsə. Qəflətən qonşudakı itin hürməsi və yad dildə bağırtı eşidildi.

Dalbadal açılan atəş səsi və qonşu itin dəhşətli, tükürpədən zingiltisi bütün kəndi bürüdü. Yenə atəş və itin səsi kəsildi... Xallı dəhşət içində yuvasına qısılıb əsim-əsim əsməyə başladı.

An da keçmədi, onların da həyət qapısı cirilti ilə açıldı. Getdikcə yaxınlaşan ayaq səsləri Xallıya ölümünün addım-addım ona yaxınlaşdığını piçildiyirdi sanki. O indi necə titrəyirdisə, çənəsinin taqiltısı on metrdən eşidilirdi. Ayaq səsləri gəlib yuvasının qarşısında kəsildi. Xallı dəhşət-lə yuvasının qarşısında dayanan bu bədheybət varlığa baxırdı. Əynində sahibinin əynindəkinə bənzər ala-bula paltar olan, amma sahibindən fərqli olaraq gözlərindən xeyrxaqlıq yox, kin-küdərət, nifrət və qəzəb yağan, əli silahlı, şəvə kimi qara qalın saqqalı olan pəzəvəng varlığın onu heç də xilas etmek üçün gəlmədiyini, əslində onu elə indicə o dünyaya vasil edəcəyini Xallı ürəyinin dərinliklərdə duymuşdu artıq. Saqqallı pəzəvəng Xallıya baxaraq öz dilində nə isə deyərək qəh-qəhə çəkib güldü. Xallıya elə gəldi ki, o bu gülüşü və qəribə danışığı ilə "Görürsənmi necə çarəsiz, necə köməksiz, necə yazıq bir halda tərk edilmişən, indicə səni cəhənnəmə vasil edəcəyəm" deyirdi ona. Saqqallı pəzəvəng əlindəki silahı Xallıya tərəf tuşlayaraq şaqqıdatdı və silahı hazır vəziyyətə gotirdi. Xallı bir anlıq yalvarış dolu nəzərlərlə ona baxaraq elə bil imdad dilədi, elə bil "mənim bir suçum, bir günahım yoxdur" dedi ona. Lakin qarşısındaki adamın iyrənc sifətindən, ilan gözlərinə bənzəyən gözlərində yalnız və yalnız qəddarlıq və zalimlik oxunurdu. Xallı dikəlib ayağa durdu. Ölümün də üstünə mərd və qorxusuz yerimək üçün dillərini qıçayıb bu bədheybətə hücuma keçmək üçün qabaq ayaqlarını yerə bir az daha möhkəm dirəyib hazır dayandı.

Qəflətən açılan atəş səsi elə bil onu qaldırıb yerə cirpdı. Bütün vücudu gizildədi. Qulaqlarındakı cingilti, beynindəki uğultu onu necə sarsıtıcısa bir anlıq bütün dünyadan belə var olduğunu unutdu.

Ona elə gəldi ki, vücudu bir boşluqdan asılıb. O indi gecələr tamaşa elədiyi bu cəhənnəm əzablı, qan-qadalı, qəddar və zalim insanların məskunlaşlığı dünyadan uzaqda bərq vuran bəxtəvər ulduzların bir addımlığında hiss etdi özünü. İkinci atəş də açıldı. Üçüncü atəş səsinin sonra saqqallı məxluqun şəh qəh-qəhəsi aləmi bürüdü. Xallı başının üzərində, yuvasında açılan üç iri deşiyə, güllələrin açdığı deşiyə baxdı. Yox, yox, o hələ sağ idi... Saqqallı pəzəvəng onunla əylənməyə qərar vermiş, onsuz da acliq-

dan və susuzluqdan üzülən canını tez və ağrısız almağı belə çox görmüşdü ona, demək.

Xallı dişlərini qıçayaraq yuvasının qarşısını kəsmiş bu bədheybətə hücum etdi, bütün nifrəti ilə hücum etdi. Bir anda bütün faciələrinin - sahiblərinin çıxıb gedib onu zəncirdə qoymasının da, qulaq yoldaşından, nəvazişdən məhrum olmasının da, ac-susuz qalmasının da günahkarının məhz bu saqqallı pəzəvəng olması hissiyyatı sardı onu. Pəzəvəng bu dəfə silahı düz ona tuşlayaraq nişan aldı və tətiyi çəkdi.

...Və bu da son, artıq Xallı üçün bu həyatdakı son saniyələr demək idi bu...

Ancaq növbəti möcüzə baş verdi, silah açılmadı. Saqqallı yenə tətiyi çəkdi, yenə də bir şey alınmadı. Xallı bu fürsətdən istifadə edib saqqallıya elə hücum çəkdi ki, elə bil günlərdir ac qalmış aslan nəhayət ki, ələ keçirdiyi şikarına hücum çəkib parçalamağa hazırlaşır. Saqqallıdan dəhşət dolu bir bağırı qopdu. İndi əsl ölüm-dürüm savaşı gedirdi. Xallı saqqallının əllərini və ayaqlarını gəmirdikcə, o da Xallının başına və kürəyinə gah əlindəki silahla, gah da təpiklə zərbələr endirirdi. Hər ikisi qan içində idi. Xallı saqqallının o nifrət və kin yağan üzündən qapanدا ondan elə bir bağırı qopdu ki, bu bağırından Xallı səksənib kənara atıldı və qaçmağa başladı. Yalnız indi o, anladı ki, günlərdir onu ölümə məhkum edən zəncirlərdən qurtulub: Boynu alichəndən əriyib çöpə döndüyündən döyüş zamanı necəsə xaltası onun başından çıxıb və beləcə o nəhayət ki, azadlığına qovuşub.

Saqqallı əlindeki silaha nə isə taxaraq şaqquşdatdı və bağıra-bağıra Xallının arxasıyca qaçaraq atəş açmağa başladı. Güllələr viyhaviyla qulağının dibindən keçdikcə Xallı da güllə sürəti ilə oradan uzaqlaşındı. Nə qədər dayanmadan qaçdığını belə bilmirdi. Yalnız indi taqətinin kəsildiyini, ağızından köpük axdığını, ürəyinin az qala sinəsini yarib çıxacaq qədər sürətlə döyüdüünü duyub dayandı. Qorxa-qorxa çönüb geri baxdı. Kənd artıq görünmürdü. Demək, kənddən bir xeyli uzaqlaşmışdı.

Bir ağacın kölgəsinə çəkilərək ağaca qıṣıldı. Başını pəncələrinin üzərinə qoyaraq yazılıq-yazılıq doğulub böyüdüyü kənd səmtə baxıb zingildədi.

Yayın isti günləri bir birini əvəzləməkdə idi. Günlər idi ki, Xallı ac-yalavac dolanırdı. Hər tə-

rəfdən yalnız silah səsləri və top gurultusu eşidi-lirdi. O daha bu səslərdən hürkmür, qorxmurdu, sadəcə baş alıb gedirdi. Elə bil bu yerlərdən qaçmaq, bu vəhşi, gözlərindən kin və nifrət yağan insanlardan daha uzağa qaçmaq istəyirdi.

Aclıq onu taqətdən salsa da, o dayanmadan gedir, elə hey gedirdi. Arabir burnunu dikəldib havanı qoxlayır, istiqaməti müəyyən edib yenidən yoluna davam edirdi.

Uzaqdan qarğı qırıltısı eşitdi. Elə bil qarğalar nə üstəsə bir-biri ilə savaşa girmişdilər.

Xallı bir tikə yemək ümidi ilə, heç olmasa qarğalardan birini yaxalayıb qarnını doyurdar ümidi ilə qarğaların qarıldığını tərəfə yön aldı. Qarğalar qəfil peyda olan qonaqdan hürküb bir neçə addım kənara atıldılar və Xallıya baxaraq daha da gur səslə qarıldığa başladılar. İlahi bu nə idi belə?! 3-4 yaşlarında iki körpə uşaq cəsədi yolun ortasınaca atılmışdı. Xallı cəsədlərə yaxınlaşaraq iyladı. Üzlərini görəndə isə dəhşət dolu səslə, az qala boğazı yırtılana qədər dayanmadan uzun müddət uladı.

Bunlar hər gün onu sığallayan, öpüb oxşayan, onunla oyun oynayan gözəl, mehriban uşaqlar - sahibinin balaları idi. Uşaqların üzlərini qarğalar dimdikləyib deşik-deşik eləmişdi.

Bədənləri güllə yarasından dəlmə-deşik idi yaziqların. Xallı ətrafi qoxladı. Yenə tanış bir iyissedib yolun kənarındaki otluğa sarı cumdu. Paltarı cirilərəq əynindən çıxarılmış sahibəsinin açıq qalmış gözlərində bir dəhşət donub qalmışdı. Xallı yaxınlaşış onu qoxladı. Burnuna nifrət etdiyi bir qoxu, həmin o azman saqqallı alçağın qoxusu da gəldi. Deməli, bütün bunları o alçaq, murdar məxluq eləyib. Bir anlıq Xallının içində bir hiss baş qaldırdı. Geri dönmək, o alçağı taparaq canını tapşırana qədər hülqumunu sixmaq və gözlərini oymaqla keçdi onun içindən. Sahibəsinin cəsədi tanınmaz hala düşmüştü. Deməli, yaziqlar canlarını qurtara bilməmiş, yolda alçaqlar onları haqlayıb dəhşətli işgəncələr verərək öldürmüşdülər. Qarğalar yenə də uşaq cəsədlərinin üstündə qarıldışındı. Yenə də bu lənətə gəlmış qara dimdikləri ilə məsum, günahsız körpələrin üzlərini dimdikləyib ətlərini qoparırdılar. Nədənsə Xallı bu qara leş qarğalarının timsalında o saqqallı alçağı gördü və qəfil bir sıçrayışla qarğalara hücuma keçərək onları qovdu. Xallı növbə ilə gah ananın, gah da körpələrin başının üzərində qarovalul çəksə də sırtlıq qarğalar da gah

anaya, gah da körpələrə saldırıb dimdikləyirdilər.

Qarğalarla bu qaçdı-qovdu oyunu onu tama-mən əldən salmışdı. Get-gedə sayı çoxalan qarğalar daha da quduzlaşıldılar. Xallı qarğaların əlində aciz qalaraq nə edəcəyini bilmirdi. Nəhayət, sövq-təbii qərar verdi, körpələrdən birinə yaxınlaşış dişləri ilə ayağından yapışdı və ehtiyatla sürüyə-sürüyə yolun o bir tərəfinə, sahibəsinin yanına apardı. Sonra dönüb ikinci körpəni də o qayda ilə anasının yanına gətirdi. İndi ana və körpələr yanaşı, daha doğrusu körpələr analarının qucağında idi. Necə ki, günlər əvvəl körpələrini bağırına basıb getmişdi, indi də o vəziyyətdə qucmuşdu körpələrini ana... Xallı onların yanında uzanaraq gözünü belə qırpmadan onlara baxırdı. Bir yandan da həyasız qarğaların sayı durmadan artırdı. İndi onlar demək olar ki, heç Xallını saya salmir, onun yanındaca cəsədlərə hücum edirdilər. Nə etsin? Yenə sövq-təbii qərar qəbul etdi Xallı. Hər üç cəsədin üzünü, gözünü yalayıb, yazılıq bir səslə zingildədi. Elə bil o bu yolla onlara vida edirdi. Sonra var gücü ilə lağım atmağa başladı. O dayanmadan, ayağının altındakı torpağı eşrək dal pəncələri ilə ana və balalarının üzərinə atırdı. Bəlkə də, saatlarla nəfəsin belə dərmədən gah, sağa, gah sola, gah arxaya, gah önə keçərək elə hey lağım ataraq torpağı onların üzərinə atırdı. Torpaq o qədər bərk idi ki... Ağızından köpük gələnə qədər o bu işi davam elədi. Artıq nə halı, nə də taqəti qalmışdı. Ana və balaları üstlərinə atılan torpağın altında çoxdan görünməz olmuşdular. İndi onların yerində heç də kiçik olmayan bir təpəcik var idi. Xallı sürünərək təpəciyin üzərinə qalxdı və əllerini qabaq pəncələrini üzərinə qoyaraq gözlərini yumdu...

Körpələrin gülüşü yenə də həyəti bürümüşdü, Xallı yenə də atılıb-düşüb onları şənləndirir, qaçıdı-tutdu oynayırdı...

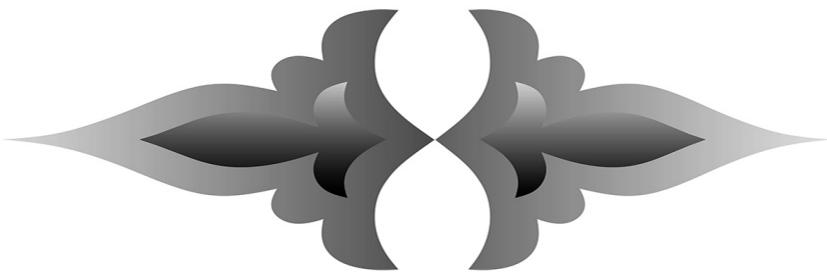
Sahibəsi eyvanda çay dəmləyir, sahibi isə üzündə xoş bir təbəssüm övladlarının və Xallının bu şən oyununu izləyirdi... Qəfil qopan gurultu səsindən Xallı gördüyü bu şirin yuxudan hövlank ayılıb kənara sıçradı. Elə bil yerlərə göy birləşmiş, göydəki o bəxtəvər ulduzlar da bir-bir yanaraq sürətlə yerə çırpılaraq sönürdülər. Rəngbərəng güllələr başının üzərindən keçdikcə Xallı öz pəncələri ilə qazdığı məzara daha da möhkəm qışılaraq titrəyirdi. Uzun müddət gu-

rultu və partılı səsləri, insan bağırıları kəsmədi. Sonra birdən-birə araya dərin bir sükut çökdü. Xallı xeyli qulaqlarını şəkləyib ətrafi dinledi. Birdən qulağına doğma, həsrətini çəkdiyi bir səs dəydi. Yenə qulağını şəklədi və yanlışlığını anlayıb səsi gəldikcə ulamağa başladı. Bir neçə dəqiqə sonra bir neçə adamın qaçaraq ona sarı gəldiyini gördü. Onlardan ən öndəki o idi, onun canı qədər sevdiyi sahibi idi. Sahibi ona yaxınlaşaraq onu möhkəm-möhkəm qucaqlayıb üz-gözündən öpməyə, Xallı isə eyni zamanda onun əl-ayağını yalayaraq zingildəməyə başladı.

-Xallı, mən sənin və ailəmin ardınca gizlicə kəndə gəlmışdım. Hər yan erməni diğaları ilə dolu olsa da birtəhər kəndə girib həyətimizə gəldim, amma nə səni, nə də ailəmi tapa bildim. Bütün kəndi boş gördüm. Hamı harasa qaçıb. Günlərdir sizi gəzirəm. - deyə sahibi dilləndi və tez də əlavə etdi: - Xallı, hanı mənim can-ciylərim? Axı mən onları sənə əmanət etmişdim, axı sən mən gələnə qədər onları qorumalı idin. Hanı mənim körpələrim və əzizim?!

Xallı, günahkar kimi başını aşağı salaraq zingildədi və özü lağım ataraq yaratdığı məzara yaxınlaşış pəncələri ilə eşməyə başladı. Az sonra körpələrin və ananın cansız vücudu göründü. Sahibi necə dəli bir fəryad çəkdisə, Xallıya elə gəldi ki, yerlərə göy birləşdi, dünyanın günəşi sönənb qaranlığa qərq oldu. O başını pəncələrinə söykəyərək sahibinin gözlərinə baxaraq səssiz-səmirsiz ağlayırdı. Gözlərindən gilələnən yaşalar pəncələrinin üzərindən diyirlənib bir-bir torpağın üzərinə düşürdü.

Ətrafdakı adamlar bu mənzərəni dəhşət dolu nəzərlərlə seyr edir, onlar da göz yaşlarına hakim ola bilmirdilər. Xallı qəflətən ayağa qalxıb başını göyə dikəldi və səsi gəldikcə aslan kimi kükrəyib, boz qurd kimi ulamağa başladı. Ancaq indi bu ulartıda yazıqlıq, yalqızlıq, çarəsizlik yox idi. Bu ulartı indi hər şeyə, yerə, göyə üsyən idi, bu ulartı indi qələbəyə səsləyirdi, bu ulartı İsrafilin suru kimi elə bil ətrafdakıları bir qəflət yuxusundan ayıltmışdı. Elə bil Xallı bu ulartı ilə "nə durmusunuz, gedək kəndimizi, elimizi, obamızı, evimizi bu alçaq mələn yaraqlılarının əsarətindən xilas edək" deyirdi. Xallı üzünü kəndə sarı tutaraq ildirim sürəti ilə yerindən götürüldü, onun ardınca isə sahibi və başqa əsgərlər qəzəbli nərilti ilə kəndə sarı götürüldülər.

ƏLİ BƏY AZƏRİ

BİZİ UMUDSUZ QOYMA

(hekayə)

Gecənin bir aləmində qəfildən yuxudan ayıldı - zülmət qaranlıq idi. Yaxşı ki, göydə ulduzlar saymışdı, onların həniirtisini canında hiss etdi, yoxsa gecənin bu gec vaxtı Umudun bağırı partlayacaqdı. Qaranlığa allergiyası olan adamlar kimi havası çatmirdı, dərindən nəfəs alıb köks ötürdü.

Çarpayışının yanında döşəmənin üstünə qoyduğu cib telefonunu götürüb saata baxmaq, vaxtı müəyyənləşdirmək istədi. Nə fikirləşdi, tez də fikrindən daşındı. "Ehh, indi vaxtin nə fərqi var?! Təxmini bilirəm ki, hələ gecədir, səhərin açılmasına çox var. Bir də tutaq ki, telefonda baxıb vaxtı müəyyənləşdirdim, saatın dörd, beş, ya altının yarısı olduğunu öyrəndim. Bəs sonra? Bunun nə mənası olacaq? Gedib dəhnə bağlamayacam ki, bostan suvaram. Yer belləməyəcəm ki, əkin əkəm. Ot biçmiyəcəm, naxır otarmiyacam... Mənimki... elə bu çarpayıdı ki,,, uzadıblar,,, uzanmışam..."

Çarpayısı pərdəsiz pəncərənin qənşərindəydi deyə hər zaman çölə baxa bilirdi. İndi də gözlərinə bir neçə dəfə döyəcləyib yenə də çölə baxdı, hava zülmət qaranlıq idi, səmada təkəmseyrək sayışan ulduzlar gözə dəyirdi. Hələ sabahın açılmasına xeyli vaxt vardi.

Bu gecə yuxusunu yaman qarışdırılmışdı Umud. Ömründə bircə dəfə - o izdihamlı ayrılıq günündə gördüyü komandirləri golub girmişdi yuxusuna. Adı necəydi onun, hə, yadına düşdü Cahangir, elə özüydü ki, vardi cahangir Cahangir Əliyev, polkovnik ulduzları ona necə də yaraşırkı, əsl sərkər-

də kimi görsənirdi.

Ümid bu gecə yuxuda görmüşdü ki, yamaclarдан, gədiklərdən keçən bir yolla haradansa gelir. Əlli-altmış qoyun-quzunu da qatib qabağına. Beş dolu qucaq palid qırması yüksənmiş boz eşşək də qabaqda qırğı kimi gedir. Umudun da əlində dəhrə var. Onun özünə də maraqlıydı, niyə dəhrə? Niyə çomaq yox, silah yox, dəhrə? Eşşəyi yükləyəndən sonra həmişə dəhrəni, baltanı, orağı yükün bir yerinə taxardı, əlində heç nə saxlamazdı, eləcə qollarını yelləyə-yelləyə eşşəyin arxasına düşüb gedərdi.

Belə fikirləşə-fikirləşə bir az getmişdi ki, bir-dən gözü qabaqda qırğı kimi gedən boz eşşəyə saatıdı. Eşşəyin yükü yaman əyilmişti, az qalırdı yerə çatsın. Yük azca da əyilsəydi palid qırmalarının ucu yolun üst badındakı yargana ilişəcəkdi. Yarğana ilişən kimi yük eşşəyi aşıracaqdı. Yol deyəndə də adamın ağızı ağrıyır, səmtsiz bir çəhlim idi, sərt yamacın döşü ilə gedib, gədiyin başına dolanırdı. Palid qırmaları yargana ilişən kimi boz eşşək elə yük qarışq yomalanıb gedib düşəcəkdi dərənin dibinə. Onda da ya qismət, ya sağ qala, ya şikəst ola. Yamadakı kəsilmiş ağacların çəkilləri qarnını yırtmasaydı, belindəki nizə kimi palid qırmalarından biri ilişib ya gözünü tökəcəkdi, ya da qarnını yırtacaqdı. Şikəst eşşək də Umudun nəyinə gərəkdi...

Umud tez özünü yetirdi eşşəyə, axı eşşək buları anlamırı, yükü az qala yernən sürünsə də gedirdi. "Hoqquş, hoqquş" deyib eşşəyi dayandırdı.

Yükün əyən tərəfini qaldırdı ki, düzəlsin. Bu xeyli vaxt apardı, çünki örökən də boşalmışdı. Umud yavaş-yavaş örökəni də çəkib bərkitdi. Yük qarışiq örökəni çəkib bərkitmək asan iş deyildi, xeyli vaxt apardı. Başı yükü düzəltməyə necə qarışdısa, bir də baxdı ki, heyvanlar gözdən itib. Eşşəyi döyülib yola düzəldi ki, gedib heyvanlara çatsınlar. Bir xeyli getmişdilər ki, gədiyin dolanbac aşırı-mında örökənin eşşəyin qarnının altından keçib belindəki palanı bərk saxlayan hissəsi qırıldı və yük palanqarışiq belindən sürüşüb quyruğunun üstündən yerə düşdü. Yükün altından çıxan eşşək ilan ağızından qurtarib gölə tullanan qurbağa kimi götürdü, qaçıdı və bir anın içində dağın arxasına keçib görünməz oldu. Umud baxdı ki, əlindəki dəhrə də yoxa çıxıb. Heyvanlarınitməsi, eşşəyin yükü salıb qaçması, bu yandan da dəhrəninitməsi Umudu bərk üzdü. Məyus-məyus əyilib aşağılara baxdı ki, görsün heyvanlar su içmək üçün dərəyə tökülməyiblər.

Dərənin qıraqında qamışdan bir çavıstan vardı. Qapısının ağızında yekəpər pəhləvana oxşar biri oturub çay içirdi. Umud baxan kimi onu tanıdı - Haramı döyüşləri zamanı briqadaya komandirlilik etmiş Cahangir idi. O da Umudu tanımışdı, əli ilə işarə elədi ki, düş gəl aşağı. Tay demədi, gəl çay iç. Umud kimiydi ki, onun yanında, adı bir döyüşçü. Umud kimi döyüşçülərdən polkovnikin tabeçiliyində minlərlə idi.

O vaxtlar olduğu kimi qaça-qaça gəldi komandirinin çağırışına. Nəsə demək istəsə də səsi çıxmadi. Polkovnik də heç nə demədi, eləcə əli ilə oturmaq işarəsi verdi. Umud dəyirmi masanın etrafına qoyulmuş kötükərdən birinin üstündə oturdu. Polkovnik nəlbəkidəki çayını içib qurtardı. Nazik stəkanın yarısından olan qıpqırmızı çayı da nəlbəkiyə tökdü, qurtaqurtla onu da çəkdi başına.

-Kim nə deyir-desin, nəlbəki çaya dad verir. - dedi.

Sonra çəkmələrini geyib ağır-ağır ayağa qalxdı. Umuda dedi ki, dur gedək.

Umud durub polkovnikin arxasıṅga getmək istəyəndə baxdı ki, ayaqyalındı. Bunu polkovnik də gördü. Polkovnik geri dönən kimi elə bil Umudun dili açıldı.

-Axı mən ayaqyalınam! - Yavaşca piçıldadı. - Geyməyə ayaqqabım yoxdur.

Polkovnik gülümsündü. Astadan, bir az da xışılılı səslə dedi ki, ayaqqabıları neynirsən, uzağa getmirik, qapıdakı çəkələklərdən birini keçirt aya-

ğına, tez gedək, gələk. Umud kötüyün üstündən yavaşça durub qamış çavıstanın keçə qapısına yaxınlaşmaq istəyirdi ki, ayağında kəskin ağrı hiss etdi; ya ayağına tikan batmışdı, ya da cücü calmışdı, əqrəb də ola bilərdi. Hər nəydisə bərk ağırtdı, elə bu ağrının təsirindən də Umud yuxudan ayıldı.

Yuxunun təsiri Umudu öz ağuşuna almışdı, təsirindən çıxa bilmirdi. Bir vaxtlar kitablardan oxuduğu yuxuyozmaları xatırlayıb çözəmeye çalışırdı, bacarmırdı. Yalnız yaddaşında ilişib qalan xoş xatırələr bircə-bircə göz öündə canlanırdı.

...Biləsuvar gömrük-keçid məntəqəsində həmisi ki kimiydi, yenə də basabasdı, yenə də sıxlıqdı.

Umudu qarşılıamağa gələnlər həyəcanla gözlöyirdilər. Qrupa mayor Orduxanov rəhbərlik edirdi. İki maşınla gəlmişdilər; qərargah rəisinin "Niva"sını o qədər yumuşdular ki, ağappaq gəlin maşınına bənzəyirdi, tünd yaşıl rəngli Hərbi-Tibbi Yardım maşını da elə bil zavoddan indicə gətirilmişdi.

Gələnlər arasında İsgəndər adlı xüsusi şobənin zabiti də vardi, nədənsə mayor Orduxanovun yanını kəsdirib durmuşdu, bir addım da kənara çekilmirdi. Həkim maşınında sürücü, Rövşən həkim və tibb bacısı Yulyadan başqa daha iki əsgər - tibb təlimatçısı və sanitar da vardi.

Bir-iki siqaret çəkib gəzişmişdilər ki, keçid başladı. Baxdılardı ki, tumanı uzun, saqqallı, orta yaşılı bir iranlı kolyaskanı itələyə-itələyə gətirir, Umud da bəy balası kimi oturub kolyaskanın içində.

Lap uşaq kimi sevindilər. Necə sevinməyəyidilər?! Odun-əlovun içindən birgə çıxmış döyüşü yoldaşları indi də qonşu ölkədən müalicədən sap-sağlam qayıdırı. Göndərəndə Rövşən həkimin ümidi üzülmüşdü. Burda xəstəxanalarda gecikdirilmişdi deyə qıçı qanqrena olmuşdu. Dizdən aşağısının kəsilməyi bir yana, özünün sağ qalacağına ümid çox az idi. O qədər qan itirmişdi ki, yaşaması şübhəliydi. İndi budur sapsağlam öz ölkəsinə qayıdırı.

Mayor Orduxanov sevinirdi... Umudun yaşamasına sevinirdi... Nə qədər acı olsa da kolyaska ilə qayımasına sevinirdi... Umud tankdan sonra piyada qalmamışdı. O, yaxşı bilirdi ki, ölkədə kolyaska problemi var. Belə tezliklə Umuda kolyaska ala bilməyəcəklər. Sənədləri nazirliyə göndərilə, çək-çevirdən sonra ona əllilik qrupu təyin edələr, növbəyə yazıl kolyaska verələr, bu uzun bir mərəkə olacaqdı. Nə yaxşı ki, qonşu qardaş ölkədə

bunu başa düşüblər. Umud kimi əllilləri vətənlərinə kolyaska ilə qaytarırlar.

Nəhayət, gəlib çatdırılar. Görüşmək üçün birinci mayor Orduhanov özünü toplayıb onlara tərəf addımladı. "İlahi, Umud nə günə düşməşdi! O qaranız dolubədənli gəncdən əsər-əlamət görünmürdü. İnsan nə tez dəyişərmiş... Ağappaq olmuşdu, azca sarısı vardı. Eybi yoxdur, beş-on gün qulluğunda durarlar, yenə də gümrahlaşar, Haramının tərtəmiz vətən havası..." Təskinlik tapıb yaxınlaşdı. Umud da komandırı ilə görüşmək üçün uçunurdu, az qalırdı kolyaskadan düşüb ona tərəf yürüsün, dizləri üstə lap uşaq kimi iməkləsin...

Mayor Orduhanov addımını yeyinlədib özünü onlara yetirdi və əyilib Umudun boynunu qucaqladı. Sonra da o biriləri növbə ilə Umudun boynuna sarılıb görüşdülər.

Axırdı Yulya utana-utana Umuda yaxınlaşdı. Əvvəlcə hamı kimi əyilib boynunu qucaqlamaq, üzündən öpmək istədi. Nə fikirləşdisə, dayandı... matdəm-matdəm ona baxdı... Baxdı... baxdı... və hönkürə-höñküre əyilib onun boynunu qucaqladı. Bayaqtan özünü güclə saxlayan Umud da içindəkiləri boşaltdı, onun hönkürtüsü Yulyanın hönkürtüsünə qarışdı...

Yulya xoş görünüşlü ucaboy, sarışın bir rus qızı idi. Atası Gennadi rus ordusunun peşəkar zabitidir. Rusyanın Volqoqrad şəhərində hərbi xidmət keçərkən anası Yevdakiya ilə evlənib. Ailənin böyük qızı Nadya elə Volqoqrad şəhərində dünyaya gəlib. Bir neçə ildən sonra Gennadini təyinatla Azərbaycana göndəriblər. Elə o vaxtdan ailə Salyan rayonu ərazisində yerləşən hərbi şəhərcikdə yaşamalı olub. Yulya da burada dünyaya gəlib. Təxminən on beş il burada yaşayandan sonra Gennadini Uzaq Şərqə xidmət keçməyə göndəriblər, daha doğrusu, o, özü bunu rəhbərlikdən xahiş edib. Təqaüdə çıxmazdan əvvəl Uzaq Şərqdə yaxşı staj yiğacaqdı, maaşı da yüksək olacaqdı.

Gennadi ilə Uzaq Şərqə getməyə arvadı Yevdakiya razılıq verməyib. O, gedəndən sonra daha iki il həmin hərbi şəhərcikdə yaşayıb, əvvəlki işində işləyib. Büyük qızı Nadya da orta məktəbi bitirəndən sonra anasının yanında işə düzəlib.

Hər şey Yulya Tibb texnikumuna qəbul olan dan sonra başlayıb. Gennadi təqaüdə çıxandan sonra Azərbaycana deyil, Volqoqrada qayıdacağıni yazıb. Anası ilə Nadya da köçüb getməyi təklif ediblər. Yulya isə oxuyacağını, sonra da Azərbaycanda qalıb işləyəcəyini bildirib. Bu o vaxta təsa-

düf edirdi ki, ölkə dağıılmağa sürüklənir, daxildə parçalanma gedirdi. Müstəqil dövlətlərin yaranması ilə çoxlarının ölkələrdən-ölkələrə köçünə təkan vermişdi.

Yevdakiya ilə Nadya köçməyə qərar verəndə Yulya inadından geri çekilmədi:

-Sizin vətəniniz Volqoqraddırısa, mənim də vətənim Azərbaycandır. Siz gedin, mən qalib oxuya-cam.

-Bəs sonra? - Anası israrla soruşdu. - Sonra da gedib müharibədə yaralananların yaralarını sariya-caqsan?

-Bəli! - Bu Yulyanın ağlına da gəlməzdidi, amma anasının deməyi ilə beyninə girdi.

-Onda qal.

Anası ilə bacısı köçüb getdilər, Yulya isə təhsili davam etdirdi. Müharibə təzə-təzə alovlanırdı. Bir müddət anası pul göndərir, yardım edirdi. Elə ki, təhsilini başa vurdu, anasının yardımçıları kəsil-di.

Həmin vaxt daha çox gənclər ölkənin müdafiəsinə qoşulurdu. Yulya da qərarını verdi.

Cox keçmədi ki, tale onu Haramıda döyüş möv-qeyində olan hərbi hissəyə gətirdi. Umudla tanışlıq da elə burda baş verdi. Həmin gün Umudgilin ekipajını və çoxlu tankçını Ağdam cəbhəsindən Haramiya gətirmişdilər.

İndi Yulya Umudun boynuna ən əziz, ən doğma adamı kimi sarılmışdı. Sağ-salamat gördüyüne nə qədər sevinirdisə, bir neçə saatdan sonra itirəcəyi-nə təəssüflənirdi. Xeyli müddətdən bəri isinişdiyi adamı bir daha görməyəcəyindən qorxur və hıçqırırdı.

-Gəlin çəkilək kənara, qoy ağlayıb yüngülləşsinlər. Bayaqtan hiss edirdim ki, bahar buludu ki-mi dolublar.

Mayor Orduhanov iranlısı da götürüb kənara çəkildi. Onun əlini iki əlləri arasına alıb sıxdı.

-Heç bilmirəm, sizə necə təşəkkürümü bildirim. Bizə bu sevinci yaşıtdığınızı görə o taylı qar-dashlarımıza minnətdarıq.

İranlı başı ilə qarşılığını bildirdi, hansısa sənədləri mayor Orduhanova verdi, sənədin birinə də qol çəkdirib özündə saxladı. Mayor Orduhanov kolyaskanın sənədi olduğunu zənn etdi və farsca yazılmış anlamadığı kağızları Rövşən həkimə ötürdü. İranlı görüşün uzun çəkdiyini görüb ciddi-ləşdi:

-Babam! - dedi. - Xəstanızı götürün, mən kol-yaskanı aparmalıyam. Vəxtim yoxdu gözləməğə.

Bu sözdən hamısı tutuldu. Mayor Orduhanov Rövşən həkimə, Rövşən həkim də İsgəndərə baxdı, sadəcə ciyinlərini çəkdilər.

-Belə də olur. - Mayor Orduhanov təəssüflə diləndi və işarə elədi ki, deyiləni eləsinlər.

Tibb təlimatçısı ilə sanitər əsgər Umudu kol-yaskadan götürüb hərbi-tibbi yardım maşınına tərəf apardılar.

-Ora yox! - Mayor Orduhanov səsləndi. - Nivaya... özü də... qabaq oturacağın...

Umudun ürəyi dağa döndü, o, belə də zənn etmişdi, mayor Orduhanov onu, elə o biri döyüşçüləri də özünə doğma, bəlkə də, qardaşdan yaxın bilirdi. Heç vaxt razı ola bilməzdi ki, keçmiş döyüşcüsü, özü də bu vəziyyətdə narahat yerdə aparılsın. Hələ yaşı qurumamış gözlərindən iki damcı sevinc yaşı axıb sıfətini yandırdı.

İsgəndərin rəngi-rufu dəyişdi, mayor Orduhanovu tərs-tərs süzdü: "Bu nə edir? Umud qabaqda oturacaqsə, deməli mən keçib arxada oturmalyam..? Hə, heç nə olmaz, elə Orduhanovla biz ikimiz də arxada oturacağıq!" Bir az rahatlandı, bir az təskinlik tapdı.

İranlı kolyaskanı götürən kimi heç sağıllaşmadan onlardan uzaqlaşdı.

-Hamı yerinə! - Mayor Orduhanov səsləndi.

"Niva"nın sürücüsü Rahib əli ilə sürücü oturacağına qabağa əyib əli ilə tutdu ki, İsgəndər arxa tərəfə keçsin. İsgəndər keçib yerini rahatlayandan sonra gözlədi ki, bəlkə mayor Orduhanov da arxa oturacağa keçəcək.

-Nə gözləyirsən? - Mayor Orduhanov Rahibə baxdı. - Özün də arxaya keç.

Rahib arxa oturacağa keçib İsgəndərlə yanlayan oturdu. İsgəndər pərt olsa da daha bürüzə verməyi əhəmiyyətsiz bildi.

-Bu şərəfi əldən buraxmaram. - Mayor Orduhanov yerini rahatlayıb mühərriki işə saldı.

-Hansı şərəfi? - İsgəndər pərtliyini bürüzə verməmək üçün maraqlandı.

-Umud kimi qəhrəman döyüşüyə sürücülük etmək şərəfini. Belə şans hər dəfə elə düşməz.

"Niva" qabaqda, yamaşıl hərbi-tibbi yardım maşını da arxasında yola düşdü. Baş yola çıxana kimi heç kim danışmadı. Elə ki, baş yola çıxıb sürüti tarazladı, mayor Orduhanov üzünü Umuda tutub gülümsündü. Umud fürsət gözləyirmiş kimi araya söz saldı.

-Sizi də təbrik edirəm, mayor rütbəsi almışınız.

-Çox sağ ol, Umud. - Sağ əlini sükandan ayırib

Umudun ciyininə vurdu. - Sən bundan da yüksək rütbəyə layiqsən. Hə, danış, görüm, babalar sənə necə qulluq göstərirdilər?

-Sağ olsunlar. Bir dənə davranışları nəyə desən dəyərdi. Adamı o qədər mehriban dindirir, şirin-şirin danışdırırdılar ki, elə bil yaxın qohumların, kəndçilərində. Bir də öz aralarında hamısı bir-biri nə "ağa" deyə müraciət edirlər.

-Bəs, babam..? - İsgəndər müdaxilə etdi.

-Sizə "babam, babam" demələrinə baxmayın...

-Deməli, sən orda "ağeyi Umud" oldun... - Mayor gülümsündü.

-Hə, elə deyirdilər... - Umud da qımışdı.

-Özgə deyillər ki.., onlar da bizdəndi.., bizimdi.., yarımız Arazın bu tayında.., yarımız da o tayında...

-Hərdənbir səhbət düşəndə onlar da belə deyirdi. - Umud nə fikirləşdiə əlavə etdi. - Yox, onlar ayrı cür deyirdilər. Deyirdilər ki, buralar o tayın olub... bir vaxtlar... Sonra Şahənşah Rusiya ilə cəngi aparıb ki, buraları qorusun, qoruyammayıb. Urus güclü olub, cəngi qazanıb, buraları o taydan qoparıb. Yoxsa, indi buralar da İranın tərkibindəydi. Onda ermənini həddi nəyidi cəngi açın, buralara hücum eləsin...

Mayor Orduhanov güzgüdə İsgəndərə göz vurdur...

-Umud, farslar belə danışındı, yoxsa o taylı azərilər? - İsgəndər soruşdu.

-Heç bilirsən ki, farslar hansıdı, azərilər, ermənilər hansı? - Umud qanrılib arxaya baxa-baxa cavab verdi.

-Orda ermənilər də işləyir? - İsgəndər sual yağıdırmaqdə davam edirdi.

-Orda çoxunun familiyasının sonluğu yandır; ermənisinin də, farsın da, azərinin də... Bir də Təbrizin ən yaxşı həkimləri elə ermənilərdi. Onlar hər il xaricə gedib təhsillərini artırırlar. Azərilər də "bəsimdi, buna da şükür" deyib Allaha dua edir, yerlərində sayırlar. "Babam, bundan sonra gedib professor olmuyacam ki?"

-Hə... - Mayor səhbəti dəyişmək istədi, amma Umud imkan vermədi.

-Hə, bir də, çox xəsisdilər. - Umud qabağa çevrilib yola baxa-baxa səhbətinə davam etdi. - Əsl Hacı Qaradılar. Xəsis Culfa onların yanında toya getməlidii. İynəni də adama elə vururlar ki, elə bil qırx ildi onlardan borc alıb qaytarmamışq. Cənab mayor, bizim hökumət onlara pul ödəmir ki, bizi müalicə etsinlər?

-İndi onun yeri deyil, Umud. Ola bilər ki, bizim hökumət hələlik pul ödəməyib. Müharibə aparan ölkə pul ödəməz, qonşulardan borc alar. Qayda belədir. Ancaq qoy, bu müharibə qurtarsın.., bircə Qarabağ məsələsi həll olunsun.., bizim hökumətimiz... heç kimə borclu qalmayacaq... Hamının borcunu artıqlaması ilə, hələ desən faizi-sələmi ilə ödəyəcək. Biz güclü dövlət olacaq; həm iqtisadi, həm də hərbi cəhətdən. Həm də...

Mayor Orduhanov nə fikirləşdişə, gerisini demədi. Onun nə deyəcəyini gözləyirmiş kimi nə İsgəndər, nə də Umud bir söz də olsun əlavə etmədi. Gözlədilər, gözlədilər, Orduhanovdan da səs çıxmadı.

Qabaqda Dövlət Yol Mütəttişliyi postu vardi. Postu keçənə kimi heç biri dinib danışmadı. Mayor Orduhanov güzgüyə baxırdı, görsün o biri maşın çox geridə qalmayıb ki...

-Umud, necə yaralandığın yadindadır mı? - Postu keçəndən sonra İsgəndər maraqlandı.

Umud çəvrilib komandirə baxdı ki, görsün nə deyir. Mayor Orduhanov sükandan bərk-bərk yapışmışdı, gözü ancaq yolda idi, fikri, xəyalı bəlkə də Haramıda dolaşındı.

-Qorxma, danış. - İsgəndər ürəkləndirdi. - Komandirinə niyə baxırsan? Qorxursan ki, danışmağına icazə verməyə? Burda nə var?! Bir də kənddə bostan oğurluğuna getməmişdin ki, cələyə düşüb qızını qırasan. Ermənilərlə vuruşurdun, vətəni müdafiə edirdin, yaralandın.

-Yaralandığım yadimdadır. Siz düz deyirsiniz, döyüsdə yaralandım. Amma... yenə də... yaxşısını komandir bilir... - Umud təəssüf dolu baxışlarla başını buladı.

-Bəyəm komandir də sənin yanındaydı yaralananda? - İsgəndər inanmırıñ kimi soruşdu.

-Bəli. - Umud qəti cavab verdi.

-Bəs axı sən sol cinahda yaralanmışan. Tabor komandirin də mərkəzdə hücumda olub.

-Bizim komandir ayrı komandirdi, o, hər yerdə olurdu. Neçə ildir müharibədir, ermənilərlə dava dayıq, mən üç döyüş bölgəsi dəyişmişəm, hələ belə komandir görməmişəm. Harda qızığın döyüş gedir, komandir tez özünü yetirir ora. Həmişə BMP-2-nin üstündədir. Bir dəfə bərk döyüş gedirdi. Erməni tankları başımıza od ələyirdi, mərmilər dolu kimi yağırdı. - Sanki Umudun dili açılmışdı. - Əsgərlər səngərlərdən baş qaldıra bilmirdilər. Biz tankçılar da nişan alıb, atəş aça bilmirdik, elə allah umuduna hərdənbir birin ermənilər tərəfə atırdıq.

Bir də gördük arxadakı təpənin üstündən hacileylək dimdiyini şaqqıldıdatdı.

-Nə, Hacileylək? Sənin kod adın beləydi? - İsgəndər mayordan soruşdu.

-İmkan ver, qoy danışsın.

-Ləzzət eliyir hə, əsgərin dilindən xoş sözlər eşitmək?

-Əsgərinin söylədikləri komandirin ən böyük mükafatıdır. Mənim kod adım "Zireh" idi. Əsgərlər PDM-2-yə öz aralarında "Hacileylək" deyirdilər.

-Yaxşı, Umud, danış. Danış, görək, sənin bu komandirin daha hansı oyunlardan çıxbı ermənilərin qabağında.

-Ermənilər yaxşı bilirdilər. Komandirin hacileyləyi şaqqıldıyan kimi diğər siçan deşiyini satın alırdılar.

Umud bunu deyib dayandı.

-Hə, Umud, gərək belə olmayıyadı, amma oldu. Görünür, Tanrıının yazısı beləymiş. - Mayor Orduhanov danışmağa başladı. - Həmin gün biz "Bəytəpə" əməliyyatına hazırlaşırıq. "Yarğan" sıra təpələrini alandan sonra ermənilər "Bəytəpə" yüksəkliyində və oradan sağa-sola uzanan təpələrdə möhkəmlənmişdilər. Üç gün idi piyada qoşunumuz hücum edirdi, təpələri ala bilmirdi. Əmr olunmuşdu ki, tanklarla hücuma keçək. Sənin tankın da hücum qrupundaydı. Tam hazırlıq görüləndən sonra sizə dinclik verdim ki, yatasınız. Özüm isə səhərki döyüşü düşünür, döyüsdən az itgi ilə çıxməq üçün bir daha hər şeyi götür-qoy edirdim. Bərk yorulmuşdum. Gecənin bir aləmində özüm də mürəğüləmək istəyirdim ki, sən sayıqlamağa başladın. "Qoymayın! Məni burda qoymayın! Komandir!!!" Öz səsinə az qala özün oyanacaqdın, o biri əsgərləri də oyadacaqdın. Yaxınlaşış əlimi alına qoymadum, qızdırman vardi, od cində yanırdın. Dərhal sənin tankını ehtiyata keçirmək barədə qərara gəldim. Xəbəriniz olmadan sağ cinahdakı üç tankdan birini mərkəzə gətizdirdim. Alaqaranlıqdan sizi yuxudan qaldırdıq. Sənin tankının ehtiyatda qalmasını tapşırdım. Döyüşə gedə bilməməyindən məyus oldun. Burnunu sallayıb kənarə çəkildin. Mənim sözümdən çıxa bilmirdin, amma döyüsdən qalmaq da istəmirdin. Nə isə... Biz üç tank və mənim sərəncamımda olan PDM-2-nin dəstəyi ilə səhərin alatoranlığında hücuma keçdik. Elə birinci həmlədə itgisiz "Bəytəpə"ni götürdük. Birinci, ikinci motoatıcı taborlar sağ-sol cinahlardan hücumu genişləndirdilər. "Bəytəpə"dən sağda, yəni

ikinci tabordan sonra dördüncü, solda, birinci tabordan sonra altıncı tabor olmaqla silsilə təpələri ermənilərdən aldıq. Səhər saat doqquz olmadan günün tapşırığı yerinə yetirilmişdi. Arada fürsət-dən istifadə edib əsgərlərə səhər yeməyi yedirmək istəyirdik ki, ermənilər mərkəzdən əks-hücumla keçdilər. Güclü əks-hücum olsa da dəf edə bildik. Ermənilərin bir az zəif ikinci əks-hücumu dördüncü tabor istiqamətində oldu. Onu da dəf etdilər. Günorta yeməyi zamanı artıq tam arxayınlışmışdıq ki, daha ermənilər möhkəmlənmək üçün yeni mövqe seçərlər, əks-hücumu keçməzlər. Bir də baxdıq ki, sol cinahımızda qırğındır. Elə bu zaman briqada komandiri ratsiya ilə bildirdi ki, ermənilər əks-hücumu keçib, altıncı taboru yeni alındıqları mövqedən çıxarıb. Mənə əmr edirdi ki, təcili həmin taborun döyüş mövqeyinə gəlim. Orada olan iki tankla və geri çəkilmiş taborun əsgərləri ilə yenidən hücum təşkil edim və erməniləri mövqedən çıxarım. Mən "Bəyətəpə" istiqamətində hücumda iştirak edən tankçılar tapşırıq verib PDM-2 ilə geriyə, Umudun tankı duran yerə gəldim. Umud vurnuxur, özünə yer tapa bilmirdi, döyüşdən kənardı qaldığını özünə bağışlamırdı. Məsələni onlara izah etdim və birlikdə altıncı taborun döyüş mövqeyinə gəldik. Orada olan iki tankı və əllidən çox atıcı əsgəri cəmləşdirib hücum təşkil etdim. Elə dörd-beş yaylım atəşindən sonra ermənilər səngərlərdən çıxıb qaçdırılar, biz bunu gördük. Sürətlə səngərlərə tərəf irəlilədik və səngərlərə əlli-almış metr qalmış mən tanklara "dur" əmrini verdim. Səngərlərin qarşısında minalanmış sahə ola bilərdi. Sərəncamımızda olan altı nəfər istehkamçını göndərdim minaların olub-olmamasını yoxlamağa. Bu zaman Umud əlində avtomat tankın üstündən yerə atıldı və səngərə tərəf götürüldü. Onun arxasında qışqırdım:

-Umuudd!!! Dayaaan!!!

Umud isə eşitmirdi, öz aləmindəydi. Döyüşə hazır vəziyyətdə qaça-qaça səngərin yanına gəldi və səngərin içinə tullandı. Onun səngərə tullanması ilə nəyinsə partlaması bir oldu. Mən heç nəyə məhəl qoymadan onun yanına qaçıb gəldim. Umud yerə uzanmışdı, çabalayırdı. Hər iki ayağı dağılmışdı. Şiddətli qan axırdı. Tez gödəkçəmin kəndirini dartıb çıxardım və onun ayağının birini topuxdan yuxarı bağladım ki, qanaxma dayansın. Əsgərlər də o biri ayağını bağladılar. Onu qaldırıb tanklar duran yerə gətirdik. Rahib sanitər maşını döndərib hazır vəziyyətdə saxlamışdı. Umudu ma-

şına qoyan kimi yerindən götürüldü.

-Umuudd, tez qayıt! Bizi Umudsuz qoymaa!!! - Tankçılardan kimsə arxasında qışqırdı.

Bu zaman istehkamçılar gəlib dedilər ki, hər yer tərtəmizdir, mina yoxdur. Sən demə üç səngərdə ermənilər cəmi bir mina basdırıbmış, o mina da Umudun adına yazılıbmış...

Umud doluxsundu, elə mayor Orduhanov da pis oldu, amma bunu sezdirməmək üçün arxa oturacaqda oturan Nivanın əsl sürücüsü Rahibə tapşırıq verdi:

-Komandırınə bir siqaret yandır!

Rahib tez dös cibindəki "Prezident" qutusundan bir siqaret çıxartdı, alışdırıcı ilə yandırıb mayora uzatdı. Mayor Orduhanov siqaret sönməsin deyə alıb iki-üç qüllab vurdu və ciyərlərinə çökdiyi tüs-tünü pəncərədən çölə üfürdü.

-O vaxt həm imkan olmadı, həm də soruşmağın yeri deyildi. - Mayor Orduhanov dilləndi. - Sən birdən-birə nə fikirləşdin ki, belə hərəkət etdin?

-Komandır, siz səhər-səhər də məni döyüşə aparmamışınız, odur ki, özümə yer tapa bilmirdim. İndi də səngərin beş addımlığında "dur" komandası verdiniz. Dişim bağırsağımı kəsirdi. Əvvəlcə avtomati götürüb yerə düşdüm. Səngərin lap yaxınlığında olduğumuzu gördükə özümüz saxlaya bilmədim. Mənə elə gəldi ki, səngərdə bir erməni əsgəri gizlənir. İndicə o, qalxıb qumbara-tanla tankımızı vuracaq. Onun üstünə qaçdım. Həm də elə sürətlə qaçdım ki, ermənini məhv edib mövqeyə sahib çıxmı. Düşündüm ki, bizim qələbəmiz mənim səngərə girməyimdən asılıdır. Odur ki, heç hara baxmadan, heç nə eşitmədən qaçdım. Heç sizin çağırışınızı da eşitməmişdim.

-Ola bilər! - Mayor Orduhanov təəssüflə bildirdi və siqaretindən dalbadal bir neçə qüllab vurub pəncərədən çölə atdı.

-Komandır, bizimkilər indi hardadır? - Qısa fasilədən sonra Umud soruşdu.

-Umud, sən oraları tanımadısan.

-Çoxmu qabağa getmisiniz? Kənd varmı orda?

-Təəssüf ki, bizim qismətimizə kənddə döyüşmək, kənd azad eləmək düşmədi. Aşağı Veysəlli kəndini azad edəcəyidik ki, "atəşkəs" oldu.

-Daha döyüş getmir? Heç gülə də atmırlar?

-Yox, Umud, yox. İndi ermənilər öz səngərlərində oturub bizə baxırlar, biz də oturub onlara...

-Gözləyirik ki, görək başbilənlərimiz o qanmazları nə vaxt başa salıb müharibəni bitirəcəklər.

-Bunu İsləndər əlavə etdi.

Nədənsə, söhbətin belə alınması heç birinin ürəyincə olmadı. Diqqətlərini kirimişcə durub yolu nəzərdən keçirməyə yönəldilər.

...Daşburun dördyünləndən sağa döndülər. Buralar Umuda tanış gəldi. Tankları təmir edən səyyar dəstə Daşburunda yerləşdiyindən Umud bir dəfə tankını bura gətirmişdi. Qarşında rayonun alaqapısı idi. Onlar qala divarlarına bənzər ala qapını geridə qoyanda Umudun həyəcanı bir az da artdı. Sanki, o, yenidən döyüşə yollanırdı. Mayor Orduhanov onun həyəcanını hiss edir, mənzil başına tez çatmaq üçün maşının sürətini artırırdı. O, istəyirdi ki, Umudu hərbi hissənin qərargahına daha tez çatdırıssın. Ona göstərsin ki, döyüşü dostları, briqadanın digər döyüşçüləri onun sağ-salamat qayıtmamasını necə səbirzsizliklə gözləyirlər. Hələ kənd camaatı...

-Komandır, deyirsiniz yəni, tam atəşkəsdir? - Umudun fikrinə nə gəldisə, birdən soruşdu.

-Elədi, Umud. - Mayor qısa cavab verdi.

-Yəni, snayperlə də erməni vurmaq olmaz? - Umud bu dəfə astadan dedi, elə bil komandirinin qulağına nə isə piçıldayırdı.

-Nədi, Umud, qisas almaq istiyirsən? - İsgəndər bunu eşitcək müdaxilə etdi.

-Umudun qisası çoxdan alınıb! - Mayor Orduhanov Umuda ağızını açmağa imkan vermədi.

Ağ "Niva" Daşburun - Beyləqan şossesindən üzü Allahyarlıya tərəf yön alanda onların arxasında daha bir neçə maşın qoşularaq karvan yaratdı. Bəzədilmiş və hər birində bayraq qaldırılmış maşınları görəndə Umudun ürəyi dağa döndü. Onların arxasında gələn kolxoz sədri Rasimin xidməti maşını UAZ-1 Kamandar sürürdü. Elşən, Nabil, Mərkəz, Qəşəm və Seyfulla isə öz şəxsi maşınlarını sürərək siqnal verir, bununla da karvanı əzəmətli edirdilər.

Komendant bölüyünün komandiri Valeh siqnal səsini eşitcək qaçaraq nəzarət-buraxılış postuna gəldi. Şlaqbaumu qaldıraraq gələnləri hərbi qaydada salamladı. Postda növbədə duran üç əsgər isə onun sol tərəfində farağat vəziyyətində durdular, karvanı onlar da baxışları ilə müşaiyət etdilər.

Nəhayət, maşın karvanı kəndin girəcəyinə çatıb sola buruldu. Burada yol boyu kənd camaatı və məktəblilər düzülmüşdü. Maşın karvanı aşağı sürətlə onların qabağından keçib kolxozun inzibati binasında yerləşən qərargahın qarşısına gəldi. Burada onları musiqi sədaları altında qarşılayırdılar.

-Umud, bax, gör səni kimlər qarşılayır! Briqada

komandiri polkovnik Cahangir Əliyev, kolxoz sədri Rasim, kənd icra nümayəndəsi Ərşad, qərargah rəisi, müavinlər, xidmət rəisləri. Görürsən də, böyükəklər, vəzifəli şəxslər sənin pişvazına çıxbı.

Onlara yaxınlaşanda mayor Orduhanov maşını saxlayıb yerə düşdü. Geyimini sahmanlayıb komandırə yaxınlaşdı və hərbi salam verib məruzə elədi.

Umud maşında oturub həyəcandan bilmirdi neyləsin! Onu az qala qəhrəman kimi qarşılayırdılar, bəlkə elə, doğrudan da qəhrəman uluzu vəriblər. İndi Umud bunun fərqində deyildi. Qərargahın qabağında toplaşan mülki adamların arasında yaxınlarını, doğmalarını axtarırdı. O, çox göz gəzdirsə də heç kimi görmədi. "Görəsən, bizimkilərə niyə xəbər eləməyiblər?" deyə düşündü.

Hərbi hissə komandirinin müşavirə otağında ziyanfət süfrəsi təşkil olunmuşdu. Umudu komendant bölüyünün iki cüssəli əsgəri maşından götürüb içəri apardılar. Yuxarı başa keçirib masanın baş tərəfində, komandırın stulunun yanındakı stulda əyləşdirildilər. Ziyaafət çox gözəl keçdi, yedilər, içdi-lər, önlənləri yad elədilər, qalanların da şərəfinə xoş sözlər deyib, sağlığına badə qaldırdılar. Atəşkəsən sonra ilk dəfəydi ki, komandır bu qədər döyüşü-zabit heyətini süfrə ətrafına toplamışdı.

Umud ziyaafəti onunla vida mərasimi kimi zənn etdiyindən azca məyus da oldu. Ziyaafətdən dərhal sonra komandır kapitan Hüseynova Umudun sənədlərini hazırlamaq tapşırığını verdi. Umud bu uzundraz kapitanı tanıyordu, adı Zakir idi, özü də səfərbərlik-təşkilatçılıq işlərinə baxırdı. Onlar Ağdam cəbhəsindən Haramı cəbhəsinə döyüşə gələndə də kapitan Zakir Hüseynov qarşılıqlaşmışdı, məlumatlarını iş dəftərinə qeyd eləmişdi.

Zabitlər, xüsusən də tanıdıqları bir-bir Umuda yaxınlaşır, görüşür, hal-əhval tuturdular. Darıxmasın, özünü yad hiss etməsin deyə köhnə döyüşü ilə şirin-şirin söhbətlər edirdilər. Yusif həkim də onların arasındaydı. Çiynində dörd parlaq ulduz olan Yusif həkim əslən Neftçala rayonundan idi, Umudla xeyli vaxt vardi ki, bir-birlərini tanıydılar. Demək olar ki, həmyerli kimi də isinişmiş, dostlaşmışdılar.

-Yusif həkim, indi hardasıınız? - Umud maraqlandı.

-Xəbərin olsun, mənim vəzifəmi böyüdüblər. Birleşmə hospitalının rəisiyəm, bir ay olar ki, işə başlamışam. Sənin gələcəyin xəbərini eşidib çox sevindim. Gəldim görüşməyə.

-Nə gözəl, nə yaxşı! - Umud sevincini gizlətmədi.

-Yaxşı günün olsun! Gedək, bir müddət də bizim qonağımız ol. Hospitalda hər cür şəraitimiz var. On-on beş gün qalıb istirahət edərsən, sonra yola salarıq, gedərsən evə. - Yusif həkim təklif etdi.

-Yox, Yusif həkim! Bilsən ki, anamcın necə darixmişam, belə deməzsən. Evə getmək istəyirəm. - Umud başını buladı.

-Ev həmişə yerindədi, anan da qaçmır ki! İstədiyin vaxt gedib görəcəksən. Amma bizim hospital şansın bir də ələ düşməyəcək. Sən çıxıb gedəcəksən, olacaqsan mülkü adam. Mən də mülkü adamı hospitala qəbul edə bilməyəcəyəm.

-Sağ ol, əziz ol. Elə bilirəm ki, beş-altı gün də sizin hospitalda dincəlmışəm. - Umud razılığını bildirdi.

-Ağlın o taydakı hospitala getməsin, başıbağlıların hamisinin sifətindən zəhrimar yağır.

-Elə demə, onlar mənimlə də mehriban davranırdılar.

-Bizdəki kimi ola bilməzlər. Heç bilirsən necə şipşirin tibb bacıları var? Adam sifətlərinə baxanda feyziyab olur, dünyanın dərd-qəmini unudur. Qaymaq kimi, şokalad kimidilər. Bölgənin ən yaraşıqlı qızları bizdə tibb bacılarıdır.

-Məzən olsun, ay Yusif həkim. Dünya dağılı, vecinə deyildi. Varam da sənin xoş sifətinə. Allah güldürsün səni.

Xanməmməd həkim də əl çəkmədi.

-Yusif həkim gedəndən sonra yerini mənə verib. Umud, onun sözünü qəribçiliyə salma. Düz deyir. Hospitala getməsən də bir-iki gün bizzə qal. Bizim tibb məntəqəsində də şəraitimiz pis deyil. Yulya özü də məndən xahiş elədi ki, səni bir-iki günlüyü saxlayım. Heç bilirsən yazıq qız səndən ötrü necə dəli-divanədir? Adın dilindən düşmür.

-Biz sadəcə həmyerliyik, bir rayondanıq. - Umud təəssüflə ciyinlərini çəkdi.

-Nə deyirik ki? Elə biz də onu bilirik... Bir də... Yulyanın burda... səndən başqa... kimi var..?

Kənarda kiməsə tapşırıq verib yola salan mayor Orduxanov yaxınlaşdı. Onun yaxınlaşması ilə başqa zabitlər bir az kənara çəkildilər.

-Umud, Yulyanın təklifi haqqında bəlkə yaxşı-yaxşı fikirləşəsən!

-Komandir, indi mən heç nə fikirləşə bilmirəm. Tez yola salardınız, evə gedib anamı görmək istəyirəm.

-Sən igidsən, döyüşcüsən, dözümlü olmalıdır. Lap ana uşağı kimi danışırsan...

-Bunun ona dəxli yoxdur. Ana anadır...

-Demək isteyirəm ki, hər kişinin həyatında ona arxa, dayaq duracaq bir qadın olmalıdır. Mən sizin münasibətlərinizə çoxdandır diqqət yetirirdim. Yulyanın sənə qarşı olan hissələri çox safdır. Qızın qəlbini qırma.

-Komandir...

-Sözümüz kəsmə! Onun münasibəti həmyerli, bir rayondan olmaq münasibəti deyil, çox-çox yüksəkdədir.

-Bizim aramızda sevgi yoxdur. - Umud doluxsundu. - Bir də mən bu halımla onu necə xoşbəxt edə bilərəm.

-Həyatda möhkəm, uzunömürlü, pak sevgi-məhəbbət də elə bu cür münasibətlərdən yaranır.

Mayor Orduxanov da doluxsundu. "Ay zalim! Ay dilbilməz! Sənə həm də qulluq edəcək Yulya kimi tərbiyəli, savadlı, başısağlı bir qız lazımdır. Ananın belinə əbədi yük olan deyilsən ki?! Beş-on ildən sonra arvad qocalacaq, onun qulluğunda duracaq birinə ehtiyacı olacaq. Bəs onda necə olacaq?"

Ha çalışdı ki, izah etsin, amma özü ilə bacardı, hiçqırığını, qəhərini boğazında boğdu. Umudu da doluxsunmuş görüb boynunu qucaqladı.

-Düz deyirsən, Umud. Ana anadır. Ana - ən müqəddəs varlıqdır.

-Mayor Orduxanov!

Hərbi hissə komandirinin içəri otaqdan gələn səsi onları fikirdən ayırdı. Mayor Orduxanov Umudun boynunu buraxıb komandirin yanına getdi.

-Umudun sənədləri hazırlıdır. İndi onu yola sala bilərik. Amma maliyyə xidməti rəisi burda olmadığından pul tapa bilməmişik.

-Nə qədər lazımdır?

-Yüz şirvan!

-Baxım görün, Rasimlə Ərşad getməyiblərsə, deyim gənddən tapsınlar. Sonra maliyyə rəisi gələndə deyərik qaytarar.

Umud bu sözləri apaydın eşitdi. "Yenə də mayor Orduxanov! Cəmi bir neçə yaş bizzən böyükdür, bəlkə də həmyaşdıq. Hamımızın qayğısına qalırdı. Gör, məni necə qorumaq istəyib. Döyüşə göndərməyib. Sonra... sonra... sonra da..." Umud göz yaşlarına hakim kəsilə bilmədi...

-Hüseynov, bax ha!.. Neçə vaxtdır sənədlər yiğişib qalıb. Apar hamisini bircə-bircə kitaba işlə.

Pravadnikliyinə salma.

Mayor Orduhanov hərbi hissə komandirinin otağından çıxandan sonra polkovnik Əliyev kapitan Hüseynova tapşırıq verirdi.

-Baş üstə, cənab polkovnik! Axşam sakitcə oturub sənədləri birbəbir kitaba işləyəcəm.

-Axşama saxlama, elə indidən get işlə.

-İndi alınmaz!

-Niyə alınmır?

-Gah siz çağırırsınız, gah qərargah rəisi çağırır, gah da müavinlərinizdən hansısa... Gündüz işləmək olmur.

-Yaxşı, axşam işləyərsən. Al, bunları da götür, gör masanın üstündə, daxılımda neçə qovluq sənəd yiğisib qalıb.

...Umudu evlərinə Seyfulla öz maşınında aparmaq istəyirdi. Bir taborda xidmət keçmişdilər, birləşdə döyüslərdə olmuşdular. O, dura-dura başqasının aparması, bəlkə də, düzgün çıxmazdı. Hər halda Seyfulla belə düşünürdü. Amma polkovnik Əliyev bunu biləndə razılaşmadı, qəti etirazını bildirdi. "Seyfulla adı döyüşü deyil, indi bələk komandiridir. Böülüyü başsız buraxmaq olmaz, qoy, başqası aparsın!" deyə mayor Orduhanova göstəriş verdi.

Çox düşünmədilər. Baş leytenant Nabil Orucun maşınınında yola salmağı qərarlaştırdılar. Xidmət rəisinin köməkçisi vəzifəsində çalışan Nabil həm etibarlı, təmkinli yoldaş idi, həm də maşını ehtiyatla idarə edirdi, sınanmış adamdı.

Umud maşına mindiriləndə bayaqqı təntənədən əsər-əlamət görmədi. Bir neçə saat əvvəl briqadanın qərargahı sanki bayram təntənəsində qaynayırdı. İndi isə yeyib-içməklərinə, əhvallarının xoş və yüksək olmalarına baxmayaraq, hər kəs öz işinin dalınca qaçırdı.

"Gələndə elə qarşıladılar ki, elə bil qəhrəmanı qarışayırdılar. Gedəndə də, sanki, lazımsız bir adamdan canlarını qurtarırlar. Yaxşı ki, bu mayor Orduhanov var... Yoxsa..., indi Allah bilir... bəlkə avtobusla yola salacaqdılar... bəlkə heç... eh, nə bilim e..." Umud düşüncələr içində ikən mayor Orduhanov yaxınlaşdı.

-Umud, sənə yaxşı yol... Get, istirahətini elə... Polkovnik Əliyev tapşırıb, sənədlərini rayonunuza göndərəcəklər. Orda sənə təqaüd kəsiləcək... bir də... özün başa düşürsən... atəşkəs olsa da... müharibə... müharibədir... İmkan düdükcə, səninlə əlaqə saxlayacaqıq... darıxmağa qoymayacaqıq... - Bayaqdan az qala qırıq-qırıq danışan mayor duruş

gətirə bilmədi, sarsıldı, tez də özünü düzəltdi. - Mənim nəsə deməyim yersizdir... Özün hər şeyi başa düşürsən... Kalyaska məssələsini də rayonda həll etməlidirlər... Yəqin ki, belə vəziyyətdə... sən tək deyilsən... Növbəyə yazarlar... vaxtın çatanda... səni də təmin edərlər... Di... yaxşı yol... - Mayor Umudun boynunu qucaqlayıb özünə sıxıdı. Əlini üç dəfə kürəyinə vurdu. - Möhkəm ol!

Mayorum "Möhkəm ol" deməyi Umudu dirçəltdi, o, elə bildi ki, komandiri onu evlərinə yox, yenə də döyüşə göndərir. Axı komandir onları döyüşə göndərəndə həmişə "möhkəm ol" deyərdi. Aya, günə bir bax!

Mayor Orduhanov üzünü Nabilə tutdu:

-Yolcu yolda gərək. Tərpənin ki, qaranlığa düşməyəsiniz. Erkən gedib kəndə çatasınız. Nabil, əvvəlcə maşını tibb məntəqəsinə sür. Xanməmməd həkim nə isə tapşırıq verəcək. Həm də sizə bir tibb təlimatçısı qoşacaq. Yolda köməyi dəyər.

Mayor Orduhanov əmin idi ki, tibb təlimatçısı artıq hazır vəziyyətdə yolda durub onları gözləyir. Bu barədə Xanməmməd həkim zəng vurub xəbər vermişdi. Özü qəsdən elə deyirdi ki, tibb məntəqəsinə dönsünlər. Bəlkə Yulya da Umudla görüşüb vidalaşmaq istəyirdi.

Nabil maşını ehmal-ehmal sürüb qərargahdan aralandı. Kolxozun digər inzibati binası yüz-yüz iyirmi metr aralıda idi. İndi briqadanın tibb məntəqəsi orada yerləşirdi.

Tibb məntəqəsinin qabağına çatan kimi Nabil maşını saxladı. Onlarla gedəcək təlimatçı maşın dayanan kimi qapını açıb oturmaq istədi.

-Tələsmə. - Nabil onu saxladı. - Gəl birlikdə içəri keçək. Görək Xanməmməd həkim nə deyir.

Nabil maşından düşdü və tibb təlimatçısı ilə birlikdə içəri keçdilər.

Tibb məntəqəsinin qabağında bir neçə əsgər o tərəf-bu tərəfə gəzmişdilər. Onlar lazarettdə olan yüngül xəstələr və sanitərlər idilər. Maşında oturub onlara göz qoyan Umuda heç fikir də vermədi-lər. Umud gözlərini gəzdirib qeyri-ixtiyari qapıya zillədi. Elə bu vaxt Yulya çölə çıxdı. Umud gözlərinə inanmadı, sanki bir xəyal idi. O, Yulyaya heç vaxt belə diqqətlə baxmamışdı. Yulya maşına tərəf addımlayırdı, onunla görüşməyə, vidalaşmağa gəlirdi.

-Gedirsən?

Maşına yaxınlaşan kimi ilk sualı bu oldu. Yanaqları Quba alması kimi qızarın pörtsüdü, gözləri şışmışdı, qan çanağına dönəmişdi, elə bil sə-

hərdən ağlayırmış.

-Həə... - Umud soyuq, bir az da könülsüz cavab verdi.

-Bəs həkim deyirdi ki, bir-iki gün qalacaqsan. Özün qalmaq istəmədin? - Yulya soruşdu. - Yoxsa heç təklif də eləmədilər?

-Deməyinə dedilər, özüm qalmadım. Anamdan ötrü çox darıxmışam.

-Məzuniyyətə çıksam, sizə gələ bilərəm? - Qəfil sual Umudu çasdırdı.

-Həə... Niyə gələ bilmirsən... Ünvanımı götür...

-Ehtiyac yoxdur...

Bu vaxt Nabil təlimatçı ilə qapıdan çıxıb maşına yaxınlaşdı, Yulya sözünün gerisini deyə bilmədi və aralanıb getdi.

"...Bundan sonra sənin ünvanını hamı tanıyaçaq, Umud!" kimsə Umudun qulağına piçildədi bu sözləri. "İlahi, bu kimin səsiydi?! Yulyanın? Yulya ki, bunu deməyib getdi!"

Nabil maşını işə salıb yola düşdü. Kəndin alt tərəfindəki yola çıxıb sağa buruldu. Onlar gələndə kənd camaati və məktəblilər bu yolda sira ilə düzülüb qarşılımışdır. İndi yoluñ kənarında bircə nəfər də yoxdu ki, Umud əl eləyib sağıllaşın.

"...Getmə, Umud! Bizi Umudsuz qoyma!" Həmin səs idi, Yulyanın səsinə həm oxşayırı, həm də yox. Yaralananda da bu səsi eşitmışdı...

Umud sağa dönüb tibb məntəqəsinə tərəf baxdı. Həyətdəki əsgərlər o tərəf-bu tərəfə gəziş-məkdəyilər, Yulya isə onların yanında deyildi. Sira ilə tibb məntəqəsinin pəncərələrinə baxdı ki, bəlkə Yulya hansısa pəncərədən onların arxasında baxır, amma ağ pərdələrdən heç biri tərpənmirdi, deməli pəncərələrdən baxan yox idi. Yulya heç harda görünmürdü. Umud indi çox istəyirdi ki, Yulya onun arxasında baxsin, əl eləsin. O, bir də buraları görəcəkdimi?

Umudun gözləri sulandı, tibb məntəqəsinin binası tor kimi görünməyə, həm də balacalaşmağa başladı. Deyəsən, xeyli aralanmışdır.

...Umud bir də baxdı ki, sərnişin vaqonundadır. Elə bələdçinin kuplesindən sonrakı kupedədir, da-ha doğrusu plaskartdadır, çünkü vaqon plaskart olanda kupeyə də plaskart deyirlər. Bunu Umud qatarla tez-tez yol getdiyindən yaxşı bilirdi. Qəribəydi, bu vaqonun provodniki, yəni bələdçisi də Zakir Hüseynovdu. Umud onu görəndə elə bildi ki, başqa adamdı, amma ona çox oxşayır. Axı axırinç dəfə onu hərbi mundirdə görmüşdü. Nə qədər olmasa da, mülki geyim adamı dəyişir. Diqqət-

lə baxanda əmin oldu ki, bələdçi odur, Zakir Hüseynovdur ki, var. Müharibə vaxtı bir hərbi hissədə olublar. Zakir o vaxt da vəzifədəydi, indi də vəzifədədir. Gərək ki, rütbəsi də vardı - kapitanıydı. "Bəs nə yaxşı indi provodnik işləyir? Yəqin müharibə qurtarır deyə buraxıblar. İndi müharibədir, yoxsa müharibə bitib?" Umudun başı keyimişdi. Heç nə vaxt, neçənci il, ayın günü də xatırındə deyildi, huşdaydı, yuxudaydı, bilmirdi.

Qəribəydi, heç Zakir pravadnik də onu xatırlamırdı. Salamlığında tanışlıq versə də Zakir elə baxdı ki, elə bil birinci dəfəydi onu gördü. De-yəndə ki, mənəm, Umud, filan vaxtı, filan yerdə yaralanmışdım, Zakir təəssüflə çiyinlərini çəkdi, onun ağızından ikicə kəlmə söz çıxdı: "ola bilər!"

Umud bircə onu bilirdi ki, evlərinə gedir. Hər-dan gəlir, nədən gəlir, fərqində deyildi. Birinci plaskartda alt yerdə necə oturmuşdularsa, eləcə də oturub qatarın tərpənməsini, yola düşməsini gözləyirdi.

Elə ki, qatar fit verib yerindən tərpəndi, Umudun canına rahatlıq yayıldı. Adam elə bil min ilin yorğunuydu, min ilin yuxusuzuydu.

Qatar dayanacaqdən təzəcə aralanmışdı ki, Umudun canına üzütmə düşdü, rahatlıq birdən gəldiyi kimi bir anın içində də yoxa çəkildi. Birdən özü-özündən şübhələnməyə başladı. O, düzgünmü minmişdi qatara? Vəqondakıların danışığı heç on-ların danışığına oxşamırı. Birdən vaqona səhv minər? Yaxşı, deyək ki, Umud səhv mindi, bəs biliyi yoxlayanda pravadnik hara baxırdı?

Növbəti dayanacaqda Zakir bələdçi özü Umuda yaxınlaşdı.

-Umud! - dedi. - Gəl, səni ikinci polkaya qaldıraq. Bir qadın var, uşağı ilə birgə gedir. Onlar yu-xarıda yerləşməzlər, yenə aşağıda ana-bala baş-ayaq birtəhər keçinərlər.

-Nə deyirəm ki! - Umud razılaşdı.

Zakir bələdçi başqa bir pəzəvəngin köməkliyi ilə Umudu qaldırıb ikinci polkaya uzatdılar.

Daha bir dayanacaq getmişdilər ki, Zakir bələdçi yenə də gəldi.

-Mənim Umud qardaşım! - Yağlı dilini işə saldı. - Bir də bir kişi gəlib, yaşılı kişidi. Aşağı cərgələrdə yer qalmayıb, heç tualetin yanındakı bokovoy da boş deyil. Gəlsənə, icazə verəsən, onu qal-dıraq sənin yerinə.

-Bəs mən harda uzanıb yatım? - Umud soruşdu və "deyəsən bunlar məni axırda döşəmənin üstünə uzadacaqlar" düşündü.

-Heç narahat olma, səni indi üçüncü polkaya qaldıracaq. Sənin üçün nə fərqi var, təki yatmağa yer olsun. Axı sən keçmiş döyüşüsən, canın bərkdir.

-Nə deyirəm ki! - Umud yenə də təslim oldu, amma bir şeyi başa düşə bilmədi, bilmədi ki, onun keçmiş döyüşü olduğunu qiymətləndirirlər, yoxsa başına qaxıncı eliyirlər.

Onu qaldırıb üçüncü polkaya uzatdılar. Yerinə uzundraz bir kişi çıxdı. O qədər uzun idi ki, ayaqları çöldə qalmışdı.

Bir az da getmişdilər ki, Zakir bələdçi yenə gəldi.

-A kişi, tez elə, yolpulunu ver. Ayaqlarını da yiğ qarnına, az qala ortadan keçənin gözünü çıxarasan.

-Nağayırim, uzundu, yerləşmir.

-Heç olmasa revizorlar gəlib gedincə yiğ.

Zakir bələdçi kişidən pulu alan kimi aşağıda uzanan arvada təpindi.

-Tez elə, sən də pulu ver, görüm.

Arvad eşələnib harasindansa əzik pul çıxarıb ona uzatdı.

-Bu nədir? - Zakir bələdçi narazılığını bildirdi.

- İki nəfərə iyirmi manat azdır. Heç olmasa otuz elə. Tez elə. İndi revizor gələcək. Uşağı da böyrünə elə uzat ki, başı adyalın altında olsun, revizorlar görməsin.

-Boğular axı... - Arvad etiraz elədi.

-Qolunu başının yuxarısından elə qoy ki, adyalın altına hava getsin, boğulmasın. Revizorlar gəlib gedəndən sonra çıxar.

-Bəs deyirdin, uşağa ayrıca yer verəcəksən?

-Yer oldu, vermədim! Revizorlar bir ucdnan göndərirlər. Görmürsən polkalarda iki-iiki yatırlar?

-Onda mən özüm revizora deyəcəm.

-De. De, görünən sonra nə olacaq. Ana-bala hərənizə əlli manat cərimə yazacaq, qalacaxsan cıvildiya-cıvildiya.

Zakir bələdçi təzəcə getmişdi ki, dediyi revizorlar gəldi. Adamları saya-saya vaqonu o başa gəzdilər, bu başa qayıtdılar, birdən üçüncü polkada uzanan Umudu gördülər.

-Aha, tapdıq, bezbilet burdaymış ki!

-Qalxıb üçüncü polkaya ki, görməyək.

-Tez elə, düş aşağı!

Elə bu an aləm qarışdı bir-birinə, qışqır-bağır vaqonu götürdü başına. Danqadurunq səsindən başı getdi, qulağı cingildədi...

...Umud bir də baxdı ki, heç nə yoxdu. "Bu nə

yuxuydu, mən gördüm?"

Darvazanın danqıltısı bir də gələndə gözlərini tam açdı və anladı ki, gördüyü yuxuymuş, çünkü qatarda deyil, öz yatağında uzanılıydı.

"Bu nə idi, yuxuydu, gerçəy idi?" Artıq səhər idi, hava işıqlaşmışdı. Umud hamısını qarışdırılmışdı. İndi xatırladı ki, o, yuxudan ayılanda gecə yarı idi. Şirin xeyalları onu yaxın keçmişinə - döyüş yollarına, yaralanmasına, İranda müalicəsinə, zi-yafət-vida möclisinə aparırdı. Bəs nə vaxt yenidən yuxuya getmişdi, bundan xəbəri olmamışdı.

Yaxşı ki, yuxudan tez ayılmışdı, bir az da gec ayılsayıdı, yəqin ki, evlərinə gəldiyi günü görəcəkdi. Umud həmin günü xatırlamaq istəmirdi, heç xatırindən çıxardıb unuda da bilmirdi.

Anaya qarşı, bəlkə də ən böyük amansızlıqdı - balasının qapıya müster, şikəst, dizdən aşağı ayaqları kəsili halda gətirilməsi, Umuda görə beləydi. Ölümün çarəsi vardı, gözün yaşı quruyanadək ağlamaqdı, səs batana qədər ağı deyib vay-şivən qoparmaqdı bunun çarəsi. Bəs şikəstliyin çarəsi nəydi? Umud elə hey fikirləşirdi, bunun cavabını tapa bilmirdi...

Həmin gün anası onu görən kimi yüz ilin palid ağacı yerə yixiləntək tirtap torpağa döşəndi. Torpağı qucaqlayıb şivən qopardı. Onun ərşə qalxan ah-naləsi bir anın içində kəndi ayağa qaldırdı. Uşaqdan böyükə hamı Umudgilin həyətinə toplaşdı, heç atası öləndə bir belə adam yiğilmamışdı.

-İlahi, mən sənə neyləmişdim ki, cəzamı belə ağır elədin!?

-Aləmlərin rəbbi, övlad acısını anaya necə qıydın?

-Axı sən adilsən, ədalətlisən, rəhimlilərin ən rəhimlisişən...

Yox, yox..., Umud bu səhnəyə dözə bilmirdi, bir daha o günü xatırlamaq istəmirdi...

Dəmirin ciriltisindən hiss elədi ki, anası darvazanı açdı.

-Oğlun hanı?

Gələnlərdən hansısa anasının üstünə elə qışqırıldı ki, Umud dik atıldı. Qalxıb yerinin içində oturdu, arxasını divara söykədi. Pəncərəyə pərdə as-mamışdılardı deyə həyət apaydın görünürdü. Darvazanın ağızında iki, ya üç nəfər hərbi geyimli anası ilə ucadan danışırdılar. Danışılanları Umud eşidirdi.

-Umudu deyirsiniz?

-Sənin başqa oğlun da var?

-Yox, elə bircə oğlum var.

-Hardadı o?
 -Harda olacaq, evdə.
 -Arvad kimi qaçıb evdə gizlənib. Onun yoldaşları gecə-gündüz ermənilərlə üzbəüz səngərdədir-lər. Bir an belə gözlərini qırpmadan vətəni qoruyurlar. Sənin oğlun isə fərarilik edib.

Umud bunu eşidəndə dəli oldu, hirs vurdu başına, yumruğuyla divarı döyəclədi.

-Ay bala, bu nə danışqdır? Mənim oğlum da cəbhədəydi, müharibədəydi. Oğlum orda can qo-yub.

-Nə vaxt gəlib oğlun?

-Az qalır doqquz ay olsun.

-Nə? Doqquz ay? - Hərbçi əlindəki siyahıya baxır. - Bu siyahını ki, bizə indi veriblər, burda bir ay əvvəl hərbi hissəni tərk etdiyi yazılıb. Zakir Hüseynov özü qol çəkib siyahıya.

Zakirin adını eşitcək Umud havalandı: "O, özü məni yola salmadımı? Komandir ona dönə-dönə dedi ki, pravadnikliyinə salma, get sənədləri işlə! Axx, pravadnik, pravadnik!"

-Hə, bəlkə də bir az çox olar. Oğlum özbaşına gəlməyib ki, üstümüzə hücum çəkirsiniz...

-Kim icazə verib ona?

-Kim icazə verəcək? Böyüyü, komandiri...

-Biz onun arxasında gəlmişik. De, öz xoşu ilə geyinsin, gəlsin düssün qabağımıza, bizimlə getməlidir. Yoxsa zorla aparacağı...

Arvadı qəhər boğdu.

-O, gedə bilsəydi, heç evdə oturardı... - Özünü saxlaya bilmədi, hönkürdü, yaylığı ilə gözünün yaşını sildi, ağızını tutdu. - Keçin... Keçin içəri... Özü ilə danışın.

-Düz deyirsən, çıxdan qaçıb rusetə getməliydi... - Onlardan biri kinayəli-kinayəli dedi.

Hərbi polisin zabiti əsgərin birinə astadan tapşırıq verdi:

-Mən belə şeylər çox görmüşəm. Sən tez evin arxasına keç. Anası burda başımıza qatar, oğlu evin arxasından çıxıb qaçar.

Evin giriş qapısına yaxınlaşanda Umud birtəhər dirsəklənib pəncərədən onlara baxındı. Ev kürsülü idi deyə ikimərtəbəli kimi görünürdü. Umudu görən kimi hərbi polisin zabiti dilləndi:

-Heç utanmırısan? Boyuna, buxununa bax bunun.

-Danışığını bil, mən döyüşəndə sən kənddə, kəsəkdə burnunun suyunu axıdırdın.

-Uzun danışma, de görüm, sənə kim icazə verib?

-Mənə polkovnik Əliyev icazə verib.

-Polkovnik Əliyev e... Onu çıxanılar.

-Mayor Orduxanov şəxsən yola salıb.

-Onu da Murova, ağ ayıların yanına göndərib-lər. - Nə fikirləşdişə başını buladı. - Axı onları çıxanılar dəyişiblər. Bu siyahını isə bizə bir aydı ve-riblər. Qaçanları yıga-yığa gəlib çıxmışq.

-Kim verib o siyahını sizə?

-Zakir Hüseynov. Bir də sənə nə dəxli var kim verib. Düş gəl, bizimlə getməlisən.

-Mən düşə bilmirəm.

-Necə yəni düşə bilmirəm? Bəs ora necə çıxmışan?

-Məni burası çıxarıblar. Dedim axı, mayor Orduxanov mənə iki nəfər qoşmuşdu. Gətirib qoydular burda, çıxıb getdilər.

-Bu, deyəsən, bizimlə məzələnir e... - Hərbi polisin zabiti üzünü əsgərə tutdu. - Qalx yuxarı, onu düşür aşıqı.

Əsgər qaça-qaca evə girib Umudun otağına qalxdı. Qaça-qaca da geri qayıtmazı bir oldu. Rəngi ağappaq ağarmışdı.

-Nooldu? Niyə qayıtdın?

-Komandir, özünüz qalxsanız yaxşıdır.

Hərbi polisin zabiti də içəri keçdi. Umud pəncərədən yerə düşmüşdü, döşəmənin üstündəydi. Zabit ona baxdı... baxdı, sonra diqqətlə siyahıya baxdı və asta səslə dedi:

-Bizi bağışla... Bizi başa düş... Qəti tapşırıblar, hamını yiğmaliyiq, koru da, şikəsti də, lalı da, kari da... Qarabağ uğrunda elliklə hücumu keçəsiyik.

Umudun anası gəldi.

-Qoymaram oğlumu aparasınız...

Hərbi geyimlilərdən səs çıxmadi.

-Bəlkə kənd sovetindən arayış alıb verim..?

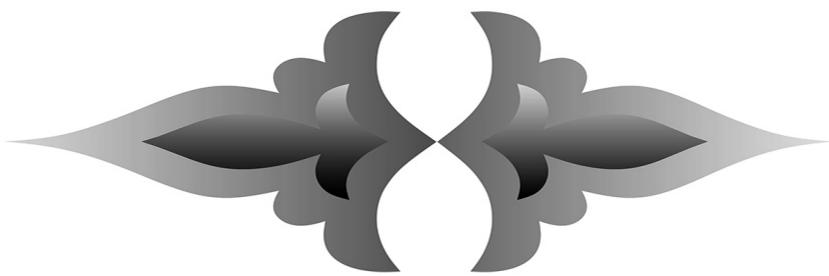
-Yox, ana, getsəm yaxşıdır. Gəl, mənim əsgər paltarımı geyindir. Deyəsən, müharibə hələ davam edəcək. Piyada deyiləm ki, tankçıyam. Təki məni qaldırıb tanka oturtsunlar. Aticının ayağa ehtiyacı yoxdur, orda hər şey göz və el ilədir.

-Biz əmrə tabeyik. Bizdən olsa... özümüz hər şeyi gördük. Orda bizim sözümüzə inanmayacaqlar.

Hərbi geyimlilər dinməzcə həyətə düşdülər. Hərəsi bir sıqaret yandırdı.

Anası ağlaya-ağlaya Umudu geyindirdi.

-Qorxma, ana, məni bu vəziyyətdə tutub türməyə basmayacaqlar ki! Uzaqbaşı tibb məntəqəsində yatırdacaqlar.

KƏMALƏ ƏLİYEVƏ

QIZIL

(*hekayə*)

Telefon susmaq bilmirdi. İstirahətinə mane olduqları üçün qanı yamanca qaraldı. Tənbəl-tənbəl yerindən qalxıb, ayaqlarını ardınca sürdü. Dəstəyə "Allo" deməyə macal tapmamış min səsin içindən seçilən səs "Günorta bizə gəl, vacibdir, etiraz qəbul olunmur" - dedi və şaqqanaq çəkib güldü. Bildi ki, etirazın yeri yoxdu, Şakir nəyin bahasına olur-olsun onu razı salmayınca əl çəkən deyil, söz verməkdən başqa çarəsi qalmadı. Təmir olunacaq nəsə onun yolunu gözləyirdi.

Onu həmişə olduğu kimi, ən əziz adam kimi qarşıladılar, masanın yuxarı başına keçirtdilər. Xoş-beş, on beş etdilər. Şakirin ailəsi onun xətrini çox istəyir, şad və bəd günlərində onu mütləq surətdə sıralarında görmək isteyirdilər. Həyətdə tut ağacının altında yaxşı süfrə açmışdır.

Masaya onun sevdiyi kəkotulu çay getirdilər. Subay olduğu üçün sevdiyi xörəklərdən hazırlanmışdı: Mətbəxdən gələn ətir burnunu qıcıqlandırdı və məmnuncasına qımışdı.

Söhbət get-gedə qızışır, məclis axarına düşürdü. Şakirin danışdığı lətifəyə qəhqəhəylə gülüb, qəşş edirdilər. Elə bu vaxt dəmir alaqapı açıldı, təzəbəy Zakir həyat

yoldaşı ilə içəri daxil oldu. Masa arxasında oturanlar da bürüzə verməməyə çalışdıqları pərtlik yarandı. Onların gəlişindən xəbərsiz olduqları ortada idi. Qonağın başı çaya qarışlığından yanındakılarda yanmış dəyişikliyi sezmədi. Təzəbəylə qucaqlaşış görüşdü və gəlinə də dilucu salam verdi. Gəlin çıxdan tanıdığı əziz qonağı "Sizi də xoş gördük" deyib, tez o biri qadınların biş-düşlə məşğul olduğu mətbəxə tələssdi. Anidən gözü təzəgəlinin barmağındakı nişan üzünüə sataşdı. Beyni dumanlandı və ildirim sürətilə 92-ci ilin o məşum qışına qayıtdı...

Qayanın ən dik yerinə qədər sürünmüşdü. Bundan o yanısı uçurum idi. Alçaqlarla arxasında addımbaaddım irəliləyirdilər. Yeganə variant uçurum idi - ancaq ən azından bunlardan birini özüylə aparmaq isteyirdi gedər-gəlməzə. Amma cüzi ehtiyatsızlıq əsir düşməsinə səbəb ola bilərdi. Deyəsən, murdarın barmaqlarının çəkməsinə sürtündüyü hiss etdi. Dərhal var gücüylə at kimi geriyə təpik atdı. Arxadan zingiliyə bənzər səs eşidildi: dəqiq hesablaşğından gülümsündü. Diri tutmaq istədiklərindən arxayın idi. Əsirlərin orqanlarını satdıqlarından diri ələ keçirməyə ç-

lışırıldılar. Amma yüngül yaralayıb ələ keçirə bilərdilər deyə elə dayanmaq isteyirdi ki, son olaraq ya dirisi, ya da ölüsü yarğana yuvarlansın....

Təxminən beş dəqiqə keçdi. Bütün həyatı - ağlı kəsəndən yarım saat öncəyə qədər hamısı gözü önündən keçdi. Və özü də heyrətə gəldi. Otuz iki illik ömrü necə aradıcılıqla kino kimi xəyalında canlandı? Həyatın bu qədər şirin olduğunu heç vaxt anlamamışdı. "Oğlum olmuş olsaydı, adımı yaşadardı" - fikrindən keçirtdi. - "Yaxşı ki də yoxdu, yetim qalacaqdı" - köks ötürdü. Birdən şalvarının cibində düyüncədəki qızılları xatırladı. Artıq altı ay idi ki, üstündə gəzdirirdi. Kimsə qaçqınlıq zamanı salıb itirmişdi. Düyüncə ürəyinə köz basdı: Kaş ki uşaqlardan birinə verəydim, indi mənlə dərənin dibinə düşməyəydi. Ehh, qismətdə bu cür ölüm də varmış. Görəsən, cəsədinin başına nə gələcək, yəqin qurd-quş parçalayacaq. Əsəbindən beyni uğuldadı, artıq nə eşidir, nə də görürdü. Sadəcə huşunu itirməmək üçün gözlərini geniş açıb baxırdı ki, düşmənin əlinə keçməsin. Bir metrlik məsaflə ayırdı onları. Vaxtilə bir masa ətrafında yeyib-içdiyi, qızları ilə eninə-uzununa kef çəkdiyi xalqın nümayəndələri indi onun qanına susamışdır. Görəsən, gürcülərlə də bu aqibəti yaşayacaqıqmı? Fikrindən üşürgələndi...

Hamısı adamlıqdan çıxmışdı - o da, onlar da. Bir-birilərinin gözlərinə nifrətlə baxmaqdan başqa əllərindən gələn bir iş yox idi. Deyəsən, çox müddət keçmişdi, susuzluqdan dodaqları partlamışdı. Bir qurtum su həyatın özü qədər dəyərli idi onunçün indi...

Erməninin üçü aşağıya düşmüş, biri sadəcə yolu kəsməkçün qalmışdı. Avtomatını sığallayıb "Kaş, bircə dənə olsun patronum qalmış olaydı" - fikirləşdi. "Bu dığanın alnını odlayardım".

Atlet təsiri bağışlayan erməni anidən yuxarı atıldı. Onun ayağından yapışıb, aş-

ğı çəkmək istədi. Süpürləşdilər və əzələli qolları sayəsində erməninin boğazından yapışıb, var gücü ilə boğdu. Boynu armud saplaşığı kimi yanına düşəndə avtomatını ələ keçirib, alnına gullə sıxdı. Dərhal da qarşı tərəflərdən atəş səsləri eşidildi ...

...Gözlərini açanda yoldaşları ətrafına cəm olmuşdular. Onu salamat gördükərinə sevinsələr də, gözlərindən elə dərin kədər yağırdı ki. Baxışlarıyla "nə olub?" soruşdu. Dilboğaza qoymayan Şakir "Tapdığın arvadı qaçıb qardaşlarına xəbər verib, biz kənddə olmayanda gəlib camaatın başına oyun açıblar" - dedi. Binamus bunu niyə göndərməyib dədəsinin xarabasına axı mühəribə başlayandan sonra görəsən? Bu da axırı...

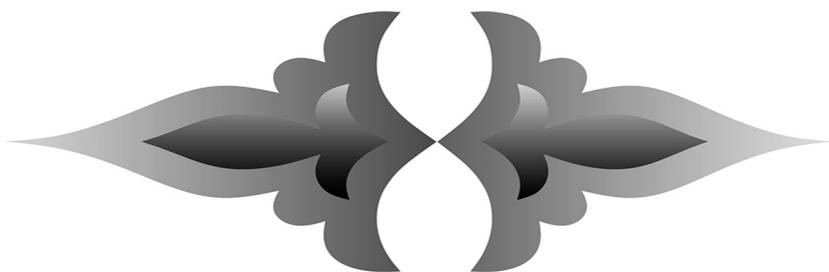
Tapdılq meşəbəyi idi. Iyirmi üç il idi ki, erməniylə ailə qurmuşdu...

Dövlət televiziyasından çəkiliş qrupunun gəlmə xəbəri hamının qanını coşdurdu. Jurnalistin tanış siması, doğma səsi onlara ruh yüksəkliyi verdi. Şakir yenə də sinessini qabağa verib od püskürdü. Mayıl demişkən, uçana-qaçana macal vermirdi. Ağzı köpüklənə-köpüklənə danışır, daha doğrusu, çığırır, şikayət edir, bir sözlə "Xalq qəhrəmanı"na çevrilirdi...

İşin ən ağırını görənlərdən biri o olada, ən arxada dayanıb danışmir, ağacdan qəlyan yonurdu. Operator Seyidağa Mövsümov birdən ona xitab edərək "Siz nə demək istəyirsiniz?" - Bakıdan gələn yeganə döyüşü olduğunu biliib, onun fikrini bilmək istədi. O, isə adəti üzrə bir-iki kəlməylə fikrini yekunlaşdırıdı...

Cəbhədən qayıdanın bir müddət sonra Şakir onun iş yerinə gəlib, qızılın yiyeşinin tapıldığını xəbər vermişdi. Onun ciyindən yük götürülmüş və nəhayət, qızılların sahibinə ulaşması üçün çox sevinmişdi...

...Cəbhədə yarımlı qədər üstündə gəzdirdiyi qızılları və nişan üzüyünü Şakir gəlinində görəndə beyni 92-ci ilin qışındakı kimi həyatla əlaqəsini itirdi.

HİCRAN HÜSEYNOVA

QAÇQINÇILIQ

(*hekayə*)

Münbit torpaqlarda bitən, min cür qulluqla ərsəyə gələn bitkilər kimi əzabla asfaltı yarib işığa, günəşə boyanan cüçətilər də var dünyada... Baxın, onlar heç şikayətlənmir yaşadığı əzablardan.

-Bəlkə şikayətlənir, biz eşitmirik...

...Elmira xala cəld hərəkətlə stula yaxınlaşdı. Ona baxa-baxa düşündüm: "Qəribədir, əgər bu miskin qadının həyatıyla bağlı danışdığını hekayət səsli olsaydı, onun rayon, kənd adamı olduğu elə ilk cümlədən, daha doğrusu, ilk sözdən məlum olacaqdı. Şəhərdəkindən fərqli olaraq əyalətdə belə adları çağırarkən vurğu axırıncı hecaya düşür. Təxminən qəhrəmanımın həyat-dakı yeri, mövqeyi kimi".

Deyəsən, çox haşıyə çıxıram, amma qoy bunu da deyim. Əgər bu adı bir hekayə və mənim qəhrəmanım da adı, yoxsul bir qadın olsaydı, bütün başqa hekayənəvislər kimi bu sözləri yazacaqdım yəqin: "Gözlərinin dərinliyində acı taleyi gizlənən bu yaşılı qadının üst-başı tökülmüşdü, sıniq qolunu köhnə yun yaylıqla boynundan asmişdi".

Ancaq məsələ ondaydı ki, mən qəhrəmanımın gözlərinin dərinliyində acı həyatın işaretilərini görmədim, əksinə adiliklər içərisində qeyri-adiliyi görüb heyrətləndim.

Düzdür, o, köhnə yun yaylıqla sıniq qolunu

boynundan asmışdı, amma qəribəydi, acı taleyi ni elə maraqla danışındı ki... sözlər ağızından tökülmürdü onun, sözlər gullə kimi divarlara dəyib əks-səda verir, min bir əzabla asfaltı yarib həyat qazanan həmin o cüçətilərin zindəganlığını nəql edirdi.

-Bu qaçqıncılıq dövründə...

...Belə söz yoxdu leksikonumuzda - qaşqıncılıq. Amma deyəsən, var, Elmira xala yaradıb. Hər bir insan uzun ömrü boyu nəsə yaradır axı...

-Mən qızımı da aparırdım, bilirsən də əllil arabasıyla. Təsəvvür elə, hamı çəkilib bir-biri-nə "yol ver", "yol ver" deyirdi, qızımın şikəstliyinə görə bizə necə hörmət edirdilər, heç yadimdən çıxmaz.

...Görəsən, asfaltın arasından birtəhər baş qaldıran o kövrək cüçətilər sisqa, əyri-üyrü vücuduyla çox-çox yüksəklərdə dayanan günəşi necə görürlər? Bəlkə onlar günəsi yox, günəş onları görür, həyat, işiq uğrunda gedən bu çətin savaşda kömək üçün özü hərlənib onların başı üstə gəlir?.. Bunu günəşdən yox (hər halda o, əlçatmazdır), hələ açıq yaşıł rəngdə olan o solğun cüçətilərdən soruşmaq lazımdır, obrazlı deyimdən çıxsaq, Elmira xaladan. Elmira xala isə heç nə soruşmağımı gözləmirdi. Qəribəydi o, qaçqıncılıqdan elə maraqla danışındı ki...

-Coxlurlıdan çox hörmət gördüm...

...Bəzən də adamlar qarşısındakının zəifləyəcəyi vaxtı gözləyir, məhz təsəlli vermək anında səxavətli, hörməticil olurlar.

...Asfalt əzmişdi sisqa cüçətiləri, həyat əzmişdi Elmira xalanı... Sisqa cüçətilər başını dikəldib gülürdü günəşə, eynən Elmira xala həyata - qaçqınçılığa gülən kimi. Bundan sonra neçə il bu cür davam edəcək, heç kim bilmir, bəlkə də Elmira xala ömrünü bu ad altında başa vuracaq, yenə heç kim bilmir.

Qonşuluqdakı pəhləvan bədənli kök qadın qurmuşdu gün-güzəranı. Alver əllərindən yaman tuturdu. Xarici maşının gündə bir markası peyda olurdu qapıda. Qaçqınçılıq düşməşdə onlara, ancaq kök qadın (onun da adı Elmira idi) hərdən göz qaytatmaq üçün, ya nədənsə saxta bir pərişanlıqla, bir az da özünü səviyyəli göstərmək məqsədi ilə televizordan eşitdiyi trafaret kəlmələri təkrarlayırdı: ehh, nə olsun e, dolanışlıq var, bolluqdu, vətən həsrəti qoymur ürəyimiz açılsın.

Üçüncü personajım epizodik olsa da maraqlıdır. Onun da adı Elmiradır. Ancaq bu xanımı çağıranda vurğu ikinci hecaya düşür. Hərdən də "Ema" deyirlər ona. Qaçqınçılıqdan söz düşəndə "məndə o bəxt hardayı qaqın olam" deyir.

Küləkdən yaman qorxurdu sisqa cüçətilər, nə canları vardı axı, hələ yağışı demirəm, yağış yağsa...

...Qızını çımizdirə bilmirdi Elmira xala, şि-

kəst uşaq özündən ağır idi; özü də ki qolundan olmuşdu. Həkimə gedib-getmədiyini soruşan kimi əlüstü "yox, yox" deyə sözkəsənlik etdi. Bildim ki, bu, pulla bağlı məsələdir, üstünü vurmadım.

Qaçqınçılıq həyatının söhbətləri tükənmək bilmirdi. Arada dua-səna da qatırdı bu söhbətlər: "Mən çox yaşamışam, şükür, Allah sizə də mənim kimi uzun ömür qismət eləsin". Bu yerə çatanda razılıqla yükünü təpəyə yimiş adamlar kimi gülümşünürdü. Amma bu yük nədən ibarətdi, bilmək olmurdu.

...Sisqa cüçətilər dirçəlmışdı əməlli-başlı, onlar günəşin özünü görməsə də, bir-birini qovan buludların arasından süzülən işq şüalarını görürdü...

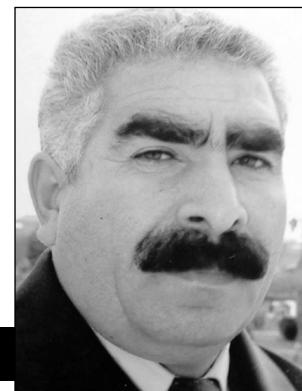
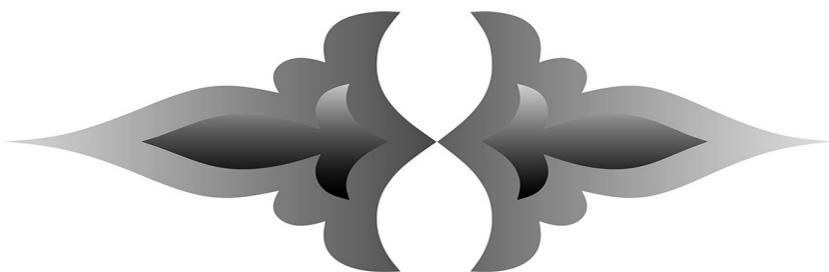
Elmira xala hələ də "xoş" təəssüratlarını böülüştürdü: ömrüm boyu görmədiyim hörməti gördüm, heç vaxt, heç yerdə yemədiyim tamları daddim, geymədiyim paltarları geydim.

Ən dəhşətli bu idi ki, Elmira xalanın razılıqla nəql etdiyi bu həyat qaçqınçılıq (!) idi. Mən heyrət içindəydim, insanın çata biləcəyi ən güclü hissi yaşayırdım, həm də qorxu qarışdırı bu heyrətə. Deyəsən, elə Elmira xala da...

Bilirəm, asfaltın əzdiyi o qərib cüçətilər də heyrət içindəydi...

P.S. İndi tənqidçi istəyirəm ki, bu hekayəni analiz etsin.

MEYXOŞ ABDULLAH

OĞUL...

(hekayə)

O, şirin yuxudaydı. İki il olardı ki, belə rahat yataqda yatmadı. Orduya çağrılan gündən döyüşün lap qaynar yerinə düşmüşdü. Hər an yan-yörəsində partlayan düşmən mərmilərinin uğultusundan, yeri-göyü lərzəyə gətirən ağır topların gurultusundan yuxusu ərşə çəkilmişdi. Bu gün isə, o, döyüş bölgəsindən uzaqda, doğma evlərində, anasının səliqə ilə hazırladığı yataqda rahatca yuxuya getmişdi. Kənardan baxan olsayıdı düşüñərdi ki, o, ömründə heç beləcə yatmamışdır.

Fəyazı yaxşı xidmətinə görə komandırı bir həftəlik məzuniyyətə buraxmışdı. O da bu fürsətdən istifadə edib doğulub boy-a-başa çatdığı Qamışlıgöl kəndinə, anasını görməyə gəlmışdı.

Oğlunun şirin-şirin yatdığını görən ana da, barmaqlarının ucunda ev-eşikdə gəzib-dolaşındı ki, ciyərparası yuxusunu qaçırtmasın. Arada da ürəyi ilə tablaşmayıb balasının yatağına yaxınlaşar və bu iki ildə görmədiyi əsgər balasının sərtləşmiş, kişiləşmiş sir-sifetinə tamaşa edərdi.

Ana ehmalca davranışındı ki, oğlu yuxudan ayımasın. Bilirdi ki, soyuq səngərdə, düşmənlə göz-gözə dayanan əsgərin yeməkdən çox şirin yuxuya ehtiyacı olur. Amma ana ürəyi narahat idı. Odur ki, oğlunun üstüne örtdüyü güllü yorğanı ehmalca qaldırdı. Oğlunun geniş sinəsinə, boyun-boğazına diqqətlə baxdı. Nə axtardığını heç özü də bilmirdi, amma baxındı. Bir azdan dərindən nəfəs alıb xəfifcə gülüməsdi və nəmlənmiş gözlərini yaylığının ucuyla qurulaya-qurulaya: - şü-

kür sənə, ilahi, - deyə piçildədi. O rahat olduğundan öylib oğlunun alnından öpdü.

Bir azdan Fəyaz yatağında üzüüstə çöndü. Elə bu vaxt ananın gözləri onun kürəyindəki dərin yara yerinə zillənib qaldı. Gullə yarası idi. Ana titrək barmaqlarını yaraya toxundurdu. Sonra o, təlaş içində öz-özünə sual etdi:

-Neyə görə Fəyaz bu barədə mənə bir söz deməyib? Axı, dünən onu çox sorğu-sual etdim. Yox, bu yara elə-belə yaraya oxşamır. Olmaya, dilim-ağzım qurusun, - deyə ana piçildədi, - olmaya oğlum düşmən qabağından qaçarkən vurulub?! - Sonra nə fikirləşdisə: - yox, ola bilməz, mənim oğlum düşmən qabağından qaçan oğullardan deyil! - deyə öz-özünə toxraqlıq verdi.

Öylib dodaqlarını yavaşca yaraya toxundurdu. Hələ də tam sağlamamış yarasına isti nəfəsin toxunduğu hiss edən Fəyaz gözlərini açdı və anasını başıüstə görcək yerindən dikəldi:

-Nədi, ay ana, niyə ağlayırsan? - soruşdu.

Ana gözlərinin yaşını yaylığının ucuyla qurulayaq:

-Heç, ağrin ürəyimə, sənə baxırdım. ...Bir də ki... - deyə ana sözünün ardını udaraq köks ötürdü və nəmli gözlərini oğlunun gözlərinin içinə dikdi.

-Nə olub sənə, ay ana? - deyə Fəyaz anasının əllərini ovcunun içinə alıb sığalladı.

-Sənə qurban, kürəyində gullə yarası gördüm, o nədir elə?

Fəyazın sifəti ciddiləşdi, o başını sinəsinə endirib dərindən ah çəkdi.

-Bilirsən, ana, o zəhrimara qalmış yara məni çox narahat edir. Doğrusu, utanıram. Elə gün olmasın ki, bu barədə fikirləşməyim. Kaş, o gün mən də döyüşü dostlarım kimi həlak olaydım. O döyüşdən təkcə mən salamat çıxa bildim. Onda hər şey gözlənilmədən oldu. Düşmən bizi mühasirəyə alıb dördbiryandan üstümüzə gullələr yağıdırıldı. Onlar bizdən qat-qat çox olsalar da, axıra kimi döyüşdük. Döyüşü dostlarımın hamısı igidliliklə həlak oldular. Mən də kürəyimdən yaralandım. Lənətə gəlmİŞlər, arxadan vurdular məni. Gözlərimi açanda, artıq özümü qospitalda gördüm. Küreyimdən yaralandığımı biləndə, xəcalət çəkdim, özümü öldürmək istəyirdim, imkan vermədiLər.

Firəngiz ana oğlunun boynunu qucaqlayıb onun gözlərindən öpdü. Ana qəlbini bir anlıq da olsa rahatlıq tapdı.

-Fəyaz, oğlum, allah xatırınə belə danışma, mənim səndən başqa kimim var? Ümidimi təkcə sənə bağlamışam, elə demə, qadan ürəyimə. Məyər səni tanımlılar, qəzetlər elə hey səndən yazır? Yadındadı, Ağdərədə gedən döyüşlər zamanı səndən verliş hazırlamışdılar. O əsgər paltarı geyən qızın adı nə idi?! Bilirsən, o qız sənin igidlilikindən necə də ağızdolusu danışındı? Neçə nəfər düşmən əsgəri öldürməyindən, nə qədər tank vurmağından elə danışındı ki... - Hə, bir də dedi ki, "səni evdə gözləyənin varmı?!" Sən də onun atmacasını başa düşmədiyindən, "hə, əlbəttə, anam gözləyir", - dedin. Qız sənin bu sözlərinə o qədər güldü ki... Xatırlayırsan?! Onda hamı mənə göz aydınlığı verib təbrik edirdilər. Deyirdilər ki, bəxtəvər başına oğlun qəhrəmandı e...

Hər ikisi, ana da, bala da bu söhbətdən sonra bir az rahatlıq tapdılar.

Bir neçə gündən sonra Fəyaz yenidən döyüş bölgəsinə qayıtdı. Vəziyyət bir az da çətinləşmişdi. Düşmən ordusu yeni-yeni kəndlər, şəhərlər ələ keçirdikcə bir az da quduzlaşırdılar. Cəbhədən xoşagelməz xəbərlər gəlməkdəydi. Ölüm-itim xəbərlərinin ardınca kəndlərə, qəsəbələrə əsgər tabutları gəlməyə başladı. Ana gecə-gündüz allaha yalvararaq, balasını qorumağı dua edirdi.

Belə günlərin birində, axşamüstü onların hə-

yətində bir əsgər maşını dayandı. Sonra bir neçə maşın da həyətə girdi. Maşınlardan düşənlərin çoxu hərbiçi, qalanları isə mülki geyimli rayonun rəhbər işçiləri idilər. Onların arasından bir zabit ağır addımlarla yeriyərək anaya yaxınlaşdı və güclə eşidiləcək səslə:

-Ana, oğlun Fəyazı gətirmiş! - dedi. Sonra o, farağat vəziyyət alıb: - Fəyaz qəhrəmancasına...

Zabit sözünün ardını deyə bilməyib udqundu. Ətrafi ölü sükunət bütürdü. Elə bir səssizlik yarandı ki, bu səssizlik hamının canını üzütdü. Hamı özünü Fəyazın ölümündə günahkar bilərək başını aşağı salıb ananın qımayıcı baxışlarından yayınmaq isteyirdilər.

Zabitin piçiltiyə dədiyi sözlər ananın qulaqlarında bomba kimi partladı. Onun gözlerinə qaranlıq çökdü, hər yan bir anlıq qatı zülmətə büründü. Ana ayaqüstə dura bilməyib səndələdi.

Zabit cəld irəli yeriyib, onun qolundan tutdu və yavaşça yerə oturdu. Ananın bədəni əsim-əsim əsirdi. Bir anın içindəcə yaziq arvad, canki yumaga dönmüşdü.

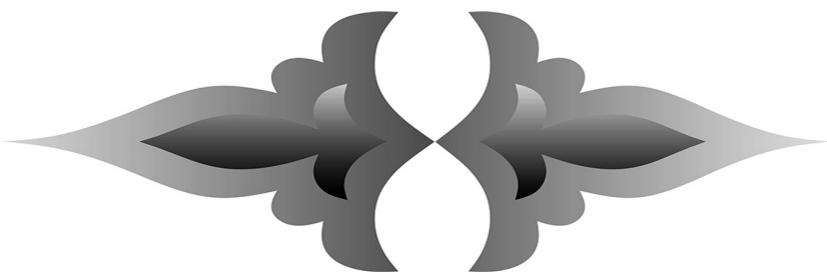
Səs-küyə qonşular axışib gəldilər, həyətdə adam əlindən tərpənmək olmurdu.

Əsgərlər Fəyazın tabutunu maşından endirdilər. Ana tabutu görən kimi güclə yerindən qalxdı və titrək addımlarla oğlunun tabutuna yaxınlaşdı. O, üzünü tabuta söykəyərək hönkürdü. Ananın hönkürtüsünə qonum-qonşular da qoşuldular. Birdən Firəngiz ana nə fikirləşdi tabutun qapığıını qaldırmağa çalışdı. Ətrafdakılar ona mane olmaq istədilər. Ana fəryad çəkdi. Zabit irəli yeriyib adamları anadan araladı və tabutun qapığını götürüb kənara qoydu.

Ana titrəyən əllərini oğlunun bumbuz sifətinə toxundurdu, alına dağılmış gur qara saçlarını siğalladı. Birdən, gözleri oğlunun alnındaki gullə yarasına sataşdı. Gullə Fəyazın alnının ortasını dəlib keçərək, başının yan tərəfindən iri, qanlı şirrim açmışdı.

Firəngiz ana əyilib oğlunun yaralı alnından öpdü. Sonra başını qaldırıb üzünü həyətdə toplاشan adamlara tutaraq havalı adamlar kimi:

-Camaaat... bir bura baxın! - dedi. - Düz alnından dəyib e, gullə... Utanıb, vallah, balam utanıb başını yana əyməyə. Anası ölsün Fəyazın, keçən dəfə gullə kürəyindən dəymışdı, elə xəcalət çəkirdi ki...

GÜLŞƏN MUSTAFA

QƏRİBƏ MUSİQİÇİ

(hekayə)

Həyatının son ayları pəncərənin dəbdəbəli pərdəsinin aralı yerindən çölə baxmaqla keçirdi. Evin içi onu sıxırdı. Xüsusi zövqlə bəzədiyi evi gözündən düşmüşdü. O, bu evi bəzəyərkən belə xəyal etməmişdi. Onun çiçəkli xəyallarında heç tikan yox idi. Hər şey gözəl olacaqdı. Əzizləyərək böyüdüyü, tək balasını evləndirəcəkdi. Özü kimi gözəl-göyçək, ağıllı-kamallı bir gəlin gətirəcəkdi. Yeni evini gözəl nəvələri bəzəyəcəkdi. Əri ilə baş-başa verib tikdikləri bu evdə xoşbəxt yaşayacaqdılar. Artıq bütün çətinliklərin arxada qaldığını düşünürdü. Əri və oğlu ilə fəxr edirdi. Qonum-qonşu, qohum-əqrəba ilə söhbətlərində, oğlunun yaraşığını, ağılnı dilindən salmırıldı. Sona xanımın oğlu ali məktəbi bitirirdi. Qız axtarışında idi. Hamiya soraq salmışdı. Nə qədər Orxan hələ evlənmək istəmədiyini desə də, anası universiteti quraran kimi nişanlamağı, əsgərlikdən qayıdan kimi də evləndirməyi planlayırdı. Hə bu yerdə deyiblər ee "Sən saydığını say, gör fələk nə sayır".

Bir gün qonşu Səlimə xanım Sonagilə gəldi. Ordan-burdan söhbəti fırladıb gətirdi Orxanın üstünə. Səlimənin dediyinə görə, Orxanın qonşu qızı Şəbnəmdə gözü var. Qızın da ürəyi ondadır. Səlimə də bu işə vəsilə olmaq istəyir.

Şəbnəm qızıl kimi qızdır, maşallah, əla gəlin

olacaq.

Elə bil cin vurdu Sonanı, yumdu gözünü, açdı ağızını:

-Bəxtəvər mənim başıma, gör kimi layiq görürsən ey mənim yaraşıqlı, ağıllı ogluma.

Yazlıq Səlimənin canına vəlvələ düşdü.

-Nə olub ki, Şəbnəmə?

-Ta nə olasıdı, həm topal, həm də yetim. Taytiya-taytiya qulluq edəcək mənə? Sən Allah, heç yaraşır bu evə, bu ailəyə? Heç səndən gözləməzdim.

-Mən də sənnən gözləməzdim. Elə yaxşı qızdı niyə özün almırsan oğluna?

-Nə deyim vallah, ta sənə sözüm yoxdu.

Sözünü deyib başını bulaya-bulaya qapıdan çıxıb getdi. Sona isə hələ də Səlimənin dalınca deyinirdi.

Qapı açıldı, Şəbnəm əlində sini ehtiyatla içəri girdi.

-Anacan, bu dəfə dovğa lap sən istəyən kimi çıxıb. Orxan üz-göznü bürüdü, amma sən bəyənəcəksən. Qəşəngcə turşməzə alınıb.

Sona uzaqlara səfər etmiş gözlərini çəkib içəri gətirdi. Şəbnəmin ağızını büzərək Orxani yamsılayan üzünə, içi sevincdən parıldayan gözünə zillədi. Şəbnəm Sonanın cavablarını gözündən oxumağı öyrənmişdi. Yan otaqdan Or-

xanın iniltisi gəldi. Səsi eşidən kimi Şəbnəmin gözündəki sevinci təlaş əvəz etdi. Yatağın üstündə sininin yerini rahatlayıb, tez otaqdan çıxdı.

Sona artıq sol əliylə qasıq tutmağa alışmışdı. Daha üstünü batırmadan yeyə bilirdi. Dovğa, doğrudan da, lap o, bəyəndiyi kimi çıxmışdı. Şəbnəmin hər işi onun bəyəndiyi kimi eləməyə çalışması onu çox sıxırdı. Şəbnəmin heç nəyə baxmayaraq Orxanı nə qədər şox sevdiyini anladıqca, içində yaranan ani sevinc hissini tezliklə, ona duyduğu qəzəb əvəz edirdi. Sonanın fikrincə, başlarına gələn hadisədə tək günahkar Şəbnəmdir. Şəbnəmin qarğısına düşdüklərinə özünü o qədər inandırmışdı ki, qızın heç bir işini bəyənmirdi. Onun yaxşılıqları Sonaya əzab verirdi. O hadisəni ha unutmağa çalışsa da alınmirdi. O dəhşətli hadisəni unutmazı üçün ölməsi gərəkirdi. O ölüm adlı mükafatı belə Allah ona çox görmüşdü. Onu "düşməninə" möhtac buraxmışdı.

Sonagildən pərt halda çıxan Səlimə özünü evə zorla saldı. Mətbəxə keçib özünə çay süzüb, oturdu oğlunun qarşısında. Anasının vəziyyətini görən Aslan nə olduğunu xəbər aldı.

-Nə olacaq, ay bala, guya istədim bu Şəbnəmlə Orxanın məsələsini Sonaya deyəm. Yaziq Orxan qorxusundan fikrini anasına deyə bilmir.

Aslan diqqətlə anasına baxaraq dedi:

-Hə, nə dedi?

Səlimə başını bulayıb baxışlarını oğlunun üzündən çəkib çayına baxa-baxa dilləndi:

-Nə deyəcək, məni biyabır elədi. "Mənim ailəmə, oğluma o topal yetimçə yaraşmaz", - dedi.

Qəfil şaqqılıt səsinə Səlimə arxaya döndü. Əlindəki stekanı salıb sindirmiş, üzü sapsarı sarılmış Şəbnəmi görəndə xəcalətindən az qaldı yerə girsin. Şəbnəm ayağını sürüyə-sürüyə arxasına baxmadan çıxb getdi. Səlimə nə biləydi ki, Şəbnəm Lalənin yanında imiş.

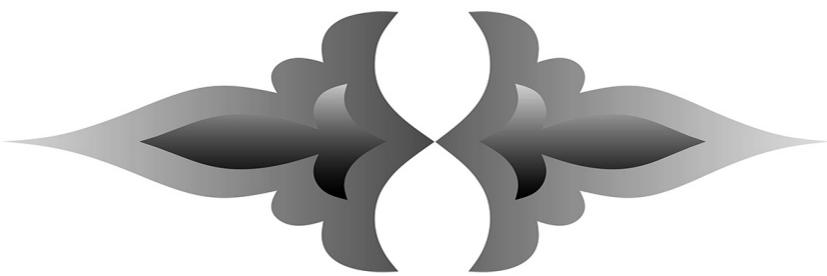
O gündən Şəbnəm çölə-bayırı çıxmırıldı. Həyatdan küsmüşdü. Orxanı görmək üçün saatlarla nəfəs-nəfəsə dayandığı pəncərədən də uzaq düşmüştü. Həftələr sonra Orxan əsgər getmiş-

di. Şəbnəmin günləri daha da dözülməz və uzun olmuşdu. Şəbnəmin tək yoldaşı otağının dörd divarı və kitabları idı. Bu otaqda saatın əqrəbi də topal idi elə bil. Taqqıltısı baş aparsa da, rəqəmdən rəqəmə zorla gedib çatırdı. Yaziq qız Səlimgilə də gedə bilmirdi. Gör bir mən də yazıq adlandırdım. Onu isə ən çox incidən elə insanların ona acımasızlığı ididi. Heç kəsi görmək istəmirdi. İnsanların gözündən oxuduqlarını çəkə bilmirdi. Allahın onu niyə sevmədiyini, niyə zavallı biri kimi yaşamağa məhkum etdiyini anlamırdı. İçindəki üsyani tez də dəf edir, Allahına yalvarır, dərgahında diz çökür, əl açıb dua edirdi.

Günlərin sürünə-sürünə keçdiyi bir ev də vardi. Bu evin divarları oğul həsrəti çəkən ana qəlbinin narahat döyüntüsünə şahid olmaqdan utanırdı. Pəncərələri həsrət və peşimançılıq dolu gözlərin dikildiyi yollarda istədiyini göstərə bilmədiyi üçün peşman idi. Səlimənin qu-laqlarından oğlunun açıqlı səsi, xəyalından küskün baxışları getmirdi. Bütün bunlara baxmayaraq yenə də oğluna haqq verə bilmirdi. Axı onun yaraşıqlı balası hər şeyin ən yaxşısına layiq idi...

Bir gün tamam unutduqları müharibənin külliyi bu evə doldu. Bu tufan yerlə-yeksan etdi bu mehriban ailəni. Qara baxaklı Qarabağ sərhədlərində partlayan bir bombanın küləyi idi bu külək. Bu evin tək övladı Orxanın ayaqlarını yerdən üzən bu küləyə ata qəlbi dözmədi. Xəbəri verən telefondakı səsin son sözünü dilləməyə səbri çatmadı elə bil bu yorğun ürəyin. Sonanın ah-nalə dolu qışqırığı oğlunun çarpayıda uzanmış sarıqlı, dizdən aşağısı olmayan ayaqlarını görəndə son dəfə hayqirdı. Palataya sığmayıb, xəstəxanaya yayılan səs o qaçan qaçı Sonadan...

Sonanı o palatada ilişib qalmış xəyallardan boş qabı aparmağa gələn Şəbnəmin ayaq səsləri ayırdı. Dözə bilmədiyi addım səsləri. Qəribə ahəngi vardi bu addımların. Tavanla birləşib bəstələnmiş qəribə bir musiqi olmuşdu. Sonanı hər gün bir az da öldürən bir musiqi. Bu evin qismətində tək yeriyən sakininin bu addımlarının musiqisinə alışmaq da varmış...

MİNA RƏŞİD

QAR YAĞIR ÜRƏYİMƏ...

(*Esse*)

Atam şəhid oldu

...1992-ci ilin martında Ağdam şəhərinə atılan mərmilərin qəlpələri atamı yaraladı. Həmin vaxt yaşadığımız Qiylaslı kəndi də od içində idi. Belə dəhşətli bir vəziyyətdə birdən həyət qapısı açıldı və atam al-qan içində içəri keçdi. Tək, köməksiz - çünki onda hər kəs özünün, ailəsinin yanında idi. Nə xəstəxana işleyirdi, nə də yaralını harasa aparmağa bir maşın tapılırdı. Evin üç oğlu isə cəbhədə idi.

Böyük qardaşım Ədalət könüllü özünü müdafiə dəstəsinin tərkibində, ortancıl qardaşım Nəsib polis bölməsi ilə döyüşlərdə idi. Kiçik qardaşım Talib də hərbi xidmətə - ön cəbhəyə yollanmışdı. Nəsib kənddə ilk yaralananlardan biri oldu və sağalıb yenidən cəbhəyə döndü. Talib Ağdam işğal olan ili -1993-cü ildə ağır yaralandı və ikinci qrup mühəribə əlili oldu. Böyük qardaşım isə, "atəşkəs" elan olunduqdan sonra rəhmətə getdi.

...Bacılarımıla birgə heç vaxt övlad yaddaşından silinməyən bir faciəni yaşadıq o anda. Anam, bacılarım ha çalışırdılar, atamın yarasından axan qanı saxlaya bilmirdilər. Ara sakitləşdikdən sonra atamı Gəncə xəstəxanasına çatdırıldılar. Anam da onun yanında qaldı. Biz böyük bacımla Sabirabada, uzaq qohumların yanına getdik. Atam elə möhkəm və sağlam adam idi ki, inanmırıq bu yaralardan dünyasını dəyişsin. Düz bir ay müalicə olundu, bir də-

fə anı hərəkətdən yarasının tikişi söküldü və bir daha bitişmədi...

Bir qohum bizi evimizə aparmağa gəldi, dedi ki, atanız evə gəlib, sizi gözləyir. Amma ürəyimə dammışdı, yuxuda da görmüşdüm həqiqəti... Yolda fikirdən ürəyim sıxıldı, evimizə çatanda darvazamızı taybatay açıq gördüm...

*...Ruhunun gözlərində də
Bilirəm, yenə göyçəyəm.
Sən qərib, ellər didərgin,
Mən don vurmuş göyçiçəyəm...*

Atam öz yurdunda torpağa tapşırıldı, bir il sonra isə eli-obası qaçqın düşdü...

Xanəndə oğlu ilə birlikdə şəhid oldu

Bir dinləyici kimi mənim üçün səsi, avazı xüsusi çalarda, bənzərsiz olan xanəndə Şahmalı Kürdoğlu ilə qonşu idik. Hərdən gözəl zümrümsini eşidərdik. Onun səsi adamı valəh edirdi. Bir gün güclü mərmi səsindən hamımız təşvişə düşdük. Bir az keçmiş yola çıxdım. Bir də baxdım Şahmalının həyat yoldaşı qucağında oğlu Şahmalı qışqırı-qışqırı özünü qapıdan bayır atdı. Uşaq qana boyanmışdı. Elə sarsıldım ki, bir də baxa bilmədim. Atabala nar yedikləri yerdə mərmi yanlarında partlamışdı. Həmin gün başqa kənddə gecələ-

dik... Səhər evimizə qayıtdıq. Həyətə girən ki-mi anam əyilib torpağı öpdü. Onda mən çox gənc idim və bu, mənə qəribə gəldi...

İşgalinə inanmırıam Ağdamın!

Ağdamın nə vaxtsa işgal olunacağına heç kəs inanmırı... Onda düşmənə ən ağır zərbələrdən biri də Ağdamdan vurulurdu. İlk dəfə "Uzundərə" deyilən yerdən açılan atəşin qulaqbataran səsindən adamlar vahimə içində çəş-baş qalmışdılar. Kiminin ürəyi getmişdi, kimi ayağıyalın bayıra qaçmışdı... Sonra düşməndən bizə, bizdən də düşmənə atılan atəş səsinə öyrəşdik. Atılan mərmilərdən darvazamız dəlmə-deşik olmuşdu. Hər birimiz hər an bu qəlpələrin qurbanı ola bilərdik və olurduq da. İstər şəhərin özündə, istərsə də kəndlərimizdə hər gün ölenlər və yaralananların sayı durmadan artırdı. İndi də bu yazını yazarkən sanki, o mərmilərin uğultusu qulağında səslənir. Düz son günə, yəni Ağdamın işgal gününə qədər evimizdə olmuşuq. Bu o qədər də asan deyildi. Çünkü kənddə bir-birinin səsinə-nəfəsinə öyrəşmiş adamların, xüsusilə qadın və uşaqların sayı çox azalmışdı. Axır vaxtlarda, xüsusilə də işiq sənənə gecələrdə kənd çox vahiməli olurdu. Bütün bunlara baxmayaraq, anam evindən ayrıla bilmirdi və balaca bacımla mən də ondan ayrılmırıldıq. Evinə əşyalarına da toxunmağa icazə vermiridi, deyirdi, evin bərəsini pozmayın... Elə anamın bu inadına görə biz az qala düşmənə əsir düşəcəkdik...

...Ağdam sona qədər vuruşdu və 6 mindən artıq ağdamlı şəhid oldu. Sonda inanmaq istəmədiyimiz bir faciəni yaşadıq, Ağdamın 70 fai zi erməni terrorçularının əlinə keçdi. Ağdamın 126 min nəfərdən artıq sakini ev-eşiyindən didərgin düşdü...

Dəmir vaqonlar, didərgin körpələr...

Didərgin düşəndən sonra Bərdənin Kətəlpəraq kəndinə gəldik və qısa müddətdə üç yer də-

yışdik. Baxdıq ki, ev evə sıqmır. Beləcə, min-nətsiz-filansız Bərdənin Dəmiryolu Stansiyasındaki dəmir vaqonlardan birinə yerləşdik. Yəqin ki, çadır şəhərciyi ilə bağlı eşitməyən yoxdu. Çünkü bununla bağlı çox yazılıb. Amma dəmir vaqonla bağlı heç bir yazı yadımda qalmayıb. Eşitdiyimə görə, bu dəmir vaqonlar heyvan daşımıq üçün nəzərdə tutulubmuş və yəqin ki, istifadə də olunmuşdu. İndi də bu dəmir "ev"in aqibətindən danışım. Ağzında dəmir deyirsən, yayda od kimi qızırı, adamları həmişə ya onun yan-yörəsində, ya da altında görmək olardı. Qışda isə daha dəhşətli olurdu, çünkü "ev"in çölü ilə içi o qədər də fərqli deyildi. Mən bu dəhşət saçan dəmir vaqonda çox yaşaya bilmədim. Çünkü o vaxtlar müxtəlif xəstəliklər yayılmışdı və mən də xəstələndim. İyirmi gün Bərdə xəstəxanasında müalicə olundum. Sonra böyük bacım məni Bakıda məskunlaşdırığı ADPU-nin 1 sayılı yataqxanasına gətirdi. Neylədik, anamı Bakıya gətirə bilmədik. Dedi, bura evimə daha yaxındı, yurdun havasını alıram burdan, o göyün üzündə yaşaya bilmərəm... Tez-tez anamın yanına gəlirdim və bu vaqon həyatı heç məni sakit buraxmırıldı. Hələ orda do-nan körpələr... Bir şeir də yazmışdım "Dəmir vaqonlar, didərgin körpələr". Nə qədər çalışıram, yenə bu şeiri bütünlük lə təqdim etməyə bilmirəm:

*...Əlim qələm də tutmur,
Varaq üstə qan siza.
Qar yağır ürəyimə,
Əllərim dönür buza.*

*Bizi çölə atanlar,
Qu tükü arasında.
Şaxta ilana dönür
O dəmir parçasında.*

*Əlini ovuşturur,
Üzünü ovuşturur
Körpə gülüşlərini
Şaxta vurur, don vurur.*

*Yeddi başlı şaxtaya
Bir cüt göz yaşı neylər?*

Körpələrin xətrinə*Allah, qışı yaz eylə.*

Allaha dua etməkdən başqa adamın əlindən nə gəlirdi ki?

Ən böyük arzumu unutmuşdum

...Ən böyük arzum idi ali məktəbə daxil olmaq. Ancaq ailədə buna imkan verilmədi. Odur ki, anamın qorxusundan gizlicə daxil olduğum Ağdamdakı makinaçılıq kursunu bitirmişdim sadəcə və bir də "Ağdam" qəzetində bir neçə şeir və kiçik həcmli yazılarım çıxmışdı. Müharibənin vurdugu zərbələrdən Bakıya gələndən sonra ali təhsil almaqla bağlı ən böyük arzumu belə unutmuşdum. İsləmək lazımdı, mən də çox götür-qoydan sonra yollanmışdım "Ədalət" qəzetiñə. Heç vaxt yadımdan çıxmaz Aqıl müəllimin həmin çətin vaxtda təkcə mənə yox, elimizə, camaatımıza göstərdiyi qayğı. Sonra çox adamlara rast gələcəkdir. Biri mədəni şəkildə başından edəcəkdir, biri soyunu-kökünü unudub, qaçqını heç adam da saymayaçaqdı. Və sonra da arsız-arsız Qarabağı vəsf edəcək, gəncələrə göstərdiyi "qayğıya" görə hələ mükafat da alacaqdı...

*...Bir-birimizi görəndə sevinmirik,
Bir-birimizlə öyünmürük,
Unuduruq hərəmiz bir parça
Vətən torpağı olduğumuzu...
Amma yerli-yersiz bar-bar bağırırıq,
Daşlı-torpağı necə sevdiyimizdən
dəm vururuq...*

Hə, sözüm onda qaldı axı, hər şey "Ədalət" qəzetiñən başladı. Təcrübəm yox idi. Mənim böyüməyim də bir az başqa cür oldu axı.

*...Qoynu yumşaq kəndimizin
havasından, suyundan
bir ovuc qaldı qəlbimdə
Müharibədən təkcə
uşaqlığım salamat çıxdı,
böyüyə bilmədim...*

...Makinaçı işləyə-işləyə müxtəlif qəzetlərdə yazılarım çap edilirdi. Şeirlərim isə özüm-

dən asılı olmayaraq tezliklə məni aparıb radio və televiziyyaya çıxardı. Rəhmətlik şair, Əməkdar İncəsənət xadimi Ağalar Mirzə məni dəfələrlə Yurd həsrətli verilişlərinə çağırılmışdı. Sanki yerə-göyə sığmirdim, qəlbimdə elə bir yazmaq həvəsivardı ki, gəncliyimin ən gözəl çağında həyatımın başqa tərəflərini, demək olar ki, unutdum...

Elə bu arada arzuma doğru elə yüyürdüm ki, həmin il həyəcandan ali məktəbə daxil ola bil-mədim. Amma elə həmin il Bakı-Mədəni-Maarif Texnikumuna daxil oldum və tezliklə anladım ki, mənim bundan da yüksəkdə təhsil almağa gücüm var. Tələbə yoldaşlarından o qədər fərqlənirdim ki... Çünkü orta məktəbdə imtahan verəndə bilet çəkib birbaşa danışb qiyamətimi almışdım. Texnikumu bitirən il Bakı Dövlət Universitetinə daxil oldum. Doğmalarımdan təkcə bacım bildi ki, mən ali məktəbə daxil olmuşam. Çox sevindim, amma o qədər çətin tələbə həyatı yaşadım ki...

...Ali məktəbə daxil olan il - 1998-ci ildə anam o dəmir vaqonun içində xərçəng xəstəliyinə tutuldu. Anamı Bakıya gətirdik, bir müdət müalicə olundu, amma artıq gec idi. Özünün bundan xəbəri yox idi və elə arzularla yaşayırdı ki, qəriblikdə ölmək istəmirdi, sanki...

İndi də düşünüb əzab çəkirəm ki, anamı o ölüm quyusunun - dəmir vaqonun içindən gərək vaxtında çıxarıydıq. Baxmayaraq ki, özü buna razı olmurdu... Anam sağ olsayıdı, indi Ağdamın Xındırıstan kəndində salınmış qəsəbədə nəvələri ilə yaşayardı və öz evinə, elinə daha yaxın olardı...

Tikanların üstü ilə

Hərdən düşünürəm ki, bəlkə həyatın dilini bilsəydim, bu qədər əziyyət çəkməzdəm. Amma tikanların üstü ilə addımlamaq sanki alın yازımızdı. Həmişə özümdə günah axtarsam da, çəkdiyim əziyyətlərdə başqalarının da payı az olmayıb. Düzdü, çox yerdə işləyə bilərdim, amma Allah məni elə qəribə, utancaq yaradıb ki, özümü rahat hiss etmədiyim, sıxıldığım yerdə işləyə bilmirdim. Ürəyimə yatan işlərin isə öm-

rü uzun olmurdu. Tutaq ki, ilk müxbir kimi çalıştığım "Fədai" veteran qəzeti, "Binəqədi", "De Fakto" və.s. Qərarsız və səbirsiz olmasaydım elə "Ədalət" qəzetini, həmişə qapısı üzümə açıq olan "525-ci qəzet"i başqalarına dəyişməzdim ki... Əzəldən həyatla mənim istədiklərim tərs - mütənasib oldu, sonra özüm də bu tarazlığı düzəldə bilmədim. Bir dəfə şair Xanəmir dedi ki, sən heç vaxt ürəkdən gülə bilməzsən. Elə indinin özündə də düşünürəm ki, çox düz deyib əziz qardaşım... Bir də uşaqlıqda oxuduğum şeirlərin birindən belə bir beyt qalıb yadımda:

*Fərasət özü də bir istedaddı,
Ancaq istedadda fərasət olmaz...*

2001-ci ildə Yaziçılar Birliyinə üzv qəbul olundum. 2004-cü ildə xeyirxah insan, professor, şair Elçin İsgəndərzadə digər imkansız gənclər kimi mənim də kitabımı rəhbərlik etdiyi "Vektor" Elm Nəşriyyatında təmənnasız olaraq çap etdirdi. Yaxşılığını heç vaxt unutmadı-

ğım Elçin müəllimin işiq üzünə çıxardığı "Könlümün sarı simi" adlı bu kitab, böyük şair Musa Yaqub demiş, neçə qəlbin sarı siminə toxunaraq uğurlu oldu.

...Və nəhayət çox sevdiyim şair Çingiz Əlioğlu mənim işsizlik məsələmə bir əncam çəkdi. Artıq Mədəniyyət Nazirliyinin təsis etdiyi "Yaddaş" qəzetində şöbə redaktoru vəzifəsində çalışırdım. Bundan sonra "Qarabağa aparən yol" adlı qəzetdə də şöbə redaktoru kimi çalışdım. Məni bu işə dəvət edən qəzetiň baş redaktoru şair Əli Mahmud yadımda qalan ən xeyirxah, ən nəcib insanlardan biridir. Elə bu qəzetedə bəxtim üzümə güldü və ailə qurdum...

QEYD:

...Bu yazını muhibəni həyatımda yaşadığımı gorə sizə göndərirəm. Kaş, mühabib sözü belə dilimizdən, lügətimizdən dərbədər olaydı! Mənim ən böyük arzum budur... "Dünya bizim evimizdir!" deyə, Söz qaranlığı yox, işığı sevməli və onun uğrunda mücadilə etməlidи...

"MÜHARİBƏ VƏ İNSAN" MÖVZUSUNDA HEKAYƏ MÜSABIQƏSİNİN YEKUNLARINA DAİR

Ədəbiyyat sevgisini insanların qəlbinə birdəfəlik aşılıya bilsək, bu, on insanı dəyərlərin başı olardı. Ədəbiyyat da səmavi dinlər gücündədir. Burda hər kəs oxuduğundan insanlıq adına öz hədisini, surəsini yaradır, eynilə cənnət vədi, cəhənnəm qorxusunu var Ədəbiyyatda. Hakimi-mütləq olan da Oxucudur. Çətinini, sanballı oxucu səviyyəsini bəlirləyən bədii əsərlər yazmaqdır, belə mətnlərin özü özünü yayıb oxudaçaq, əldən-ələ gəzəcəkdir.

Müasir Ədəbiyyatımızın üzdə olan əsərlərini kim-sə əlkədən keçirib dəyərli olanlarını müəyyənləşdirməlidir. Mənim üçün bunu etməyə cəhdin özü belə - öz adıma deyirəm - qələt olardı. Amma bilənlər bilir ki, keçən ilin sentyabr ayında "Mühəribə və insanlar" mövzusunda hekayə müsabiqəsi elan etmişdim. Bir az "yekə" səslənir, amma qərarı verərkən tam anlaqlı, səmimi olmuşam və heç bir başqa məqsəd güdməmişəm. İş orasındadır ki, 23 il görüşmədiyim mühəribə dostlarımıla yiğmişəm. Bizim o vaxtkı pulemyotumuz Samir indiyədək bilmədiyimiz bir hekayəsinə dənişdi, - "Evimizə zəng vurdum: Ata, evə qayıdırám, amma tək deyiləm. Döyüş yoldaşımı da özümlə gətirirəm. Amma bəribaşdan bilmənizi istəyirəm, o, minaya düşüb, bir qolunu və dizdən aşağı bir ayağını itirib. Onun bu halda gedəcək yeri yoxdur. Əgər isteyirsinizsə mən sizinlə birlikdə yaşayım, onu da öz övladınız kimi qəbul edin. Yoxsa..."

Bu "yoxsa"dan o yanısı təxəyyül bacarığı olan hər yazıçı üçün min bir şaxəli geniş üfiqlər açırdı... Uzun sözün gödəyi, Samirin hekayəti məni elə tutdu ki, bunu hekayə şəkline salıb bədiiləşdirmək istədim. Amma razılaşın ki, bu, bir qələmin işi deyil və ona görə dərdi bölmək adına bir neçə gündən sonra Samirin hekayəsinin davamını yazmaq üçün dostlara hekayə müsabiqəsinə qoşulmağı təklif etdim. Məqsədim, bu natamam, amma hər haliylə təxəyyüldə geniş mənzərələr, variantlar yaranan kiçik "ev tapşırığı"nın müxtəlif çeşnidə dəyərli qələm adamlarımızın qələmində

necə alınacağını görmək idi.

Dörd aya yaxın müddətdə "Mühəribə və insan" mövzusunda hekayə müsabiqəsinə 9 hekayə göndərildi. Səsimə səs verən həmin 9 nəfər həssas dostlara bəribaşdan minnətdaram. Belə götürəndə, bu mənim müsabiqəm idi, təşkilatçısı da, əziyyətinə qatlaşan münsifi də özüm idim. Və oxucu-münsif kimi mətnlərin bədii dil və təhkiyə, bədii təsvir, mətnqurma, xarakter yaratmaq, mövzu qapanması, əsərin ritmi və energetikası, yazarın təxəyyül və fantaziyası elementləri üzrə qiymətləndirilməsini aparmağı məqsəd seçdim. Bədii elementin hər biri üçün maksimal 10, mətnin kecid balı üçün 50, ümumilikdə isə qalibin balını 60 bal və ondan yuxarı təyin etdim və hər dəfə vicdanımı tərəzinin bir gözünü, göndərilən mətni digər gözünə qoyub əsərləri çəkməyə girişdim. Nəticə aşağıdakı cədvəldəki kimi alındı.

İştirakçıların azlığı, göndərilən əsərlərin heç birinin müsabiqə üçün kecid 50 balı toplaya bilməməsi, əslində, müsabiqənin alınmaması anlamına gəlsə də, "Söz ağızdan çıxar!" - Ədəbiyyat adına nəşə qazandırmalıyıq. Odur ki, qərara gəldim ki, heç olmazsa, son dövrə qələm adamlarının təbliğində qərəzsiz mövqə tutan, yazarların təbliğinə həvəslə və təmənnasız qapısını açan "Xəzan" jurnalının növbəti sayının çap xərclərini üzərimə götürməklə müsabiqəyə yekun vuram. Ümidvaram ki, iştirakçıların heç biri bundan inciməz və haqlarını halal edərlər.

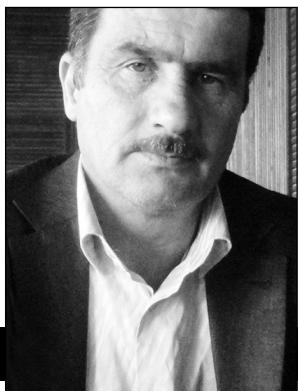
Hər kəs bir damla su töksə Ədəbiyyatımız hüdud-suz ümmana dənər...

Hörmətlə, sizin Rəşid.

P.S. Hekayələri isə, əgər etiraz olmazsa, çap üçün "Xəzan" jurnalına göndərə bilərəm.

P.S.S. Mina Rəşidin göndərdiyi 6 kiçik xatirə xarakterli yazı müsabiqənin sərhədləri xaricində olduğu üçün qiymətləndirilməyib.

Göndərilmə tarixinə uyğun səra ardıcılığı	Hekayə və müəllifi	Qiymətləndirilən bədii elementlər və toplanan ballar						
		Bədii dil və təhkiyə	Bədii təsvir ustalığı və mövzu qapanması	Mətnqurma ustalığı	Xarakter yaratmaq	Ritm	Təxəyyül və fantaziya	Cəmi
1	"Oğul" – Meyxoş Abdulla	10	3	5	1	3	0	22
2	"Əsarət" – Yaşar Süleymanlı	5	10	8	7	2	8	40
3	"Qələpə gəzdirən" – Yaşar Bünyad	10	10	7	6	8	3	44
4	"Qacqınçılıq" – Hicran Hüseynova	7	5	3	8	1	6	30
5	"Bizi umudsuz qoyma" – Əli Bay Azəri	10	10	4	7	1	4	36
6	"Bir dəstə qızılğıl" – Ayaz İmranoğlu	8	9	5	7	10	5	44
7	"Qar yağır ürəyimə" – Mina Rəşid	-	-	-	-	-	-	-
8	"Qızıl" – Kəmalə Əliyeva	2	3	3	8	8	8	32
9	"Torpaq qoxusu" – Şəfaqət Cavanşirzadə	8	10	8	5	10	5	46

RAFIQ AKİF

Rafiq Akif - Rafiq Akif oğlu Məmmədov 1 FEBRUAL 1962-ci ildə İsmayıllı rayonunun Mollaisaqlı kəndində anadan olub. Həmin ildə atasının təyinatıyla əlaqədar Göyçay şəhərinə köçüblər. Orta təhsilini Göyçay şəhər 1 (indiki 9 nömrəli) orta məktəbində alıb. Əsgəri xidmətini Qazaxistan ərazisində yerləşən Sovet Ordusunda keçib. Hərbi xidmətdən sonra bir müddət Rusyanın Tver vilayətinin Kimri şəhərində yaşayıb, elə ali təhsili ni də orada alıb. 1993-cü ildən Bakıda yaşayır. 1978-ci ildən şeirləri ilə mətbuatda çap olunur, iki kitab müəllifidir. Rafiq AKİFİ doğum günü münasibətilə təbrük edir və şeirlərindən bir neçəsini oxuculara çatdırırıq.

APAR MƏNİ

Deyirlər ki, uzaq yerdə həyat var,
Orda şəri, vay-şuvəni yel qovar.
Burda bezdim ağlamaqdan, yerim dar,
Allah, bəsdir, qara günüm ta yetər,
Apar məni o vüsəlin dalınca.

Deyirlər ki, var orada bir dəniz,
Salır şölə dalğasına ay bəniz.
Burda qalsam darixacaq ay mənsiz,
Məşəqqətlə ömür sürdüm, can itər,
Apar məni o vüsəlin dalınca.

Deyirlər ki, orda ömür okean,
Coşan dərya sevgi dolu bir ümman,
Möcüzədir nə qaçan yox, nə qovan,
Burda qalsam dərd üstünə dərd bitər,
Apar məni o vüsəlin dalınca.

Bir vaxt vardı cavan, xösbəxt, şən idim,
Bu dünyada çoxlu cəfa, qəm yedim.
Bu həsrətdən o vüsala qoy gedim,
Bilməzdim ki, sevinc məndən yan öter,
Apar məni o vüsəlin dalınca.

Xam xəyalın uğrunda çox gəzmişəm,
Ağır dərdin acısına dözmüşəm.
İllər ötüb öz bəxtimdən küsmüşəm.
Payız düşüb bu sevdanı çən örtər,
Apar məni o vüsəlin dalınca.

ATACAN

Atacan, əkdiyin ağacdən, güldən,
Gətirib mən əkdim məzar başına.
Ürəyim yaralı, gözlərim yaşılı,
Yazdım xatirəmi bu başdaşına.

O gündən yanında ucalır küknar,
Salır budaqların sənin üstünə.
Qoruyur vəfali keşikdə durur,
Bədnəzər sifətlər dursa qəsdinə.

Atacan, bilirsən sən ölüñ gündən,
Daha bu yollarda bitib qalmışam.
Mənasız görsənir bu həyat mənə,
Saçıma dən düşüb tez qocalmışam.

Soyuq məzarını qucaqlayıram,
Dərdimi, sevinci bölürmə sənlə.
Fələyin hökmüylə barışammıram,
Hər dəfə dirilib olurəm sənlə...

Məzarın yanında yetişən güllər,
İçib göz yaşından boy-buxun atıb.
Mənə təsəllini indi kim verər?
Ürək ağrıları gün-gündən artıb.

Kükner budaqları dəyir üzümə,
Məni ovundurur "Ağlama" deyir.
"Öləni bir daha qaytarmaq olmur,
Ürəyi sən üzüb, dağlama" deyir.

Bəlkə də, qəbirdə göyərir ruhun,
Çəməndə göyərən bahar gülütək.
Sənin bu dünyada varlığın, yoxun,
Bənövşə ömrüymüş, solmuş bir çiçək.

Fəqət, neynim, taqət itib. Qocalıq,
Bivaxt gəlib, heç sağalmaz dərd ilə.
Bəsdir dözdüm, qoy qurtarsın ayrılıq,
Ata, gəlim sən yanında yer elə.

ANA ÜMÜDÜ

(1941-1945-ci illərdə, Böyük Vətən
müharibəsində ərinin və yegənə balası
Dəmir müəllimi itirmiş Şahxanum
nənəyə ithaf)

Gəldi qara xəbər oğlundan bir vaxt,
Övlad ölümünə o inanmadı.
İllər keçdi o qadalı illərdən,
Oğul gözləməkdən o usanmadı.

İndi aralığa söhbət düşəndə,
"Mənim də böyük bir oğlum var" deyir.
Nisgili xəyal olub ötüşəndə,
Röyadan gördüyüün bizə söyləyir.

Həyata sevgisi, son təsəllisi,
Ömür-gün yoldaşı, bir oğlu vardı.
Üzdü oğul dərdi. Məlhəm çarəsin,
Sevincin, pənahın dava apardı.

Saralıb ağladı, yol kənarında,
Gözü yolda qaldı, fikri uzaqda.
Gecələr qovuşdu xəyallarında,
Gündüzlər süzüldü sellər yanaqda.

Tükəndi göz yaşı, kor oldu gözlər,
Sönmədi ümədü ölenə kimi.
Qabar oldu dili, tükəndi sözlər,
Fələk nəsib etmiş bəxtinə qəmi.

"Məni məzarlıqda yol qırğında,
Basdırın!" Qəhərlə etdi vəsiyyət.
"Əgər qayıdası olsa nə vaxtsa,
Oğlumla görüşmək olar, ya qismət!"

Əcəl yetdi, ana köcdü həyatdan,
Dəmir üməd imiş yaşadan onu.
Dözməzdi hər ana, ölərdi o an,
Əgər itirsəydi bircə oğlunu.

DAĞLARIN DA DƏRDİ VARMİŞ

Yollarında dağlar varmış,
Zirvələri soyuq qarmış,
Xısin-xısın ağlayarmış.
Demə, dünya ona darmış,
Dağların da dərdi varmış.

Sinəsini duman alıb,
İgidləri darda qalıb,
Fəryadı göyə ucalıb,
Hicran odu qəlbin yarmış,
Dağların da dərdi varmış.

Qərib düşmüş bir dağ gördüm,
Saçlarını düm ağ gördüm,
Ürəyini dağ-dağ gördüm,
Tale yaman dərdə salmış,
Dağların da dərdi varmış.

Dağlar boynun niyə əyib,
Şux xətrinə kimlər dəyib,
Qəriblikdən bax, kövrəlib,
Dağ da küsər, qocalarmış,
Dağların da dərdi varmış.

Dəlidəğin niyə coşmur,
Üşyan edib niyə daşmir,
"Dəlilərə" cəngi qoşmur,
O vüqarın harda qalmış,
Dağların da dərdi varmış.

DƏMİRÇİ

Dəmirçi deyib özünü,
Nahaq yerə öymə belə.
Yaratdığı qılınclardan
Razi olma insan olə.

Düzəltdiyin bu qılınclar
Neçə başlar yaracaqdır.
Qüdrətini, millətimi
Yavaş-yavaş qıracaqdır.

Etibar yox bu dövrana,
Keçər gündə dondan-dona.
Qılınc düşsə bir nadana
Boynunu bil vuracaqdır.

Böyük ulu çinarlar ək,
Bu sənəti burax getsin.
Gün əlindən qorunmağa
Köməyinə hər an yetsin.

Sən arpa ək, bol taxıl ək,
Qoy bol olsun daim çörək.
Oraq, dəryaz, kotan düzəlt,
Baltaların, qılıncların
Qəzəbinə tuş gəlməyək.

Ulu tanım, ey yaradan,
Bəs deyilmə tökülən qan?
Var-dövlətə həris edib,
Çıxarma sən insanlıqdan.

DƏRD

Ömür şirin, həyat gözəl,
Uşaqlıqda duydum bunu.
Yalan imiş, sonu xəzəl,
Dərk etmədik oyunu.

Dəndlə qoşa, ekiz doğub,
Demə məni doğan ana.
Ondan uzaq dolaşsamda,
Tapıb, basır ağuşuna.

Ürəyimdə yuva qurdu,
Kürəyimə şələsini.
Gülə-gülə elə boğdu,
Yanan qəlbin naləsini.

Bütün dərdin son mənzili,
Son rahatlıq ölümündə var.
Hara kimi zülmün seli?
Bilmirsən ki, ölüm də var?!

Öldürməyə əlim gəlməz,
Axı ekiz qardaşımızdır.
Məndən başqa ünvan bilməz,
Öləndə də baş daşındır.

EŞQ DEYİLMİ?

Sən gedəni yetim qalib xatirən,
Bəslədiyin, olduğunu yer boş qalib.
Kimsəsiz ümmənda batır bir yelkən,
Hörümçəklər viran qoyub, tor qurub.

Sənlə yatan sənlə durur hər səhər,
Hərdən şirin, şəkər röyam da olur.
Zalim həsrət salır ağrıdan yəhər,
Yalquzaq ömrümü çöllərə qovur.

Bəlkə gəlib sahmana sal içimi,
Doldurasan o boşluğu özünlə.
Heç kimin sözü güldürmür üzümü,
Ovut qəlbi bir "əzizim" sözünlə.

Biləydin kaş, içim necə göynəyir?!
Gündüz solan dərdim gecə göynəyir.
Canda qəbir yanır, can sizildayır,
Gecələr yalquzaq tənha ulayır.

Gedərdim baş alıb hayana desən,
Səni yalqız qoyub getməz ayağım.
Nə yaxşı eşqimdə hələ də varsan,
Bir vaxt yarımla olan gecə qonağım.

Yetim düşür küçələrim hər axşam,
Qəribsəyib doğmalaşır hər səhər.
Ömür ayrıcında naçar qalmışam,
Necə başa vurum ömrü bir təhər?

Sən gedəni yetim qalib xatirən,
Bu canı da yandırıram şam kimi.
Bir ahım var səmalara yüksələn,
Külü yandırırsa bu eşq deyilmə!

SƏNİN GÖZLƏRİNDƏ

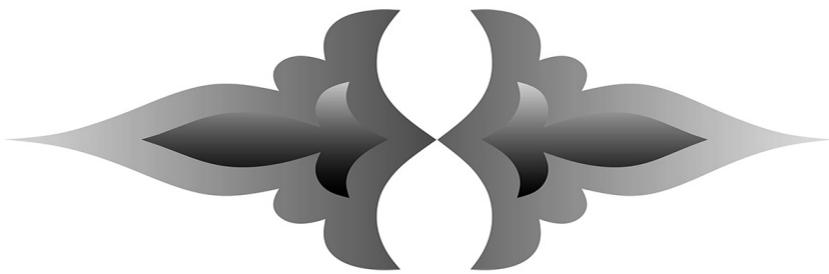
Sənin gözlərində gördüm nələri?
Şaqqıldayıb çaxdı güclü ildirim.
Sənin gözlərində coşan nifrətlə,
Qayalar qıy vurdur, aşdı sıldırırm.

Baxışın qəzəbli dənizə bənzər,
Bəzən təlatümlü, bəzən də həlim.
Nə vaxtdır mən sənsiz qərəbsəmişəm,
Pərişan telinə dəyməyir əlim.

Kiminləsə sən danışib güləndə,
Qısqanıb kəsirdim mən sizin yolu.
Təksən nəzərimdə ağıllı, sadə,
Mən nəzərində "Qara tikan kolu".

Xəyalımda sənə açdıığım ürək,
Görəndə hər dəfə dil topuq vurdur.
Hicranım neyləsin özüm günahkar,
Qorxaqlıq araya sərhədlər hördü.

Sənin nəm gözlərin sehirli güzgü,
Mən orda gördüm bütün səhvimi.
Gecikdim eşqimdə, məncə düzgündür,
Qoruya bilmədəm məhəbbətimi.

SABİR HÜSEYNOV

Məni unutmayın...

(xatiro-oğerk)

Yayın qızmar günləri idi, hər tərəf sanki od tutub yanındı. Orta məktəbi qurtarmışdım. Ali məktəbə qəbul olmaq üçün sənədlərimi hazırlayırdım. Bakıya gəlmək, tələbə olmaq, sonra tarix müəllimi kimi doğma məktəbə qayıtmaq arzusu ilə yaşayirdım.

Saatlarla şış ucları zərdən tökülen dağlara, Zil qayaya, Yelatana, Duzdağa baxırdım. Qürurlu, vüqarlı, barlı, bəhrəli dağlar sanki mənə uğurlu yol arzulayırdı. Qartalların zirvələrdə məğrur duruşuna tamaşa etməkdən yorulmazdım. Ürəyimdə olan istəyi, sarışın bir qızın həsrət dolu sevgisini dağlara əmanət edib bir yay səhəri atamla Bakıya gəldim.

Səkkizinci kilometr qəsəbəsində yaşayan yanın qohumumuz Vəliligdə qalası olduq. Vəli dayı kəndimizin sayılıb-seçilən ziyalılarından biriydi. Zavodda mühəndis işləyirdi. Həyat yoldaşı Tamella qonşu kənddən idi. Bir-birinə can deyib, can eşi dən bu ailə xoşbəxt günlərini yaşayırı... Atamın və qohumlarının təkidindən sonra ürəyim istəmədiyi tibb texnikumuna qəbul oldum. Arzuladığım, könül verdiyim peşəyə qovuşmadığım üçün dilxor olmuşdum.

Tələbə vaxtı mən Vəli dayığıldə, İmranla bir otaqda qalırdım. İmran Vəli dayının bacısı oğlu idi. Xalq Təsərrüfatı İnstytutunda oxuyurdu. Aşşamlar zavodda işləyir, gündüzlər dərsə gedirdi. Qonşuluqda olan şəmkirli Nazimlə möhkəm dost idilər. Şəhərə gəzməyə gedəndə məni də özləri

ilə aparardılar. Tez-tez dənizkənarı parka gəzməyə gedirdik. Ağrılı-acılı, mənim üçün bir qədər də çətin günlər idi. İsti ana nəfəsinə, ata nəvazişinə həsrət qalmışdım. İşıqlı bir xəyalla, sonsuz bir arzu ilə yaşayırdım. O illərdə İmranın mənə köməyi, məsləhəti çox olub. Məni öz doğma qardaşı kimi istəyib. Bütün çətinliklərimi ona demisəm, ondan məsləhət almışam. İki il qardaş kimi bir otaqda qalmışıq.

Vəli dayının böyük qardaşı Yunis sayılıb-seçilən ziyahlardan idi. İki gündən bir də olsa qardaşına baş çəkməyə gələrdi. Yunis dayının həyat yoldaşı Gülarə xala əslən Zəngilan rayonunun Mincivan qəsəbəsindən idi. Çox ağır, ləyaqətli, ailəcanlı bir insan idi. Hər dəfə onlara yolumuz düşəndə bizə öz doğmaları kimi qulluq edər, yeməklərinin ən yaxşısını bizə çəkərdi, övladlarından ayırmazdı bizi.

1970-ci ilin iyun ayı...

...Həyatımın ən kədərli günləri, dəqiqələri idi... Qaldığımız evin arxasındaki qovaq ağacının altında göz yaşları bulaq kimi çəgləyirdi. Qəflətən ciynamış bir əl toxundu. Qaratel xalanın yoldaşı Mirzə idi. Boynumu qucaqlayıb, üzümdən öpdü, ağlamağımın səbəbini soruşdu:

-Nə olub, niyə ağlayırsan, bəlkə çətinliyin var?

Utandığımdan ona dərdimi deyə bilmədim.

-Anam yadına düşüb, ona görə kövrəlmışəm, - deyib yalan danışdım.

Mirzə dayı da kövrəldi, gözləri dolmuşdu. Evin arxasındaki bağda oturub xeyli söhbət etdik. Mirzə dayı uşaqlıq illərindən, Lerikin əsrarəngiz gözəlliklərindən ürək dolusu danişirdi:

-Hər dəfə xatirələrə qapılanda həmişə atam Bağı kişi, anam Bilqeyş yadına düşür. Ağır seyid nəslindən olub. Atam bizim yaxşı, xeyirxah insan olmağımız üçün çalışırdı. Heç yadımdan çıxmır. Bir dəfə meşədən odun getirəndə şələm ağır idi. Atam məni danlayıb dedi: "Oğul, sən hələ uşaqsan, belə ağır yükün altına girmə". Odun şələsini atam özü götürdü. Ümumiyyətlə, mənim atam, anam əsl fədakarlıq nümunəsi idi. İstər balalarına, istər qohum-əqrəbaya, istərsə də el-obaya münasibətdə. O, heç vaxt bizi cəzalandırmazdı, günahımız olanda səmimi söhbət edir, səhvlərimizi başa salmağa çalışır, nəslin, kökün əməllərinin davamçısı olmağı tövsiyə edirdi. Tez-tez deyərdi ki, heç kimə pislik etməyin, siz seyid nəslinin damamçılarınıñ. Bilin ki, kim sizə pislik etsə, Allahın cəzasına məruz qalar.

Mirzə dayı danışdıqca kövrəlirdi. Üzdən bir səmimiyyət duyğusu, nurlu ifadə vardi. Sağollasıb ayrılməq istəyirdim. Ayağa duranda dedi ki, gedək bizə, Qaratel xalan yaxşı borş bişirib. İşim çox idi, səhərə dərslərimi hazırlamalıydım. Qaratel xala yaxın qohumumuz idi. Atası Alı kişi, anası Qönçə nənə onu tərbiyəli, bütöv bir övlad kimi böyütmüşdü. Qardaşı Yunis onu Bakıya gətirmişdi. Kənddən onu istəyənlər olsa da, heç kimə könül verməmişdi.

Günlərin birində Mirzə onu görmüşdü. Kimlərdən olduğunu öyrənmiş, ətraflı məlumat topladıqdan sonra qohumlarından Qaratelə xəbər göndərmişdi. Qaratel də Mirzənin məhəbbətinə biganə deyildi. Bu qaragöz, qaraqış qız Mirzənin gündüzünü gecəyə çevirmişdi. Mirzə ürəyi tutan, istədiyi bu qızdan ayrılməq istəmirdi. Atalar yaxşı deyib, "sən saydığını say, gör fələk nə sayır".

Günlərin birində Mirzə Qaratellə danişib, onu qaçırır. Bu xəbəri eşidəndə Qaratelin qardaşları çətin vəziyyətə düşür. Yunis dayı əsəbləri tarıma çəkilmiş qohumları sakitləşdirib:

-Bir qız bir oğlanındır, - deyir. Mirzənin zəhmətkeş olduğunu, gözəl ailə başçısı olacağını söyləyir.

Həyat Yunis dayının dediklərinin doğru olduğunu sübut etdi. Mirzə onun erimadını doğrultdu. Layiqli övladlar böyüdü.

O günləri Mirzə dayı belə xatırlayır:

-Ömür insana bir dəfə verilir. Gərək onu elə yaşayasan ki, sonradan keçən hər mənasız gün

üçün təəssüf hissi keçirməyəsən. Həyat dolur-boşalır, nəsilər gəlir-gedir. Amma əməllər qalır. Zamanı, vaxtı tutub saxlayan, dolduran nəcib əməllər sahibinin heykəlinə dönür, onun adını yaşıdır, insanlığın ikinci ömrünə çevrilir.

Nəcib əməllər isə qəlbi məhəbbətlə dolu olan Mirzə kimi adamlara məxsus olur. Bu məhəbbətin işığı, nuru onların üzünə, sıfət cizgilərinə hopur. Bu məhəbbət başqalarının yoluna da işiq səpələyir.

Beləcə, bir-birimizə yarıya-yarıya, vaxtin azlığından gileyənə-gileyənə, qayğıların içində aza-aza ömrümüzü əridirik zaman adlı bir qazanın içində. İllər görkəmimizdə, saçımızda iz buraxır. Dəyişirik, gəncləşirik, qocalrıq. Amma dediyim o məhəbbət ki, var, anamızın südülüyə hopub canımıza, işləyib iliyimizə, qocalmır, həmişə cavan qalır. Uşaq vaxtı əlimizdən tutur, cavan vaxtı yol göstərir. Saç-saqqal ağaranda isə ruhumuzu kökdən düşməyə qoymur. O ülvi məhəbbət bütün yaxşılıqların, xeyirxalıqların, istək və arzuların mayasında olur.

Hər bir insanın dəyəri onun gördüyü işlərlə, cəmiyyətə, adamlara verdiyi xeyirlə ölçülür. Həyat adlı fəlsəfəni dərk edən hər bir kəs həyatda tutduğu vəzifədən asılı olmayaraq, özündən sonra bir yadigar qoymaq arzusu ilə yaşıyır. Mirzə

də belə insanlardan biri idi. Onu tanıyanlar, sözün əsl mənasında onun iki gözəl keyfiyyətini - insanpərvərliyini və xeyirxahlığını yüksək qiymətləndirirdilər.

Mirzə bu mərtəbəyə çatmaq üçün ömrün daşlı-kəsəkli, enişli-yoxuşlu yollarında həyatını kərpic-kərpic öz əllərilə qurub, öz zəhmətılıcılardı. Bu keşməkeşli dünyaya gələndə onun bəziləri kimi gələcəyini şərtləndirəcək, fıravanlığını təmin edəcək heç nəyi yox idi. Nə varlı-karlı valideynləri, nə də ona arxa ola biləcək qohumları vardı. Atası Bağı kişiinin ona verə biləcəyi bircə təmiz adı və zəhmətsevərliyi idi.

Bu gün böyük inam hissi ilə demək olar ki, Mirzə öz oğulluq borcunu ləyaqətlə yerinə yetirib, ömrünü ləyaqətlə yaşayıb və bu ömürdən çoxlarına işiq düşüb.

Mirzənin qardaşı Məhəmməd bizimlə həmyaşdı idı. Zəhmətkeşliyi ilə bərabər, söz götürən oğlan deyildi. Haqqını heç vaxt kiminsə tapdamığına yol verməzdı. Bütün bunlarla yanaşı, bizə hörmət və ehtiramla yanaşdı.

İndi o vaxtlardan illər ötüb, Məhəmməd də yaşaşıb, oğul-uşaq sahibi olub. Şirin-şəkər nəvələrinin əhatəsində özünü xoşbəxt sanır.

Mirzə Məhəmmədi çox istəyirdi. Məhəmməd onun arxası, köməyiyydi. Qaratel də Məhəmmədin sözünü yerə salmazdı. Ona öz doğma övladı kimi qayğı göstərər, onu övladlarından ayırmadı.

1972-ci il... Mən Vəli dayının evindən çıxmışdım... Harada qalacağımı fikirləşirdim. Həddindən artıq narahat idim. Ev axtarışında olduğumu Mirzə dayiya demişdilər.

Dərsdən qayıdanda yorğan-döşəyimi yerində görmədim. Vəli dayı gülə-gülə:

-Daha burda qalmayacaqsan, yorğan-döşəyini Mirzə aparıb, onlarda qalacaqsan, - dedi.

Öz-özümə düşünürdüm, mən onlarda necə qala bilərəm? Mirzənin uşaqları, qardaşı o evə ancaq yerləşirlər. Özümə münasib bir yer axtarmaq barədə düşünürdüm. Mirzə dayı arxamca gəlmidi:

-Bu gündən bizimlə qalacaqsan, sən də bizim övladlarımızdan birisən, başqa yer axtarma.

Mirzə dayı məni öz evlərinə gətirdi. Mənə elə isti münasibət göstərdilər ki, elə bildim öz evimizdəyəm. Düzdü, mən onlarda iki ay qaldım,

sonra isə rayonda təcrübədə oldum.

Qaratel xala, Mirzə dayı məni Rənadan, İradədən, Rahimdən, Məhəmməddən ayırmadılar. O günləri xatırlayanda, bu böyük insanların məhəbbət dolu baxışlarını xatırlayıb kövrəlirəm. Mirzə dayının evi mənim üçün müqəddəs bir ocaq idi. Bu ocaqda böyüyən, boy-a-başa çatan uşaqlar isə qardaş-bacılarım olub.

Xatırələrə qovuşan o illərə qayıdanda, onlarda qaldığım günləri xatırlayanda gözlərim önündə iki qoşa qanad - Mirzə dayı ilə Qaratel xala canlanır. O evə gedəndə qapını üzümə açan Mirzə dayının: "Üzünü görək, neçə vaxtdır, harada qalmışan" - deyən gülümsər, xoş üzünü necə unutmaq olar?

Bu ev təkcə mənə yox, İmrana da, İbrahimə də, Fəxrəddinə də doğma olub. Bu evi öz evimiz bilməmişik. Bu evin qapısını ürəklə açmışıq. Çünkü bu evdə Mirzə dayı, Qaratel xala kimi qayğılaş, xeyirxah insanlar var idi.

O vaxtdan illər ötdü... Tale hərənin ömür kitabı istədiyi kimi yazdı. Hər birimizin başı öz işinə, gücünə qarışmışdı. Vaxtaşırı Mirzə dayıdan, Qaratel xaladan xəbər tuturdum. Hər dəfə onlara görüşəndə ömrümdən keçən illərə dönür, onların fədakarlığından qürur duyurdum.

Qaratel xala zəhmətkeş qadın idi. Metroda işləyirdi, işi çətin olsa da heç vaxt yoruldum deməzdi. Uşaqları ilə nəfəs alan, onların qayğıları ilə yaşayan bu nəcib insan, Mirzənin qohumları tərəfindən də sevilir, ona böyük hörmət bəslənirdi. Elə mən də, İmran da onu öz anamız bilirdik.

Hər dəfə kəndə yolum düşəndə atam Mirzə dayını soruşar, Qaratel xalani xəbər alar, onların haqqında ürəkdolusu danışardı. Bir dəfə Qaratel xala Vəli dayı ilə iş yerimə gəlmişdi. Narahatlığı üz-gözündən oxunurdu, Vəli dayı xəstələnmişdi. Qaratel xala onu tək buraxmırırdı. Vəli dayının düşdürüyü vəziyyət, başına getirilən müsibətlər haqqında danışan Qaratel xalani ağlamaq tutmuşdu. Düzü bu mənzərə məni də sarsılmışdı. Vəli dayının gənclik, tələbəlik illəri yadına düşmüştü. Şax qamətli, boylu-buxunlu, qızların ürəyini yandırıb keçən Vəli dayı, sanki yüz il qocalmışdı... Qaratel xalanın qardaş istəyi, qardaş məhəbbəti, yanaqları boyunca axan göz yaşları məni də kövrəldi.

Bir neçə dəqiqə heç birimiz danışmadıq. Ara-

mizda sükut yarandı. Qaratel xala dəsmalı ilə göz yaşlarını silib:

-Səndən küsmüşəm, Mirzə dayın da küsüb. Əvvəllər tez-tez gələrdin, axır vaxtlar bizi unutmusan.

Qaratel xala haqlı idi, üzrxahlıq edib, vaxtaşırı gələcəyimi söylədim. Qapıdan çıxanda dönüb üzümə baxdı:

-Gəlmədiyin ayları, günləri dəftərimə yazmışam, yolunu gözləyəcəm.

Bu sözləri o qədər səmimi, o qədər ürəklə dedi ki, bütün günü iş yerimdə özümə yer tapa bilmədim. Verdiyim vədə əməl edib, bazar günü Jdanov (indiki Zərdabi) küçəsindəki, dördüncü mərtəbədəki evlərinin qapısını döydüm. Qapını Mirzə dayı açdı. Məni doğma qardaşı kimi qarşılıdı. Uşaqlarla görüşüb, Mirzə dayı ilə üz-üzə oturduq. Qardaşı Məhəmməddən söz açdı, ona çox güvənirdi. Mirzə dayı haqlı idi. Məhəmməd saf təbiətli, sözübü töv, ağıllı bir insandi. Bizi öz yaxını bilərdi. Səmimiyyətinə, mərdliyinə söz ola bilməzdii, hərdən domino oynayanda cığallıq etməyinin də ayrı ləzzəti vardi. Uşaqlara əsəbiləşəndə hamı özünü yığışdırırdı.

Mirzə dayı zarafat etməyi xoşlayar, deyib-gülməkdən ləzzət alardı. Qaratel xala bizə yemək çəkəndə Mirzə dayı zarafatla deyərdi:

-Yeməyin yaxşısını qohumlarına çəkmisən, deyəsən biz ac qalacağıq.

Qaratel xala gülümsəyib onun zarafatından inciməzdi:

-Hamınıza eyni çəkmişəm, ola bilər qohumlarımı bir tikə artıq düşüb.

Belə səhbətlər heç kimin əhvalını pozmadı. Əksinə, süfrədə hamı rahat-rahat yemək yeyordi.

...Mirzə dayının oğlu Rahim atalı günlərini belə xatırlayırlı:

-Doğrudan da atanın şöhrəti, xoş sədasi hər övlad üçün, qardaş-bacı üçün ən böyük xoşbəxtlikdir. Yaxşı insanlar, yaxşı əməl sahibləri hamı tərəfindən sevilir, qiymətləndirilir.

Müqəddəs kitabımız "Qurani-Kərim"də verilən müdrik kəlamlarda deyildiyi kimi "Yaxşı əməl edənlər yaradılmışların ən yaxşısıdır". Yaxud da, "Əl-mürsəlat" surəsində deyildiyi kimi: "Biz yaxşı əməl sahiblərini mükafatlandırırıq".

Nizami Gəncəvinin bir kəlamını həmişə xatırlayıram:

*Yaxşılığı əzəldən adət etsən özünə,
Yaxşılığın hər yanda qapı açar üzünə.*

Mən belə fikirləşirəm ki, atamın etdiyi yaxşılıqlar biz qardaşlar, bacılar üçün fərəhdir, başucalığıdır. Atam haqqında nə deyə bilərəm? Xalqımızın tarixlər boyunca yaşatdığı ən gözəl adətlərdən biri aqsaqqala, böyüyə hörmətdir. Aqsaqqal adına ehtiramı, aqsaqqal yoluна sədaqəti, aqsaqqal ədəb-ərkanına məhəbbəti biz qardaşlar atamızdan, anamızdan öyrənmişik. Yaxşı demişlər, həyatda öz yerini tapa bilmək böyük səadətdir. Belə olanda yaşamaq da, işləmək də, yaratmaq da ürəyəyatan və mənalı olur. Bizim də atamız belə insanlardan olub. Atam həmişə deyərdi:

-İllər ötür, qayıtmır, yollar isə geri qayıdır. Ləyaqətli, gərəkli insanların ömür-həyat yolları kimi. Bax, beləcə bir ömür yaşayıb atam, anam, yaddaşlara, ürəklərə köçüblər. Atam-anam gecələr yatmayan çaylar kimi daim narahat idilər. Millətini, torpağını sevmək, insanlara kömək etmək üçün gəlməşdilər bu dünyaya. Bir ömür imkənində çoxlarına arxa, kömək oldular. Yaxşılıq üçün yandılar, yağı özündən olan çıraqlar kimi nur saçdılar. Onlar addımlayan, sönməyən, səngiməyən əqidə, insanlıq, vətəndaşlıq işişi idilər.

Mirzə dayı ilə son görüşümüz Sabunçu xəstəxanasında oldu. Xəstələnmişdi, onu ziyarət etmişdim. Bir az sınıxmışdı, ötüb-keçənlərdən xeyli səhbət elədik. Hiss edirdim ki, xəstəxana divarları arasında sıxlırlı...

Bir neçə gündən sonra dünyasını dəyişdiyi ni eşitdim. Heç cür özümü inandıra bilmirdim ki, Mirzə dayı bu dünyadan köçə biləmiş... Yox, o, heç vaxt ölməyib, ölməyəcək də! Çünkü yaddaşlarda yaşayır, qəlbinin döyüntülləri hərarətini, işığını bağışladığı onlarla, yüzlərlə insanın ürəyində yuvalanıb, qərar tutub, ömür davamı qazanıb. Mən onun ömrünü bizim Azərbaycanda buludlara boy verən yüzilik, minillik çinarlara bənzədərdim: çinarlar heç vaxt yıxılmır, öz içindən qocalaraq ömrünü əbədiyyətə bağışlayır - oləndə də ayaq üstə ölürlər. Ayların, illərin harasından, tarixin hansı səmtindən baxırsan bax, görünür onlar...

RƏHMAN BAYRAM

Bir əsgər anası öpdü əlimdən

Əsgər yarasına məlhəm elədim,
Bir əsgər anası öpdü əlimdən.
O titrək əlləri mən öpməliydim,
Bir əsgər anası öpdü əlimdən.

Yudum göz yaşımla yaralarını,
Al-qana boyanmış dodaqlarını,
Sarıdım əlimlə ayaqlarını,
Bir əsgər anası öpdü əlimdən.

Bir anlıq kövrəlib gözünü sıxdı,
Ana ürəyini yandırıb yaxdı,
Ümidlə vurdugum iynəyə baxdı,
Bir əsgər anası öpdü əlimdən.

Gördüm bir başqası son nəfəsdədi,
Gözləri anada, o can üstədi,
Baxışları məndən həyat istədi,
Bir şəhid anası öpdü əlimdən.

Rəhmanam, bu dəhşət getsin, gəlməsin,
Amandı, bu millət şəhid verməsin,
Qoy zəfər bayrağın taxanlar desin,
Bir əsgər anası öpdü əlimdən,
Bir şəhid anası öpdü əlimdən.

Dedim-dedi

Dedim: al yanaqda qara xal nədi?
Dedi: dağ döşündə lalədən soruş.
Dedim: dodaqlarda həsrət izi var,
Dedi: çəkdiyim ah-nalədən soruş.

Dedim: qaşın altda qara bulud nə?
Dedi: taleyimin siyah kölgəsi.

Dedim: yanaqlarda iz açıb şəbnəm,
Dedi: çiçək üstə jalədən soruş.

Dedim: boğuluram eşqin gölündə,
Dedi: şəhid ister eşq adlı Vətən.
Dedim: həsrətimin haçandır sonu?
Dedi: nakam olan taledən soruş.

Təbiət

Qəribə qanunu var təbiətin,
Çiçəklər də sevir, insanlar kimi.
Könülsüz sığaldan, soyuq baxışdan,
Ləçəklər də küsür, insanlar kimi.

Bir gün çəmənzara düşdü güzarım,
Gördüm ki, çiçəklər min naz eyləyir,
Əyləşib tikanlı budağın üstdə,
Bülbül qızılıgülə nəğmə söyləyir.

Yuyunur şəbnəmlə güller, çiçəklər,
Al-əlvan geyinir yazın xətrinə.
Nalə çəkir bülbüll, fəğan eyləyir,
Nərgiz tək sarışın qızın xətrinə.

Günəbaxan elə aşiq olub ki,
Gözünü günəşdən ayıra bilmir.
İlahi sevginin gücünə bax ki,
Günəş çıxmayanda gözləri gülmür.

Bir sevgi həsrəti, bir yar nisgili,
Lalənin köksünə qara xal çəkir.
İlk eşqindən kam almayan bənövşə,
Utanıb, sakitcə boynunu bükür.

Solub ləçəkləri xarı bülbülün,
Bir torpaq həsrəti var bənizində.
Deyir qayıdacaq gözəl Qarabağ,
Mən bir də açacam Cıdır düzündə.

Şəhid məzarını sevdiyi gündən,
Qərənfil hələ də danişmir, gülmür.
Görüşə tələsən çicək görəndə,
Gözünün yaşını saxlaya bilmir.

Rəhmanam, təbiət heyranıyam mən,
Ana təbiətin bir anıyam mən,
Vətən torpağının qurbanıyam mən,
Əlif, Mübariz tək ərənlər kimi.

Xocalı

Bilmirəm hayandan əsdi qara yel,
Bir gündə al-qana batdı Xocalı.
Azğınlar qoymadı daşı daş üstə,
Yağı səni oda atdı, Xocalı.

Dərdi dağlar əridən,
Evləri boş Xocalı.
Ağlamaqdan gözlərdə
Qurudu yaşı Xocalı.

Sinəsi gülləbaran,
Yurdum viran Xocalı.
Çatan yox harayına,
Yarası qan Xocalı.

Kardı dünya, fəryad eləmir təsir,
Neçə qız-gəlinin düşübdü əsir.
Bacılar qardaşsız, körpələr yesir,
De, nədən taleyin yatdı, Xocalı?

Ahiyla sinələri,
Hey dağlayır Xocalı,
Torpağı yerlə yeksan
Qan ağlayır Xocalı.

Qoy hələ düşmənin qəddini əyim,
Döyüşüm o qədər, qalmasın heyim,
Qələbə günündə hayqırıb deyim,
Nəhayət, arzuya çatdı Xocalı.

Dağlarda

(Ətirli dağ çıxayı "Qəşəng süsən"
qırımızı kitaba düşüb)

Ay dağlar gözəli Qəşəng süsənim,
Görmürəm çoxdandı sizi dağlarda.
Köçkün taleyimiz düşüb üst-üstə,
Talanıb qalmısız cüzi dağlarda.

Həyatda beş dərddən üçü şairin,
Dağları sevməkdir suçu şairin.

Təbiət məftunu, ovçu şairin,
Hələ də qalibdir izi dağlarda.

Bircə gün yaylaqda qalmaq istəsən,
Rəhmanla xəyalala dalmaq istəsən,
Dəndləşib, həmsöhbət olmaq istəsən,
Axtarış taparsan bizi dağlarda.

Mənə "yeraz" demə

(Əslini tanımayan bir alverçi
mənə rişxəndlə "yeraz" dedi)

Mənə "yeraz" dəmə, irəvanlıyam,
Bir az duyğuluyam, dəliqanlıyam,
Sənə çox yanırıam, uşaqlıyam,
Qanmaza borcludur qananlar, lələ!

Irəvan, Kəlbəcər gözümdü mənim,
Qarabağ nəğməmdi, sözümdü mənim,
Zəngilan dərdimdi, özümdü mənim,
Yaşadır milləti yanalar, lələ!

O yerlərin məsumları ərdilər,
Dindirərsən, insan deyil, pirdilər,
Alınmadı Qarabağım, verdilər,
Sənintək əslini dananlar, lələ!

Bilirsən günaha batanlar kimdir?
Dostunu dar gündə atanlar kimdir?
Viçdanını pula satanlar kimdir?
Var-dövləti allah sananlar, lələ.

Rəhmanam, könlümə ümid nur saçır,
Nədənsə ədalət kasıbdan qaçıır,
Millətin başına min oyun açır,
Bu xalqı rüşvətlə yonanlar, lələ!

Ağladı

(Kəlbəcər dərdini şeirlərində daşıyan
Kəlbəcər şairlərinə ithaf edirəm)

Dərdli misraların kövrəldi məni,
Yaşardı gözlərim, dilim ağladı.
Didərgin soyumu saldın yadıma,
Obam ağı dedi, elim ağladı.

Sən təzə, mən də ki köhnə köçkünəm,
Dünyadan sən tək, mən də küskünəm.
Çoxmu qalacağıq gözü, köksü nəm?
Hıçkırdı aylarım, ilim ağladı.

Heç yaddan çıxarmı Şücaət, Bəhmən,
Ovutmayır Dəli Dağı duman, çən.

Həsrətdən kül oldu laləzar çəmən,
Gülşən nalə çəkdi, gülüm aqladı.

Rəhman Bayram salar səni yadına,
Bölər dəndlərini dostluq adına.
Gözündə qalanan hicran oduna,
Közərdi dəndlərim, külüm aqladı.

Goranboy

Neçə döyüşlərdən çıxdın zəfərlə,
Damarda çağlayan qanım Goranboy.
Düşmənin köksünü yaxdın hünərlə,
Fəxarətim, adım, sanım Goranboy.

Qatır Məmməd üzüyünün qaşdır,
Mərdlik tarixinin qan yaddaşdır.
Bütün övladların vətən daşdır,
Doğma yurdum, qəhrəmanım Goranboy.

Torpaqdan bir qarış vermədin yada,
Nəyin var, verərsən bir təmiz ada.
Ayağın torpaqda, əlin duada,
Müqəddəsim, din-imanım Goranboy.

Yolun haq yoludur, bu yoldan dönəmə,
Sən Odlar Yurdusən, alış yan, sönmə.
Uca tut başını, zirvədən enmə,
Vüqarım, qüdrətim, şanım Goranboy.

Qonaq qarşılıyan nurlu üzün var,
Halal çörəyin var, halal duzun var.
Uğrunda ölməyə oğlun, qızın var,
Qeyrətim, sultanım, xanım Goranboy.

Bəxş etdin cahana Rəhman Bayramı,
Qüvvət alır səndən təbi, ilhamı.
Borcludur bir cana həyatda hamı,
Qurban torpağına canım, Goranboy!

Sənsən

Evdə müqəddəs varlığım,
Həyatda baş tacım sənsən.
Ömrümün, günümün dadi,
Şirinim sən, acım sənsən.

Dərdimə yanib ağlayan,
Sevdamlı coşub çağlayan,
Məni həyata bağlayan,
Eşqinə möhtacım sənsən.

Sona kimi mehribanım,
Zirvədə tülək tərlənim,
Düzlərdə ahum, ceyranım,
Gülşəndə turacım sənsən.

Hərdən küsüb inciyəndə,
Qayğılardan təntiyəndə,
Biri mənə can deyəndə,
Baxışı qiyqacım sənsən.

Sevginə bir ömür yetməz,
Rəhmanam, nisgilim bitməz,
Dava-dərman təsir etməz,
Dərdimə əlacım sənsən.

Qurban olum

(Faciəli sürətdə həlak olmuş qardaş
oğlanlarının xatirəsinə)

Əyilməyən qəddinizə,
Boyunuza qurban olum.
Çata bilmədik haraya,
Hayınıza qurban olum.

Əzizim bala dağı,
Çəkilməz bala dağı.
Ən qatı düşmənim də,
Görməsin bala dağı.

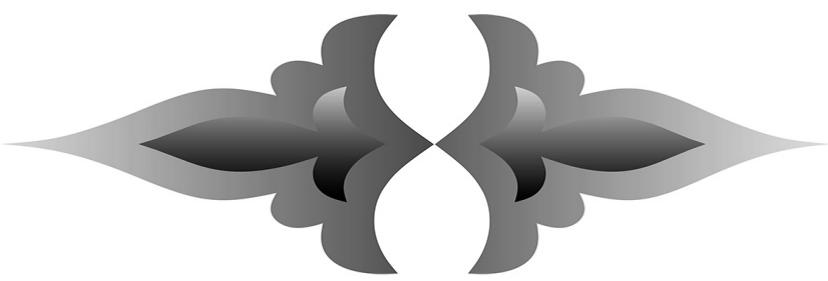
Gözmü dəydi nəslimizə?
Əcəl durdu qəsdimizə,
Nakam qalan sevginizə,
Toyunuza qurban olum.

Ata-ana ağacdır,
Bala onun budağı.
Dağ çəkildi anaya,
Yer götürməz bu dağı.

Siz həmişə oyaqdınız,
Niyə əbədi yatdırınız?
Nəslimizə dayaqdınız,
Soyunuza qurban olum.

Əziziyəm bacılar,
Qardaşa baş tacılar,
İtirib qardaşını,
Nələr çəkir bacılar?!

Doğrudan da dünya yalan,
Gül ömrünüz oldu talan.
Tanrıdan yadigar qalan,
Payınıza qurban olum.

NEMƏT BƏXTİYAR,
*Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü,
 "Qızıl Qələm" media mükafatı laureati*

HƏSƏNOVUN MACƏRALARI...

(*hekayə*)

TƏCRÜBƏ-SINAQ

Uğursuzluq sanki, Həsənovlar ailəsini hədəfə almışdı. "Çox istəməyə başlamışdı onları, yaman əzizləyirdi". Ayaqlarını yenicə bir səmtə qoymaq istəyəndə "qəmbərqulu" haradansa peyda olaraq ayaqlarına ilişməli idi. Bəd günlər bir-birini əvəz edirdi...

Rayon milis idarəsinin rəisi Həsənovun ömür-gün yoldaşı həkim idi, mərkəzi xəstəxanada işləyirdi. Kəndçi qızı olsa da səbrli, təmkinli xanım kimi ailəni idarə edirdi. Hər dəfə həyat yoldaşı Həsənov evdən çölə ayağını basan kimi tək səbr gəlirdi. Tez qarşısını kəsib neçə dəfə onu məzzəmmət eləmişdi ki, ayağını bir az saxla, səbr keçsin, düşər-düşməzi olar, - demişdi. Həsənov isə ona əhəmiyyət verməzdi, yoluna davam edərdi. Ona görə də həyat yoldaşı həmişə uğursuzluğa düşər olanda, o ki var onu günahlandırırırdı. Neçə dəfə demişdi, haqdan çıxma, ədalətsizlik eləmə, insanları incitmə. Elədiyin pisliklərə görə də oğlumuz sənin günahlarına görə əzab-əziyyət çəkir, işləri düz getmir. Hansı işin qulpundan yapılırsa nəhs gəlirdi, bir müəmması ortaya çıxdı. Bir dəfə də bir yetimi sevindir də, nə olar? Bir seyidə nəzir-niyaz ver. Allah-təalaya da xoş getsin, keçsin günahlarından, axı biz də yazığıq, sənə görə, biz də günaha batırıq...

Həsənov isə cavabında demişdi:

-Yox bir, o qalmışdı, gedim mollaya, seyidə nəzir-niyaz verim, adım düşsün "it dəftərinə".

Bunları raykom eşitsə, "srazi dədəmə od vurər". Hər tərəf onun agentləridir. Məni bu adla da vəzifədən qovarlar. Raykom nə hava çalır, mən də oynamalıyam. Prokuror onun qohumunu kolxozun iki baş cöngəsini "daş-baş" etdiyinə görə tutdurmuşdu. Buna görə də onu gözümçixdiya salıbdı. Hər iclasda onu danlayır.

Katib milis idarəsinin rəisi Həsənovu yanına, kabinetinə çağırıldı, onun ünvanına nələr demədi:

-Ə, Həsənov, sənin oğluna etimad göstərdim "beveç" çıxdı. Heç bunun cavanlığı da yoxmuş ki! Gedib İstisuda qoşulub cavanlara, yeyib içib-lər, bir həftə özünə gələ bilmiyibdi. Mənə çatdı ki, oğlunun iki kor bağırsağı olubdu, birini "soldatlıqda" olanda kəsdiribsən. Yenidən, beş ildən sonra biri də bitibdi. Həkim də güc-bəla ilə tapıb kəsibdi. Yaxşı qurtarıbdı hə, sənin oğlun indi necədi? Sənin o "pyaniska" oğlunu deyirəm! - deyə katib gülümsədi və kabinetin işqli, böyük pəncərəsindən görünən dağları seyr etməyə başladı...

-Yoldaş katib, sizdən xahiş edirəm, Allah-təala xatırınə onu bağışlayın, keçin günahından, bir qələt elədi mən atası ilə! - deyə Həsənov iki qat onun qarşısında əyilərək baş əydi.

-Həsənov, Çerkəz kişinin işi nə yerdə qalıbdi? Eşitmışəm prokuror Kazakov çəşibdi, deyəsən. "Keçinin əcəli çatanda buynuzunu həmişə çobanın çomağına sürter" - deyiblər. İşə gedən kimi "kepezeni" aç, burax getsin evinə, bir çətən kül-fəti var. Əə, onun qapısında kolxozun cöngəsindən min dəfə çox, yaxşı kök mal-qarası var. Inan-

mırıam, o, heç vaxt dövlət malına tamah salmaz. Şər atırlar. Mənə çatıbdı ki, həmin cöngələri də Şəlvə dərəsində toyda kəsiblər. Demək oğurlayıblar, oğrunu tapırsan! - deyə katibin üzü daha da sərtləşdi... - Onu rayondan "perik" salaram, o da məni yaxşı tanıyıar, hələ gəlib mənə "qılıqlanmaq" əvəzinə... Qaynanam mənə zəng elədi, danışındı ki, Çerkəzi buraxdır. "Sanksiyani" da prokuror veribdi, baxarıq! - dedi raykomun katibi...

Təcili, sahə müfəttişini göndər "Bolşevik" kolxozuna, Çerkəzin həyətindən iki baş cöngəni birkalasın, totirovkalasın, qatsın kolxozun mal-qara fermasının içində. Akt da yazsınlar ki, milis tərəfindən "anonim" şikayət məktubuna əsasən "Bolşevik" kolxuzunun fermasında qəfləti yoxlama aparıldı və ferma müdürü Çerkəzin mal hesabı düz çıxdı. O biri izahatları da dəyişərsiniz, materialı bağla, arxivə at getsin...

-Baş üstə, yoldaş katib, xahiş edirəm oğlumun bir iş məsələsi yadınızdan çıxmasın! - deyə Həsənov irişdi.

Katib yenidən əsəbləşdi, üzünü çevirib pəncərədən sonsuz kainata baxdı, öz-özünə nə isə güllümsədi, yadına nə isə düşmüş kimi:

-Heyf onu doğan anadan, xanıma böyük hörmətim var. Gedəndə məndən həkimə salam deyərsən. Bəlkə baş həkimə tapşırıım şöbə müdürü qoysun, savadlı həkimdir? Mənə soyuq dəyəndə icazə ver katibən gəlsin qonaq evində məni masaj eləsin! - deyə raykom sözünə davam etdi.

Rayon milis idarəsinin rəisi Həsənovun birdən üzünün siması dəyişdi, qaraldı, ağardı və sonradan rəngi özünə geldi.

-Oğlun da peşə tapıbdı, jurnalist olsa idi, göndərərdim məktəbdə direktor işləyərdi. Bir geoloq iş üçün gəlməşdi, onu göndərdim məktəbdə coğrafiya müəllimi işləsin. Keçən dəfə qəbulə bir nəfər jurnalist gəlməşdi, dirənibdir ki, rayonda qəzetdə işləmək istəyirəm. Atası yaxşı kişi, tanıyorum, qoymayıbdı ki, xahişə mənim yanımı gəlsin, özü gəlibdi, iş axtarır, ürkəklə gəncdi, belə kadrdan xoşum gəldi. Mənə belə işguzar, qorxmaz kadr lazımdır. Məsləhət gördüm ki, gəl səni göndərim kənddə müəllim işlə, direktor yeri boşdur, həm ədəbiyyatdan, həm də tarixdən dərs deyərsən, həm də... Balam kəndin nəyi pisdir, get otur kabnetdə. Maarif şöbəsinin müdürü tapşırıram iki "oklad" maaş verər. İmtahanda da, şagirdlər kənd yerində toyuq-cücedən, eşitmişəm hələ quzu da gətirən olur. Kənd sovetinin sədrinə

tapşıraram, ev kirayə edər. Qışda meşədən də odun tədarükü təşkil olunur. Razılaşdı, söz verdim ki, boş yer olanda mərkəzə gələrsən. Rayon mərkəzində nə var e..? Yel əsib, qoz töküldüdü.. Bir nəfər də gəlməşdi. Təklif elədim ki, gəl səni qoyum təzə idarəyə müdir. Rayon camaati xeyli vaxtdır ki, televizor verlişlərinə yaxşı baxa bilmirdirlər. Televizor ötürücü stansiyası təşkil eləmişəm. Xaricdən aparatlar gətirib quraşdırıblar. Bir düzəməlli adam tapa bilmirəm ki, müdir qoymam. Nə desə yaxşıdır? Utanmadan, çəkinmədən üzümə deyir ki, mənim televizordan başım çıxmır. Ə, televizor da qəzətin bir tayıdı da. Qayıtdı ki, Həsənovun oğlu kimi, mən də gedim kənddə, kolxozda rüsvay olum? Utandım, qızardım, jurnalistin qabağında, elə mənə bir gullə vursa idi, daha yaxşı olardı. Demək mənəm günahkar, kadrları seçib yerləşdirilməsində səhv'lərə yol vermişəm. Bəlkə, sənin oğlunu göndərim televizor ötürücü stansiyasına müdir?...

-Yoldaş katib, mən oğlumu tanıyorum, onun da televizordan başı çıxmır, ora "inciner" lazımdı, o bəlkə öhdəsindən gələ bilər. - deyə Həsənov onun sözünü yumşaltmağa çalışıbdı.

-Ə, televizor onun başına dəysin, kabinet var, texniki, mühəndisi var, hələ söz verirəm rayon mərkəzindən işə aparıb gətirmək üçün "UAZ" da versinlər. Bəlkə, qəzetdə bir boş yer var, jurnalisti başqa işə göndərərəm. İxtisası jurnalist olsa bu saat kənddə, kənd məktəbində direktor yeri boşdur. Yaxşı, bəlkə qəzetə göndərim sənin oğlunu. Redaktor yaxşı kişi, nə desəm ona əməl edir. Tapşırıram "müğayət" olar. Ədəbiyyat müəllimi idi. Partiya məktəbinə də mən göndərdim. Onun yanında işləyən Vəliyev mal həkimidir. Hüseynov mühəndisdi, bu da sənin oğlun, o da aqronomdu. Ə, bu cavanlar kənddən niyə qorxurlar, bilmirəm?

Yeni işə təyin olunan bala Həsənov işə çatan kimi, rayon qəzetində "mütəxəssisin tribunası" başlığı altında geniş məqalə yazmışdı. Təşəbbüs qaldırmışdı ki, kolxozda boş sahələri kol-kosdan, daş-kəsəkdən təmizləmək lazımdı.

Genişlənmiş torpaq sahəsində, yeni üzüm növləri yetişdirmək haqqında məsələ qaldırmışdı. Bu gənc mütəxəssisin yeni iş metodları, qabaqcıl təcrübəyə, mütərəqqi iş metodlarına geniş yol verilməsini və üzümçülük kolxozunda həyata keçirilməsini xahiş etmişdi. Bu təşəbbüs raykomda büro iclasında müzakirə olundu və bəyənildi.

"Komsomol" kolxozunun sədri Aliyevə tapşırıldı ki, rayon qəzetində çap olunan və irəli sürülmüş müddəaların həyata keçirilməsi üçün kömək etsin.

Tez bir zamanda qəzetin əməkdaşı bala Həsənov kolxozda oldu. Sədrlə ərazini gəzdilər. Həkəri çayının kənarında təcrübə üçün yer müəyyən olundu. Kolxoçular torpaq səhəsini kol-kosdan, daş-kəsəkdən təmizlədilər. Traktorla həmin sahə şumlandı, mala çəkilərək düzəldildi. Bala Həsən qəlbində götür-qoy elədi, fikirləşdi ki; "Adı kitablara düzən məşhur Miçurin bağ-bostanda tər tökdü, üzün müddət zəhmət çəkiib, sonradan adı dillər əzbəri olubdu. Mən isə alim-aqronom ixtisası ola-ola, bir iş görə bilməyim? Bazarda gəzəndə üzümləri görmüşdə. Yetişmiş süfrə üzüm sortları onun çox xoşuna gəlmişdi. On yesik üzüm aldı, beş yesik şanı, beş yesik isə kişmiş. Üzüm yesiklərini maşına yüklədi və kolxoz'a apardı. Kolxoz sədrinə göstəriş verdi ki, işə başlayır, ona kömək üçün adamlar ayırsın. Qadınlar işə gələndə hər birisi böyük ləyən, tiyan gəti-rirdilər, üzümlər suda yuyulub təmizləndi. Həsənov göstəriş verdi ki, şanı üzümünün toxumunu ayırsınlar. Ayırdıqdan sonra Mədinə xalanın dili dinc durmadı, qayıtdı ki, "Yoldaş Həsənov, icazə ver, təmizlənmiş üzümün meyvəsini tullamayaq, ondan üzüm mürəbbəsi bişirək. Vallah ona heyfim gəlir, bu məhsulu çölə atmaq olmaz, yaxşı mürəbbəsi olar, çaynan ləzzət verər".

Həsənovun ürəyi yumşaldı, könlündən keçdi ki, üzüm mürəbbəsi ilə çay içmək pis olmaz, nə ləzzətli olardı?! Razlıq verdi. Amma tapşırıdı ki, üzümün toxumlarından muğayat olsunlar...

Yuyulmuş üzüm toxumları qurumaq üçün sərildi. Kişmiş üzümün metodu isə Həsənovu bir az əşədirişi. O biri üzümün toxumundan təcrübə üçün istifadə etmək olardı. Kişmiş üzümün təcrübəsi üçün xeyli fikirləşdi.

Şanı üzümündən təmizlənmiş toxumları mal-qara peyninə qarışdıraraq istixanaya səpdilər. Həsənov göstəriş verdi ki, kişmiş üzümün də toxumunu gilə-gilə ayırb, mal-qaranın peyininə qarışdırınsınlar, istixanaya səpsinlər. Səpilən təcrübə-sınaq işlərindən sonra su səpilməsini özü həyata keçirdi ki, ürəyi tam arxayın olsun...

Həsənov hər gün işə gedəndən sonra, boş vaxtlarında təcrübə sahəsinə gələrdi, üzümün toxumlarının cürcərməsini səbirsizliklə gözləyirdi. Hər dəfə Mədinə xalaya möhkəm-möhkəm tap-

şırırdı ki, şitillərdən müğayət olsun.

Xeyli vaxt keçmişdi. Kişmiş üzüm üçün istixanada cüccü-müçülər, qarışqalar, bəcəklər görünməyə başladı. Hərdən bal arıları da uşub gəlirdilər, torpağın üstə qonub vizildaşırdılar. İstilikxanada başqa aləmvardı. Ərazidə nə qədər həşaratlar, bəcəklər vardısa hamısı gəlməsdilər. Bu mənzərə Həsənovu bərk dilxor eləməyə başladı. Mədinə xala təcrübəli kolxoçu idi. Həsənovun təcrübəsindən onun da ağlı bir şey kəsmirdi. Bir gün dedi:

-Ay oğul, istixanada kişmiş üzümün cüccə-müçələr, qarışqalar, dağıtdılar onun şirəsinə də bu həşaratlar yiğışdılar. Axı Miçurin başqa yerdən toxumlar gətirib Rusiyada əkib becərib yetişdiribdir. Sən bilmirsən kişmiş üzümün toxumu olmur? Get onun qələmini kəs gətir, qələm vəstəsi ilə çoxalt, onda yetişdirmək olar.

Həsənov ta bir şey deməyib maşına əyləşdi, yolboyu fikirləşirdi. Axı Mədinə xala düz deyirdi, kişmiş üzümün toxumu olmur. Şanı üzümün toxumlarının yavaş-yavaş cürcərməsi heç olmasa ona təsəlli verdi. Təcrübəsinə çəkdiyi əzab-əziyyətlər hədər getməmişdi. Evdə də rahatlıq tapa bilmədi...

Ürəyi şanı üzüm toxumlarının yanında qalmışdı. Onların cürcərməsini səbirsizliklə gözləyirdi. Hələ cürcərən toxumları da saymışdı. Fikirləşirdi ki, sağlıq olsun, həmin pöhrələri gələn il sahələrə köçürəcəkdi. Ta hər gün kolxoza gedib, istixanaya baxandan sonra ürəyi rahat olurdu. Hərdən bitmiş pöhrələrə əlləri ilə sığal çəkərdi, onları oxşayırdı, boylarını sevərdi.

Mədinə xalanın oğlu əsgərlikdən gəlməli idi. Ona görə də, o qapıda qoyun-keçinin içindən erkək bir çəpişi yaxşı bəsləyirdi ki, oğlu gələn kimi kəssin. Hələ elə öyrətməşdi ki, Mədinə xalani görən kimi onun yanına gəlirdi. O da cibindən əlinə nə keçsə idi, ona yedizdirərdi. Bir neçə dəfə arxasına düşüb iş yerinə qədər də gəlmişdi.

Bu dəfə çəpiş Mədinə xaladan qabaq təcrübə-sınaq sahəsinə gəlmişdi. İstixanada təzə cürcəmiş nə vardısa hamsını otlamışdı. Yeyib doyan dan sonra istixanada oyan-buyana atılıb-düşürdü, oynayırdı.

Mədinə xala işə gəlib təcrübə-sınaq istixanasa daxil olanda, qəflətən mat-məəttəl qaldı. Bəslədiyi çəpiş gənc mütəxəssis Həsənovun zəhmətini puç eləmişdi.

NEKROLOQ

Rayon qəzetiinin əməkdaşı Bala Həsənov bərk yorulmuşdu. İşdən evə gələn kimi əl-üzünü yudu, dəsmalla quruladı, sonra süfrənin arxasına keçdi, anasını səslədi:

-Ay ana, bir çay ver! - dedi.

Anası o saat çayı gətirib onun qarşısına qoydu.

-Hə, necəsən, ay oğul? İşlərin necə gedir? Deyəsən, möhkəm yorulmusan? Dincəl, dincəl.

Araya sükut çökdü. Anası xeyli vaxt oğluna fikir verdi. Birdən dilləndi:

-Ay oğlum, ta böyüyüb yekə kişi olmusan, bu vaxta kimi heç bir qız görməmisən, ona ürək sözü deməmisən? Heç xoşuna gələn birini gözaltı eləməmisən? Gedək onu sənə alaq. Nə vaxta kimi subay qalacaqsan? - Anası bunu deyib məzəmmət etdi.

-Ay ana, ayrı sözün yoxdu? Başım işə o qədər qarışdı ki, vaxt tapa bilmirəm, vaxtim yoxdu.

-Ay oğlum, sevgi, məhəbbət, evlənmək məgər vaxta baxır, vaxt gözləyir? Mənə de görüm, hansı ünvana, hansı evə gedim. Bu saat mənə deməlisən, kimin qapısını dabanından çıxardım...

-Ay ana, hələ sevgi, məhəbbət, evlənmək vaxtı deyil, qaçmır ha...

-Yaş öz işini görür, ay oğul. Bəs o vaxt raykomda işləyəndə elə bir səs qulağıma gəldi çatdı ki, kiməsə meşədən gül yiğib gətirmisən, vermişən, o kimdi?

Bala Həsənovun yadına nə isə düşmüş kimi qızardı, bozardı, keçmiş xatırələr yadına düşdü, ancaq:

-Yox, ay ana, heç nə olmayıb. - dedi və o an gözlərinin önündən kino lenti kimi sevgi macəraları çözələnməyə başladı.

...Bala Həsənov raykomda işləyəndə kolxoza getmişdi. Arxaya dönəndə, yoluñ kənarında kənd uşaqları meşədən bənövşə, nərgizgülü yiğib gətirib satırdılar. Yol yorğunluğu idi. Maşını yoluñ kənarında saxladı, düşüb uşaqların yanına getdi, çiçəklərə bir-bir tamaşa elədi və soruşdu:

-Bənövşənin dəstəsi neçəyədi? Nərgizgülü-nün dəstəsi neçəyədi?

Uşaqlar bir ağızdan:

-İkisi bir manat! - dedilər.

Bir dəstə bənövşə, bir dəstə də nərgizgülü alıb arxaya döndü, onları maşının oturacağıının üstünə qoydu və oxşamağa başladı. Bənövşə ilə nərgizgülü-nün dəstələrini arxayı, səliqə ilə açıb

bir yerə qarışdırdı. Bir yerdə çiçək dəstəsi çox gözəl çıxmışdı. Həsənovun çox xoşuna gəlmışdı çiçək dəstəsi. Onu iş yoldaşı, raykomun şöbə müdürü Zeynəb xanıma bağışlamaq fikrinə düşdü. Ondan xoşu gəlirdi. Hələ ürəklənib ona nə isə deməyə cürət eləmirdi. Bir dəfə təsadüfən sənədlərin qovluğunu ona verəndə əli onun əlinə dəydi. Zərif qız əlini qovluğa sıxdı və gözlərinə baxdı. Baxışları toqquşdu. Zeynəb xanımı elə bil cərəyan vurdu, tez əlini çəkdi, qovluq isə yerə düşdü. Həsənovun üzü qızarmışdı, pörtmüştü.

-Bağışlayın, Zeynəb xanım, bağışlayın. - deyə döşəməyə düşən kağızları yiğmaq üçün əyilmişdi.

Zeynəb xanım da döşəməyə sərilmış kağızları toplamaq üçün əyilmişdi. Həsənovun başı onun başına toxunmuşdu. Hər ikisi başlarını yuxarı qaldıranda yenə mənalı-mənalı baxışları toqquşmuşdu. Baxışlarında sanki, acızanə deyilirdi ki, məni sev, mən də səni sevim. Hər ikisinin ürəyindən keçən hislər də baxışlarında sezilməyə başladı. Həsənov yenə üzrxahlıq elədi:

-Siz allah, bağışlayın, Zeynəb xanım. - dedi, kağızları yiğib qovluğa qoydu və utancaq bir halda Zeynəb xanımın iş otağından çıxdı.

O vaxtdan, onların bir-birlərinə mənalı, sevgi dolu baxışları Həsənova dinclik verməməyə başlamışdı. Hər dəfə yadına düşəndə sanki, gözəl təbiətin qoynunda hər ikisi güllərin, çiçəklərin arasında idilər. Bu mənzərə Həsənovun heç bir vaxt yadından çıxmırıldı, unuda bilmirdi. Elə hey Zeynəb xanımla birlikdə təbiəti seyr etmək onun gözlərinin qabağından keçirdi.

Yoluñ kənarında çiçək satan kənd uşaqlarının səs-küyü onu fikirdən ayırdı. Bənövşə ilə nərgizgülü alıb, səliqə ilə neçə dəstə yiğib bağlamaşı yadına düşmədi. Fikirləşdi ki, təzə tər çiçəkləri aparıb Zeynəb xanıma versə, görən necə olardı? Nə deyərdi? Əshi, nə deyər, desin də. Yox ey... birdən çiçəkləri xoşlamadı, aldı üzünə çırpdı, onda?

Yenidən ürəkləndi. Çiçək dəstəsini qəzetə bükdü və işə gəldi. Zeynəb xanımın iş otağının qapısı açıq idi. Həsənov cəld kabinetə daxil oldu. Şöbə müdürü Zeynəb xanımın iş otağında əlavə stol qoyulmuşdu. Onun üstündə su qrafını və su içmək üçün boş stəkan vardı. Həsənov stəkanı su ilə doldurdu və çiçəkləri də içinə qoydu. Kabinetdən çıxməq istəyəndə Zeynəb xanım qapıda göründü...

-Hə, Həsənov, gəl görüm, nə sözün vardi?

-Yox, elə-belə.

-Necə yəni elə-belə? Gəl görüm, sözlü adama oxşayırsan.

-Kolxoza getmişdim. Yol üstü Turşsu bulağın-dan su içdim. Bahar gəlibdi, təbiət təzə oyanıbdi, meşədə gül gülü, çıçək də çıçəyi çağırırdı. Elə, təzə bənövşə, nərgizgülü dərdim, sizin üçün də gətirdim.

-Necə? Həsənov, mənim üçün gül-çıçək yiğib gətirmisən? Əhsən, çox sağ ol, Həsənov, nə diq-qətcil oğlansan. Mən sizi belə bilməzdəm. Sən haradan bildin ki, mənim bənövşədən, nərgizgülündən xoşum gəlir?

Həsənov kənddə kolxoza gedəndə özü ilə həmişə fotoaparat da götürərdi. Maraqlı anlar olan-da tez şəkillər çəkərdi. Rayonda keçirilən tədbirlərdə Zeynəb xanımın da foto şəkillərini çəkmiş-di.

Həsənovun əskisi iyi idi. Az bir vaxtda hamı xəbər tutdu ki, bəs Həsənovun raykomun şöbə müdürü Zeynəb xanımla eşq, məhəbbət macəraları olubdu.

Zeynəb xanım Həsənovu yanına çağırırdı.

-Həsənov, bu nə məsələdi, bu nə söz-söhbəti? Rayonda söz gəzir ki, siz mənə eşq elan etmisiniz, mən də etiraz etmişəm. Heç bizə yaraşan söz-söhbət deyildi axı, mənim sizə bir işçi kimi hörmətim vardi. Siz mənə çıçək dərib gətirdiniz, mən də qəbul etdim. Sizin xətrinizə dəymədim. Olmaz, bir də belə hərəkətlər təkrar olunmasın. Mən axı sızdır neçə yaş böyüyəm.

-Yaşın nə fərqi var, Zeynəb xanım? Mən sizə deməmişəm, amma indi deyirəm. Mən səni sevi-rəm, səndən xoşum gəlir, ailə qurmağa hazırlam. Bu mənim qəti fikrimdi. - deyə Həsənov Zeynəb xanımın sözünü ağızında qoydu.

-Çıx otaqdan, Həsənov, bir də gözümə görünmə.

Bax belə olmuşdu Həsənovun sevgi macərası. O gündən sonra elə bil qurbağa gölünə daş atdlar. Söz-söhbət də kəsilmişdi.

Rayon qəzetiñin əməkdaşı Həsənovun kolxozda apardığı elmi təcrübəsi hamının maraq dairəsində idi. Təzə qəzet nömrəsinin çap olunmağını səbirsizliklə gözləyənlər də olurdu. Oxucular fikirləşirdi ki, yəqin təzə sayda nə isə bir maraqlı yeniliklərlə karşılaşacaqlar.

Həsənov rahatlıq tapa bilmirdi. Gecə də, gün-düz də fikirləşirdi, yeni bir şey axtarırdı. Kolxo-

larda geriliyin aradan qaldırılması üçün yeni yollar axtarırdı. Götür-qoy edirdi, dağı arana köçürüdü, aranı da dağa... Götür-qoy edirdi ki, nə yolla olursa olsun, bir işiq ucu tapmaq lazımdı. Öz aləmində idi. Fikirləşirdi, özlüyündə yaddaşında planlar çizirdi, qeydlər aparırdı.

İş yoldaşı, mal həkimi ixtisası olan, rayon qəzetiñin əməkdaşı Əliyev yeni işə təyin olunan Həsənovu gözü götürmürdü. Onu görən kimi, üzdə ona yaxşı görünmək üçün üzünə gülümşəyirdi. Ancaq daxilində bağırsaqlarını elə bil xəncər doğrayırdı. Həm də yaxşı bilirdi ki, rayon milis idarəsinin rəisi ata Həsənovla raykomun katibi arasında möhkəm dostluq əlaqələri vardi.

Birdən raykomdan çağırış gəldi ki, bəs rayon qəzetiñin redaktoru Qaraşov şöbə müdürü Zeynəb xanımın yanına gəlsin. Zeynəb xanım Qaraşovu görən kimi:

-Xoş gəlmisiniz, yoldaş Qaraşov.

-Çox sağ olun...

-Buyurun, əyləşin. Bağışlayın, sizə zəhmət verdim. Gərək bağışlayasınız. Həsənov, elə bili-rəm, sizdə təzə işləyir.

-İki, üçüncü aydı.

-Necə işçidi? Bacarığı, iş qabiliyyəti, özünü aparması?

-Zeynəb xanım, çox qoçaq oğlandı. İşgüzardi, gələndən kolxozların yaxşı gəlirlə işləməsi üçün yeni-yeni maraqlı təşəbbüsler irəli sürübdü. Elə bilirəm ki, hər işə bir yenilik eələmək istəyir. Qəzətimizin daha da maraqlı çıxmına böyük həvəs göstərir. Tapşırılan işlərin öhdəsində bacarıqla gəlir, narazılığım yoxdur. Bağışlayın, nə məsələdi, bilmək olar? - deyə Qaraşov təccübələ soruşdu.

Zeynəb xanım əlindəki məktubu ona tərəf uzatdı.

-Buyurun, tanış olun. Kimsə ondan, anonim məktub yazıbdi.

Qaraşov məktubu diqqətlə oxumağa başladı. "Həsənov, savadsızdı, kənd təsərrüfatı mütəxəssisidir, aqronomdur. Məqalələri başqa qəzetlər-dən, kitablardan köçürür. Əxlaqsız hərəkətlərə məşğul olur. Küçədən keçən qızlara, qadınlara söz atır. Onların arxasında baxır və başqa-başqa hərəkətlə..."

-Zeynəb xanım, Həsənov raykomda da işləyibdi, onun əxlaqına, tərbiyəsinə o sözlər yaraşmir axı. O, yaxşı oğlandı. Elə bilirəm ki, bu gözügtürməzlikdən başqa bir şey deyildir. - deyə

Qaraşov fikrə daldı.

-Yaxşı, onda məktubu götürün, maraqlanın, gizlicə araşdırın, öyrənin görüm sizin kollektivdə bu işlərlə kim məşğul olur. Ancaq bunu heç kim bilməməlidir.

Səhərisi gün adəti üzrə hər bir işçi öz yerində idi, hamısı gəlmışdı. Redaktor qəzətin əməkdaşı Əliyevi yanına çağırıldı və dedi:

-Əliyev, "Jdanov" adına kolxozdan yaxşı tərifnamə yazmışan, nöqsanlar haqqında heç bir şey qeyd etməmişən, mal-qaraya baxım yaxşı təşkil olunmadığı halda, başqa sözlər yazmışan. Rayon səviyyəsində ən aşağı göstəricilər olan təsərrüfatlardan biridir. Yəqin ki, kolxoz sədri sənə yaxşı baxıb ki, belə də yazmışan?

Əliyev əlini cibinə saldı və dedi:

-Bəli, düz buyurdunuz, hörmət elədi, bunu da sizə göndəribdi.

-Əliyev, tez kabinetin tərk et. Sən rayon qəzətinin kolxoz bazarına çevirmişən, bir daha axırıncı dəfə xəbərdarlıq edirəm, belə hallara yol verən, özün könüllü ərizəni yaz, çıx get, kolxozda mal həkimi işlə. Səndən başqa-başqa sözlər gəlir çatır ha... Sənə nə pislik etmişəm, kollegiyanın qərarı ilə işdən azad etdirilər, mən səni işə qəbul etdim. Kolxozun sədri Heydərov iki yüz kilogram diri çəkisi olan cöngəni məcburi kəsdirib, pay-püş edibdi. Sənə az ət payı verdiyinə görə, sən o boyda cöngəyə ölüm aktına ölümün səbəbinin diaqnozuna nə yazmışan? Latın dilində yazmışan ki, kabab xəstəliyindən ölmüşdür. Bu da kolxozun növbəti təftişi, yoxlaması zamanı üstü açılıb. Hamınızı da yaritmaz işlərinizə, dövlət əmlakının qorunub saxlanmasında verdiyiniz səhvlərə görə atdırılar bayıra. Sənə nə pisliyim dəydi? Gətirdim qoydum işə, səhv elədim? İşlərində dönüş yaratmasan, bu qaydada işlərinə davam etsən, arada söz aparıb, söz gətirmək, xainlik, paxıllıq xasiyyətlərini dəyişməsən özünə başqa iş tapmalı olacaqsan, Əliyev! - deyə redaktor əsəbləşdi.

Əliyev qızardı, bozardı, başını ciyinlərinə qışdı.

Raykomun şöbə müdürü Zeynəb xanımın atası Hümbət kişi vəfat etmişdi. Eşidən, bilən dost-tanışlar başsağlığına getdilər. Rayon qəzətinin redaksiya heyəti də dəfnədə iştirak etmişdi. Redaktor Qaraşov növbəti çap olunacaq qəzet nömrəsi üçün materialları oxudu və imza etdi. Məsul kətib Bəşirov təzə qəzətin materiallarını yerbəyer

elədi, maketini tərtib etdi. Axırıncı səhifədə bir neçə nekroloq da yerləşdirdi. Korrektor işləri də yerbəyer idi. Qəzətin maketi mətbəəyə göndərildi, nümunə çap edildi və imzalandı. Növbətçi Əliyev nekroloqda əlavələr etdi: "Rayon qəzətinin redaksiya heyətinin üzvləri iş yoldaşı Həsənova qayınatası Hümbət kişinin (qızı Zeynəb xanımı görə) vəfatından kədərləndiklərini bildirir və dərin hüznlə başsağlığı verirlər".

Nümunə kimi on-on beş ədəd təzə qəzet çap olundu və yenidən növbətçi Əliyev başsağlıqların mətnini qaydaya saldı. Çapçı Vəliş dayı təzə qəzətin nömrəsini hazırladı. Saydı və aparıb məsul katibin kabinetinə qoydu. Səhər tezdən işçilər gəlib təzə qəzeti öz ünvanlarına göndərməli idilər.

Həsənov hər gün hamidan tez işə gələrdi. Bu gün də tezdən gəlməmişdi. Məsul katibin kabinetinə daxil oldu və təzə qəzətdən özü də üst hissəsindən bir neçəsini götürdü. Təzə nömrədə çap olunan məqalələri nəzərdən keçirdi. Axırıncı səhifədə nekroloqları oxudu. Gözlərinə inanmadı, təkrar bir də oxudu və qışqırdı:

-Yoldaş Qaraşov, təcili göstəriş verin, yayımı dayandırsınlar, qəzeti heç bir ünvana göndərməsinlər. Böyük səhv getmişdir.

Səsə hamı gəlməşdi. Həsənov həmin qəzətləri qucağına alıb redaktorun otağına qaçıdı və:

-Yoldaş Qaraşov, bu nə biabırçılıqdır? Bu nə özbaşınalıqdır, belə başsağlığı olar? Bunu eşidən, bilən olar, oxuyan olar, onda bizə nə deyərlər? Rayon qəzətinin redaksiya heyəti mənə, qaynatam Hümbət kişinin ölümü ilə, özü də mənim adıma başsağlığı verir. Axi, mən hələ evlənməmişəm, o kişi nə vaxt mənim qaynatam olubdu?

Redaktorun səsi eşidildi:

-Məsul kətib Bəşirov, növbətçi Əliyev həradadır?...

Hər ikisi başı alovlu kabinetə daxil oldular.

Redaktor Qaraşov soruşdu:

-Bəşirov, hansı yazıda səhv olub?

-Yoldaş Qaraşov, hər bir yazı düzgün, öz qaydasında yiğilmiş və çap olunmuşdur. Hansı yazıdan söhbət gedir? Mənim xəbərim yoxdur.

Həsənov əlindəki qəzətləri stolun üstünə qoydu. Hər ikisi ciyinlərini çəkdilər.

Redaktor isə başsağlığı-nekroloqu bir də oxudu...

RƏHMAN SÜLYEMANOĞLU

GÖRDÜM

Axtardım, aradım düzü, dünyani,
Həqiqət eşqilə gəzdim hər yanı.
Bir tapım o saflıq, o paklıq hanı?
Mən onu göylərin üzündə gördüm.

Tanrıdan pay olan illərdən keçdim,
Gözü tərəzitək ellərdən keçdim.
Yaxşını, yamanı aradım, seçdim,
Nadanı çöllərdə, düzlərdə gördüm.

Boylandım sabaha, özünü öyən,
Boynunu bükmüşdü döşünə döyən.
Əymışdı qəddini əməli deyən,
Dünyanın dərdini gözündə gördüm.

Rəhmanam, sözlərim bir nağıl deyil,
Qapazdır bilənə, bir siğal deyil.
Açı həqiqətdir, bir noğul deyil,
Mən onu dillərdə gəzəndə gördüm.

QAZANDIĞIN RƏHMƏTDİRMİ

Bel bağlama bu dünyyanın varına,
Aldatmasın gözlə səni ha fürsət.
Güvənəsən namusuna, arına,
Təmiz addi cahü-cəlal, var-dövlət.

Arzulama acı olan bal dada,
Acılıq var xalis olan balda da.
Rəva bilmə nəfsin səni aldada,
Bu gün vardır, sabah yoxdu şan-şöhrət.

Çox sevinmə bu dünyaya gəlməyə,
Əməl varmı tanrı onu bilməyə?!
Bir an düşün: "Hazırsanmı ölməyə?!"
İstəyirsən yaradandan ya möhlət,
Qazandığın lənətdirmi, ya rəhmət.

AY OĞLUM

Güclüyə güc göstər, sən boyun əymə,
Fağıra arxa ol, xətrinə dəymə.
Ya haqlı, ya haqsız kimsəyə söymə,
Mərifət elmini qazan, ay oğlum.

Unutma, var-dövlət gəldi-gedərdi,
Bunu dərk edənin söylə nə dərdi.
Naxələf insanın ömrü hədərdi,
Tanrıdır taleyi yazan, ay oğlum.

Əlin açıq olsun, çörək gizləmə,
Mətin ol həyatda, heç vaxt sızlama.
Ayıq ol, hər kəsdən aman gözləmə,
Çoxalıb haqq yolun azan, ay oğlum.

Nəfsinə hakim ol, tox olsun gözün,
Heç yalan danışma, tam olsun sözün.
Sən elə cığır sal, yol olsun izin,
Ucalsın bu yolla gəzən, ay oğlum.

Özün ol, həyatda özünə güvən,
Kişi ol, mərdanə sözünə güvən.
Öyrən sirlərini, sazına güvən,
Dərd qanan olubdur ozan, ay oğlum.

DAĞLARIN

Allah ömür verə, qismət eləyə,
Gedəm görüşünə yenə dağların.
Yalvaram, yapışam əsən küləyə,
Duman sinəsiylə enə dağların.

Çıxam zırvəsinə düz qayaların,
Düşəm tilsiminə boz qayaların.
Söyləyəm şəninə söz qayaların,
Sırrindən danışam sənə dağların.

Bir anlıq qayıdam ötən çäglara,
Hayqırıb səs salam uca dağlara,
Deyəm ki, zəmanə qalıb ağlara,
Yox olub döşündən binə dağların.

Soruşam göylərə necə ucalıb?
Öyrənəm sərrini, nə gec qocalıb?
Deyəm ki, kişilik, mərdlik necolub?
Pozula sükutu, dinə, dağların.

Danışa mənimlə ağısaqqalyana,
Danışam dərdimi, o da ki qana.
Rəhmanam, yetiməm, halima yana,
Yazığı gələ bir mənə dağların.

AY ALLAH

Əlacsız düşüncə, çarəsiz fikir,
Dağıdır beynimi, sökür, ay Allah.
Sinəmi gen görüb tale qəm əkir,
Buydumu verdiyin mənə pay, Allah?

Yuxu bildim səksəkəli mürgünü,
Sanki ildi bu dünyanın hər günü.
Göstərincə mən yazığa görkünü,
Göndər Əzraili, göndər, ay Allah.

Qara gün qaş olub gözlərim üstə,
Ağlaram əllərim dizimin üstə.
Uzanıb biryolluq üzümün üstə,
Dincəlmək istərəm elə hey, Allah.

Dünənim mənimçün bahadan-baha,
Daha inanmiram, heç nəyə daha.
Rəhmanam, batmışam çıxdan günaha,
Sən məni inamsız bəndə say, Allah.

A DÜNYA

Mən daha dərdini çəkən deyiləm,
Daha məndən heç nə umma, a dünya.
Bir damcı su belə tökən deyiləm,
Mənə ümid olub yanma, a dünya.

Yorulmuşam, yoxuşundan bezmişəm,
Ətəyindən əllərimi üzmişəm.
Çox görmüşəm sərt üzünü, dözmüşəm,
Daha məni fağır sanma, a dünya.

Bir yandan boşaldın, bir yandan doldun,
Bir yandan açıldın, bir yandan soldun.
Səni duyanları bəlaya saldın,
Olub-keçənləri danma, a dünya.

Dərdin qalaqlanıb dağlara dönüb,
Yaşın saya gəlməz çäglərə dönüb.
Korlanıb gərdişin ağlara dönüb,
Rəhmanam, danlasam dinmə, a dünya.

DƏRD OLASIDIR

Kəsir qollarımı dərdin cilovu,
Əsirəm dünyanın dərd qalasında.
Dünyanı yandırır dərdin alovu,
Əsirəm dünyanın dərd qalasında.

* * *

Mənimçün bu dünya dərd qalasıdır,
Neçə ki çəkən var, dərd qalasıdır.
Bilirəm çəkməklə qurtaran deyil,
Qonağam, dünyada dərd qalasıdır.

Söyüd ağacına barsız deyirlər,
Kara gəlməyənə karsız deyirlər.
Dərdi qanmayana arsız deyirlər,
Qananın canını dərd alasıdır.

Dərd çəkmək sızlayıb ağlamaq deyil,
Dərd çəkmək qara şal bağlamaq deyil.
Dərd çəkmək zamanı saxlamaq deyil,
Zaman canımıza dərd salasıdır.

Yaxına buraxdım, üz verdim dərdə,
Yandırıcı canımı, köz verdim dərdə.
Dedim əyilmərəm, söz verdim dərdə,
Sevinc də ömrürün dərd-bəlasıdır.

Azin az dərdi var, çoxun çox dərdi,
Acın ac dərdi var, toxun tox dərdi.
Varmı ki, eləsi, onu yox dərdi?
Hardolsa, insanı dərd bulasıdır.

Ay Rəhman, çəkginən, kiri, dərdini,
Pünhan çək, bilməsin biri dərdini.
Çətindir çəkmək çox, diri dərdini,
Ölümün de, kimə dərd olasıdır.

OLAR

Hər saqqal ağardan ağsaqqal olmaz,
Ağsaqqal olanın sözü dağ olar.
Fərqi coxdur, ağsaqqalla ağ başın,
Ağsaqqal olanın üzü ağ olar.

Dəyişməz nahaqqı haqqa heç zaman,
Dili yalan tutmaz, söyləməz yaman.
Ağsaqqal olanı aldatmaz güman,
Naxələf insandan o, uzaq olar.

Ağsaqqallıq ağsaqqalın içində.
Ağsaqqallar hamısı bir biçimdə,
Ağsaqqallar ömür boyu seçimdə,
Seçə-seçə başında papaq olar.

Gəl, yaxşını sən yamandan seç görüm,
Ya saqqaldan, ya da bığdan keç görüm.
Həqiqəti, bir ölçü tap, ölç görüm,
Yalan həqiqətə bil, yamaq olar.

Ağsaqqalın sevincindən dərdi çox,
Ağsaqqal olanın daim gözü tox.
Ay Rəhman, sən səhv etsən, eybi yox,
Ağsaqqalın səhv eyləsə, ağ olar.

İNCİYƏM TANRININ ELƏ ÖZÜNDƏN

Gen dünya səbrimi yaman daraldıb,
İnciyəm tanrıının elə özündən.
Saflığı qalmayıb heç suların da,
Bulaqlar bulanıb elə gözündən.

Böyüyün, kiçiyin yeri bilinmir,
Vicdanın ləkəsi, kiri bilinmir.
Bir evin arvadı, əri bilinmir,
Heç əsər qalmayıb kişi sözündən.

Nağıla dönübdür ağır analar,
Kişilər böyüdən fağır analar.
İndi də ərənlər doğur analar.
Ancaq ki, tapılar biri yüzündən.

Mənliyi, şərəfi atıb insanlar,
Yaxşımı yamana satıb insanlar.
Böyüyü kiçiyə qatıb insanlar,
İtib ağsaqqalın nuru üzündən.

Eşsək günahkardır, döyülür palan,
Zəmanə bəd gəlib, yeriyor yalan.

Çox şeyi demirəm o olub-qalan,
Mərifət-qanacaq itib azından.

Ağsaqqal olanmır saqqalı ağlar,
Bu ağrı sinəmi yandırar, dağlar.
Rəhmanam, ürəyim içimdə ağlar,
Bir damcı yaş belə gəlməz gözümüzən.

YAXŞIDIR

Nanəcibin, nakişinin gözündə
Ucalmaqdən ucalmamaq yaxşıdır.
Səfiltək qalsan da, çölün düzündə,
Şərəfsizə əl çalmamaq yaxşıdır.

Vicdan kiri uca-uca saraylar,
Saraylarda cin-şeytanlar haraylar.
Pullu kişi qışın günü də yaylor,
Ucalmaqçın alçalmamaq yaxşıdır.

Gəlmişik biz sınaqlardan keçməyə,
Aqilləri cahillərdən seçməyə.
Şərəf ilə bu dünyadan köçməyə,
Qocalmaqdən qocalmamaq yaxşıdır.

Ay Rəhman, fanıdır dünyanın vari,
Uca tut hər şeydən namusu, ari.
Unutma heç zaman əhdi-ilqarı,
Təmiz ürək insanlığın naxşıdır.

MƏN

Məni həmdəm seçib özünə kədər,
Hər zaman bir dərdlə dərdləşirəm mən.
Baxıram hər yanda dərd dərddən betər,
Bir qəm zirvəsinə əkilmişəm mən.

Hər qəmlı könülün dayəsiyəm mən,
Hər qəm kitabının ayəsiyəm mən.
Yiyəsiz qəmlərin yiyəsiyəm mən,
Bir qəm dünyasına çəkilmişəm mən.

Sərt qışı görməyən baharı duymaz,
Yalandan sevinən qəhəri duymaz.
Yuxudan gec qalxan səhəri duymaz,
Üfüqdən dan kimi sökülmüşəm mən.

Dindirmə dərdliyəm, yaman yerimdir,
Sərt qışdan xoş bahar güman yerimdir.
Tanrıdan bir sevinc uman yerimdir,
Rəhman, çox sınağa çəkilmişəm mən.

QOŞQAR QARAÇAYLI

Salam, uzaqlar

Çoxdan ürəyimə qəm çıxıb yiye,
Niyə uzaq düşdüm sizdən mən, niyə?
Sizə dilim gəlmir qurbət deməyə,
Salam, ay uzaqlar, salam, necəsiz?

Sonu görünməyən uzun bir yolam,
Hicrana əsirəm, həsrətə qulam,
Xəbər verən də yox bir xəbər alam,
Salam, ay uzaqlar, salam, necəsiz?

Ağacda quruyan budaq kimiyəm,
Budaqda saralan yarpaq kimiyəm.
Nə vaxtdır qaranlıq otaq kimiyəm,
Salam, ay uzaqlar, salam, necəsiz?

Allahdan, bəndədən, mələkdən salam,
Torpaqdan, ağacdan, çiçəkdən salam,
Salam, hər gün salam, ürəkdən salam,
Salam, ay uzaqlar, salam, necəsiz?

Gözəl

Qara gözlərində bir kədər yatır,
Birində kənd, birində şəhər yatır.
Bilməzsən gözlərim səni görəndən,,,
Nə təhər uyuyur, nə təhər yatır,
Çıxıb yolum üstə dayanan gözəl...

Açılmaz sehrsən, bir sirsən mənə,
Hər səni görəndə gülürsən mənə.
Vaxtı soruşuram, bəhanə edib,
Ayın tarixini deyirsən mənə,
Çıxıb yolum üstə dayanan gözəl...

Hər sözün məzədir, hər baxışın toy,
Gəl indi bu qədər gözəllikdən doy...
Sən Allah get evə... tələsirəm mən,
Qatarın vaxtına lap az qalib ooy...
Çıxıb yolum üstə dayanan gözəl...

Olmusan doğması sən yadın, neynim,
Çatmaz qulağına fəryadım, neynim...
Yoluma çıxmaqdan daha nə fayda,,,
Rastıma çıxmadın vaxtında, neynim...
Çıxıb yolum üstə dayanan gözəl...

Sevgi yağışı

Tənhalaşib dərdə, qəmə batmayın,
Özünüüz oda, közə atmayın.
Bu yağan yağışa çətir tutmayın,
Bu yağan yağışda sevgi ətri var.

Dərbəndə, Təbrizə, Laçına yağsın,
Göyçəyə, Murova, Xaçına yağsın.
Açın, ovcunuzun içində yağsın,
Bu yağan yağışda sevgi ətri var.

Qızıl gözəllikdi, dürr gözəllikdi,
Varsa gözəllikdə sırr, gözəllikdi.
Hər düşən damcısı bir gözəllikdi,
Bu yağan yağışda sevgi ətri var.

Nə hava dəyişsin, nə günəş çıxsın,
Nə zaman tələssin, nə ömür axsın.
Yağsın, səhərədək kaş elə yağsın...
Bu yağan yağışda sevgi ətri var.

Sevmək cinayətdi...

Hökm oxu qəlbimə on il, on beş il...
 Qara gözlərimi bağla görmeyim...
 Elə əzab ver ki... elə dağla ki...
 Səni ömrü boyu daha sevməyim,
 Sevmək cinayətdi, həbs elə məni...

Götür qələmimi, qır tulla getsin...
 Bir də ünvanına məktub yazmayım...
 Bağla yollarımı dörd bir tərəfdən,
 Gəlib küçənizdə daha azmayım,
 Sevmək cinayətdi, həbs elə məni...

Qoluma qandal tax, günlərlə açma,
 Məni susuz saxla, məni ac saxla...
 Yazığın gəlsə də mənə söyləmə,
 Çəkil uzaqlarda gizlincə ağla...
 Sevmək cinayətdi, həbs elə məni...

Çəkdiyim fikrimə sərhəd qoy, sədd qoy,
 Səni düşünməyi qadağan eylə...
 Öldür gözlərimdə həyat eşqini,
 Dayan bircə kəlmə əlvida söylə...
 Sevmək cinayətdi həbs elə məni...

Ah çəkirəm ahım gedir,
 Axşamım, sabahım gedir.
 Hər gün bir günahım gedir,
 Dualarında rəhmətə...

Bir qolum Kür, biri Araz,
 Fikrim dərin, hissim dayaz...
 Götür qələm bir name yaz,
 O hicrandan, bu həsrətə...

Ömür ötdü... ömür nəymış...
 Tanrı yazan bir nəğməymış.
 Bircə addım məsafləymış...,
 ...Demə, sevgidən nifrətə...

Ürəyimdə bir məhəbbət -
 Küləyi əsdi, nə əsdi...
 On il əvvəl də əsmişdi,
 Bu gün, yenə, yenə əsdi...

Öpdü qara gözlərimdən,
 Keçdi şirin sözlərimdən.
 Bir gözəlin gözlərindən,
 Yavaşça könlümə əsdi...

Əsdi könlümü ovutdu,
 Bir az ruhumu uyutdu.
 On il keçmişə qayıtdı,
 Təzədən sevgimə əsdi...

Əsdi ömrümə, günümə,
 Əsdi ayıma, ilimə...
 Sevirəm deyən dilimə,
 Sevən ürəyimə əsdi...

Ayağımdan başımacan,
 Baharımdan qışımacan,
 Üzüyümün qaşınacan...
 Əsdi dönə, dönə əsdi...

Bütün sənsiz gecələr
 Ürəyimdə gecələr...
 Hər gün bir az ömrümə,
 Ayrılıqlar biçilər...

Hər gün bir məktub yazıb,
 Axşam cırıb ataram...
 Özümü uşaq kimi,
 Beləcə aldadaram...

Özümə qəsd etməyə,
 Bəzən bir yer gəzərəm...
 Yenə sənin xətrinə,
 Sənsizliyə dözərəm...

Gəzdiyimiz küçələr,
 Yol çəkər gözlərimdən.
 Hardasa bir gözəl qız,
 İnciyər sözlərimdən...

İnciyər, hələ səni
 Unutmamışam deyə...
 Qısqanar məni sənə,
 Qısqanar bu sevgiyə...

Məcbur olub bir təhər,
 Sevgimizi danaram...
 İkinizə də elə,
 Ömürlük aldanaram...

SEVİL İŞIQ

Havada ayrılıq qoxusu qalıb...

Sağında sığala yatmayır əlim,
Sağında yad qızın yuxusu qalıb.
"Ayrılıq"mı töküb gəldin görüşə?!
Havada ayrılıq qoxusu qalıb.

İndi bəhanələr qəpik-quruşluq,
Üst-üstə yiğsan da bir dəyər etməz.
Xırdanın nəyini xırdalıyım ki...
Cavab bir cümlədi, sevənlər getməz!

Sənə haqq verməyin haqsızlıqları,
Xəzan küləyində yarpağa bənzər.
Ay mənə xoşbəxtlik verib alanım,
Səvginin özü də torpağa bənzər.

Bu ürək dediyin nə kövrək imiş
Sevəndə ağlayır, sevmir ağlayır.
Heç özü də bilmir istədiyini...
Gedəndə ağlayır, getmir ağlayır.

Günah ləkəsi...

Ayrılıq qapıya gəlməsin deyə...
Bölmək istəmirdik çörəyimizi.
Sözündə durmayan namərd deyərdin,
Necə bölə bildin ürəyimizi?!

Getdin... gedişinlə yanın insanın,
Tüstüsü gözünü yandırmadımı?
Kişi sözlərinin kişisizliyi,
Tanrı qarşısında çox olmadımı?

Demək belə olur güvənlə daglar,
Üstünə qar, yağış yağa da bilir.
Unudub hər şeyi çıxıb gedənlər,
Dönüb gələcəyə baxa da bilir.

Başını yastığa qoyduğun günü,
Vicdanın üzünə tüpürmədimi?
Saçında sığala yatan əllərin,
Özünü bir anlıq itirmədimi?

Sənə ürəyimi halal edərdim,
Halal ürəyimin haram tikəsi.
Bir qızın ahını alıb getmisən...
Günahdan getməyir günah ləkəsi.

Qadın...

Hərəyə bir ulduz asar özündən,
Günəşdən don geyər, sarısı olar.
Gülməkdən dodağı çat verən qadın,
Gecələr "Kərəm" in yarısı olar.

Sərin yaz yağışı libasındadı...
Yağsa da soyuğu dondurə bilməz.
Qadınlar sevginin mələkləridi...
Hər adam qəlbinə qondura bilməz.

Döyər gözlərini göyün üzünə,
Quruyan ömrünə bulud axtarar.
Hər seyə ikinci şansını verər,
İtirər... yenə də umud axtarar.

Hamının dərdini atar içinə,
Özünü atmağa yeri yox olar.
Ən böyük şəfəni göndər ay Allah,
Qadının canında ağrı çox olar.

Bəxtinin ən gözəl küncün itirib,
Düşən arzulardan gizlənə bilməz.
Getdiyi yollarda sellər oynayar,
Qadın ayaqları izlənə bilməz.

Hərdən

Hərdən...
Ən gözəl günlərini buketləyib...
Qurutmaq istiyərsən.
Təravətini itirmiş xatirələr təqvimi..
Toy çıçəkləri kimi.
Hərdən...
Qaçqın gülüşlərin sahibi olarsan
İstifadəsi mümkün, saxlama müddəti az.
Hərdən...
Yaşamını itirər təkrarlar
Sevdiyinin nəğməsi yaddasında çalınarsa...
Qurtuluş yolu kimi...
"Ayrılıq"adındakı bir mahnidan asılarsan.
Hərdən...
Get, gəllər arasında yellənçəyə dönərsən.
Uzaqlarda gözləyənin olmasa da
Getməyə yolların olar.
Analı, atalı yetimliyin dərdinə...
Kimsəsizlik adından...
Sarılan qolların olar.
Hərdən...
Sadəcə özünü vurarsan...
Çarəsizliyinin sağlığına!

Bir qızvardı uzaqlarda...

Bir qızvardı uzaqlarda...
Saçı sarı, özü sarı.
Bir qızvardı uzaqlarda...
Çin olmazdı yuxuları.

Bir qızvardı uzaqlarda...
Üzü-gözü gümüşdü.
Göz yaşları nar ləkəsi,
Bir dodaqlıq gülüşdü.

Bir qızvardı uzaqlarda...
Gözü-könlü tox idı.
İnsanları çox-çox az...
Adamları yox idı!

Bir qızvardı uzaqlarda...
Pəncərədən boylanan.
Gözü küçə adamı...
Baxışları hoylanan.

Bir qızvardı uzaqlarda...
Baxmağa doymadığım.
Tanımaq istədiyim,
Adını qoymadığım.

Anamin şəkli...

Tanıdı, tanımıdadı kimsə ölüb deyəndə
Səsli rəhmət dileyib, səssizcə dolur anam.
Rəngli fotosəkildir, günəş düşür ?st?nə...
Özündən də xəbərsiz ağ-qara olur anam.

Bir vaxt evin içində uşaq yelləyirdi O!
İndi uşaqdan betər yatır evimizdədir.
Gələn onu soruşur, gedən ondan danışır...
On gözəl dua kimi adı dilimizdədir.

Bizdə gülüş azalar, boşqabda yemək dadı
Ütülü köynəklərin xətləri ikiləşər.
Ana əli dəyməyən evdə yetim kimidir!
Həyat belə başlayarak, hər şey belə dəyişər.

SƏHƏRİ AÇIRAM GÜLÜŞLƏRİN LƏ

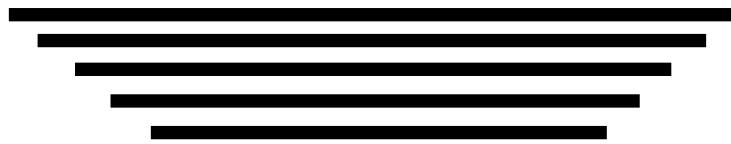
Səhəri açıram gülüşlərinlə,
Gecələr gözünün qarasındadır.
Sən harda olursan ol, mənim üçün,
Yaşamaq dünyyanın orasındadır.

İtmişdim işığı tapdım gözündə,
Olumsan, ölümsən duya bilmirəm.
Tanrıının ən gözəl yaratdığı san.
Sənə hec bir adı qoya bilmirəm.

Bütün sevənlərə hökm edən gücüm,
Bu eşqin öündə qolu bağlıdır.
İstəsən ömrümün dar ağacı ol,
Səndən asılmaq da etibarlıdır.

Gedişin ömrümün payızı olar.
Payızdan heç yaza yamaq olarmı?
Mənim ürəyimin sahibi sənsən,
Evin iyiyəndən qonaq olarmı? .

Səhəri açıram gülüşlərinlə,
Gecələr gözünün qarasındadır.
Sən harda olursan ol, mənim üçün,
Yaşamaq dünyyanın orasındadır.

VAQİF YUSİFLİ,
filologiya elmləri doktoru

ŞƏKİ ƏDƏBİ MÜHİTİNİN TƏDQİQİ

(təhlil)

Şəki Azərbaycanın ən qədim, həm təbiəti, həm zəngin unikal mədəniyyəti, həm tarixi abidələri, həm yetirdiyi sənət adamları, həm də bənzərsiz folklor inciləri ilə məşhuri-cahandır. Şəki humoru, Şəki lətifələri bu torpaqda yaşayan insanların xasiyyətinə, xarakterinə, hətta davranış normalarına uyğundu.

Şəki adı çəkiləndə Mirzə Fətəli Axundzadə, Rəşid bəy Əfəndiyev, Molla Cümə, İsmayılov bəy Nakam, Salman Mümtaz, Sabit Rəhman, şair Bəxtiyar Vahabzadə, İsmayılov Osmanlı, Lütfəli Abdullayev, Əbdüləzəl Dəmirçizadə, Yaşar Qarayev, Aydin Məmmədov, Arif Abdullazadə, Hikmət Ziya kimi sənət fədailəri yada düşür və onlar haqq dünyasına qovuşsalar da, adları mədəniyyət tariximizdə əbədi yaşayır.

Filologiya elmləri namizədi Kamil Adışirinov "XX əsr Şəki ədəbi-mədəni mühiti (1900-2000-ci illər) adlı bir monoqrafiya nəşr etdirib və bir əsr ərzində Şəkinin ədəbi-mədəni mənzərəsini yaradıb. 486 səhifədən ibarət olan bu kitab sözün əsil mənasında yeni bir elm sahəsinin-şəkisünaslığının yaranmasından xəbər verir. Xatırladaq ki, neçə il əvvəl görkəmli tənqidçi Yaşar Qarayevin redaktorluğu və qiymətli ön sözü ilə "Şəki folkloru" adlı sandallı toplu da nəşr olunmuşdu.

Monoqrafiya üç fəsildən ibarətdir və bu fəsillərin hər biri haqqında təfsilatı ilə, lap elə yığcam şə-

kildə məlumat vermək fikrində deyilik. Bu ənənəvi məlumatfüruşluqdan imtina edib monoqrafiyada nəzərə çarpan bəzi məqamlara diqqət yetirmək istəyirik.

BİRİNCİ MƏQAM: Bütün əsr boyu Şəkidə ədəbi-mədəni mühit öz canlı, dinamik və sürəkli inkişafı ilə xarakterizə oluna bilər. Bu bölgədə aşiq sənəti, ədəbi həyat, teatr yanaşı addımlamış və proses heç bir vaxt səngiməmişdir. Maneələr və qadağalar da Şəkinin mədəni simasına xələl gətirməmişdir. Məmləkətin paytaxtı Bakıda, Naxçıvanda, Qarabağda, Gəncədə, Qubada, Şirvanda, Qazaxda olduğu kimi hər hansı ədəbi-mədəni hadisələr Şəkidə də cərəyan etmiş və beləliklə, Şəki də Azərbaycan mədəniyyətinə öz töhfələrini bəxş etmişdir. Məsələn, 1923-cü ildə bir qrup yazıçı Bakıda "Türk ədib və şairlər ittifaqı" adında bir dərnək yaratmışdır, iki ildən sonra Azərbaycanın bir sıra şəhərlərində "Qızıl qələmlər İttifaqı" fəaliyyətə başladı və Naxçıvanda, Gəncədə, Şəkidə də "Qızıl qələmlər"in şöbələri açıldı. Gələcəyin böyük dramaturqu Sabit Rəhman, sonralar məşhur dilçi kimi tanınan professor Əbdüləzəl Dəmirçizadə, Azərbaycanda geokimya elminin təşkilatçısı Heydər Əfəndiyev Şəkidəki "Qızıl qələmlər"in ilk üzvləri olmuşlar. İyirminci-otuzuncu illərdə Azərbaycanda ilk rəsmi dövlət teatrların yaranması ilə əlamətdar idi. 1932-ci ildə Şəkidə də belə bir teat-

rin yaranması zərurətə çevrildi. Bunu musiqi və incəsənətin digər sahələri haqqında da söyləmək olar.

İKİNCİ MƏQAM: Kitabda təkcə Şəkinin deyil, ümumən Azərbaycanın bir sıra unudulmuş, haqqında az danışılan, ya da tamam unudulan ziyalıları ilk dəfə olaraq geniş işıqlandırılır. Bu unudulmuşların içində elələri var ki, onlar maarif, mədəniyyət sahəsində ilkin olaraq seçilmiş, fərqlənmiş, amma sonra yetirdiyi tələbələr, yeni gələn istedadlar irəli çıxmış, beləliklə, "baniyi -karlar" nisbətən arxa plana keçmişlər. Kimdir onlar?

XX əsrin əvvəllərində Şəkidə ədəbi mühitin formalaşmasında mühüm rol oynamış, əsərlərini "Qazi" təxəllüsü ilə qələmə alan Hacıbaba Mehdizadə. Yenə həmin illərdə maarifçi aydınlarından biri - Məşədi Mehdi Sadiqov da Şəkinin mədəni həyatında, xüsusilə teatrda qızgrün fəaliyyəti ilə seçilmiştir. Bəs Müstafa Əlibəyov necə? Kamil Adışirinov onu tanınmış içtimai-siyasi xadim, ədəbiyyat yaradıcısı və təbligatçısı kimi təqdim edir. O, bir neçə pyesi ilə Azərbaycan dramaturgiyasında öz sözünü deyə bildi. "Məhkəmələr qarşısında töküklən qanlı yaşlarımız" və "Cəllad mülkədarın qurbanı" pyesləri sonralar öz həqiqi qiymətini almış, tanınmış tədqiqatçı Ədalət Tahirzadə isə onun şəxsiyyəti və yaradıcılığı ilə bağlı ayrıca bir məqalə yazmışdır. Abdulla bəy Əfəndizadə də nisbətən kölgədə qalmış, haqqında az danışılan, lakin xidmətləri böyük ziyalılardan olmuşdur. O, Azərbaycan maarifinin korifeylərindən olan Rəşid bəy Əfəndizadənin qardaşı idi. Bu, o Abdulla bəydir ki, Faiq Nemanzadə "Xatirələr" toplusunda ondan hörmətlə söz açır. Bu, o Abdulla bəydir ki, Şəkinin teatr aləmində xüsusi rol oynamışdır. O, həm də mahir tərcüməçi idi, həm də "acı həqiqətlər" şairi idi. XX əsrin əvvəllərində və Cümhuriyyət illərində Şəkinin ədəbi-mədəni həyatında Rəcəb Əfəndiyevin də xidmətləri unudulmur. O, ustاد Firudin bəy Köçərlinin yetirməsi idi, ədəbiyyata böyük maraq göstərirdi, Puşkinin, Ler-

montovun və Krilovun əsərlərini azərbaycancaya tərcümə edirdi.

1920-1940-ci illərdə Şəkidə ədəbi-mədəni mühitin canlanmasında Zahid Zeynallının, Sadiq Babayevin, Hüseyin Kişlinin də rolü olmuşdur və Kamil Adışirinovun onların həyat və yaradıcılığı ilə bağlı ilk dəfə söz deməsi təqdirləyikdir. Oxular üçün maraqlı olacaq ki, Adışirinovun monoqrafiyasında 1950-1980-ci illər Şəkisində ədəbi-mədəni fəaliyyəti ilə diqqəti cəlb edən, lakin illər keçdikcə az qala unudulan qələm sahibləri, söz sərrafları olmuşdur - Camal Abdullayev, Muxtar və Valeh

Qiyasi qardaşları, İsa İsayev, Yaqub Mahir, Oruc Qarayev, Cabir Cəlilov, Məmmədəli Əliyev və başqaları. Müəllif bir faktı xüsusilə nəzərə çarpdırır: Şəki ədəbi-mədəni mühiti yalnız özünə qapanıb qalmamışdır. "Bu illərdə "Nuxa fəhləsi" qəzeti redaksiyasının nəzdində fəaliyyət göstərən ədəbiyyat dərnəyinin fəaliyyəti ilə dərnəyin sıralarında vaxtile yaradıcılıq yolu keçmiş Sabit Rəhman, Bəxtiyar Vahabzadə, Əhməd Rəhimov və başqa görkəmlü yazıçılar maraqlanır, tez-tez Şəkiyə gələrək ədəbiyyatsevərlərin və dərnək üzvlərinin qonağı olurdular". Belə misalların sayı çoxdur və Kamil Adışirinov bu faktları tez-tez xatırladır. Bu sətirlərin müəllifi də vaxtilə, 80-

ci illərin əvvəllərində Şəki teatrının bir çox tamaşalarına baxmış, görkəmli rejissor Hüseynəğa Atakışiyevin o dövrə Şəki teatrının Azərbaycan teatrları içərisində ön sıralardan birinə çıxardığının şahidi olmuşdu.

Kamil Adışirinovun monoqrafiyasında son dərəcə maraqlı faktlar, məlumatlar diqqəti cəlb edir, bu faktlar və məlumatlar elmi həqiqətin ifadəsinə çevirilirlər. Xüsusilə "Şəki fəhləsi" qəzeti "Səbuhi" ədəbi məclisinin əsas tribunası kimi və qəzətin ideya-siyasi və ədəbi-mədəni məzmunu ("1921-1991-ci illər" və "Müstəqillik illərində Şəkide ədəbi proses və mədəni inkişaf ("1991-2000-ci illər")" fəsilləri ağır tədqiqatçı əməyinin bəhrəsi kimi nəzərə çarpır. Hiss olunur ki, Kamil Adışirinov Şəkinin ədəbi-mədəni həyatını az qala günbəgün,

aybaay, ilbəil izləmiş, heç bir faktı, xidməti olan heç bir şəxsi və heç bir hadisəni nəzərdən qaçırmamışdır. Doğrudan da "Nuxa fəhləsi" qəzeti və "Səbuhi" ədəbi məclisi Şəkinin mədəni simasının göstəricisi olmuşdur. Məsələn, Şəkidə Məhyəddin Abbasovu indi hörmətlə xatırlayırlar. Kim idi o? Monoqrafiyada oxuyuruq: "Məhyəddin Abbasovun "Şəki fəhləsi" qəzetiñə rəhbərlik etdiyi illərdə qəzet cəmiyyətə yaradıcı insanların açıq baxışını ifadə edən yazıların verilməsi və xalqa çatdırılmaşı ilə bağlı əsil tribunaya çevrilmişdir. "Məhyəddin Abbasov yüksək vətənpərvərlik nümayiş etdirərək Xalq şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin "Gülüstan" poemasını qəzetiñ səhifələrinə çıxarmışdı. Qorxmaz jurnalıstin bu hərəkəti həm Bəxtiyar Vahabzadəni, həm də özünü ağır təqibə məruz qoymuşdu".

Yazıcı Lütfəli Həsənov İxtisasca həkim idi, amma bir ədəbiyyat adamı kimi də o dövrdə sevilirdi, məhsuldar dramaturq idi. Ənvər Mirzəoglu - lirik və satirik şeirlər müəllifi. Mirpaşa Hümmətov - o da gözəl şair idi. Bu sırada Yaqub Mahir, Məmməd Çələbiyev, Ələşrəf Məmmədov, Tofik Qafarov, Şahid Məmmədkərimov, Telman Həmidli, Minayə Piriyeva, Surağat Qurbani, Sirac Həbibullayev, Şərif İdrisov və başqa şəxslər Şəki ədəbi mühitinin canlanmasında əməyini əsirgəməmişlər. Əlbəttə, bunların bir çoxunun istedadı yalnız "region ədəbiyyatı" səviyyəsində idi, onların Azərbaycan ədəbi mühitində parlamaşaları təbii idi. Ancaq onlar olmasayı, Şəkidə ədəbi mühit formalaşmadı. Kamil Adışirinov isə onların hər birinin yaradıcılığını sevə-sevə tədqiq edir.

Monoqrafiyanın III fəsli müstəqillik illərində Şəkidə ədəbi proses və mədəni inkişafa həsr olunmuşdur. Müəllifin bu prosesə bələdliyi daha bariz nəzərə çarpır. Çünkü onun bir alim və publisist kimi qızığın fəaliyyəti də məhz bu illərə təsadüf edir. Kamil Adışirinov "İsmayıł bəy Nakam - həyat və yaradıcılığı", "Qədim türk yurdu Oxud", "Şəkidə məhəllə adları, soyular və ləqəblər" kitablarının və onlarla elmi, publisistik məqalələrin müəllfidir. Ona görə də müstəqillik illərinin ədəbi-mədəni həyatını daha yaxşı bilir, çünkü həmin illərin olayları içərisində olmuşdur.

Şəkidə hazırda Azərbaycan Yazıçılar birləyinin filialı fəaliyyət göstərir. Bu filialın rəhbəri istedadlı şair Vaqif Aslandır.

*Bir ocaq qaladı o tayda bacı,
Bir ocaq qaladı bu tayda qardaş.*

*Diriykən ayrılıq ölüməndən acı,
Bizim başımıza tale salıb daş,
Tüstümüz görünür Arazın üstə.*

Bu misralar Vaqif Aslanındır və Kamil Adışirinov onun yaradıcılığının əsas cövhərini ortaya çıxara bilir.

*Onu necə vəsf eləyim -
Bu gözəllik qarşısında.
Qələm də lal, ilham da lal,
Yaradanın qüdrətiylə,
Dağ döşünə nəqş olunan,
Gözəl bir tablodu Marxal.*

Bu isə təkcə Şəkidə deyil, ondan kənarda da istedadlı bir şair kimi tanınan Mais Səlimin misralarıdır. Həmin fəsildə Kamil Adışirinov Yusif Şükürlünün, Əhməd Zəyziidlinin, Həllah Kamilin, Ələsgər Salamovun yaradıcılığından da söz açır. Bunlar Şəki mühitində tanınmış simalardır. Amma çox təessüf ki, Kamil Adışirinov nəinki Şəkidə, Azərbaycan ədəbi mühitində istedadlı bir şair və tərcüməçi kimi tanınan Namizəd Xalidoğlunun və daha başqa bir şairin - Ramiz Orsərin yaradıcılığından söz açmayı unutmuşdur. Namizəd Xalidoğlu indinin özündə bizim müasir poeziyada seçilən, fərqlənən şairlərdəndir. Onun "Kövşən ətri gəlir şeirlərimdən" misrası məşhurdur və Şəkidə, doğulduğu kənddə yaşaya-yaşaya əyalət çərçivəsini qıraraq müasir poeziyada tanınması heç də az iş deyil.

*Boyu balacdı sətrinə görə,
Bununçun kiməsə bir işi düşməz.
Mənim şeirlərim ətrinə görə
Heç kəsin şeiriylə dəyişik düşməz,
Kövşən ətri gəlir şeirlərimdən.*

*Kəsir qabağımı küləklər bəzən,
Saçımdan yapışır, dizimə döyür.
İş elə gətirib sevdiyim gözəl,
Şeirimi oxuyub gözünü döyür,
Kövşən ətri gəlir şeirlərimdən.*

Əlbəttə, Kamil Adışirinovun monoqrafiyasında qüsurlar da ola bilər (kiminsə adı unudulub, hansı faktsa yaddan çıxıb), amma bu əsər doğrudan da bir əsr Şəki ədəbi-mədəni mühiti haqqında dolğun təsəvvür yaradır.

HACIMƏMMƏD MƏMMƏDOV

Haciməmməd Mirzəməmməd oğlu Məmmədov 1950-ci ildə İsmayıllı rayonunun Pirəqanım kəndində anadan olub. Gəncə Dövlət Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsini bitirib.

"Səndən artıq bir sevdiyim bəndə yox", "Ziya ocağı", "Həyata siğmayan ömür" kitablarının müəllifi, dilimiz və ədəbiyyatımız haqqında müxtəlif kitabların tərtibçisi, "Uğur yolları", "Eldən gedən oğul" kitablarının həmmüəllifiidir.

"İsmayıllı Yazarları" ədəbi ictimai birliyinin üzvü, Kütləvi İnformasiya Vasitələri Həmkarlar İttifaqı Rəyasət Heyatının "Qızıl qələm" mükafatı laureatıdır. "Qabaqcıl Təhsil İşçisi" döş nişanına və "Tərəqqi" medalına layiq görülüüb. 86 sayılı İsmayıllı Dairə Seçki Komissiyasında Ana Vətən Partiyasını təmsil edir.

Şəhidlərə

Ölüm öldürmədi, yaşatdı sizi,
Qəlbinə hopmusuz siz milyonların.
Unutmaz heç zaman sizi bu Vətən,
Açan güllərisiz gələn baharın.

Vətən torpağını qanla suvardız,
Dözməz əsarətə bu torpaq, bu daş.
Uyu məzarında, sən rahat uyu,
Oğullar alacaq qanını, qardaş.

Biz sizdən öyrəndik Vətən sevməyi,
Qələbə bizimdir, geci, tezi var.
Vətən yaşadıqca, el yaşadıqca,
Ölməzlik yaşayır şəhid olanlar.

Qoruyun

(Məktəbi bitirən şagirdlərimə)

Kamil, pərvaz olub uçan balalar,
Ətrafa nur, şəfəq saçan balalar.
Ağ günə qapılar açan balalar,
Təmiz adı, saf niyyəti qoruyun!

Hərarəti tükənməyən köz olun,
Yaxşılara arxa durun, göz olun.
Dildə, sözdə, əqidədə düz olun,
Kökü olan hər adəti qoruyun!

Düşməyəsiz şərəfsizlər felinə,
Uymayısız hərcayılar dilinə.
Oğlanlar bəy, qızlar döñər gəlinə,
Ülvi, nəcib məhəbbəti qoruyun!

Süfrənizdə əl uzadın halala,
Can yandırın halal işə, amala.
Əl uzadıb, könül verib vüsala
Düz ilqarı, sədaqəti qoruyun!

Əziz bilin nəsib olan hər anı,
Yandırmayıñ eldən ötrü yanarı.
Allah bilin yerdə ata-ananı,
Adil olun, ədaləti qoruyun!

Yaxışılara arxa durar haqq özü,
Günəş qədər nurlu olar haqq üzü.
Çəkinməyin, üzə deyin haqq sözü,
Müdrik olun, həqiqəti qoruyun!

Mən Hacıyam, bağda barım sizsiniz,
İnam yerim, iftixarım sizsiniz.
İlk şuarım, son qərarım sizsiniz,
Tarix olan hər səhbəti qoruyun!

Anamın xatırəsinə

Qarşımda köhnəlmış, küskün bir məzar,
Tarix oxunmasa, bilinməz yaşı.
Yanına nə gələn, nə də gedən var,
Əyilib, kiçilib çopur başdaşı.

Durmuşam öündə, nitqi, dili lal,
Donub, buza dönüb gözüm də yaşı da.
Cinqır çəkməyə də yoxdur məndə hal,
Körpəyə dönmüşəm mən əlli yaşıda.

Bu qədər doğmadır, əzizdir mənə,
Burda uyqudadır nakam bir gəlin.
Ay ana, gəlirəm, yetmirəm sənə,
Gözümün öündə böyük heykəlin.

Təzəcə yatırdı dilim adına,
Saçlarım görmədi ana sığalı...
Dünyada kamına çatsın hər ana,
Hər oğul yaşasın ana dualı.

Kəndimin

Qışla vidalaşır, yaza gəl deyir,
Yorğandı torpağa qarı kəndimin.
Bahar öz ətrini səpəndə düzə,
Can atır gülünə arı kəndimin.

Müəllim adlanan oğlu, qızı var
Aşiq, şair adı burda iftixar.
Hamı işbacaran, hamı sənətkar
Şan-şöhrət olubdur varı kəndimin.

Laləli yamaclar görünəndə al,
Dağların başına dolanır qartal.

Sevib-seviləni dindirir vüsəl
Dillənir kamanı, tarı kəndimin.

Çempion balası - elin övladı,
Dadmışlıq iftixar, qələbə adı.
Tarixə yazılan müqəddəs adı,
Yolu nurlu olsun bəri kəndimin.

Qardaşım

*Dəyərli ziyalımız - Azərbaycan
Təhsil İşçiləri Azad Həmkarlar İttifaqı
İsmayıllı Rayon Komitəsinin sədri
Hafiz Kərimovun 60 illiyinə*

Məsləkin, əqidən bəllidir bize,
Ömrün almışına yetən qardaşım.
Xoş yer soraqlayıb, xoş ünvan gəzib,
Duyan ürəklərdə bitən qardaşım.

Səninlə mənalı il olur anim,
Uğurlu sabaha artır gümanım.
Şirin dillərinə qurbanı canım,
Bülbüllər sayağı ötən qardaşım.

Ad-sana çevrilib ötən illərin,
Duyumu incəsən, zəkası dərin.
Gözəl arzuların, düz fikirlərin
İçində, qoynunda itən qardaşım.

Əməlin, amalın, niyyətin xeyir,
Çəmən gül donunu xətrinə geyir.
Adam tanıyıram, hey "mənəm" deyir,
Sənə ola bilməz o tən, qardaşım!

Hər yerdə öndəsən, aqil, ucasan,
Həyat qanad verə, quştək uçasan.
Sən Vətən yolunda əsl xocasan,
Başında tac olsun Vətən, qardaşım!

Kiçilmək, böyümək

Udduğu havadan at zəhərlənir,
Kimsə eşşeyinə yəhər qoyanda.

Canıma od düşür, başım hərlənir,
Xirdalar özünü böyük sayanda.

Xırdalıq günahdır xırdalanınçün,
Çoxları bu yolda dönüb qurbana.
Bazarda növbə var ucuz mal üçün,
Ucuz baxan yoxdur ucuz satana.

Xırdalıq edənin dərdi dağdı, dağ,
Kiçilib yaşamaq kişilik deyil.
Ağlı dayazlar da gəzdirir papaq,
Böyüyür, ad günü keçirir hər il.

Xırda çıçırları udar böyük yol,
Xırda fikirlər var, böyüyə bilməz.
Boyu ilə seçilir ağaç, pöhrə, kol
Boylar var ölçülməz, ölçüyə gəlməz.

Böyüklük könlümdən keçməyib bir an,
Kiçilmək dözülməz dərd olub mənə.
Düz sözü, haqq sözü soruş uşaqdan,
Mərdlik, düzlik nədi o deyər sənə.

Alacağıq qisası

Şuşa, Laçın intizardan üzülüb,
Əsir sular gözlərimdə düzülüb.
Qara bəxtim Qarabağda yazılıb,
Qarabağsız qəlb dolusu gülmərəm,
Mən bu yurdu yada verə bilmərəm!

Orda Üzeyirin susur nəgməsi,
Bülbülün, Cabbarın batib zil səsi.
Yox gülün torpağa könül verməsi,
Görüşünə gül-ciçəksiz gəlmərəm,
Mən bu yurdu yada verə bilmərəm.

Orda mənimkidir hər dərə, hər dağ,
Yolumu gözləyir öpdüyüm bulaq.
Şərəfdür bu yurdun sahibi olmaq
Qarabağsız rahat ola bilmərəm,
Mən bu yurdu yada verə bilmərəm.

Alacağıq yağılardan qisası,
Var arzumun yetişməyə əsası.
Hacı deyər, sözün uzun-qisası,

Torpağımın bir tikəsin bölmərəm,
Mən bu yurdu yada verə bilmərəm!

Vətəndə sühl olarsa

Vətəndə sühl olarsa,
Qərənfil toyə gedər.
Gül balalar elm alıb,
Ulduza, Aya gedər.

Qalxan bayraqım daha
Enməz vüqarım kimi.
Gələn, aydın sabaha,
Çatdırın bu səsimi.

Qara bulud çəkilər,
Qarabağın başından.
Güllər islanmaz daha
Gözlərimin yaşıdan.

Sühl olarsa, vətənin
Əsgəri bağban olar.
Üzü gülər yetənin,
Vətən gülüstan olar.

Vətənim

Əzizsən anam qədər,
Eşqin açılan səhər.
Gül açañ düşüncələr
Çölüm-çəmənim mənim.

Yağar yağışın, qarın,
Çiçək səpər baharın.
Örpəyidir dağların
Dumanım, çənim mənim.

Müqəddəs bir mənadır,
İlk mehrimiz onadır.
Mehriban bir anadır,
Doğma vətənim mənim.

Qalacaq

El güzgündür, yaddaşında
Göstərdiyin üz qalacaq.

Bu meydanda kişi kimi,
Qalib yenə düz qalacaq.

Haqq söndürən bir çırığı
Ha qurdala, yanmaz axı.
Əsilsizlər - yabı, yağı,
Əsillidən iz qalacaq.

Ay arxamca gülən harın,
Bəd niyyətdir arzuların.
Külü qalmaz qəlbidarin,
Məndən ocaq, köz qalacaq.

Sən yolunda düz, ay Hacı,
Hər əzaba döz, ay Hacı.
Gedəriyik biz, ay Hacı,
Qalsa, qalsa, söz qalacaq.

Olmaz

Gəzər eli oymaq-oymaq,
Aşiq eldə naşı olmaz.
Adam var ki, qoyar papaq,
Şalvar geyər, kişi olmaz.

Vəfası yox bu dünyanın,
Adı qalib bəyin, xanın.
Tikəsinə göz qoyanın
Yeyilməli aşı olmaz.

Çörəyində duz olanın,
El-obaya göz olanın,
İlqarında düz olanın
Qoltuğunda daşı olmaz.

Qədrini bil az ömrünün,
Kitabını yaz ömrünün.
Hacı, sənin yaz ömrünün
Qarı yoxdu, qışı olmaz.

Qədər

Adam var ki, savad alıb,
Saya bilmir ona qədər.
Aldığımız maaşa bax,
Mən nə qədər, o nə qədər.

Daş götürən atasıdır,
Su yatağa yatasıdır.
Əcəl gəlib çatasıdır,
İşini gör ona qədər.

Kişi çörək, duz itirməz,
Rəngsaz olar, rəngə girməz.
Daş daşıyar, söz götürməz -
Mərddir Hacı sona qədər.

Sevgi duyğuları

Getmisən, könlümün odu səngiyib,
Qayıtma, qayıtsan, alışacaqdır.
Öpüb-oxşadığım qara tellerin
Qarası ağına qarışacaqdır.

İşvə-nazı satan kimdi, alan kim?
Öz əhdində, ilqarında qalan kim?
Bu sevdada doğru kimdi, yalan kim,
Kimlərin ulduzu barışacaqdır?

Arzuyam, yuxuyam, nə bilim nəyəm,
Bəlkə də talesiz bir divanəyəm.
Sevirəm sözünə nida, nöqtəyəm,
Kim gəlib mənimlə yarışacaqdır?

Ay bala

Səni dəfələrlə vurdum dışımə,
Ədəbdə, ərkanda boşsan, ay bala.
Üzündən oxunur ağlın, düşüncən,
Sən elə bilirsən, başsan, ay bala?

Əcəb meyillisən qala, qovğaya,
Aş nədir, layiqsən çürük dovğaya.
Tay tapa bilmirəm sən tək lovğaya,
Düşünə bilməyən daşsan, ay bala.

Salam verənlərin yoxdur əlacı,
Gülüşün, baxışın zəhərdən acı.
Sənə başqa şeir yazacaq Hacı,
Həddini bir az da aşsan, ay bala.

Şərəfli bir ömür qoyub gedirəm...

Mən şair Vaqif Məmmədovu çoxdan...
lap çoxdan tanıyıram, düz qırx il bundan öncədən... Bir şair kimi... Şərur rayonunda çıxan "İşıqlı yol" qəzətinin səhifəsində çap olunan şeirlərindən... Özünü isə "Şərur qonçələri" ədəbi dərnəyinə ayaq açdığını gündən şəxsən tanıdım və getdikcə həm gözəl bir şair kimi, həm də səmimi bir insan kimi sevdim.

*Cubuq "atlarını" çapan dostlarım,
Yığışın bir yerə, mən də gəlmışəm.
Nanə qoxusuna, yarpız atrinə,
Ana qayğısına - kəndə gəlmışəm.*

"Yaşadacaq bu yol məni" adlı ilk kitabı çap olunduğu zaman onun bu uğuruna sevinənlərdən biri də mən oldum. O zamanlar Şərur rayonunun Dəmirçi kənd orta texniki-peşə məktəbində Azərbaycan dili-ədəbiyyatı müəllimi işləyirdim. Vaqif müəllimi məktəbə dəvət etdik, onunla adına layiq və yaddaşlara yazılışı bir görüş təşkil etdik.

*Tufan küləkdən haqlı,
Xəlbir ələkdən haqlı,
İblis mələkdən haqlı,
Nə deyim sənə, dünya?*

-deyən Vaqif müəllimi erməni işgalçılardının torpaqlarımıza hücum etdiyi zamanlarda - Sədərək kəndinin ağır günlərində də, 1990-1993-cü illərdə də bir ər kimi əli silahlı döyüş meydanında, səngərlərdə gördüm.

*Düşəndə taleyin soyuq qışına,
Əslini, kökünü dananlar da var.
Dönüb od içində simurq quşuna
El üçün şam kimi yanalar da var.*

Şair qardaşımın sözü ilə əməli, əməli ilə sözü həməhənglik təşkil etdiyindəndir ki, o, xalqın sevimli idi. Özünün dediyi kimi:

*Mənanı axtarma əsrə, ildə,
Zəhmətsiz keçibəsə, eyləmir kömək.
Qədrin, qiymətin ucasa eldə,
Sən elə vətənə gərəksən demək.*

Elə buna görədir ki, Vaqif Məmmədovun poeziyasında doğulduğu torpağa, Vətənə sevgisinin bariz ifadəsini, sadə və səmimi bir dillə poetik laylasını görürük və sevirik.

*Oğuz diyarıdır, qopuzun, sazin
Adını yaşadan yüz qalası var.
Cəlilin, Cavidin, Məmməd Arazın
Bu ulu torpaqda söz qalası var...*

Ustad xalq şairi Məmməd Arazın yaradıcılığı min bir ləllə, gövhərlə dolu olan bir bulaqdır. Odur ki, bu gün sinəsinə döyən hansısa bir şair çətin tapılar ki, o bulaqdan su içməmiş, şəhdi-şirəsindən dadmamış ola... Vaqif Məmmədov da həmçinin...

*Azərbaycan havası nur, suyu nur,
Azərbaycan baharı nur, yayı nur.
Azərbaycan nur selində yuyunur,
Ülviləşir yaddaşlarda qalmağa,
Belə yerdə nə var şair olmağa.*

*Azərbaycan yarı nəğmə, yarı söz,
Hər qarışı yarı torpaq, yarı söz.
Bir diyar ki, vari halal, vari düz,
İstəyi yox yaddan tikə almağa,
Belə yerdə nə var şair olmağa.*

Onun lirikasında Vətənə məhəbbət mövzusu daha böyük yer tutur. Şairin qəlbində olduğu kimi, yaratıcılığında da Vətən sevgisi sonsuz dərəcədə sarsılmazdır. Hər dəfə oxuduqca adama elə gəlir ki, sanki bu şeirlər yazılmayıb, onun içindən axıb gəlir, axa-axa, doğula-doğula da ülviləşir.

*Ürəyimsiz ağlamıram, gülmürəm,
Hər istəyim ürəyimdə birləşir.
Böyükmüdür, kiçikmidir, bilmirəm,
Ürəyimə təkcə Vətən yerləşir.*

Bu Vətənpərvər şair işgal olunmuş torpaqlarımızın ağrısını öz ağrısı kimi qəbul edir və özünüküləşdirir. Bu ağrıları, acıları da zaman-zaman kövrək bir dillə qələmə alır.

*Qəminə qışlanın,
Haqq deyib asılanın.
Torpağı basılanın,
Gözündən qəm tökülr.*

Onun hər misrasında, hər beytində, hər bəndində lirik duyğularının, fəlsəfi düşün-cələrinin çırpıntılı ahəngi duyulur. Eyni zamanda ritmik mübarizlik ahəngi... İlk olaraq işgal olunan Kərkı kimi kəndimizin, Goyçənin, Zəngəzurun, Qarabağın-Laçının, Şuşanın, Kəlbəcərin, Ağdamın, Cəbra-

yılın, Füzulinin, Zəngilanın, yəni itirilmiş torpaqlarımızın dərdinə ağı deyən şair yazındı.

*Elə bil tilsimə, daşa düşübdü,
Kədər sevinc ilə qoşa düşübdü.
Könlümə bir az da Şuşa düşübdü,
Torpaq, Vətən hara - əsirlik hara?
Mütləq dönəcəyik o torpaqlara.*

Qəlbindəki bu cür ali vətəndaşlıq hissəri ustalıqla qələmə alan şair oxucusunun da qəlbində vətəndaşlıq duyğularını oyatmağa can atır. Vətən sevgisini, yurd sevgisini, torpaq sevgisini qaldırı bildikcə ucalara qaldırır.

Hər bir şairin öz yaratıcılıq yolu, öz yaratıcılıq manerası olduğu kimi, Vaqif müəllimin də özünəməxsus yaratıcılıq üslubu vardır. Çünkü o, gördüyü hər bir həyat həqiqətlərini yalnız və yalnız öz ürək süzgəcindən keçirdikdən sonra onlara poetik bir don geyindirir. "Acı" şeirində olduğu kimi.

*Namus ləkəsi.
Ögey ana səsi.
Təmənnalı kömək.
Dost matəmində verilən yemək.
Övlad itkisinin dadi.
Ana fəryadı...*

Nə qədər yiğcam, lakonik bir dillə, bədii boyalarla əks olunan poetik lövhədir.

*Şərə salmaram meyil,
Haqq işə yol alaram
Qanmaza ağa deyil,
Qanana qul olaram.*

- deyən Vaqif müəllim bu misraları ilə bir insan kimi nə qədər sadə və səmimi olduğunu açıb göstərir. Məhz elə bu sadəliyi

və səmimiyyəti ilə ürəklərdə özünə taxt qurur, bir şəxsiyyət, bir şair kimi böyük, ucalıqlara qalxır.

*Təbiət rəngbərəng boyaya üstündə...
Sənən ocaqlarda köz qalacaqdır.
Xınası islanan qaya üstündə,
Kəklik ayağından iz qalacaqdır.*

*Bir az yorğun idin, bir az da xumar,
Dünya sırr sandığı, açmaq olmayır.
Dünyanın qəribə təzadları var,
Alın yazısından qaçmaq olmayı...*

Çağdaş poeziyamızda öz adı, öz imzası ilə sayılıb seçilən Vaqif Məmmədov şeiriyyətində ürəklərə çox asanlıqla yol tapa bilir, oxucusunu öz dünyasından alır, düşüncələrə sövq edir, söz-söz oxucusunun qəlbinə, könlünə hakim kəsilir.

*Havam da, suyum da, çörəyim də sən,
Qəlbimdə çox sənli xatırəm yatır.
Uzaqda deyilsən, ürəyimdəsən,
Nə ünüm yetişir, nə əlim çatır.*

Onun şeirlərində hisslərin, duyğuların emosional cazibə gücü nə qədər təsirli olsada belə, sözün məna yükünü, poetik sanbalını bir o qədər də artırır.

*Yalan uydurdular, şər atdilar ki,
Böhtana düşənlər kiriya bilməz...
Ancaq unutdular, unutdular ki,
Yalan ayaq tutar, yeriyə bilməz.*

Vaqif Məmmədov dünyanın harasında olursa-olsun, öz soyuna, kökünə bağlı oğul kimi soyu, kökü ilə iftixar duyan bir şairdir. Türk dünyasının çox hissəsini gəzən bir insan olduğundan türk torpaqlarını şeirlərində sevə-sevə vəsf eyləyir, köks dolusu o yerdən söz açır, Dədə Qorqud yurdlarını -

Oğuz yurdlarını dönə-dönə, böyük bir ilhamla, məhəbbətlə tərənnüm edir.

*Ozandımı, aşıqdımı?
Ahıldımı, uşaqdımı?
Göydən gələn işıqdımı?
Dədə Qorqud boyalarında.*

*Sal qayada bitən durur,
Əsrlərdən ötən durur.
Bütövcə bir Vətən durur,
Dədə Qorqud boyalarında.*

Vaqif Məmmədov böyük məharətlə, sənətkara layiq bir ustalıqla şeirlərində öz həyat yaşıntılarını ana dilimizin incəliklərindən incə bir şəkildə istifadə etməklə qələmə almağı bacaran bir şairdir. Bunun əksini parlaq boyalarla "Nəsihət" şeirində görürük.

*Xırmanın bugdasız, dənsiz olanda,
Dərələr dumansız, çənsiz olanda,
Məni itirəndə, mənsiz olanda
Həsrəti içində boğ, boğa bilsən.*

Bu gün şair qardaşım Vaqif Məmmədov aramızda olmasa da özündən sonra iftixar doğuracaq böyük bir ədəbi irs və bir də ən yüksək insani keyfiyyətlərini miras qoyub gedib. Elə buna görə də inamlı demək olar ki, ey ustاد, sən bizimlə birgə olacaqsan. Həyat kredomuza çevirdiyimiz bir şeiri ilə də fikrimə son nöqtəni qoymaq istəyirəm:

*Kimsənin yazığı gəlməsin mənə,
Sanmayın qəlblərə dəyib gedirəm.
Atımı sürmədim dumana-çənə...
Şərəfli bir ömür qoyub gedirəm...*

*Ələsgər Talıboğlu
Şair-publisist,
"Məmməd Araz" mükafatı laureati*

ƏFSANƏ RƏVAN

Üşüdən həsrət

Mən özgə evində yanın ocağam,
Sən məni uzaqdan üzüdən həsrət.
Bəlkə də nə vaxtsa unudacağam,
Bəlkə unutmadım, nə bilim, qismət.

İndi həyatımı ikiyə bölüb,
O əlin adicə toxunuşu da.
Sənin ürəyində məhəbbət ölüb,
Silinib gözündən oxunuşu da.

Daha qaçammıram özüm-özümdən,
Qoşunla üstümə gəlir yoxluğun.
Hər şeyi unutdum, unutdum, amma,
Getmir həyatımdan o soyuqluğun.

Bu günah içində yatan şəhərdə
Batıram günaha hər addımbaşı.
Bir mənəm, bir də ki, soyuq odalar,
Hər gecə sel olur, gözümün yaşı...

Nə olar İlahi, bir də nə vaxtsa,
Yenidən gətirmə bizi üz-üzə.
Bilirəm hardasa qarşımı çıxsa,
Çətin ki, çətin ki, ürəyim dözə.

Olmadı

Ayrılıq yeli əsib hislərimi soyutdu,
Eşqi alışdırmağa, köz yerimdə qalmadı.
Arzularım çox idi səndən yana, ay adam,
Nə qədər dua etdim, olmadı ki, olmadı.

Deyirdilər dualar qəbul olur yağışda,
Mən yağış altında çox dualar yağışladım.
Orda-burda deyirsən qarğışımı keçmişən,
Axı mən səni bircə baxışa bağışladım.

Daha izlərim düşməz sizin dar küçənizə,
Azib qaldım taleyin amansız yollarında.
Qollarımı açmışdım sən adlı xoşbəxtliyə,
Yaxın gəlmədin deyə, qırıldı qollarım da.

Mən əzabın, həsrətin, kədərin qadınıyam,
Daşımaz kimsə məni bu əzablar içində.
Hər gün bir az daha çox sevdim deyə əzizim,
Mən dağ boyda dərdləri böyütdüm öz içimdə.

İndi özüm özümü bağışlaya bilmirəm,
Özüm öz günahının içindəcə itmişəm.
Ay kimi gizlənmişdin buludlar arxasında
Üzə çıxdığın zaman, gördün çıxıb getmişəm.

Ayrılıq yeli əsib hislərimi soyutdu,
Eşqi alışdırmağa, köz yerimdə qalmadı.
Arzularım çox idi səndən yana, ay adam,
Nə qədər dua etdim, olmadı ki, olmadı.

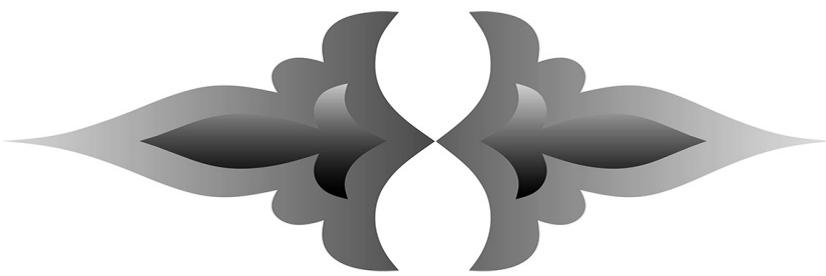
Səndən gələn hər qəm mənə xoşdur, bil, ay Ömrüm.
Üzmə o şirin canını, hər an gül, ay Ömrüm.

Mən sən verən hər dərdin əsiri olum, amma,
Sonda mənə dərman əvəzi sən gəl, ay Ömrüm.

Bir kimsəni sən qədər sevəmməz dəli könlüm,
Hər yanda sənin ismini söylər dil, ay Ömrüm.

Gəl, olma pərişan belə hər dəm, ölrəm mən,
Qəlbindən o qəm-qüssəni nolar, sil, ay Ömrüm.

Sənsiz bir ömür-gün bir ömür-gün deyil əsla,
Əfsanəyə qismət ola sənli il, ay Ömrüm.

**RƏNA MİRZƏLİYEVƏ,
"İsmayıllı Yazarları" ədəbi ictimai birliyinin üzvü**

Anaların anası - anam

(esse)

Deyirlər ki, torpağın üzü soyuqdur. Deyirlər ki, zaman da belədir: o, hər kəsi, hər şeyi unutdurur. Deyirlər ki... Babalarımızın deyimində, qənaətin-də bir yanlışlıq yoxmu?!

Unudulmaq torpağa tapşırılmaqmıdır, görəsən?

Torpağa gömülümkən vacib deyil. Tarixin sübutudur ki, yaşaya-yaşaya, torpaq üstə gəzə-gəzə, gözünə baxa-baxa sağlığında o qədər unudulanlar var ki!

Yaşadığımız bu fani dünyada tanınmış şəxsiyyətlər, dahi adamlarla yanaşı, hər birimizin düşüncəsində həmişəlik həkk olunmuş, könlündə, ürəyində əbədi yuva qurmuş bir insan məskunlaşdırış yaşıyır. Mənim həssas, həzin musiqili qəlbimdə şahlıq taxtında oturansa, sənsən, gözəl anam.

Ən qəribəsi, möcüzəlisi də budur ki, cismən yoxluğun səni məndən bir az da olsa, uzaqlaşdırıma-yıb, əksinə, əvvəlkindən də qat-qat artıq bağlayıb.

Artıq beşinci ildir ki, sənin o nurani camalından, həmişə gülümşər gözlərindən, mehriban gülüşündən, şirin-şirin sözündən, söhbətindən məhrum olsaq da, bu gün də dünənki qədər doğma, canlı, sevimlisən mənə və övladlarima.

Səni itirdiyim ilk vaxtlarda gəlimli-gedimli dünyanın mizan-tərəzisinə, nizamına, ölümün, əcəlin mütləqliyinə, Tanrıının dünyani dəyişə bilmək qənaətinə alışa bilməyəndə, zaman-zaman ağrırlar, acılar içində qovrulanda hansı müdrikinsə:

*Anib tənhalığı qəbr içərə nifrət qılma ölməkdən,
Təriqi-üns put kimi, hər ovuc torpaq bir adamdır.* -

kəlamı və ustاد şair Hüseyn Arifin:

*Torpaqmı anasız qalmasın deyə,
Torpağın qoynuna köçür analar*

misraları hislərimi üstələyib, mənə həyan oldu.

...Bilmirəm bu nə hiss idi məni bürümüşdü: Elə bil ürəyimə nə isə dammişdı. Dünyasını vaxtsız dəyişmiş, heyranlıqla dirlədim, yaradıcılığına pərəstiş etdiyim Səxavət Məmmədovun yaniqli-yaniqli oxuduğu bu mahni hardan yardımına düşmüşdü. Telefonuma yazdırıb elə hey aramsız qulaq asırdım:

*Dedilər: xəstəsən, qopdu ürəyim.
Başına dolandı bu cahan, ana.
Gözümdə puç oldu arzu-diləyim,
Dondu damarında, dondu qan, ana.*

*Heç insan dözərmi belə bir dağa,
Ahindən dünyalar qalxar ayağa.
Mən səni qıymazdım qara torpağa,
Qoy məni aparsın bu dövran, ana.*

*Sənsən bu dünyada ən şirin nemət.
Gözlərə işıqsan, qəlbə hərarət.
Məndən soruşalar nədir məhəbbət:
Bir səni duyuram, səni, can ana.*

*Eşqin çox böyükdür, duyuram bunu
Duyuram başlara tac olduğunu.
Halə ödəməmiş sənin borcunu
Diləksiz gedirəm dünyadan, ana.*

Mahnını ardı-arası kəsilmədən dirləyirdim. Qabaqdan gələn tufanın nələr törədəcəyini, hiss edər kimi qulaq asırdım.

Yaşını xatırlamıram. Bəlkə də, yoxluğun tez hiss etsəydim (İlahi, nə yaxşı bu, baş verməyib.

Yoxsa, həyatın bu qədər şirin olduğunu bilməzdəm), ana adını, ana varlığını bu qədər dərindən anlamazdım. Bəlkə də, kiminsə əvvəllər dediyi çox fikirləri tutuquşu kimi əzbərləyər, təkrar edərdim.

Hardansa, qulağıma vaxtilə şövq-təbii hissə eşitdiyim, oxuduğum ifadələri də xatırlayırdım:

-Ana müqəddəsdir:

-Ana zəhmətini heç nə ilə ödəmək olmaz:

-Ana böyükdür:

-Ana sevgisi-bənzərsiz bir hissdir və s.

Lakin ruhumun dərinliyinə işləmiş, qəlbimə nüfuz etmiş müqəddəs varlığın olmasından xəbərim olmazdı. Heç analıq adını daşıyandan sonra da bu ali hissin mənasının dərinliyinə vara bilməmişdim. Ananın şəxsində insan adının bu qədər şərəfli olduğunu anlamamışdım. Həyatda rast gəldiyin kədərlə anlarının (bunlar isə saysız-hesabsızdır) siziltisi, acliq illərində bir həftə ərzində itirdiyin beş nəfər ailə üzvünün ağır dərdinə görə gizli-gizli qoşduğun ağıların ruhumda silinməz izlər buraxdı.

Yadımda həmişə kədərlə söylədiyin bayatının iki misrası qalıb:

Fələk, bir sübut eylə,

Hansi günüm xoş keçdi ?

"Dünyada çox şeyə əli çatmayan, fəqət dərdin yekəsindən yapışan" (R.Rövşən) anam. Üst-üstə, bəlkə də, beşcə günün xoş keçməmişdi. Lakin bunu heç kəsə hiss etdirmədən, böyük dərdlərini damla-damla ürəyinə yiğaraq canını dərdə saldın. (Elə bu dərdlərlə də həyatdan köçdün) Gözlərində sonsuz kədərin izi hiss edilsə, dərdini bildirməz, böyükə böyük, kiçikə kiçik ola-ola, pozitiv enerji paylamaqdan yorulmadan, usanmadan insanlara nur paylayır, gülüş bəxş edirdin. Və bu da ibrətamız hekayətdir ki, heç bir təmənna ummadan, dünya malına tamah salmadan ömrünün hər anını insanlar üçün bir əbədiyyətə çevirdin.

Son nəfəsinə qədər kimsəyə kin-küdərət bəsləmədən, ədavətə, paxillığa yer vermədən yaşadın.

Həmişə bağışlamağı tövsiyə edərdim. Təlqin edərdin ki, nöqsanların etirafı insanın cəzasını yungişdirir, onu bağışlaya bilmək isə bağışlayanın aqilliyi və böyüklüğünün rəmzidir.

Bəli, böyük təsəllim var: el-obanın, tanıldığım insanların qəlbində özünə möhtəşəm bir yuva qurmuşan. Hər məclisdə: ister toyda, istərsə də yasda adın çəkiləndə hər kəsin üzünə təbəssüm qonaraq, sənin xeyirxahlığından, səxavət və alicənablılığından, səmimi, mehriban nəsihətlərindən ağızdolusu ehtiramla danışması böyük təsəlli olmaqla bərabər, qəlbimi qürur hissi ilə doldurur.

Mənə bəlağətli nitq söyləmədən insan olmayı,

vətəni sevməyi, mərhəməti, şəfqəti dərindən öyrədən anam.

Könlümdəki və gözümdəki fikirləri eyniləşdirib yaşatmağı öyrədən anam...

Doğru, düzgün böyütmək üçün əlindən gələnə əsirgəməyən, bunu bacararanda isə dünyani qazanmış kimi sevinən anam...

Analığın qadınlığın bütün nişanələri ilə həyat eşqi və insani sevgi ilə dolu anam...

Uşaqlıq dünyam sənin nağıllarınla doludur. O nağıllarda nələr yoxdur ki...? İnsanlıq, qorxmazlıq, mərdlik fəlsəfəsi ilə dolu idi onlar. Bir sözə, saysız-hesabsız suallarına cavab tapmaq, məni razi salmaq üçün nələr, nələr edərdin.

Ən böyük arzun məni xoşbəxt görmək idi. Bunu üçün həyatımın hər yanında yanımda idin: qoruyucu mələk kimi. Çox həyəcanlandırmış ali məktəbin bütün imtahanlarında mənə yol yoldaşı oldun. Ağlayanda ağladın, güləndə güldün. Kədərimin şahidi, gülüşümün özü oldun. Dünyanın ən dadlı naznemətlərini mənə yedirtmək, ən gözəl palatarlarını mənə geyindirmək istəyirdin. Haqqında xoş söz eşidəndə, nailiyyətlərimi görəndə ən çox sevinən də sən olurdun.

Əlimə sənin köməkliyinlə aldığım çörək ağacım - müəllimliyim həyatım boyu əl tutanım, həyanım, şöhrətim, şanım oldu. Qız-qadın üçün ən nəcib, ən layiqli sənətin müəllimlik olduğuna, qədrini bilməyə məni inandırdın. Zaman-zaman verdiyin bütün nəsihətlər kimi bunun həqiqət olduğunu başa düşdüm.

Sən ömrünü yelə vermedi. Ana kimi öz borcunu sədaqətlə yerinə yetirdin.

Həyatımda böyük faciə ilə üzləşdim. (Daha doğrusu, "insan" adlanan məxluqlar üzləşdirdilər). Lakin hələ inamlı idim, çünkü yanımda sən vardınса, hər şeyin əvvəl-axır düzələcəyinə inamım çox möhkəm idi.

Və günlərin birində, qürbət bir ölkədə qulağım bir səs çaldı: ana xəstədir və həkim deyir ki, bu xəstəlik sağalmazdır. Buna inanmasam da, boğazım sanki kilidləndi, qulaqlarında həyatımda heç vaxt hiss etmədiyim bir uğultu başladı. İstər-istəməz yeməkdən kəsildim. Ucsuz-bucaqsız səhrada tənha qaldığımı zənn etdim. Gələ bilmədiyim o bir neçə gündə gecələr səmaya baxar, sanki onun da varlığını hiss etmir, yox olduğunu düşünür, özümü qasır-ğalı ümmanda tənha gəmi, səhrada bitən tək ağaç sanırdım.

Axi Tanrı bunu mənə qiyardı? O anda yadına hansısa müdrik şairimizin müdrik misraları düşdü:

*Yarpağı tez solur tək ağacın da,
Arxası yoxdursa, necə solmasın?!*

Söykəndiyim uca dağ, təmənnasız güvənc yərim, məhəbbət ümmanım olan bir müqəddəs varlığı necə itirə bilərdim? Həyatda güvəndiyim yeganə varlığın yeri necə boş qalardı?

Bu boyda haqsızlıq olmazdı! Qovuşanda da dünən ya vecimə deyildi. Həyatda ana, ata, qardaş əvəzi sən vardin, ana. Sən bir ümid çırığım, cəsur, qəhrəmanım, susuz səhradakı çeşməm, coşqun ümmanlarda yol göstərən mayakım idin. Hər gün gözümüzün önündə gilə-gilə əriyirdin. Keyimiş halda səni seyr edirdim. Sən isə mənim həyimdə idin. Sağalmaz mərəzə tutulub dəhşətli ağrılar içində qovrularkən də özünü unudub məni düşünür, məni qorumağa çalışırdın. İnana bilmirdim ki, bir gün məni tərk edəcək, sonsuzluğa, əbədiyyətə qovuşacaqsan. Həkimin dediyi vaxt yaxınlaşırıldı. Gözlərin mənə baxırdı. Bu gözlərdə dünya boyda yaşamaq həvəsi, yaşatmaq şövqü görürdüm. Çarəsiz idim, ana! Ümidlə, yazılıq-yazıq: "Bəlkə, həkimi dəyişək?" - sualı hələ də qulaqlarında cingildəyir. Axı səni həkimdən həkimə apardıqca, özün: "Yəqin xəstəliyim ciddidir ki, məni bu qədər gəzdirirsiniz", - deyirdin. Özümü bağışlaya bilmirəm: niyə çarəsiz dərdini söyləmədim ki, o uman ümid dolu gözlərini yaddan çıxara biləydim! Axı nə biləydim ki, Tanrıının bəxş etdiyi ən böyük sevinci - ana məhəbbətini, ana səadətini, ana xoşbəxtliyini itirə bilərəm? Taleyin mənimlə oynayacağı bu oyunu, bu haqsızlığı heç cür təsəvvürümədə canlandıra bilmirdim.

...Dünyanı dəyişəcəyinə bir gün qalmış, danışa bilmədiyin, son saatlarını keçirdiyin bir gündə uzaqdan aldığım dəhşətli xəbərin arxasında getdiyim vaxt yenə inamlı idim, yenə arxayıñ idim: anam evdədir, həmişəki kimi... heç nə ola bilməz.

Axırıncı baxışını unuda bilmirəm: niyə elə küskün-küsküñ baxdırın mənə. Ölümündən də utanan anam. Axı qəzavü-qədərin belə amansızlığını mən necə poza bilərdim, ana?! Gözünü yuman anda nə olduğunu anladım. Öz əlinlə yaratdığını dünyani niyə dağıtdın, ana?! O dünya ki, beşiyimin başında durub çaldığın laylalarla həyatın min bir gözəlliyyini canıma, qanıma hopdurub sirli-sehirlə aləmə çevirmişdin. Mənim gözəllik dünyamı yıxmağı heç kim bacarmazdı. Qəlbimdə layla ilə göyərtdiyin, yaşatdığını dünyani sənin yoxluğun yıxmağı bacardı. Mən səni bu işıqlı dünyadan sonsuz kədər və qəmlə, ağrılarımla, heç vaxt oxuya bilmədiyim və bir də oxuya bilməyəcəyim ağrılarımla yola saldım. Dərdimin daşıyıcısı, qəmimin ortağı, boynuma bu

boyda yük qoymağın necə qıydın?! Harada bu boyda təzad görünüb, ana?!

*Evimin dirayı anam,
Ağzımın ləzzəti anam,
Başımın tacı anam,
Balalarımın taxtı anam.*

Heyhat! Bunlar hamısı boş və mənasız imiş. Barmağıma tikan batmağa razı olmayan anam, ürəyimin parçalanmasına necə dözdün?! Büyüklük edən, dərdimin bütün ağırlığını çiyinlərində daşıyan bir insanın - sənin haqq

dünyasına qovuşmağınla bizi necə dərindən sarıldığının fərqi varmadınmı?

Sənin barendə keçmişdə danışmaq necə çətinidir! Məzarın önündə dayanaraq kövrək hissələr içinde qovruluram. Yoxluğun o qədər acı ki,...

Sənə borclu olduğum şeyləri düşünürəm, sadalamaqla bitməz. Ancaq mən bütün yaxşı arzuları yaşatdığını könlümdə bir həyat borcluyam sənə, ana. Hərçənd sən bu borcu heç vaxt düşünə bilmədin. Özünü qurban verərdin bu borcun əvəzinə. Sənin isti qucağın, ətirli nəfəsin üçün darixmişam, ana. O nəfəsi qoxlamaq üçün uyuduğun torpağaməzarını ziyarətə gedirəm. Fəqət nə qorxun var, nə də nurlu sıfətin. Nə bəstə boyunu seyr edə bilirəm, nə də dizinin üstünə baş qoya bilirəm. Bircə dəfə bunu edə bisəydim...

Sevimli günlərim, xoş dəqiqlərim səninlə görmüldü, ana. Lakin məni sarsıdan başqa məsələlər də vardır: gecə-gündüz günəş kimi yanıb dəndləri, problemləri ilə yaşadığın bəzi insanların səni bir heç sanaraq, göstərdikləri bigənəlik məni yandırıbyaxdı, ana. Axı sənin özünü unudaraq insanlara göstərdiyin qayğı və məhəbbətin bu münasibətə layiq deyildi. Üsyan etdim: bumu dünyada yaxşılığın, xeyirxahlığın sonu?! Al Paçinonun müdrik kəlamını xatırladım: "Yaxın insanların vurdugu yaranı heç kim sağalda bilməz. Çünkü onlar yara vurmaq lazımlı olduğunu yaxşı bilirlər".

Ancaq təskinlik tapdıığım məsələlər daha çoxdur. Məni tanımayanlara qızın kimi təqdim olundan (həyatda erkən itirdiyim atanı da əvəz etmişdin) bir daha şahidi oldum ki, sən təkcə mənim yox, bütöv bir elin anası olmusan. Çünkü yoxluğununa bir el yanır. Sanki yenə yaşayırsan: elin təbəssümündə, mənim cismimdə, ruhumda, balalarımın sonsuz, bitməz-tükənməz məhəbbətində.

Bu isə əbədi həyat deməkdir. Və sən bu bütövlüyünlə, dünya boyda bir dünya olmağınla bir daha bunu sübut etdin.

TƏHMƏZ BUDAQ
*Azərbaycan Yazıcılar Birliyinin üzvü,
 "Məmməd Araz" mükafatı laureati*

Nələr yaşayır

Varaqla sinəmin can dəftərini,
 Oxu, misra-misra şeirlərimi.
 Sən onda duyarsan dərdi-sərimi,
 Mənim ürəyimdə nələr yaşayır.

Yatır ürəyimdə yaralı dağlar,
 Elimdən, obamdan aralı dağlar.
 Gecə də, gündüz də, qəlbim qan ağlar,
 Mənim ürəyimdə nələr yaşayır.

Tapdaq altındadı Laçınla Şuşa,
 Qarabağ, Kəlbəcər, Xocalı, qoşa,
 Yatır ürəyimdə onlar baş-başa,
 Mənim ürəyimdə nələr yaşayır.

Bu dünya dediyin böhtandi, şərdi,
 Sağalmır hələ də, Təbrizin dərdi.
 Yaralı qəlbimi qana döndərdi,
 Mənim ürəyimdə nələr yaşayır.

Bənövşəni

(şair dostum Ramiz Qusarçaylıya)

Sorağını aldım Quba elindən,
 Zövq alırsan çıçəyindən, gülündən.
 "Ovqat"da eşitdim şair dilindən,
 "Qurudub göndərmə bənövşələri".

Qəlbində kükrəyir Vətən qeyrəti.
 "Təzə tər" dərərik yaz bənövşəni.
 Şair, mənim sözüm qətidi-qəti,
 Sənə göndərərik biz bənövşəni.

Əlinə alanda əlin qurumaz,
 Təbin dilə gələr dilin qurumaz.
 Dərib göndərərik hər gələndə yaz,
 Sən də sinən üstə düz bənövşəni.

Dostdan əmanətdir "təzə-tər" saxla,
 Bənövşə qız saxla, igid ər saxla.
 Şair ürəyində dosta yer saxla,
 Bəzəsin dediyin söz bənövşəni.

Halal edər

Coşdu yenə söz ümmanım,
 Vətən mənim xanimanım,
 Uğrunda tökülsə qanım,
 Halal edər Vətən məni.

Gözündən vursam yağını,
 Versəm ona göz dağını,
 Ulu tutsam bayrağını,
 Halal edər Vətən məni.

Çəmənindən çiçək dərsəm,
 Dərib sinəm üstə sərsəm,
 Ürəyimi qurban versəm,
 Halal edər Vətən məni.

Varlığımdan gəlir bu səs,
Odlu haray, odlu nəfəs.
Elə bir də qursaq qəfəs,
Halal edər Vətən məni,

Ayrı düşsəm, gözüm dolsa,
Şeirim ona laiq olsa,
Bircə misram yadda qalsa,
Halal edər Vətən məni.

Dağların

Bahar çığı qonaq oldum dağlara
Açılib çıçayı, gülü dağların.
Baxdım, heyran oldum zirvədə qara,
Buluda çatırdı əli dağların.

Gördüm şəh düşübü güllərin üstə,
İlhamım coşurdu, qulağım səsdə,
Gəldi səhər mehi, əsdi ahəstə.
Sandım ki, darandı teli dağların.

Əzəl yaranışdan uludur,ulu,
Enişdi, yoxuşdu, dağların yolu,
Döysə də qar-yağış, döysə də dolu,
Əyilməz qaməti, beli dağların.

Hava qaralanda, yağış yağanda,
İldirim şığıyb göydə çaxanda,
Dərələrdən sellər, sular axanda,
Bağlanar cığırı, yolu dağların.

Çoban tütek calar dərə uzunu,
Haraylar: - ay uşaq, qaytar quzunu!
Könlüm yaman tutub çoban qızını,
Budaq Təhməz olar qulu dağların.

Oxunmur

Bizim bu şəhərdə kitab oxunmur,
Dostlar, siz gülməyin dediyim sözə.
Bizim bu şəhərdə kitab oxunmur,
Bu sözü deməklə girmirəm gözə,

Kitab satanı çox, oxuyanı az,
Kitablar yazdırır hər ağlı dayaz.
"Oxuyandan Molla Pənah da olmaz!"
Bizim bu şəhərdə kitab oxunmur.

Tutub əlimizdən kitablar darda,
Nələr öyrənmədik biz kitablarda.
Kitablar qalibdi mağazalarda,
Bizim bu şəhərdə kitab oxunmur.

Kitab bu dünyanın söz xəzinəsi,
Tanrıının sözüdür hər bir kəlməsi,
Nizami, Füzuli, Nəsimi səsi,
Bizim bu şəhərdə kitab oxunmur.

İnternet doğuldı yeni eradan,
Sağ olsun bu keşfi tapıb yaradan,
Kitab çıxa bilməz bu gün aradan,
Bizim bu şəhərdə kitab oxunmur.

Mənən zənginləşər kitab oxuyan,
Kamil ola bilməz kitabsız insan,
Gəlin ayrılmayaq biz kitablardan,
Bizim bu şəhərdə kitab oxunsun.

Geriyə baxma, qoca

Keçən günlər ötdü getdi,
Gördüklərin gözdən itdi,
Qocalmışan, ömür bitdi.
Gəl, geriyə baxma, qoca.

Qulağında toyun səsi,
Tükəndi sevgi nəğməsi.
Yada düşər toy gecəsi,
Gəl, geriyə baxma, qoca.

Sevdiyin qız qarı oldu,
Çox kövrəlmə, gözün doldu.
Ölüm haqqaya gedən yoldu,
Gəl, geriyə baxma, qoca.

Gün keçirdin yaxşı, yaman,
Daha yoxdu candan yanan.
Çox sevərdi səni canan,
Gəl, geriyə baxma, qoca,

Dünyanın yoxdu vəfası,
Toylarından çoxdu yası.
Harda qaldı bəy havası,
Gəl, geriyə baxma, qoca,
Gəl, geriyə baxma, qoca.

Sabahın xeyir

(şair dostum Ramiz Qusarçaylıya)

Ürəkdə dərdimi oyatdın yenə.
Min alqış deyirəm qardaşım sənə.
Baxan yoxdu indi şair deyənə,
Ramiz Qusarçaylı, sabahın xeyir...

Yaman boş qalıbdı şeir meydanı,
Baxanda qaralır adamın qanı.
Fəxri adlar alan şairlər hanı?
Ramiz Qusarçaylı, sabahın xeyir...

Ekrandan düşməyir "qılıq" şairlər,
Cızma-qara yazan balıq şairlər.
Ağződən şairlər, tuluq şairlər,
Ramiz Qusarçaylı, sabahın xeyir...

Çoxları düşübüdə reklam bəhsinə,
Vəzifə, kreslo, ad həvəsinə.
Qulaq asan yoxdu xalqın səsinə,
Ramiz Qusarçaylı, sabahın xeyir...

Bu ana torpaqdı can dəftərimiz,
Qarabağ, Təbrizdi dərdi-sərimiz.
Bunu niyə yazmır şairlərimiz?
Ramiz Qusarçaylı, sabahın xeyir...

Dərddən alışram qardaş yerində,
Soyuldu dabandan bir vaxt dərim də.
Ad almadan öldü Əli Kərim də,
Ramiz Qusarçaylı, sabahın xeyir...

Gülü gözəl olmaz hər gələn yazın,
Qədri bilinmədi Məmməd Arazın.
Dərdin çəkənmədi dərdli Arazın,
Ramiz Qusarçaylı, sabahın xeyir...

Qələmdi, kağızdı sənin yarağın,
Meyvəsi bol olmur hər yaşıl bağın.
Qeyrətlə vəsf etdin Vətən bayrağın,
Ramiz Qusarçaylı, sabahın xeyir...

Dediyn hər kəlam Rəbbədən ayədi,
Çox təriflər vardi, inan şayədi.
Bəzi şairlərə çoxu dayədi,
Ramiz Qusarçaylı, sabahın xeyir...

Sözü haqqdan gəlir Budaq Təhməzin,
Könlümə həmdəmi hər şirin sözün.
Durma, alovlandır ürəyin közün,
Ramiz Qusarçaylı, sabahın xeyir...

Minirə xanıma

(Professor Minirə Qarayevanın
80 illik yubileyinə həsr olunur)

Səndəki ürəyə heyran olmuşam,
Qeyrət heykəldi sinəndə ürək.
Misralar üstündə donub qalmışam,
Səpərəm başına sənin gül-çiçək.

Hələ görməmişdim qadın mərdini,
Sən dünya şöhrətli bir el qızısan.
Hər zaman çəkmisən Vətən dərdini,
Sən ana yurdumun görən gözüsən.

Mələk timsallısan, ey gözəl qadın,
Şöhrətin yayılıb bütün hər yana.
Hər yerdə hörmətlə çəkilir adın,
Şöhrət gətirmisən Azərbaycana.

Ən ali zirvəyə gəlib çatmışan,
Hamıya köməkdir xeyirxah əlin.
Vətən bayrağını sən ucaltmışan,
Vətəndə ucala gərək heykəlin.

MÜTƏLLİM HƏSƏNOV

QIZIM

Yollarına qar yağıb,
Bəxtin ağ olsun, Aysu.
Atan, anan sağ olsun,
Kefin çağ olsun, Aysu.

Ömrün görməsin kədər,
Günün keçməsin hədər.
Görmə qəzavü-qədər,
Canın sağ olsun, Aysu.

Xoşbəxt böyü, xoşbəxt ol,
Xoş sevinc ol, xoş bəxt ol.
El içində hər zaman,
Üzün ağ olsun, Aysu.

AYSUNUN SEVİNCİ

Aysunun təzə
paltarı çoxdur.
Amma qoymağ
papağı yoxdur.

Lakin qarşidan
gəlir qarlı qış.
Aysu onunçün
Xəyala dalmış.

Nənəsi onun
fikrin oxudu.
Gözəl, rəngbərəng
Papaq toxudu.

Papaq Aysunun
Gəldi xoşuna.
Onu sevinclə
Qoydu başına.

AYSU

Baxışından nur yağır,
Nur parçasıdır Aysu.
Vüsalın, Aynurənin
Gül balasıdır Aysu.

Mütəllimin, Fermanın
Şipşirin nəvəsidir,
Kamilənin, Rahilənin
Sədasıdır, səsidir.

Bibisi Yeganəyə
O, indidən naz satır.
Xalası Elnarəyə
Dili durmur söz atır.

Dayısı Cəmil ilə
Təzəcə dost olubdur.
Səmaya mehr salıb,
Dilinə bənd olubdur.

Səma onu çox sevir,
Söyləyir nə gözəldir.
Onu heç kimə vermir,
Mənim bacımdır,- deyir.

SƏMANIN TƏBRİKİ

Aysunun ad gününü
Təbrik elədi Səma.
Bir dəstə qızılgülü
Dərərək verdi ona.

Dedi:-Gün o gün olsun
Yüz yaşını qeyd edək.
İndisə bir yaşın var
Bu ad günün mübarək.

BALACA HƏKİM

Öz xəstə nənəsinə,
Qulluq eləyir Aysu.
Gah dərman verir ona,
Gah da ki, gətirir su.

Deyir:- Dərmanları at,
Nənə, bir az tez sağal.
Qayğına qalıram ha...
Mənə söylə "Çox sağ ol."

SEVİMLİ BALA

Xalasını çox sevir,
Dayısına deyir can.
Bibisiylə oynayır,
Bu qız ta axşamacan.

Anasına naz satıb,
Valeh edir hər kəsi.
"Yaman dəcəldir", -deyir,
Ona Rəhilə nənəsi.

Fərman babasın görcək,
Deyir:-Gəl gedək bağa."
Bağda isə meylini
O salır oynamaga.

Dədəsi nağıl desə,
Sevinci aşib-dاشar.
Kamilə nənəsiylə
Parkda gəzib-dolaşar.

Dəniz tək təlatümlü,
Səma kimi təmizdir.

Çox sevimli baladır,
Hər bir kəsə əzizdir.

MƏNİM DİLİM BAL DADIR

Aysunu çox sevirlər,
Səma, Lalə, Yasəmən.
Əsma isə onunla,
Deyir, rəfiqəyəm mən.

Dedim:-Bu qəşəng qızı,
Nədən sevir uşaqlar?
Cavab verdilər: Onun
Şirin, şəkər dili var.

Sordum:-Ay gözəl bala,
Səndə bu dil hardandır?
Dedi:-Bal yediyimdən
Mənim dilim bal dadır.

SƏN DƏ BAX

Aysunun vardır,
Çoxlu kuklaşı.
Qorxaq dovşanı,
Vəhşi ayısı.

Xal-xal pələngi,
Fil tək nəhəngi.
Kəpənəyi var,
Üstə min rəngi.

Bilməyir nədir,
Zürafə, bəbir.
Aysu onlara
Hey qulluq edir.

Durub yanaşı
Bülbüllə, sərçə.
Çil toyuq, xoruz,
Qızıl qaz, beçə.

Deyir açmışam
Evdə zoopark.
Baba bilet al,
Gəlib sən də bax.

BALACA AŞBAZ

Aşbazlıq həvəsinə,
Düşüb balaca Aysu.
Qazana gah yağ tökür,
Gah düyü, gah da ki su.

Gahdan soğan doğrayır,
Gah kələmə atır el.
Çuğundur ilə eti
Tökür suya əlbəəl.

Bu işindən xoşlanıb,
Qalır özündən razı.
Nənəsinin ərköyü,
Sevimli aşbaz qızı.

Söyləyir aşbazlıqda,
Olacağam bir ulduz.
Yemək hazır olanda,
Baxır ki, atmayıb duz.

DƏRİN MƏNA VAR

Gah aya baxır,
Gah da ki, suya.
Adı xoş gəlir,
Nəvəm Aysuya.

Deyir bu adda
Dərin məna var.
Ayda od, atəş,
Suda həyat var.

Su həyat eşqi,
Aysa işiqdir.
Onlar adıma,
Bir yaraşıqdır.

Bu adı mənə
Veribdir atam.
Mənasın isə
Söyləyib anam.

Allah bəndəsi,
Yer övladıyam.
Su tək faydalı,
Ay tək odluyam.

MƏLAHƏT YUSİFQIZI

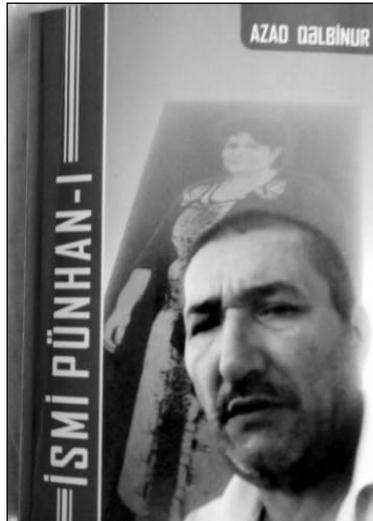
AZADIN İLK “İSMİ PÜNHAN”I

25 aprel 1967-ci ildə Neftçala şəhərində dünyaya göz açan Azad Qəlbinurun məzmunu sevgiyə, ayrılığa, qəza-qədərə köklənən bu kitabının bir özgə havada, bir özgə kökdə olmasına tale, qarşıya çıxan qəfil qəza aman vermedi. Gözlenilməz və qəfil zərbənin ağırlığına döndərilən, yarı yolda qırılan sevginin hopduğu kitabın, həm də ilk kitabın oxunaqlı olacağına ümid edirik.

*Silahum qələmdir, mərmim şeirlər,
Mənimlə döyüsdə uduzar şərlər.
Ey məgrur igidlər, qalib əsgərlər!
Döyüşüb geridə qalmayacağam,
Qorxunu yadıma salmayacağam.*

*Azad Qəlbinuram, dərdim elimdir,
Sərvətim Aranum, Muğan-Milimdir.
Vətən məhəbbətim, şirin dilimdir,
Vətənsiz zövqümü almayacağam,
Qorxunu yadıma salmayacağam.*

Belə oğulların məgrurluğunu, ərliyini qandallayıb, döyükənliyini, Vətən, torpaq tərəfkeşliyini əsarətdə saxlayan dünya siyasetini lənətə gəlsin! Bu siyaset igidliyi, ərliyi zamanın arxivinə atır, qeyrəti korsaldır, qüruru sindirir. Əlinə qələm alan qələmini ilk olaraq öz yaddasına, duyğusuna, hiss və həyəcanına, üstündə yaşadığı torpağa, sığındığı yurda, el-obaya, Vətənə, atanaya, qardaş-baciya, qo-hum-qəbiləyə, xalqa, mil-

lətə kökləməli, sonra bəşəri olmalıdır. Özdən əvvəl özgə ola bilməz. Əgər olarsa, onda:

*Gizlin qan ağlayır ulu Vətənim,
Bir vaxt ərənlərlə dolu Vətənim.
Daşınır sərvəti, malı Vətənin,
Pas atıb qılıncsız qınım, Allahım!* -
deməli olursan. Gördüyünü demək, yazmaq yazıçının, şairin gündəlik işinə çevrilirsə, o olur, qələmlə döyüş. Qələmlə döyüşə durmayan yazıçı, şair əsir düşmüş döyüşdən də ağırlı duruma düşür.

Azad azadlıqsevərliyi, ayıqlığı, özünü özgədən ayıra bilmək, hər nəşənənin qiymətini vermək baxımından ayıqlığı olan bir insandır. Azad ailənin fəvqündə dayanıb, böyük ailə olan millətin, bəşərin qayğısına qalan qələm sahibidir. Düzdür, bu kitabda əsasən qəzaya uğrayıb, dünyasını dəyişmiş xanımına həsr etdiyi yazılar toplanıb, amma mövzu rəngarəngliyi Azadin yaradıcılığını izləyən xətdir və təqdirəlayıqdır. Bu yolda ona uğurlar arzulayır, davamını gözləyirik.

AZAD QƏLBİNUR

Məlahət xanım

(şair Məlahət Yusifqızına)

Sənət dünyasında var adı, səni,
Sözündən tutmağı sevir adamı.
Şeir-qəzəl üçün qoyubdur canı,
Özü məlahətli Məlahət xanım,
Sözləri hikmətli Məlahət xanım.

Göstərər gənc yazar, şairlərə yol,
Sənət bağbanıdır, bağda bəhər bol.
Səni daim yaşa, daima var ol,
Ədəbi sərvətli Məlahət xanım!
Sözləri hikmətli Məlahət xanım.

Tanrı qələmini var etsin sənin,
Sözünü dünyaya car etsin sənin!
Varsa, düşmənini xar etsin sənin,
Şeirə möhnətli Məlahət xanım!
Sözləri hikmətli, Məlahət xanım.

Sənətdə olmalı adın birinci,
Özün də, sözün də sənin bir inci.
Şair eləmisən onlarla gənci,
İzi bərəkətli Məlahət xanım!
Sözləri hikmətli Məlahət xanım.

Azad sənətinə vurğundur sənin,
Bəzən fikirlərin durğundur sənin.
Ay bacı, gözlərin yorğundur sənin,
Vüqarlı, qamətli, Məlahət xanım!
Sözləri hikmətli, Məlahət xanım.

Ad günün mübarək

(şair dostum Xalıq Laçınlıya)

Gözəl insan, gözəl yoldaş, gözəl dost,
Qazanmışan bu adları, ay Xalıq!
Bəs eləməz, şəninə yüzlərlə tost,
Hifz eləsin, səni Tanrı, ay Xalıq!

Gənc nəsilə kəlmələrin mayaqqıdı,
Elimizə haqq qələmin dayaqkıdı.
Sevən qəlbin səksəkədə, oyaqqıdı,
Bir özünü düşün barı, ay Xalıq!

Torpaqları yağı düşmən tapdadı,
Çox eşidib, gördün ahi, fəryadı.
Bu nalələr, unutdurubdur adı,
Unutmursan fəryadları, ay Xalıq!

Söz məktəbi bitirmisən, bilirəm,
Sözə uğur gətirmisən, bilirəm.
Çox özünü itirmişən, bilirəm,
Əvəz edib qış baharı, ay Xalıq!

Azad səni qardaş bilib özünə,
Qiymət qoyub hər dediyin sözünə.
Çekdi mən tək yar intizar gözünə,
Erkən tapdıq xəzan xarı, ay Xalıq!

Qardaşım Adil

(Adil İbrahimova)

Allah var eləsin sizi əbədi,
Bu da bir əsərdir, növbəti, bədii.
İnsan bu dünyadan getməyə gəldi,
Yetişsə o zaman getməliyik, bil,
Nə həddim, getməyəm, qardaşım Adil?!

Dərd ilə yaşamaq yaşamaq deyil,
Belə yaşamağa kim salar meyil?
İtdən qorx, qurddan qorx, pişiyə əyil,
Belə həyacanla çəkmərəm bir il,
Nə həddim, getməyəm, qardaşım Adil?!

Sürmüşəm ömrümü mən ayıq-sayıq,
Çalışdım yaşayam millətə layiq.
Boynu yoğunların dünyasındayıq,
Nələr edə bilər mənim tək əlil,
Nə həddim, getməyəm, qardaşım Adil?!

Sözlərim mərmidir, silahdır qələm,
Kiminə xəncərəm, kiminə lələm.
Ötübür zamanım, çətin dirçələm,
Bulağın suyuna qarışıbdır lil,
Nə həddim, getməyəm, qardaşım Adil?!

Dünyaya çox gəlib, hər türlü insan,
De, nəyim artıqdır yaranmışlardan?
İnsan taleyini həll edirsə an,
Bir gün lal olacaq dürr danışan dil,
Nə həddim, getməyəm, qardaşım Adil?!

Mollası iblisin səjdəgahında,
Ağa nahar edir məzлum ahında.
Hər kəs eyş-işrətdə, öz günahında,
Qanan yox örtəcək üstümüzü gil,
Nə həddim, getməyəm, qardaşım Adil?!

Xalqa, millətimə baxmamışam xor,
Yaşamaq olubdur bu dünyada zor.
Haqqı ağlayanlar gec-tez olur kor,
Mənim kor olmağım bir sübut, dəlil,
Nə həddim, getməyəm, qardaşım Adil?!

Adımı əzəldən qoydular belə,
Azad çağırıldılar məhəbbət ilə.
Bildilər, olacam zillətə kölə,
Yaşaya bilmədim, azad, bir fəsil.
Nə həddim, getməyəm, qardaşım Adil?!

Sənin

(Musa Həşimov qardaşına)

Musa qardaşına salam,
Sözləri dürr, şirin kəlam.
Sözlərindən əhli - halam,
Əməlin xeyirdi sənin.

Su deyilməz hər çeşməyə,
Ər deyilməz xandır deyə.
Zülmətdən nura getməyə,
Sözlərin "fənər"di sənin.

Kökləyirsən sarı simi,
Gələndə ilhamın dəmi
Var-sərvətin mənim kimi,
Əzəldən şeirdi sənin.

Qarşında baş əyirəm,
Səninlə mən fəxr edirəm.
Əməlisaleh deyirəm,
Əməllərin zərdi sənin.

Qardaşına canım fəda,
Təki sizdən duyum səda.
Can verir kəlmən Azada,
Cümlələrin dürdü sənin.

MÜNDƏRİCAT

1. Redaktor güşəsi

- "On üçüncü uğur - on üç rəqəminin uğuru"1

2. Publistikə

- Lalə Əbilova** - "Muğamın sönməyən ulduzu"
(Arif Babayevin 80 illik yubileyi münasibəilə)2A
- Mahir CAVADLI** - "Hərbi həkim, vətənpərvər şair,
ləyaqətli baş redaktor" (Ramiz Duyğun - 80)3
- İsmayıł İMANZADƏ** - "Sözün sevgisiylə yaşayan şair" (Ramiz İsmayıł - 70)5
- Əli BƏY AZƏRİ** - "Şairəm deməyən şair" (70 yaşıınız mübarək, Ramiz İsmayıł)7
- Sabir HÜSEYNOV** - "Məni unutmayın..." (xatirə-oçerk)91
- Vaqif YUSİFLİ** - "Şəki ədəbi mühitinin tədqiqi" (təhlil)111
- Ələsgər TALIBOĞLU** - "Şərəfli bir ömür qoyub gedirəm"
(Şair Vaqif Məmmədov yaradıcılığına baxış)118
- Məlahət YUSİFQIZI** - "Azadın ilk "İsmi Pünhan"ı" (təhlil)130

3. Poeziya

- Ramiz İSMAYIL** - "Xocalı", "Tapmayıb hələ", "Dağ adamları", "Bənövşə", "Gecə-gündüz
gülü", "Qadın var", "Kişi", "Göründü", "Bu dünyanın", "Yağında aman" (şeirlər)16
- Şahməmməd DAĞLAROĞLU** - "İt ilinin ilk şeiri", "Salamımı alanlara", "Yeni il təbriki",
"Olsun", "Sevmək can borcumuzdur", "Səndən başqasını sevən deyiləm", "Gözəl", "Səni
sevdiyimi niyə biləsən?", "Sevgidir şahım", "Yığ dərdini, gəl bizə", "Sən bilirsən, mən kiməm",
"Ona qədər", "Bilir", "Məndə", "Vurulmuşam, qız, sənə", "O qızı qınamayın",
"Gözəl gözəldən gözəl" (şeirlər)27
- Aygün SADIQ** - "Əsir yurd", "Qayıdır" (şeirlər)28
- Ələsgər TALIBOĞLU** - "Qara sevdaların yolcusu"
(Şair-rəssam Adil Mirseyidin əziz xatirəsinə) (poema)43
- Rafiq AKİF** - "Apar məni", "Atakan", "Ana ümüdü", "Dağların da dərdi varmış", "Dəmirçi",
"Dərd", "Eşq deyilmə?", "Sənin gözlərində" (şeirlər)88
- Rəhman BAYRAM** - "Bir əsgər anası öpdü əlimdən", "Dedim-dedi", "Təbiət", "Xocalı",
"Dağlarda", "Mənə "yeraz" demə", "Ağladı", "Goranboy", "Sənsən", "Qurban olum" (şeirlər)95
- Rəhman SÜLEYMANOĞLU** - "Gördün", "Qazandığın rəhmətdimi", "Ay oğlum",
"Dağların", "Ay Allah", "A dünya", "Dərd olasıdır", "Olar",
"İnciyirəm Tanrıının elə özündən", "Yaxşıdır", "Mən" (şeirlər)104
- Qoşqar QARAÇAYLI** - "Salam, uzaqlar", "Gözəl", "Sevgi yağısı",
"Sevmək cinayətdi" (şeirlər)107

-Sevil İŞIQ - "Havada ayrılıq qoxusu qalıb", "Günah ləkəsi...", "Qadın...", "Hərdən", "Bir qızvardı uzaqlarda...", "Anamın şəkli", "Səhəri açıram gülüşlərinlə" (şeirlər).....	109
-Hacıməmməd MƏMMƏDOV - "Şəhidlərə", "Qoruyun", "Anamın xatirəsinə", "Kəndimin", "Qardaşım", "Kiçilmək, böyümək", "Alacağıq qisası", "Vətəndə sülh olarsa", "Vətənim", "Qalacaq", "Olmaz", "O qədər", "Sevgi duyğuları", "Ay bala" (şeirlər)	114
-Əfsanə RƏVAN - "Olmadı", "Üşüdən həsrət" (şeirlər)	121
-Təhməz BUDAQ - "Nələr yaşayır", "Bənövşəni", "Halal edər", "Dağların", "Oxunmur", "Geriyə baxma, qoca", "Sabahın xeyir", "Minire xanıma" (şeirlər)	125
-Mütəllim HƏSƏNOV - "Qızım", "Aysunun sevinci", "Aysu", "Səmanın təbriki", "Balaca həkim", "Sevimli bala", "Mənim dilim bal dadır", "Sən də bax", "Balaca aşbaz", "Dərin məna var" (şeirlər)	128
-Azad QƏLBİNUR - "Məlahət xanım", "Ad günün mübarək", "Qardaşım Adil", "Sənin", (şeirlər).....	131

3.Nəsr

-Zəka VİLAYƏTOĞLU - "Külqabı" (hekayə).....	19
-Fəxri UĞURLU - "Oğlum sonuncu dayanacaqda düşəcək..." (hekayə)	32
-Rəşid BƏRGÜŞADLI - "Cəngi" (hekayə)	39
RƏŞİD BƏRGÜŞADLININ MÜSABİQƏSİ	47
-Şəfaqət CAVANŞİRZADƏ - "Torpaq qoxusu" (hekayə)	48
-Ayaz İMRANOĞLU - "Bir dəstə qızılıgül" (hekayə)	52
-Yaşar BÜNYAD - "Qəlpə gəzdirən" (hekayə)	54
-Yaşar SÜLEYMANLI - "Əsarət" (hekayə)	58
-Əli BƏY AZƏRİ - "Bizi Umudsuz qoyma" (hekayə)	63
-Kəmalə ƏLİYEVA - "Qızıl" (hekayə)	75
-Hicran HÜSEYNOVA - "Qaçqınlıq" (hekayə)	77
-Meyxoş ABDULLA - "Oğul..." (hekayə)	79
-Gülşən MUSTAFA - "Qəribə musiqiçi" (hekayə)	81
-Mina RƏŞİD - "Qar yağır ürəyimə" (esse)	83
MÜSABİQƏNİN YEKUNU	87
-Nemət BƏXTİYAR - "Həsənovun macəraları..." (hekayə)	98
-Rəna MİRZƏLİYEVA - "Anaların anası - anam" (esse).....	122